
Bidrag

til en historisk-politisk Betragtning af de agrariske Grundforhold i Staterne:

den umiddelbare Jordbrugers Stilling i Samsundet til Adels- og
Kongemagt; Odelsjord eller Arvejord (Jordegods som fast Eiendoms-
dom); sfrankeløs Jord-Deling (Jorden som Løssore) og begge
Trenstræden i gamle og nyere Tider, m. m.

Forord.

Det vil ikke være ufornodent at forudsikke et Par Bemærkninger, der kunne tiene til at forklare de her meddelte Bidrags Beskaffenhed; og da i Særtleshed den, at de udgjøre Uddrag og Bearbejdelser af offentlige Foredrag, jeg i sidste Vinter (1843) har holdt ved Universitetet. Ligesom jeg var langt fra, i disse Forelæsninger at bebude nogen fuldstændig Udførelse af en Gienstand, hvis umaadeligt rige Stof ikke vil findes behandlet i nogen Literatur fra et universelt historisk Synspunkt, eller med Anvendelse af de mangfoldige og omfattende Undersøgelser og Forberedelser, som en saadan Behandling vil fortre: saaledes gielder det endnu meer om det her samlede og bearbejdede Udvalg af bemeldte Forelæsningers Indhold, at det kun meddele enkelte Skizzer og Parier, som jeg anfaae for nogenlunde fiklede til at gives en læselig Form. Men deraf følger ligeledes, at heller ikke den regelrette Orden eller den systematiske Behandling af hver enkelt Materie, som fra først af ikke var lovet, vil kunne søges eller ventes i de her aftrykte »Bidrag« eller »blandede Bemærkninger« til det ovenfor angivne Omne. Læsere, der holde sig til Charakteren af den hidt givne Benævnelse, ville maaske mindst finde sig stufede; og Forfatteren, der selv alt for vel veed, hvor lidt her er givet af et stort universalhistorisk Stof, vil i ethvert Tilfælde være meget tilfreds, naar en og anden Læser af disse Blade ved dem kunde vækkes til Gftertante, til

Interesse for deres Gienstand, og til egne Undersøgelser i denne Retning. Ligesom nu det her Meddeelte er at betragte som historiske Studier og kun løst forbundne Fragmenter, hvori ikke engang det ligelige Forhold i Materiernes kortere eller længere Behandling er iagttaget; men hvor Forfatteren efter egen Drift har dvælet med Forkærlighed ved enkelte Gienstande, og jævnlig har overladt sig til en længere Betragtning og Udvikling af politiske, statistiske og ethnographiske Forhold, der staae i en uundgaaelig og uadskillelig Forbindelse med de agrariske: saaledes vil man ogsaa finde, at disse Bidrag afbrydes, og i det Hele kun lidet berøre nyere Læser. Om en Fortsættelse af samme, hvortil Udkast og Forarbejder vare begyndte, tør Forfatteren selv ikke have nogen Formodning. Nærmest vilde det være de nyeste Forhold af den Art i Frankrige og England, til hvis Fremstilling han kunde ønske at levere et eller andet Bidrag.

Kjøbenhavn, i Mai 1849.

G. Molbech.

I.

Til de politiske Stridspørgsmaal af hoi Betydning, som i vor Alt omvæltende Tidsalder have sat Meningen, Partierne, Statsoeconomer, Publicister og Lovgivere i Bevægelse, horer endnu det samme, der i historiske Optrin og Begivenheder giver sin praktiske Bigtighed tilkiende, ligesaa vel under den gamle Verdens Statsforhold og Civilisation, som under de nuværende, men som egentlig først fra Adam Smiths Tid er gaaet over i Statsvidensskaben; nemlig: om det kan være tienligt og ønskeligt for et Folkesamfund, under hvilkensomhelst Statsform, at Agerjorden med uhindret Frihed er delelig i det Ubegrændsede, og om virkelig fast Grundeiendom, og med den borgerlig Frihed og Uafhængighed, ere tænkelige i en Stat under saadanne Vilkaar? — Eller om det for Folket er mere velgiørende, om det for Statens Sikkerhed og Borgerfundets betryggede Tilværelse skulde være nødvendigt, at

Lovgivningen sætter visse Etkraner for den absolute Frihed i Jordudstyknig?

Hertil knytte sig andre nær beslagtede Spørgsmaal; nemlig fra den politiske Side: om Historien viser os nogen afgjort Forbindelse og gienfædig Virkning imellem Statsforfatning, Landbosforhold og Formuens Fordeling? Om Democra tie, meer end Aristokratie eller Monarchie, kan forebygge et for Folkevelførd skadeligt Misforhold imellem Rigdom og Fattigdom i en Stat? — Dernæst fra den statsøconomiske, eller oeconomicke-politiske Side: Om et Misforhold imellem store og smaa Jordeiendomme er skadeligt, hvor hine eller hvor disse have Overvægten, og om den physiske-materielle Virkning af Jordudstyknigen, en stigende Population, er den egentlige og rette Gradmaaler for en Stats, et borgerligt Samfunds Velfærd og Kraft? — Endvidere: om Staten og Borgerfællesskabet bør hindre og modsætte sig Erhvervelse og Consolidation, eller Bevaring ved Arveret, af større Jordeiendomme (Odelsgods, Arvegods)? — Eller om det skulde være statsklogt og fornuftigt, at overlade saavel Jordens Udspredelse, som dens Samling, til Naturforholdenes frie Udvikling; i det man altsaa hverken indskrænker Friheden til at samle og udvide større Grundbesiddelser, eller nogen Eiers fulde Raadighed over sit Jordegods, baade med Hensyn til Eiendom i Livstid, og, under visse Betingelser, med Ret til at bestemme Arvejords Besiddelse af Efterkommere — men heller ikke indskrænker en Eiers Frihed til at dele sin Jord, eller lade Efterkommerne dele den, i saa smaa Lodder det endog maatte være?

Det er disse og flere med dem beslagtede Spørgsmaal, som i vor Tid ofte have været Gienstand for statsøconomiske Undersegelser og Theorier; og det er vel især i Tyskland, hvor der er skrevet meget for og imod den ubegrændsede Jord-

Deling, og om store Landeiendommers Fordele eller Stadelighed for Staten og det borgerlige Samfund. I Frankrige, hvor Revolutionen ogsaa har yttret sin uhyre Indflydelse i Landbosforholdene, hvor den allerede før 1789 vidt udbredte Udstykning af Eiendomsjord, er steget i endnu større Forhold, ved Siden af det 19de Aarhundredes almindelige Phænomen i Europa, en endnu bestandig fremfærdende Forøgelse af Folkesmængden, og ved Siden af denne, en Tilvæxt i Statsbyrder, Statsindtægter og Statsgjæld, som engang i Tiden vil finde sin nødvendige Grændse — i Frankrige har Dødsstraffens, der saa længe fortrinlig var henvendt paa Trang og Næringsløshed, eller den saakaldte Pauperisme i Stæderne, begyndt at fæste sig ved Landbefolkningens Stilling og Vilkaar under hine statistiske Forhold, som vel ikke enhver fransk Statsmand eller Statsoeconom, med samme Rolighed for Fremtiden, seer i et lige straalende Lys. I England, hvor begge Systemer for en Deel ere drevne til stor Yderlighed, hvor Jordudstykning og Kartoffelavl have væsentlig Deel i den irlandske Pauperisme; men hvor ogsaa de engelske og skotske Grundherreres store Jordeiendomme uigjendriveligt have bevist de mægtige Virkninger af et System, som man fra det demokratiske Standpunkt vil arbejde paa at nedbryde, paa Landbrugets, i Europa næsten mageløse Opblomstring — i dette Land er nu ogsaa Stridspørgsmaalet om Fideicommisser og Jorddeling nylig blevet Gjenstand for Behandling fra begge Sider. — Der gives imidlertid, ved Siden af det practiske, et andet Synspunkt for de agrariske Forhold — et meer eller mindre reent historisk, som ikke kan være den tænkende Betragter af Verdenslivet og Menneskehedens Skiebne ligegyldigt. Jeg vil forsøge i de følgende Blade at belyse nogle Træk af den agerdyrkende Stands Vilkaar og Stilling hos enkelte Nationer i den gamle og nyere Tid, i Forbindelse, med deres politiske

Forsatning og sociale Tilstand; ikke efter noget forud bestemt System, men ved Betragtning og Fremstilling af givne historiske Phænomener, og ved Erfaringens Anvendelse paa Fornuftens, til alle Tider gieldende Grundsandheder. Det maa være tænkende Læseres eget Dømmeme overladt, hvilke endelige Resultater de ville komme til, ved at prøve de historiske Phænomener og Erfaringer fra forskellige Tidsaldere; uden at vi ville forgribe Nogens Dom ved at stille en theoretisk Lære i Spidsen af Undersøgelsen.

Denne maa imidlertid først føre os til en nødvendig Betragtning af det almindelige Grundforhold i Jordbruget og hos den jordbrugende Stand i ethvert Statssamfund. Vi behøve vel ikke at henvise til den hele Kulturhistorie, for at fremfalde det i Bevidstheden, hvor oprindelig grundet, hvor dybt indgribende Agerbrugerens Stilling er i den ved Staten fuldendte Organisme af det menneskelige Selskab og Samsundslivet. Enhver veed, at ligesaa vel Culturens, det Aandeliges Udvikling overhovedet, som dennes giennem hele Verdenshistorien aabenbarede nødvendige Betingelse, Staten, begynder med Agerbruget, og gaaer ud fra dette, Civilisationens, den høiere Aandsdannelses og Borgerlivets første Billaar. Uden Agerbrug finder man Bilde og Nomader; under den nomadiske Forsatning Stammer, men intet Folk; Høvdinge eller Overhoveder, men ingen Fyrster, ingen Regiering. Vi kunne kalde Ploven og Skibet de første og nødvendigeste, men ogsaa de mægtigste Redskaber for den menneskelige Samsunds dannelse — eller for det, man i nyere Tider indbefatter under Navn af Civilisation; det førstnævnte Redskab, og Virksomheden, som derfra udgaer, endog endnu meer oprindelig, af endnu større og dybere Indflydelse, end det sidstes. Ved Agerbrug bliver Menneskeslægten først Herre over Jorden, og vinder et Hjem; ved Skibsfart sejer

Mennesket en større Uafhængighed af Himlandet, og bliver først Verdensborger. Imidlertid see vi, at hvad China paa sin Maade virkelig er blevet til — en heel Verden, med en egen Civilisation for sig selv — har det saa at sige kunnet blive uden Skibsfart og Handel; nemlig uden anden, end den indenlandjske.

Vel kan herved bemærkes, at Algerbruget repræsenterer kun den ene, den mest umiddelbare Side af Menneskets materielle Production, eller productive Virken; eller det er, i sit videste Begreb, den Kunst og Erfaringsvidenskab, hvorved Mennesket gjør Jordbunden beqvem og brugbar til at frembringe de raae Stoffer af Værtriget i deres høieste Fylde og Fuldkommenhed, og ved disse igjen beforderer Hønsdyrenes Avl, som Grundstof for de animalske Fødemidler. Alt hvad der hører til den anden Hovedside af hiin Virken, til Stoffernes Forædling, eller den hele industrielle og mekaniske Production, med den dertil fornødne Konstfærdighed, danner et Omfang af menneskelig Virken og Virkekræft, der ikke giver Algerbruget noget efter, og som griber ikke mindre dybt ind i det sociale Livs materielle Udvikling — ligesom det, ved den større Mængde af Opfindelser, og en mere mangfoldig Konstfærdighed, som det udforderer, overhovedet maa anses som et videre Fremfærdt i Culturen, end det umiddelbare Jordbrug. Imidlertid maae vi dog erindre: at denne Hoveddeel af Menneskets productive Virken først kan fremtræde som Culturens andet Trin i Ordenen — en Stilling, som den derfor altid beholder, selv under den høieste Uddannelse af den industrielle Kunst og dens verdensbeherkende Kræfter. Mennesket vil ikke blot næres; det vil ogsaa klædes og boe under Tag; men for at kunne opnaae dette — i den tarveligste Fornødenhed, ligesom i den yppigste Overflødighed — maa det allerførst kunne opholde Livet. Algerbrug er derfor ogsaa den første

Betingelse for al Colonisation. Det første, Udvandrerne fra et civiliseret Culturland til en anden, ubeboet eller udyrket Verdenssegn maa gjøre, er at dyrke den Jord, hvoraf han kan føde sig og den Familie, han medbringer eller faaer. Colonister kunne vel fra et Culturland medføre en talles Mængde af kunstige Midler til at tilfredsstille Livets Fornødenheder og Bequemmeligheder; kun ikke Næringsmidler for længere Tid. Vilde de ikke fra Culturens Standpunkt nedstige til Raahedens Nomadeliv, da maa de begynde deres Colonisation med at frembringe de raae Stoffer af Bartriget — med Agerbrug.

Denne oprindelige Mundværlighed ledsager Agerbruget, og meddeler den agerbrugende Stand det Præg af Selvstændighed og eiendommelig Fasthed i Villkaar, der følger denne Stand under enhver Udviklingsform af det menneskelige Samsund. Ligesom Jorden selv er det faste Element, hvortil den menneskelige Tilværelse knytter sig og enhver Stikelse, hvori den danner sig, eller hvori den præger sin dannende Evne: saaledes er Jordbrugernes Stand den første, den nødvendigste, den i sin Natur mest uforanderlige og varige; og i Folge heraf den, som baade afgiver den tidligste Grundvold for Samsundslivet, og det, under alle Omkæftninger, stadige, bevarende Element, eller den faste Kiærne i Samsundets sidste og fuldstændige Organisme, **Staten**. — Med en Forundring, som ved vore Dages voldsomme Rystelser og truende Phænomener blander sig med Frygt og Uro, maae vi altid betragte den hele store, mangfoldigt sammensatte menneskelige Konstbygning, som danner Staten, og hvis Forgængelighed i Structur og Sammensætning vor Tid imidlertid synes skabt til at ville benytte paa enhver af Oplesningens og Medbrydelsens Baner. Men dog bliver der endnu altid eet Element tilbage, hvori ligesom et skult Baand imellem det umiddelbare Naturliv og det kunstigt organiserede Statsliv bestandigen vedligeholder sig. Agerbruget er

endnu, som det altid var, den Syssel, der bringer sin Dyrker i en nødvendig nær Berøring med Naturen, og derved tillige giver ham den mest uafhængige og selvstændige Stilling i hele Staten. Det er med de færdige Stater, som med deres første Grundlag: den mægtigste Handelsstat, den rigeste og yppigste Hovedstad, kan ikke undvære Jordens umiddelbare Producter, saa lidt som en jordbrugende Stand i Landet. Man har vel i vore Dage seet en og anden, med stærk Indbildningskraft begavet Idealist, der allerede vilde forudsee en Tid, da man kan komme til at dyrke Jorden ved Maskiner og Damp, og giøre dens Productionskraft afhængig af chemiske Midler og kunstige Processer; og da saaledes Agerbruget for en stor Deel kunde forandre sin Natur, og blive til en mechanicke Industrie, Bonden blive til Fabricant eller Fabrikarbejder, og den jorddyrkende Stand med sin selvstændige Charakter forsvinde. Men vi holde os her til den historiske Virkelighed og til Erfaringsverdenens Forhold. Indbildningskraftens Fostere, Mueligheden og den ufødte Fremtids uberegnelige Vilkaar, ligge uden for disse Betragtningers Kreds.

Nærmere denne vil Undersøgelsen og Fremstillingen af de betydeligste historiske og statistiske Forhold ligge, hvoraf et Billed af Landbosforsatningens forskjellige Skikkelse hos ældre og nyere Nationer kunde danne sig. Men det maa da fremfor Alt betænkes, at en saadan Skildring, i fuldstændig Heelhed, er et Arbejde, som hidtil ikke vil være at finde i nogen europæisk Literatur. Jeg maatte fordybe mig i uudtømmelige Studier og Kilderesforskninger, som derfor kun vilde blive fragmentariske og ufuldendte, hvis jeg vilde tænke paa et Forarbejde af den Art, at det kunde give en sammenlignende Veiledning til Indsigt i alle Staters og forskellige Tidsalderes og Folkets agrariske Forhold, og disses Indvirkning paa Statskraft og Nationalstand. Dette maa overlades Andres bedre

udrustede Evner og Kræfter; imedens jeg noies med, til disse Blades oprindelige Formaal: en politisk Betragtning over Jordeiendoms Bevaring og Adskillelse, — overhovedet, ligesom og med særstilt Hensyn til Danmark — at knytte nogle Bemærkninger, hvilke, for den nyere Tid, især skulde vedrøre de to Lande, hvor Stat og Folk indtage den vigtigste og meest fremragende Plads under Diebliffets Folkebevægelser og Statsrystelser i Europa: Frankrige og England. Men inden jeg begiver mig ind i den nyere Tids, overhovedet mere bekendte Forhold, og forend jeg gaaer over til Sammenligningen af de karakteristiske Hovedtræk i disse Staters Landbosforfatning, kan jeg ikke undlade at kaste et Blik paa de vigtigste historiske Phænomener i Jordbrugets og den agerdyrkende Stands Vilkaar, i Forbindelse med Statsforfatningens Charakter og Folkets politiske og sociale Tilstand, hos enkelte udmærkede Nationer i den gamle Tid; og at skildre de vigtigste Hovedtræk i Overgangen fra denne Tids agrarisk-socialt Forhold til Middelalderens, eller den nyere Verdens.

Vi kunne gaae tilbage i den fjerne Oltid, vi kunne begynde med Orienten, for at vise: at der overalt gives et naturligt, et nødvendigt Forhold imellem Statsindretning, Nationalstand og Agerbrug eller Landbosforfatning; endskiøndt dette vil berøre en Side af disse Undersøgelser, som Endeel maaskee ville finde forældet eller Sagen uvedkommende. Men for den historiske Erfaring gives der intet forældet, naar det kan stilles og betragtes i sit eget og Tidens rette Lys. Med al vor uendelige Viden og Visdom kunne vi endnu lære eet og andet af Orienten. Vi kunne endnu, ligesom i et klart Speil, i Atheniensernes Forfatning og Historie beskue vor egen Tids Demokrater, Demagoger og Sophister. Selv i ældgamle orientalske Staters, undertiden kun halvt udviklede Organismer,

kunne vi gienfnde lignende politiske Grundforhold i Staten og i Landbosforfatningen, som i Europas nyere Tid; om endog under andre, tildeels modsatte Betingelser. Det er heller ikke uden historisk Interesse og Mærkværdighed at Verdens ældste endnu tilværende Stat, den chinefiske, i bemeldte Forhold kan afgive mangen et lignende Sideslykke til en europæisk Stat, hvis Forfatning ellers danner den stærkeste Contrast til Chinas, nemlig Frankrige. Dette fortæner saameget mere, inden vi gaae videre, en kort Dmtale, da det paa en Maade kan betragtes som umiddelbart oplysende for Underfejelsen af vigtige europæiske Forhold.

2.

Man er vant til, i nyere Tid allene at betragte den gamle chinefiske Stat som et udlevet, forstenet Menster paa den ilde udraabte patriarcaliske Absolutisme; og en saadan Betragtning maa naturligviis ligge nærmest for vore Dages demokratiske Aand. I sig selv er dette en baade i filosofisk, historisk og politisk Henseende indskrænket og mangelfuld Anskuelse, da der uegteslig, saasnart vi opgive det occidentalisk-antike eller moderne Standpunkt og dets Culturmaal, og henseette os paa det eneste, hvor den hele Synskreds kan aabne sig for os, nemlig det chinefiske, hos dette Folk viser sig en fuldstændig og consequent national Civilisation, hvis Bæsen baade i og for sig selv, og i alle dets Contraster, jaavel til den gammel-asiatisk og den antike græsk-romerske, som til den arabisk-mohamedansk og den nyere europæiske Civilisation, er af stor Interesse og Mærkværdighed. I øvrigt bør det erindres, at Chinas hele Statsorganisation, skøndt endnu levende, derved fortrinlig har en historisk Betydning og Interesse for os, at den ikke allene ligger udenfor al muelig Berøring med det europæiske Liv; men i sig selv fremstiller en saa oprindelig og eiendommelig

Form, at man ikke finder den meer end een Gang i hele Verdenshistorien.

Man har vel undertiden, naar der handles om Chinas aeldgamle Statsorganisme, tænkt paa Egypten; men den mindste nærmere Betragtning viser os, ved Siden af den Stabilitet, begge Nationer have tilfælles, en giennemgribende Uliighed. — Hos Egypterne (hvis Slægtskab i Statslivet med Hinduerne derimod i mange Dele falder i Dinene) var Alt med ubøielig Strengthed indsnørt og regelbundet ved det for disse to Nationer eiendommelige Castevæsen, der ogsaa indskrænkede al Arbeidsflid og Haandgierning indenfor Bedragtens absolute Straffe. Præsten, Krigeren, Haandværksmanden, Algerdyrkeren vare hver i sin Stand og Syssel fra Barndommen henviste til deres Castes Levevei; og „Arbeidets Deling“ var her giennemført i det strengeste Laagsvæsen. Staten havde Overeiendomsret til hele Landet, og Jordskylden udgjorde dens Indtægter. Præsternes og Krigernes Stand var aflagt med store Jordeiendomme som Statslehn; smaa Jordefæstere drev det umiddelbare Forbrug imod fast Afgift; og ingen Besidder i Egypten, lige fra Kongen eller den Ypperstepræst indtil den ringeste Algerdyrker, var Eiendomsherre over den Jord, han besad. Paa denne Maade kunde hverken den fidske arbejde sig op til større Velstand; eller enkelte Mægtige og mere Formuende sammendynge umaadelig Jordeiendom. Mod Havet var Staten afspærret, og al Sehandel og Skibsart formeent Egypten. Ved et saa absolut Tyvangs-system havde man bragt det til, at den egyptiske Stat aldrig kiendte, hverken den trykkende Rigdoms, eller den nødlidende Armod's fordærvelige Virkninger i Staten. — Af Alt dette finde vi hos Chineserne næsten Intet, uden Isoletingen imod Udlandet; den active Handels næsten fuldstændige Udelukkelse; og en i de høiere Grader overhovedet temmelig ligelig Fordeling af

Formuen. Det øvrige af Egypternes eiendommelige, Landen indskrænkende sociale System, hvorved dette Folk ogsaa reent kom til at mangle en Literatur — kender China intet til.

Vi befatte os her ikke med det chinefiske Regieringsystem, hverken i dets Idee, i Udvøvelsen, eller i den hele Organismes nærværende Tilstand, hvori, saavidt man kan skionne, Forsald og Misbrug, endog fra Chinesernes eget Synspunkt, ville gjøre Reformer uudgaaelige, og maaskee ved de nyere Berøringer med Europæerne ville fremstynde en ny Statsrevolution i China. Vi sætte Systemet, tilligemed Statsform og Forsatning, tilside, i det vi her ville fremhæve den mærkværdige Kiendsgierning: at næsten alle af Revolutionen og Demokratiet udprungne eller optagne europæiske Ideer have i meer end et Par tusinde Aar været gjeldende, og paa sin Viis realiserede, hos det chinefiske Folk og under Chinas „patriarkalske Despotisme.“ Saaledes kan det jo siges, at Lighedsprincipet er det herskende i en Stat, hvor man hverken kender Arveret eller noget Slags Byrdsret eller Fødselsfortrin; hvor afsluttede Stænder, eller saakaldte „Caster“, ere ligesaa ukjendte; hvor kun Lærdom, Kundskab, academiske Examina og Grader m. m. bane Wei for den Rige, som for den Fattige, til Embeder, Rang og Bærdigheder. Heller ikke vil man hos noget andet Folk finde en stærkere, mere rodfæstet Nationalitet, end hos Chineserne; de drive endog vor nyeste Tids Selvforgudelse til en Yderlighed i Nationalstolthed, Ringeagt for Fremmede, udelukkende Fordybelse i sin egen Tilværelse og nationale Tankesphære, hvori de neppe staae tilbage for Tydsklands moderne frihedsberusede Demokrater. Men Chineserne have dette forud for disse, at deres Ligeegyldighed mod alt Udenlandsk kun har sin Grund, deels i Ukyndighed, deels i Afjavnnet af al Trang til fremmed Industrie; at deres Fordom mod Europæerne, eller deres Ringeagt for disse, udspringer deraf,

at de hidtil næsten allene have kiendt dem som egennyttige Handelsmænd, der af Vindesyge taalte enhver Ydmygelse; at Chinesernes i høi Grad eenfærdige Nationalitet ikke er en Virkning af patriotisk Naseri og Udelæggelsesyge, men af deres fuldstændige Isolering til en heel ældgammel eiendommelig Verden; og at de kun forlange at beholde i Fred hvad der tilhører dem paa Nationalitetens Vegne, uden at ville udvide det ved Vold og Rov.

Da nu tillige Familiefærlighed i China paa en Maade er Kiærnen og Roden til alle private og huuslige Dyder, og Staten eller Fædrelandet, efter Chinesernes Forestilling, taber sig i den patriarchalske Familie-Idee, saa er ogsaa en høi Grad af Patriotisme, i Følge heraf, en almindelig Egenskab hos dette Folk; og om den endog ytrer sig paa langt andre Maader end den europæiske, er dog Interesse og Agtelse for Nationens Fortid, historiske Grindringer, udmærkede og berømte Personer, for Landets Literatur, Institutioner og Bedtægter, derfor ikke mindre levende og almindelig i China. Derfor har ogsaa Regjeringens eller Statens Eenhed med Folket her naaet sit Høidepunkt. Efter Chinesernes Begreber maa Stat og Nation udgiøre en nødvendig Heelhed; og virkelig har ogsaa Statens Sammenhold og Fasthed været saa stor, at dens Organisme, i det mindste i 2 til 3000 Aar, eller saavidt den siikre Historie gaaer tilbage, har kunnet gienemgaae og modstaae mange voldsomme Revolutioner og indvortes Krige uden væsentlig Forandring. Endog den civiliserede Stats Erobring ved en fremmed, nomadisk Krigerstamme, Indførelsen af udenlandske Dynastier, og den Overtægt, de herskende Erobrere have tiltaget sig ved at beholde den militaire og Regjeringsmagten i deres Hænder, have ikke kunnet forandre Statens Grundforsatning. Det mangler vel heller ikke i China nu og da paa misforneiede eller revolutionaire Partibevægelser;

men deres Tendenser ere hverken demokratiske eller statsoplysende. Deres ledende Ideer ere egentlig national-politiske, og gaae nærmest ud paa at ville afhjælpe Statens Mangler ved at overvalde og forjage Mantschu-Dynastiet og den militaire Magt, hvorved det holder Chineseerne i Aye.

Dette fremmede Dynastie har imidlertid, for at kunne grunde og befæste en nomadisk Folkstammes Herredømme over en uendelig talrigere Nation med aldgammel Cultur, maattet følge det nødvendige og naturlige System: at lade Alt i China, paa visse militaire og administrative Indretninger nær, blive i sin oprindelige Skikkelse. Mantschu-Dynastiet er derfor, om ikke overalt populært, dog fuldkommen chinesisk og nationaliseret. Det har, paa enkelte indvortes Bevægelser nær, vidst at bevare et Par hundrede Aars Fred i dette uhyre Rige. Uden Tvivl er det denne Omstændighed, tilligemed Overholdelsen af Chinas agrariske Indretninger, Familieforsatning og Arvestif, som man især kan tilskrive, at denne Stat ikke allene staaer paa samme Heide i Population, som for den tatariske Erobring; men at Folkemængden, efter rimelige Slutninger, endogsaa er heiere, end den var for to hundrede Aar siden, og maaskee er nær ved at have naaet sit Maximum. China mangler derfor heller ikke de Tid efter anden indtrædende Ulemper og Lidelser, som Overbefolkning eller en Population, der nærmer sig denne, medfører ligesaa vel i Asien, som i Europa. Phænomenet er det samme; Aarsagerne ere nok heller ikke meget, eller væsentlig forskellige i begge Verdensdele. Hvorledes nu hidtil det asiatiske Rige, uden Udvandring og Colonier, udholder en Folkemængde, der i en betydelig Deel af det egentlige China uden Tvivl er en af de stærkeste i Forhold til Arealet, som Verden nogenstunde har fremvist — imedens i Frankrige, med en noget ringere Befolkning, Nød og Trang hos de arbejdende Classer

ligesaa vel ansees som Hovedårsag til den sociale Revolution 1848, som man for en Deel vilde tilskrive den politiske Revolution fra 1789 en lignende Grund --- dette kunde vel fortjene en noget nærmere Betragtning.

Man kan gjøre sig Oplysningen meget let ved at sige: „Det er kun Despotismens Tvang og Folkets Trældom, der holder de chineesiske Statslementer sammen; saaledes som en vel udtænk og udført Maskine maa frembringe sin Virkning uden Forandring, saalænge den holdes i Gang.“ Men, nei, senere beseet, er dette Svar slet intet. Det indeholder for det første en Sætning, som vil finde Modsigelse i alle europæiske Stats-theorier, fra Montesquieu til vore Dage: at Despotismen baade kan fremfalde og i Artusinder vedligeholde almindelig Nationalvelstand i et Land. Det opløser dernæst slet ikke det andet, nærmest liggende, nødvendige Spørgsmaal: Hvorledes kommer da Frankrige, med sit Demokratie og sin formeente skrankeløse Folkefrihed, eller Irland med sin Deel i den frie brittiske Statsforfatning, til sociale Broster og Lidelser, som China ikke har, eller har i langt ringere Grad, under sit patriarchalske Despotie?

Til det øvrige Vidunderlige eller Forunderlige ved China, som vi i Europa ofte ere tilbøielige til at holde for utroværdigt, hører netop dette Lands umaadelige Befolkning. Den er vel ligesaa ofte kaldet i Tvivl, som den i alle Geographier og Reisebeskrivelser bekræftes. Men foruden at den allerede for omtrent 120—30 Aar siden er bleven bekendt ved Duhalde's og de franske Missionairers Beretninger, grundede paa Regjeringens statistiske Opgivelsers, som dog altid maa have og beholde en vis Grad af Gyldighed: saa taber ogsaa for det meste Chinas Folkemængde det Skin, den har af Overdrivelse, naar vi senere betragte Landets Størrelse, Besskaffenhed og Cultur. Ligeledes lader Uovereensstemmelsen imellem flere, nogenlunde paalidelige

Angivelser af Chinas Folkemængde sig for en Deel forklare af det forstfællige Tidspunkt, som de tilhøre. Naar Du hald e, i sit endnu classiske Værk, i Begyndelsen af det 18 Aarh., efter officielle Kilder tillægger China henved 240 til 250 Mill. Mennesker, og den ikke mindre troværdige Staunton, Lord Macartneys Ledsager, (1792—93) ligeledes efter Statskilder, derimod beregner Folkemængden til omtrent 330 Millioner: da lader denne Forskiel sig vel forklare af den naturlige Formerelse under henved 200 Aars næsbrudte Fred, som China under Mantschou-Dynastiet har nydt. Folkeformerelsen har i Frankrige forholdsviis været ligesaa stor i de sidste 50 Aar, som i China i hundrede Aar — altsaa egentlig dobbelt saa stærk i det første Land (hvor Folketallet siden 1790 er forøget med henved 10 Mill.) Anslaaer man Frankriges nærværende Folketal til 34 Mill., saa er ogsaa det egentlige China, der omtrent er 9 Gange saa stort som Frankrige, dog kun $\frac{1}{2}$ stærkere befolket end dette Land, hvor hverken alle Næringskilder i en saa udtømmende Grad ere benyttede, som i China; og hvor tillige den fattige, arbejdende Folkeklasse endnu er meget langt fra hiin yderste Grad i Noisomhed, Tarvelighed og Arbeidsomhed, hvormed den i China frister det physiske Liv. Man kan desuden nævne Belgien, som et europæisk Land, hvis Population er endnu meget større, end Chinas. Man kunde derfor vel give dem Ret, som mene, at Chinas nærværende Befolkning i sig selv ikke har meer end tilbagevundet under et Par hundrede Aars Fred, hvad Riget under tidligere ødelæggende Krige og Statsomvæltninger i nogle Aarhundreder havde tabt.

Imidlertid maae vi her ikke forbigaae den Bemærkning, at Forholdet paa en Maade forandrer sig betydeligt, med Hensyn til China, under en Sammenligning med Frankrige, naar vi erindre, at den frugtbareste, rigeste og mest cultiverede østlige og mellemste Deel af China kun skal udgiøre omtrent $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ Deel af det

hele, mod Norden og Vesten i betydelige Biergheider opstigende Land. Det er dette Ost-China eller Mellem-China, med sine Floder og Canaler, som hidtil endnu næsten allene er blevet noiere bekendt for de europæiske Rejsende, og hvor efter disses Skiltringer en myslrende Befolkning, der synes at overgaae Alt hvad man finder andensteds i Verden, allevegne viser sig som en gaadefuld Gienstand for den Fremmedes Forundring. Det er i det østlige China, hvor Agerbruget, men fornemmelig Riisdyrkningen, omtrent har naaet sin høieste Spidse. Men det er da ogsaa her, hvor en vis Klasse af Statsøconomers Indlingsystem — Befolkningen som Gradmaaler for en Stats Blomstring og Velstand — maa holde sin Prøve; det er her, hvor Jordens Udstykning indtil de aller mindste Lodder, bidrager en væsentlig Deel til at fremme den umaadelige Befolkning, som tillige i det for Chineseerne eiendommelige Familieforhold, og i Egtekabernes Lethed for den jordbrugende og arbejdende Folkeklasse, finder en mægtig Understøttelse.

Det er vel langt fra, at den endnu temmelig mangelfulde eller indskrænkede Kundskab, som Europæerne hidtil have funnet opnaae om Chinas indre Forfatning og Statistik, tilsteder os et fuldkommen klart Indblik i Folkets Tilstand, fra Nationalvelstandens og Statsøkonomiens Standpunkt. Men det er, maae vi lægge til, ogsaa først i den nyeste Tid, især ved enkelte Englænders noiere og dybere Undersøgelser af Chinas indre Forhold, at der har aabnet sig Kilder til en rigtigere og retfærdigere Bedømmelse af den chinesiske Stat og Nation, end nogen tidligere Tid har funnet benytte. Man har ikke savnet, fra langt ældre Perioder, grundige og udførlige Beskrivelser over alle chinesiske Indretninger og Statsforhold (s. Ex. Duhalde's); men man har snart ikke villet troe dem, snart ikke forstaaet dem, fordi man altid vilde see China og Chineseerne med Europæernes

Dine. Desuden have de ældre Skildringer forbigaaet, eller ikke kunnet oplyse en stor Deel af Chinas Forfatning, Lovgivning, statistiske og nationale Forhold, som en mere videnskabelig, filosofisk eller politisk Undersegelse af en Nations Tilstand, i vor Tid ikke vil undvære. Det er saaledes ikke meer end 33 Aar siden, at Staunton første Gang bekendtgjorde sin engelske Oversættelse af den chinesiske Straffelov¹⁾, der kaster et stort Lys paa dette Folks sociale Tilstand, og egentlig er den eneste originale og officielle Kilde, vi hidtil besidde til at kende en betydelig Deel af det chinesiske Folks Retsbegreber og private Retforhold. Man kender nu f. Ex. i det mindste saameget til den chinesiske Arveret (der fra een Side frembyder en stærk Analogie med Romernes *patria potestas*), at man veed, den medfører baade Formuens vedvarende Afhængighed og Bestyrelse af Familiens Overhoved, og tillige den ligelige Deling af Arven imellem de efterladte Børn²⁾. Her maa det saaledes synes os, at vi forefinde en fra umindelige Tider foreskreven bestemmende Grund til Jordens Deling i China; eller at vi have det samme atomistisk-materielle Princip, som den franske Revolution, om ikke har medført, dog gjort mere almindelig

1) „*Ta Tsing Leu Lee, being the fundamental Law, and a selection from the supplementary Statutes of the penal Code of China. &c. transl. from the Chinese, with an Appendix, by Sir Ge. Th. Staunton.* London 1810. 4.

2) Stauntons Udg. af *Ta Tsing Leu Lee*, p. 48. 49. 84. 92. (Jvf. *Duhalde* Descript. de la Chine. Paris 1735. Fol. T. III. p. 158. 160. 161.) Den chinesiske Arveret har endel eiendommeligt, som Gans (især efter den Stauntonske Retkilde) har søgt at udvikle; tilligemed Familierholdet og Chinesernes yderst haarde *patria potestas*, der ligger i den chinesiske Nationalidee: Urefrygt for Alderdom og Lydighed mod Fadermagten; men derfor ogsaa megetielden kan komme til Udvælgelse. Særlig har Gans vist, at det egentlige *Testamente*, for saa vidt det skulde ephave noget grundretligt eller principielt i Arvemaaden, er udelukket af den chinesiske Arveret — ganske imod *Grosiers* Peretning (*Deser. de la Chine*. VI. p. 50. Jvf. *Barrows Travels in China*. Lond. 1801. 4. p. 113—15.) Gans „*das Erbrecht in westgeschichtl. Entwicklung.*“ I. S. 107—123.

giældende og givet Lovskraft i dette Land, og som der har havt en lignende Naturvirkning paa Folkeformereisen; uden at dog den adspalttede Jords Dykning, Productet af denne, og den hele, paa Opholdelsen af den materielle Tilværelse henvendte Næringsflid, eller arbejdende Virksomhed, paa langt nær er bragt til den Høide i Frankrige, som i China. — Men vi maa vide, at den asiatiske Stat har bevaret et vist Modvægtssystem, der ephæver en Deel af det Skadelige i den mindskrænkede Jorddeling; nemlig det særegne fideicommissariske Forhold i de chinesiske Familier, som jeg nylig har antydet og nærmere vil berøre. Man indseer let, at det især maa være hos Landalmuen, hos de ubemidlede, smaa Jordbrugere, hvor det kan være i Familiens og dens Overhoveds, Familiefaderens eller Familieherrens Fordeel, at holde Eiendommen samlet saa længe som muligt; og at der saaledes baade i Familieforfatningen, og i den faderlige Magt og Rettighed, ligger et Princip, der til en vis Grad hindrer eller modvirker en alt for hurtig Oplosning og atomistisk Udstykning af smaa Landbrug. Det er ogsaa noget andet og mere end blot Fordelen, som virker i dette Tilfælde: den almindelige og herskende Folkemening i China, der sætter en ærefuld Udmærkelse i et saa længe som muligt fortsat Familiefællesskab af Børn og Børnebørn, eller endnu senere Afkom, under den samme Stamfader; et Forhold, som de meget tidlige Ægteskaber i dette Land gjøre temmelig hyppigt³⁾.

³⁾ At ogsaa netop det her berorte Familieforhold maa lette Ægteskaberne, er tydeligt nok; det anses desuden i China for en stor Ulykke og Vanære, at være barnløs. — Jeg vil i øvrigt ved denne Leilighed tilføie en Bemærkning, som egentlig kunde finde et andet Sted. Naagt, som man veed, China aldrig har havt Arveadel eller Grundadel, er Begrebet baade om personlig Adels og om Slægtadels, ingenlunde ganske fremmedt for Folket. Erindringen om en gammel, ved Fædres Fortieneste berømt Familie, forplantes ved Traditionen; og man sætter en Ære i at tilhøre den. Ganste eiendommeligt for China er, at en søns utærkede Fortienester give Faderen personlig Adels, men ikke omvendt.

I Jorddelingen og i Familieforholdet ligger da upaatvivlelig to Hovedgrunde til det høiere Populationsforhold i dette Land, end i Frankrige; (to andre maae vi sege i Folkets Charakter og i Statsindretningen). Man maatte ellers, efter alle nyere Stats-theorier, forudsætte: at europæisk Cultur og politisk Frihed i Frankrige havde frembragt et endnu langt gunstigere Resultat i Populationen, end under Chinas patriarchalske Absolutisme, eller Despotisme; hvilket dog, som vi have seet, slet ikke forholder sig saa. Men man bringer det heller ikke altid med i Beregning eller i Betragtning, at Folkeformercelsen væsentlig er et Naturforhold, en Virkning, der staaer under den stærkeste Indflydelse af physiske eller materielle Betingelser. Der, hvor Næringsmidlerne ere rigeligt og lettest tilgængelige, der ville Mennesker stærkest formere sig, ligesom Tilfældet vil være med enhver Dyrklasse⁴⁾.

Men hverken under den ene eller den anden Statsform — hverken under den tusindaarige monarkiske Stabilitet, eller under det bevægelige Demokratie, hvor Revolutionens Jordstyrt ikke blot (som i China) naaer til Thronen og Dynastiet, men ryster Staten og Nationen ud af deres hele Ligevægt — ere de uundgaaelige Virkninger af en til Overskighed drevne Jordudstyknings, og en af denne følgende Overbefolkning, reent udeblevne. — I Frankrige har Udstykningsen allerede længe før Revolutionen bidraget uendelig meget til at hindre

⁴⁾ „Countries are populous, not in proportion to the number of people, whom their produce can cloath and lodge; but in proportion to the number of those whom it can feed. — Food is in this manner not only the original source of rent, but every other part of the produce of land, which afterwards affords rent, derives that part of its value from the improvement of the powers of labour in producing Food.“ A. Smith, Wealth of Nations I. c. 4. (7th Ed. 1793, I. p. 255, 257.)

Agerbrugets Fremskridt⁵⁾. Men efterat Statsomvæltningen havde løst Bondestanden fra alle feudale Byrder, og enhver overbleven Indskrænkning af Jordens, ligesom af dens Dykers Frihed, havde maattet vige for den demokratiske Lighed: har Jordudstyknngen og Antallet af de smaa Eiendomsflodder (disse „nurserys of population“ som A. Young kalder dem) naturligt tiltaget i Forhold til Mængden af de store Eiendomme og Familiegodser, som Revolutionen adspalttede og bragte til Salg. Bondestandens Vilkaar have overhovedet hævet sig, men neppe dog i Forhold til Frihedens Tilvæxt;

⁵⁾ En af de fertrinligste statsøconomiske og agrenomiske Forfattere i det 18de Aarhundrede, Arthur Young, har vilst det i sin endnu meget lærerige og for den historiske Statistikk vigtige Reise i Frankrige i A. 1787—89. („Travels undertaken with a view of ascertaining the cultivation, wealth, resources and national prosperity of the Kingdom of France.“ 2d. Edition. Lond. 1791. 2 Voll. 4to.) Der gives maaskee intet Skrift, der med mere Klarhed og Grundighed oplyser os om Tilstanden i Frankrige fra det nationaleøconomiske og politisk-statistiske Synspunkt, før og tildeels kort efter Revolutionen, end dette Værk af A. Young; (det udkom først 1792.) Hans Bemærkninger om Virkningen af større og mindre Landbrug, om Følgerne af de sidste alt for vidt drevne Udstyknng, om den Jordom, at allene Selveiendom kan fremme Agerbruget, og give den umiddelbare Jordbruger Velstand; og om Indbildningen, at en stærk og stigende Befolkning allene afgjør Spørgsmaalet om et Hells sociale Sundhed og Velfærd; m. m., høre vel endnu til det sandeste og forstandigste, der i 60 Aar er skrevet over disse Materier. Jvf. bl. a. det anf. Skr. I. p. 407, hvor en af Youngs Hovedsætninger forekommer: „I shall begin by asserting with confidence, that I never saw a single instance of good husbandry on a small farm, except on soils of the greatest fertility;“ (i. Ex. i Flandern, paa Sletterne i Elzas, ved Garonnes Bredder, m. m. 3 de 1/2 af Frankrige var Jordbruget „execrable.“) — p. 408. 9. „England har overhovedet gjort større Fremskridt i Agerbruget, end noget Land i Europa; og dette er allene bevirket ved de store Jordbrug.“ (Great farms have absolutely done the whole.) — p. 411. (Man har i Frankrige selv skrevet meget og godt imod Jord-Udstyknng.) — p. 413—17. (Om de smaa Jordslodder med Selveiendom.) — p. 477—88. (Om Befolkningen i Frankrige.) o. s. v.

Aggerbruget i Frankrige har i sig selv ikke forbedret sig i samme Grad som det har udvidet sig, fordi megen Jord er eptyrket, og meget Skovland i de store Strækninger af Kronens efter Revolutionen bortsolgte Skove er kommet under Ploven. Den naturlige Virkning heraf paa Populationen er derimod ikke bleven tilbage. Frankriges Folkesmasse har i 50 - 60 Aar foreget sig omtrent med $\frac{1}{2}$ (eller fra 24 til 34 Millioner;) men Skattebyrden er voret i et endnu langt stærkere Forhold. Dette skulde altsaa (efter visse Theorier) vidne om, at Nationalsformuen og Folkets Velstand vare stegne i Forhold til den høiere Statsindtægt, som Nationen er i Stand til at udrede. Vi ville paa dette Sted ikke gaae ind paa at undersøge, hvorfor imidlertid Pauperismens Symptomer i Frankrige netop synes at fremtræde stærkere ved ethvert nyt Stadium i Frihedens Evolution. Dog bør vi ikke forbigaae den simple Bemærkning: at ogsaa i Frankrige eksisterer dette farlige Sygdomsstof uden Tvivl i ulige ringere Grad hos Landalmuen, end i Hovedstaden, og i nogle af de største og stærkest befolkede Provindsstæder.

Om China kunne vi maaskee antage, at ogsaa i denne giennem Martusinder stabile og isolerede Stat er Folkemængden i vor Tid nær ved at udvore over sine rette Grændser. Tilvæerten efter de almindelige Naturforhold har her desuden havt særskilte geographiske og historiske Betingelser, hvilke med lige Nødvendighed maatte drive den endnu høiere. En af Naturen yderst frugtbar Jordbund, under et heldigt Klima, med en Udstrækning af Algerjord, som maaskee knap finder sin Lige i noget andet Land, har tillige havt en saa ældgammel og uafbrudt Cultur, at denne i samme Grad maa forhoie Frugtbarheden, lette Dyrkingen, og saaledes forege de øvrige for Befolkningens Stigen gunstige Vilkaar, som China besidder. Dertil hører ikke allene hien Udnyttning af Jorden indtil de mindste

Smaaedele, der angives som et almindeligt agrarisk Forhold i den Europæerne bedst bekiendte, frugtbareste Deel af Landet; men ogsaa andre politiske og statistiske Grunde. I China findes, efter de nyeste Skildringer, overhovedet ingen umaadelig eller skadelig Opdyngen af Formue og Rigdom hos en ved Stand eller Forhold privilegeret Folkelaase, saa lidt som hos den handlende og naringsdrivende Stand. Luxus og Overdaadighed træffer man vel ogsaa i Chinas store Stæder, men i et langt mindre Forhold, end den europæiske, og allene bygget paa indenlandsk Production og Fabrikslid. Hovedstædernes Folkemængde er ikke saa uhyre som i Europa, ikke engang overdreven i Forhold til hele Rigets; et stort Antal Stæder er derimod, i Forhold til Landets Naturbessaffenhed og Frugtbarhed, spredt over dets hele Udstrækning⁶⁾. Naar vi nu derhos i en stor Deel af China forefinde en Folkemængde, der har sat Europæerne i Forbauselse, da er det let forklarligt, at de mest fordeelelige Naturbetingelser, som i den Grad og Udstrækning neppe finde deres Lige paa Jordkloden, er denne Befolknings første Basis; men var der ikke bygget paa denne ved politiske Institutioner og en bevaret eiendommelig Civilisation, da havde China uden Tvivl deelt Skiebne med Egypten.

⁶⁾ Om en næsten tallos Mængde af folkerige Stæder i den umaadeligt befolkede Mellemdeel af Riget, eller Flodlandet, beretter allerede Marco Polo i det 13de Aarh. Man har en Tid ansæet den berømte venetianske Reisesendes Angivelser for fabelagtige; men nyere Undersøgelser have stadfæstet hans Efterretninger om China som meget paalidelige; og de seneste engelske Rejsende i China bekræfte saaledes ogsaa Marco Polos Udsagn om den forbausende Mængde af Stæder, om den uhyre Folkevrimmel og det uberegnelige Antal af Fartøier, som Skibsfarten giennem det af de store Floder og Canaler giennemstraaede chinesiske Midtland uophorlig holder i Gang. (Nitters Erdkunde 1ste Udg. I. 659, 667, 68.) Man regner, at hverved 10,000 Transportflibe, med en Besætning af et Par hundrede tusinde Mand, ere i Fart allene for at overføre Riis-Udgiften til de leiferlige Magaziner.

Endelig maa det endnu bringes med i Beregning, at en vigtig medvirkende Grund til Folkemængden maa ses i Nationens medfødte Tarvelighed, der ved en frivillig Indskrænkning nøies omtrent med det allermindste Maal af Livsfornödenheder, og derfor heller ikke taaler nogen yderligere Formindskning af dette Maal. Der lever i China maaskee meer end 50 Millioner Mennesker, som her hverken anses for ulykkelige, eller nedlidende, endstøndt man i Europa vilde regne dem til de fattigste Proletarers Klasse; uden at disse Millioner have Begreb om, at der skulde gives noget andet Middel for dem til at lette eller formindste Fattigdommens Byrde, end Brugen af legemlig Arbeidskraft og Arbeidsflid. Vi maae forbauses ved at erfare, at i dette uhyre Rige, hvor den udholdende Virksomhed og Arbeidsomhed er ligesaa stor som Mængdens Tarvelighed, finder man næsten ikke Spor til Figgere ⁷⁾; og heller ikke kender man der noget til flere europæiske Staters tærende Kraft: Fattigskatter og essentiel Fattigforsørgelse. Det maa saaledes forekomme os afgjort, at den Opgave, for hvis Skyld en stor Deel af Europa sendes af Borgertvedragt og de voldsamste indvertes Bevægelser, nemlig at udfinde Midlerne til en Ligevægt eller Compensation mellem Enkeltes Rigdom og den store Mængdes ubemidlede Tilstand, eller Fattigdom, fra ældgamle Tider har fundet sin Oplesning i China. 3

⁷⁾ Den sandhedselskende, grundige og paalidelige Sir G. Staunton, Lord Macartneys Retsfager, bevidner, at, naar Canton naturligtvis undtages, fandt han paa hele Reisen igennem Landet (fra Canton til Peking) hverken Figgere, ussel Armod hos de lavere, eller glimrende Overdaadighed hos de høiere Folkeklasser: („but very few instances of beggary or abject misery among the lower classes, or of splendid extravagance among the higher.“) Hvad han derimod fandt næsten almindeligt, overalt hvor han kom i China, var „the unequivocal signs of an industrious, thriving and contented people.“ *Ge. Th. Staunton's miscellaneous Notices relating to China. Part 2. (1828.) p. 275.*

det mindste er det ligesaa vist, at det i vore Dage, som en moralsk og politisk Smitte over Europa udstømmende Begreb om Proletarernes Ret til Andres Eiendom, ikke har fundet Veien til dette Rige: som det derhos er unegteligt, at en meget stor Deel af hine Millioner i China heller ikke kan synke dybere i Maalet af deres Subsistensmidler, end det Punkt, hvorpaa de allerede staae; og vi kunne derfor vel i det hele antage, at i den frugtbareste Deel af Landet har Befolkningen omtrent naaet sin yderste muelige Grændse⁸⁾.

Den berømte Malthus, efter hvis overhovedet fornuftsrette og ved ældre og nyere Erfaringer bekræftede Theorie enhver virkelig Overbefolkning straffer sig selv, eller finder sin naturlige Modvirkning, og det ofte i sorgelige Skikkelser, har heller ikke i den Henseende ladet China være udenfor sin Betragtning⁹⁾. I nogle Tilfælde (f. Ex. hvor han ogsaa i Bernes mord, eller spæde Berns Udsættelse af Forældrene, vil see en saadan Dæmper af den over de naturlige Grændser vorende Befolkning) har han uden Tvivl bedømt Forholdene i China efter ufuldkomne, upaalidelige og overdrevne Beretninger. Derimod tør vi, efter det Foregaaende, vel antage, at enhver Misvæxt i en eller anden større Deel af dette Rige næsten vil være det samme, som en Hungersnød; og ligesom denne sorgelige Landeplage, som man veed, undertiden i de Landstrækninger, hvor den hersker, har bortrevet Mennesker i Tusindevis,¹⁰⁾

⁸⁾ „By that law of our nature, which make food necessary to the life of man, population can never actually increase beyond the lowest nourishment, capable of supporting it.“ *Malthus*.

⁹⁾ *Essay on the principle of population, by T. R. Malthus.* 5th Ed. 1817. Vol. I. Book I. ch. 12. On the checks to Population in China and Japan. (5th Ed. Lond. 1817. p. 291—321.)

¹⁰⁾ I de kinesiske Rigsannaler findes nu og da eptegnet Tilfælde af Hungersnød og dens Dødsregninger. (Se f. Ex. *Duhalde Hist. de la Chine.* I. p. 136.) Man har bl. a. allene fra det 14de Aarhundrede fire saadanne Aar: 1326, 1331, 1342 og 1351. (f.

saaledes maa enhver Epidemie, der opstaaer (skiondt, som man siger, ganske sjeldent) i et til den Grad folkevrimlende Land, uden Tvivl have den samme Virkning. At partiel Misværet, Dyrtdid og Hungersnød ikke maa være ualmindelige i China, tør man ogsaa slutte sig til af Regjeringens fra umindelige Tider vedvarende Omfarg for at have fyldte Riismagaziner paa adskillige Punkter i Riget, hvoraf Uddeling skeer i saadanne Uheldsaar; men som desuden tiene til at modtage Landalmuens Afgifter, der for største Deel ydes i denne Sædart, og til at kunne ved offentlige Foranstaltninger fordele visse Provindsers oversflødige Riisavl til andre, mindre frugtbare Landstrækninger. Heri finde vi et nok Misbrug og Mangler Sted, hvilket, uagtet Mellem-Chinas, ved Hjælp af Floder og Canaler næsten mageløse Fæthed i den indenlandste Samfærdsel, ved Ferskémidternes Udsæthed blive uundgaaelige. Det er derfor, under den nærværende Tilstand, neppe mueligt, at hiin offentlige Hjælp i Misværetstilfælde kan være tilstrækkelig, eller at den, under en saa umaadelig tæt Befolkning i det uhyre Rige, overalt kommer tidligt nok, hvor den behøves. Naar man saaledes heri vil finde en af de mærke Styggesteder i den chineisiske Stats Forfatning og Styrelse, da kunne vi dog heller ei glemme, at Europa selv, i en af denne Verdensdeels vægtigste og mest blomstrende Stater, nylig

Gaubil Hist. des Mongous p. 260. 261. 278. 288.) Jesuiternes Misfiendberømtninger beskryte det samme, og nævne baade et Overmaal af Tørke eller af Regn, og Sværme af Græshopper, der nu og da vise sig og falde over enkelte Provindser, som Narsagerne. (Jvf. bl. a. „Lettres édifiantes“ T. XIX. p. 151.) Efter Ritter skal man i den nyere Tid ikke have hørt om nogen Hungersnød i China. (Erdfunde. 1ste Ausg. I. p. 670.) Imidlertid omtaler dog Engländeren Meares en ved stor Tørke fremkaldt rædsom Hungersnød og stor Dødelighed i Chinas sydlige Provindser, i A. 1787. (Voy. in the year 1789 from China to America. Lond. 1790 4. Jvf. Barrows vigtige Bemærkninger om Narsagerne til dette Phænomen i China, om Virkningen af Jordens Udtykning og Dyrkningsmaade paa den stærke Befolkning, m. m. Travels, p. 584—590.)

har haft et Exempel paa Hungersnød i Irland; altsaa lignende Følger af Overbefolkning ved Jordudstykning, og af Indskrænkningen til et eneste Jordproduct og Fødemiddel for den fattige Mængde. Kartoflerne spille omtrent samme Rolle i Irland, som Risen i China; men Forskiellen er den, at Irlanderne uden Tvivl meer, end Chineseerne — et overhovedet i heieste Grad arbeidsomt og industrielt Folk — lide Nød og Armod ved deres egen Skyld; eller ved en hos Masiens af den irlandske Almue meget hyppig Utilbeielighed til Arbeidsomhed og Anstregelse over den absolute physiske Nødtørst. Marsagerne til Nøden i Irland maa stille sig i et ganske andet Lys for os, end Marsagerne til at Hungersnød en og anden Gang bortriver Tusinder af fattige Chineseere: man maa erindre, at uhyre Strafninger af dyrkelig Jord, som kun behøver Bandedledning, ligge øde i Irland; og at derimod saa at sige enhver Fodbred Jord i den frugtbare Deel af China er benyttet.

Alt Følgerne af Overbefolkning og en ubegrændset Ugerdeling heller aldrig have været saa politisk farlige, saa fordærvelige for Statens Sikkerhed og indre Rolighed, i China, som i Irland, og maaskee tildeels i Frankrige: dette beroer vel deels paa de politiske Institutioners, Nationalcharacterens og den hele europæiske Culturs Forskiellighed fra den asiatiske; deels maa det tilskrives, at Chinas agrariske Forsatning er oprindelig og rodfæstet i Folkets Tilvarelse; eller udgjør fra umindelig Tid den egentlige Grundvold baade for Statsbygningen, og for Folkets Nationalitet og sociale Ideer. I Frankrige er den hele sociale Udvikling, som i et Par Generationer har forandret saa mange Landbosforhold og fremskyndet en hurtig og tiltagende Jordudstykning over hele Riget, en ny og revolutionair Omstiftning af Stænder, Erhvervsfilder, Næringsveie, Eiendoms- og Formuesforhold — en dybt indgribende Forandring af næsten alle Nationalvelstandens

Betingelser. En mægtig Rystelse af Statens indre Organisation og af hele Folkets oeconomicke Tilstand maatte herved blive uundgaaelig i et desuden ved en fuldstændig politisk, religiøs og social Omvæltning gennem et halvt Aarhundrede voldsomt bevæget Land. Denne Periode er endnu for kort til at give en ganske ny social Skikkelse hos en saa talrig, af et uroligt Ideelly gennemstrømmet Nation Fasthed og Sikkerhed i ethvert Forhold; og det ligger mere klart, end nogenstunde, for vort Sie: at der endnu er langt tilbage, inden Revolutionen i Frankrige har fuldendt sit Omstøbningsværk. Naturens organiske Kraft, der ogsaa virker gennem Nationens borgerlige Tilstand og Udvikling, iler ikke saa hastigt gennem den reelle og physiske Tilstand, som Menneskets Aand bevæger sig frem i den ideelle og historiske Verden.

Her kunde endnu være Leilighed til, ved Fremstillingen af flere interessante (om endog tilsyneladende paradokse) Paralleler imellem China og Frankrige, at ophvise et vist Slags Liighed i Forhold, som fremtræder ved Siden af den dybe Contrast i Nationalitet og Statsform hos den mest bevægelige og mest udviklede europaiske Nation, og hos det i sin oprindelige Naturtypus mest uforanderligt bevarede Urfolk. Begge ere i Landenes Hovedsubstant, *Agriculturstater*; begge i Besiddelse af en næsten lige tilstrækkelig og fuldstændig Rigdom paa indenlandske *Producter*, hvorved disse Nationer ere i Stand til at giøre sig uafhængige af Fremmede; (dog er China heri endnu mere begunstiget, end Frankrige;¹¹⁾ begge Lande af en lignende geographisk, tæt samlet Skikkelse, med Sekyster paa de to Sider af det quadratisk formede Rige, der vandes af gennemstrømmende betydelige Floder; uden at dog hverken Chineseerne, eller de Franke, med disse yderst gunstige

¹¹⁾ Noagle ville tillægge China Mangel paa det i Europa uundværlige Metal Jernet; rettere: det produceres ikke i stor Mængde.

Naturvilkaar, nogenfinde ere blevne til en i det Store søhandlende Nation¹²⁾. Endelig ere begge Stater, den asiatiske og den europæiske, byggede paa den faste Grund af een stor Nationalitet; og begge, ved den tæt sammenfluttende Folkesæthed naturligt henedede til en høi Grad af Selvsølelse og Nationalstolthed, som hos de Franske i Marhundreder er bleven næret og mættet af næsten det hele øvrige Europas Hylдинг, Erkiendelse og Efterligning. Chineseerne, deres ved Naturbetingelser givne isolerede System troe, have derimod indsluttet Stoltheden i dem selv, og dog ikke manglet lignende Næring, endog for en meget hovmodig Ringeagt for al fremmed og europæisk Cultur. Hvorfra skulde vel den indenfor sin nationale Kundskabs- og Erfaringskreds i Martusinder indsluttede Chineseiske Nation hente Agtelse for Europa, eller Erkiendelse af Europæernes aandelige Dvermagt? De have jo giennem flere Marhundreder, og lige til Englændernes sidste Opiumskrig, (i Fald man kan kalde det Krig, hvor Modstanden var og maatte være saa godt som ingen) ikke vidst eller erfaret andet, end at Europæerne af Egennytte, for Handelsvinding, og af Trang til chineiske Producter, taalte enhver Tvang, Hinder og Jomngelse, som Chineseernes Stolthed og Regjeringens, fra Selvopholdelsens Side kloge asiatiske Politik, lagde dem i Veien.

Chineseernes absolute Fordybelse i deres egen Nationalitet, og deres i Martusinder vedvarende Afslutning fra den hele øvrige

¹²⁾ At Chineseerne ikke ere blevne det, skiondt Landet paa to Sider omgylles af det uhyre Ocean imellem Asia og Europa, har upaatvivelig flere historiske Aarsager. Een vigtig og mærkvaerdig Naturgrund har Ritter gjort opmærksom paa: Dette Oceans hele Strømning gaaer fra Osten imod Vesten og altsaa ind paa de chineiske Kyster, hvis Færlighed ved Udyb, stulte Sandbanker og Rifaner derved endnu mere forøges. Netop det Modsatte er Tilfældet med Nordamerika og med Strømningen i det Atlantiske Ocean. (Erklunde. 1ste Udg. I. S. 661, 666, 67.)

Verden, er saaledes Kilden til deres fuldkomne Uvidenhed i alle udenlandske Forhold — og denne er atter den sande og egentlige Kilde til deres Ligegyldighed og Ringagt for en Udenverden, som er dem ubekendt. Grækere og Romere kaldte alle fremmede Folkesfærd Barbarer, og forbandt med denne Benævnelse Begrebet om Naahed eller Mangel paa Cultur, om ringere Landskaber, om Ufuldkommenhed i Statens og Privatlivets Indretninger og Forhold. Det selysamme er netop Chinejernes Anskuelse af den hele Verden udenfor China; man maa kunne sætte sig ind i deres hele Nationalaand og Tænkemaade for at begribe, at og hvorfor de betragte og behandle alle Udlændinge som Fiender; ja endogfaa den længe til et eneste Punkt indskrænkede Handel med Europæere, som et Slags Statsforræderi, hvormed Regjeringen kun seer igiennem Fingre, for den store Fordeels Skyld. Endelig maa man ogsaa være fortrolig med Landets Naturbetingelser og disses Anvendelse til en særegen Cultur og Industrie, der griber ind i alle materielle Vilkaar og offentlige Indretninger, — med den chinejiske Historie, med Folkets Tænkemaade og Nationalitet, og med Statens Politik og Regjeringssystem, der kan tillægges en Alder af to til halvtredie tusinde Aar (fra Confucius) — for at kunne vinde Overbeviisning om, at enhver dannet og statsklog Chinejer klart maa indsee, at der ikke kan gives noget større Onde for dette Ur-Folk, end et saadant Sammenstød med Europæerne, der enten førte til Landets Erobring, eller til en fuldstændig Aabning af dets Havne og indre Handelsveie for Fremmede. Den hele indvortes Belstand, nationale Cultur og Tilfredshed med den borgerlige Forfatning, som længe har bevaret Kvalitet og en blomstrende Tilstand i den chinejiske Stat, og som udgier dens materielle Fortrin fremfor alle øvrige Stater i Asien og Europa — disse Fortrin vilde inden faa Generationer være tabte; Europas

Lurus, Laster, Pauperisme, Constitutioner, Skattebyrder og Statsgjeld vilde finde Veien til Verdens ældste Folkesamfund — og inden et Aarhundrede vilde baade Staten og det nærværende chinesiske Folk ikke mere være til. — Hvilken Stat, der har nogen Kraft tilbage, hvilket Folk, der endnu eier en levende Følelse af sin Nationalitet, maa ikke med Afsky og Modbydelighed betragte en Forvandling, en Revolution, der vilde have en saadan Udgang? — Og dog er den maaskee uundgaaelig; en Giftmitte, der synes i Øien at skulle spille en lignende Rolle, som det for Amerikas Urfolk fordærvelige Brændeviin i Vesten, *Opium* i usen, er i det mindste for en Tid bleven til en rasende Lidenstabs hos en Deel af det chinesiske Folk. Det er engelsk og amerikansk Handelsaand, der med uhyre Fordeel har speculeret i at forgifte China; og det er den chinesiske Regierings, maaskee for seent aabnede Dine for den dobbelte Fare, der truer Staten, som endelig fremkaldte den første europæiske Sekrig med Dampskibe imod det i Aartusinder, ved sin Beliggenhed, sine Naturgrænser og sin Politik, imod Europæernes Erobringsslyt og Bindebyge beskyttede „himmelske Rige.“ Denne Krig, hvis Følger for China ere uberegnelige, er, endogsaa i England, bleven betragtet fra meget forskellige og modsatte Synspunkter i den politiske Moral. Man kunde fra een Side kalde den en nødvendig Handelskrig, da Europa og Nordamerika ikke kunne eller ville undvære Chinas Thee; men endnu nærmere ligger en anden, en maaskee stærkere Grund: den overveiende Handelsfordeel. Den samme Grund har bragt den chinesiske Regiering til i lang Tid at lukke Dinene for Theehandelen i Canton — en aabenlys Dvertredelse af de chinesiske Statslove, der under Dodsstraf forbyde al Handel med Europæere. Saaledes var det den let forklarlige og, som man siger, uhyre Fordeel af *Opium*shandelen, der første Gang bragte Engländerne til at udsende en heel Krigsflaade fra Europa for at

angribe og edelægge nogle værgeløse chineſiſke Havne og Stæder ¹³⁾; og det er dette Foretagende, hvilket man bl. a. beſmykker med det politiſſ-ſociale Paradox: at Chineſerne, naar de vedblive i deres Iſoleringsſystem, maa tvinges af den intellectuſle Overmagt til at aabne deres Havne for den europæiſke Cultur — og for det britiſke Indiens Opiumſgift ¹⁴⁾.

Der er ingen Tvivl om, at den engeliſke Handelspolitiſt har gjort ſin Beregning rigtig, da den beſluttede ved et ſaa

¹³⁾ Den ſaakaldte „Opiumſtrig“ (1840-42), der ſluttedes ved Freden til Nanking (29. Aug. 1842), har viiſt Chinas fuldkomne Værgeløſhed imod europæiſke Trepper, Krigſtilbe og Artillerie. Ved Siden af denne Krigs hiſtoriſke Interelle har den dog en uhyggelig, næſten medbydelig Charakter, ſaaledes ſom enhver Strid imellem Overmagt og Bannmagt: og endnu mere, fordi de Angribendes Sag var ſlet, og ikke bliver bedre derved, at de ſelv paa en Maade havde gjort Angrebet nødvendigt. Saa meget nu endog Krigen har robet den nærværende chineſiſke Regierings militære Svaghed, og Umueligheden af at Mantschu-Dynaſtiet længe, i ſin politiſſe Blindhed og Uvidenhed, kan holde ſig paa Thronen, derſom nogen europæiſk Stat vil blande ſig i Chinas indre Forhold: viſer dog Krigens Udſald klart nok, at Fordelen af at kunne handle i Fred med Chineſerne langt maa kunne opveie den, ſom Occupationer og Erobring i Landet vilde give. Intet kunde være lettere end de ſiſte, ſer en Somagt ſom England; men i et ved Naturgrænſer iſoleret Land paa 80,000 Quadr. Mile, og med en compact Folkmængde af 300 Millioner, er en Krig altid betænkelig og farlig at forſætte.

¹⁴⁾ Europas politiſſe Moral, veed man vel, er fuld af Modſigelſer og Inconſequenter; imedens Handelspolitiſſen derimod altid er lige kloq og conſequent. (Vi have ſelv hørt Erfaringer deraf i 1848.) Den britiſke Nation har anvendt umaadelige Pengeſummer paa Neger-Emancipationen og gjort det til et Slags Gæſſag i Humanitetens Tienſte, at ville udrydde Slavehandelen fra Afrika — hidtil kun til ringe Fordeel for Negrene ſelv. Den ſamme mægtige Nations Regiering har derimod hverken fundet det ſtridende med ſin politiſſe Moral, at lade det erobrede Hinduaſtan i lang Tid beholde alle det bramaniſke Afguderis opværende, og Menneſkeheden fernedrende Stille; eller at gjøre Balmuens Cultur i Indien til et Monopol, ſer at befordre den i høj Grad fordeelagtige Handel paa China med et Wiſiſſet, ſom Malacca kunde have anført blandt de viſſeſſe Midler imed Overbeſteſſing i dette Niqe.

køstbart Krigstog (en mere kraftig Handelsmaade fra Begyndelsen kunde maaskee have gjort det oversflødig), som det kaldtes, „at ydmyge Chinefernes Stoltthed.“ Opiumshandelens fordærlige Indflydelse paa Folket havde man længe begrebet i China, inden Keiseren selv ved et Dødsfald blandt hans egne Sømmere gjorde den bittere Erfaring, hvorhen den fortærende Smitte vil føre, hvis den skulde blive almindelig eller vidt udbredt hos Nationen. Men hans Ministre, eller de kloge blandt Chinas Statsmænd, maatte vel ogsaa omfide kunne indsee, at en ikke mindre Fare ved denne Handel truer hele Rigets Velstand og Statens Pengevæsen. Theen har gjort Europa afhængig af China, og den europæiske Indførsel var hidtil i Sammensigning med Thee-Indførselen ubetydelig. Opiumshandelen, især fra Indien, der begyndte i det 17de Aarhundrede 1793—1794; og fra 1821—1847 er steget til det Tidobbelte, men endnu (siden 1800) kun drives ved Smugleri, vil sætte China i Fare for, at ikke allene denne Fordeel gaaer tabt; men at det rede Selsk, Chinas eneste Circulationsmiddel, vil strømme ud af Landet, og derved en umaadelig Forvirring i alle Landets Handels- og Næringsforhold indtræde.

3.

Det er hidtil lykkedes Chineferne, fra ældgamle Tider, at vedligeholde næsten usforstyrret en ved sin Almindelighed beundringsværdig Nationalvelstand i en Stat med over 300 Mill. Mennesker; det er lykkedes dem, uagtet et usuldkomment, men maaskee til Statens Natur passende Pengeomløb¹⁵⁾, at bevare

¹⁵⁾ Man vil sige det ikke mindre sæt og forunderligt, end alt andet i China, at dette Land kun har en eneste indenlandsk Regjeringsmynt, den saakaldte Tschien, præget af fint zinklandet Kobber, med den regierende Keisers Navn og et firkantet Gul i Mitten, hvorigennem disse Kobberpenge trækkes paa Snere. Deres Alder gaaer saa høit op, at man har bragt fuldstændige Rækker af Tschien til England, som gaae til Tiden for Chr. Rødsel. Deres Myntværdi er saa ringe,

den Ligevægt imellem umiddelbar Production, Industrie og Fortæring, uden hvilken en saadan Velstand — og det især i et isoleret Land med ubetydelig Udenrigshandel — umuligen kunde vedvare. Det er allerede bemærket, at Chinas til Overbefolkning meget nær grændsende Population maa tilskrives saavel Landets ældgamle, overordentlig høit stegne Agerdyrkning, som Jordens Deling blandt en uhyre talrig Folkeklasse, den umiddelbart agerdyrkende; og dette i Forening med Folkets lige exemplariske Arbeidsflid og Nøjsomhed. Man bør hertil endnu føie det tredje vigtige Moment: en stor og almindelig udbredt national Industrie, hvorved det vel især kan forklares, at et Rige, der egentlig kun har, og i et Aarhundrede har havt eet vigtigt Udførselsproduct, men aldrig har havt activ udenlandsk Handel, som kan fortiene at nævnes, dog eier et betydeligt Antal af folkerige Stæder.

at der efter den oprindelige Myntfod gaaer 1000 Tschen paa en chineesk Unze, eller Taël fint Sølv (hvis Værdi regnes til omtr. 7. 18 Francs. B. Hofmann Beschr. der Erde. Th. I. Tab. til S. 579.). Mynten er nu saameget ringere, at en Taël Sølv er værd 1,240 Tschen. Alle øvrige Betalinger skee i Sølv efter Vægten. Det saakaldte Sy-see, eller Regjerings-Sølv, hvori alle Afgifter betales, der ikke svares i Naturalier, smeltes i Barrer paa 1 til 10 Taël, og er saa fint, at Legeringen kun udgjør 2 pCt. I England har man desuden fundet en saa stærk Blanding af Guld i dette Sy-see, at derved vandtes 5—6 pCt. At Regjeringen ikke tilsteder Prægning af nogen indenlandsk Sølvmynt, kan neppe tilskrives anden Grund, end for at hindre Førfalskning af Mynten, hvori Chineserne have drevet det saa vidt, at de endog fabrikere falske Tschen. Den store Ubegvemmelighed, som dette Myntsystem medfører, afsiepes for en Deel ved private Banquiers, som findes i enhver nogenlunde betydelig Stad, og som baade besørge Regjeringens Penge-Omsætninger, og modtage Sølv af Private, enten in deposito, eller som rentebærende Laan, hvorved den lovlige Aarsrente ikke maa overstige 12 Procent. I øvrigt har man i Tertiden baade høit prægede Sølvmynter, og under det mongolske Dynastie et Slags Papirpænge (som Marco Polo omtaler) i China. (Jvf. «The Chinese commercial guide.» p. 64—66. The Chinese, by I. F. Davis. 1836. II. p. 430. 433. 435—38.)

Nøisomheden finder ikke allene Sted hos den fattige og arbejdende Folkeclasse i China; men hos Middelclassen og vi kunne sige hos den hele Nation. Det er i det mindste en meget indskrænket Leilighed, som her gives den Rige til at kunne nyde sin overflødige Formue. En uendelig Mængde Gienstande for europæisk Pragt og Luxus ere ukjendte i China, og have, trods en allerede længe vilsom europæisk Handelspeculation, ikke kunnet finde Indgang i denne Verden for sig selv, som har Alt i sig selv, og hvor ogsaa det Ringe, her findes af kostbar Luxus, vil have og bevare sin Nationalitet. Det er derfor ogsaa allerede en gammel Erfaring, der vidner paa det stærkeste om den i China almindelig herskende Industrie: at det i det Hele kun er enkelte raa Stoffer, men ikke Fabricata, der kunne være udenlandske Handelsartikler i China. — Jeg vil nævne et Par Exempler paa det, som udgjør den nationale Modstand, europæisk Luxus maa finde i China. Imedens den rigeste Privatmand i Europa, naar han vil det, kan odelægge sig f. Ex. ved Bygninger og Haveanlæg, eller ved Heste, Equipager og Jagthold, kan man gierne sige, at selv den fornemste og rigeste Chinese anvender næsten intet paa disse Arter af Overdaadighed. Derimod drives vel i China en betydelig Luxus med Lystfartøier eller Flodskibe, som ere det almindelige Befordringsmiddel, og som de Rige indrette i Skikkelse af flydende Huse med Alt hvad her bruges og findes af Pragt og Bequemmelighed. Men et saadant Fartoi kan Eiereren omtrent have sin Livstid; Heste til Luxus kender man neppe nogensteds i China, saa lidt som Lidenskab for at bygge, meer end til Fornødenhed og Bequemmelighed. Man har talt meget om de Fornemmes umaadelige Have-Anlæg i China; sildigere Erfaringer have oplyst, at store Lysthaver her here til Sieldenhederne, naar man gaaer videre end til de

keiserlige Slotte og enkelte store Anlæg ved nogle af disse¹⁶). Sierrighed paa Jord, om man saa vil kalde det, er et saa almindeligt Nationaltræk hos Chineseerne, at selv den Rigeste neppe heri gier en Undtagelse.

Det er netop denne nationale Lidenkab, kunde man sige, før at benytte enhver Jordplet til Dyrkning, eller før det umiddelbare Product af menneskelige Næringsmidler, og af saadanne Handelsplanter (Theebussen, Morbærtræet, Bomuldsvæerten s. Ex.) som forholdsviis optage et indskrænket Rum, der for en stor Deel forklarer Landets uendelig vidt drevne Jordkultur, og Chinas uhyre Folkemængde. Jeg vil nævne et Par Hovedtræk i det chineisiske Landbrug, der endnu meer oplyse dette. Der gives intet Land i Verden, hvor Sædproduction (og denne falder for en stor Deel sammen med Riisavl) har en

¹⁶) Bl. a. har den engelske Botaniker Rob. Fortune, som det londoniske Havedyrtningselskab i A. 1813—15 havde sendt til China, meddeelt nye Oplysninger om Chinas Haver. (Wanderings in China by Rob. Fortune. London 1817. 8.) Hans Beskrivelser bekræfte en Deel af det, man tilforn har vidst om den egne Stil i chineisiske Haveanlæg, om Landets Blomster-Rigdom, og Chineseernes Smag for denne Natur-Lurus; men den Forestilling, man engang gjorde sig om disse Havers Størrelse og romantiske Pragt, maa svinde ind eller indskrænke sig til et Par bekendte, allerede ostere bestrevne keiserlige Haver. Derimod vare alle rige Mandariners Haver, som Mr. Fortune saac, „exceedingly small;“ og han mener at have seet flere, end nogenstude en Europeer for ham, i China. I øvrigt har allerede P. Amyot, en anden Missionair, for længe siden gjort samme Bemærkning, og rigtigt angivet Grunden, hvorfor man ikke maa søge store Haver i et Land, hvor Jordeiendoms Jordeiendoms, Arve-maaden, Privatformuens Indskrænkning, Sielthenheden af store Rigdomme og deres lange Bevarelse i een Familie, giøre Agerbrugets absolute Nødvendighed for en umaadelig Folkemængdes Underhold, til en almindelig og ligesom medfødt national Idee. Lyshaver ere ikke udtrykkelig forbudne ved Lov; men deres Anlæg i sier Stil kommer ikke allene i Strid med andre Lovbud, men med den offentlige Mening o. s. v. (Jesf. Edinb. Rev. Vol. LXXXVIII. 1818. p. 421.)

saa absolut Overvægt i Agerbruget; hvilket naturligviis igien hæn-
 ger sammen dermed, at intet andet Folk i Verden fortærer saa
 lidt Brød, og saa meget af Planteføde — ligejom i en
 stor Deel af det vandrige China, ogsaa af Fisk. Hinduerne,
 hvis Hovednæring ligeledes er Riis, have dog Dvæghjorder
 og nyde Mælk, hvilket i China neppe engang hører til de
 Riges Luxus. Almuen i China kiender intet hverken til Mælk,
 Smør eller Ost. Dette siger os allerede, at Dvægsavl saa
 godt som reent er udeluft af det chinesiske Landbrug (vi tale
 naturligviis ikke om Biergegnene i det nordlige, vestlige og
 sydlige China, der ikke komme i Betragtning, hverken i Cultur,
 Rigdom eller Folkemængde, mod Østlandet.) Man vil da
 spørge: hvorledes skaffe Chineseerne sig den til Agerbruget
 uundværlige Gødning? — Vi maae først erindre, at i et saa
 vandrigt Land, som China, og hvor man fra umindelige Tider
 har forstaaet ved Canaler, Agerrender og Jordvanding at
 benytte dette Element, ligejom og at tamme dets skadelige Over-
 flodighed, og inddamme Flodernes Marssjord ved Diger, maa
 Vandet for en stor Deel træde i Gødningens Sted. Men
 der gives desuden intet Land i Verden, hvor man driver
 den smaaligste Omjorg for at samle og bevare enhver optænke-
 lig Ting, der har et anvendeligt Gødningstof, ligeindtil Sod,
 Afse, Haar, Sæbevand, o. s. v., saa vidt som i China. Det
 øvrige udrettes ved en uophørlig gientagen Bearbejdelse af
 Jorden ved Spaden eller ved Ploven. Det sidstnævnte Redskab
 er saa let i sin Bygning og saa simpelt i sin Indretning, at
 Ploven i alle smaa Jordbrug sædvanligt trækkes af Mennes-
 ker; paa større Agre af en enkelt Ox, Ko eller Hest; og
 ved at see disse Dyrs smaa, uanseelige, lidet kiødsfulde Skikkelser,
 jaaer man strax Overbeviisning om, at China er intet mindre,
 end et Dvæglønd. — Paa den anden Side understøtte Na-
 turen, Jordbunden og Climaet de i høieste Grad frugale

Judbyggeres Arbeidsflid. I China's rige Midtland er en dobbelt Miishøst hvert Aar det sædvanlige; og hertil kommer endnu som oftest en tredje Høst af Roer, Kaalearter og andre spiselige Vegetabilier. Man begriber nu allerede meget let, at det Vidunderlige og Utrolige i Chinas ubyre Folkemængde svinder betydeligt ind; men det taber sig endnu mere, naar man veed, at den i Forhold til Landets Størrelse, er meget langt fra at naae Belgiens Befolkning¹⁷⁾, uagtet Dvæghold der herer til Agerbrugets System, og Belgien ikke har Chinas dobbelte Miishøst.

Men ligesom her Naturforhold og Folkets Tarvelighed understøtter dets exemplariske Flid og Arbeidsomhed, saaledes svarer ogsaa den chinesiske Landbosforsætning og Jorddeling til de øvrige Betingelser for en rig Tilgang paa de nødvendige Næringsmidler og den deraf absolut afhængige høie Befolkningsgrad. Det oprindelige Forhold, vi gienfinde hos de fleste gamle Folkesjæder, at man længe har vedblevet at betragte Staten eller Regenten som Overældomsherre, er vel ogsaa gjældende i China; men saavidt man hidtil kiender denne Deel af Forsætningen, er Forholdet her, som i Indien, forvandet til Jordens Overgang i privat Eiendom imod en fast Jordskuld til Staten, som er bestemt i Forhold til Jordens Frugtbarhed, og som overhovedet ikke skal være meer end $\frac{1}{10}$ af Høsten, hvorfra den ogsaa især hviler paa Miisproductionen. Den største Deel af denne Afgift ydes i Kornet, der modtages af dertil befattede Embedsmænd, og paa de store Canaler befordres til

¹⁷⁾ Belgien med 500—550 □ Mile og over fire Millioner Mennesker er maaskee dobbelt saa stærk befolket, som China med 80,000 □ Mile og over 300 Mill. Det Jordbærende i China er saaledes ingenlunde Populationsforholdet selv, men svarere dets Udstrækning til saa stor, saa samlet en Deel af Jordens Overflade. (Det kan bemærkes, at det nyeste og meget lærerige statistiske Skrift over China, „Chinas Handel och Statsförfatning &c. af C. F. Lilljewalch.“ Stockh. 1848, antager Chinas nærværende Folketal for 350 Mill.)

de keiserlige Magasiner høiere oppe i Landet. Formodentlig svares der en Afgift, i Lighed med Riistcienden, af Kornhøsten, Theehøsten og andre Landets Hovedproducter; da man ei kan formode, at de Landstrækninger, hvor f. Ex. Theen er Hovedproductet, skulde være reent afgiftsfrie. I øvrigt ere de indirecte Statter (Told, Saltstat og nogle andre Monopoler) Afgifter af Silke, Bomuld, Steenful, Biergværker m. m., tilligemed Domaines-Indtægterne, ulige høiere end Landskatten¹⁸⁾. Man regner, at kun $\frac{1}{10}$ af Statsindkomsterne medgaaer til civile Lønninger, og alt det øvrige til Hof, Land- og Sømagt, og offentlige Indretninger; men det er en ved de nyeste Erfaringer bekræftet Kiendsgierning, at de chinesiske Embedsmands Lønning, fra de Høiestes til de Ringestes, er til den Grad lav og utilstrækkelig, at et almindeligt herskende, af Regjeringen og den offentlige Mening saa godt som auctoriseret Bestikkelses- og Sportel-System¹⁹⁾ udgjør en fortærende Kræftskade, der i

¹⁸⁾ Man har ligesaa forskjellige og afvigende Angivelser af Chinas Statsindtægter, som af Rigets Folkemængde, og den betydelige Deel af Indtægterne, der svares i Naturalier, gjør det vel unueligt heri at komme til fuld Bisthed. Dersom man vilde holde sig til en af de høieste Beregninger, jeg har fundet, hvorefter hele Summen af Statsindtægterne skulde udgjøre 8—900 Millioner Francs, vilde der dog neppe komme 3 Francs paa hvert Individ. Hvilken uhyre Forskiel paa Beskatningsforholdet i Europa og i China!

¹⁹⁾ Af de forskjellige Angivelser, man har af chinesiske Civil-Embedsmands Lønninger, i Forhold til deres Rang og Bestilling, er maastee en af de paalideligste den, som er meddeelt i en lille, men lærerig Bog („Desultory Notes on the government and people of China, and on the Chinese &c“ by Th. Taylor Meadows, Lond. 1847.) Af 25 her opregnede Embedsmænd, i administrative, juridiske og til Skattevesenet hørende Poster, har den høieste, en General-Gouverneur eller Vice-Konge, noget over 25,000 Taëls, eller 8393 Pd. Sterl. (Horf. regner 3 Taëls paa et Pund) de ringeste 20—30 Pd. St., hvorunder baade er beregnet Løn (salary) og tilstaaede Sportler eller Tillæg (allowances.) Den forstnævnte Sum kan forekomme os betydelig; men naar vi betænke, at Gouverneuren eller Vice-Kongen over Provinsfen Kwang-tung (Canton) har et Land at styre, omtrent saa stort som

China, ligesom i Rusland, undergraver baade Statserganismen og den offentlige Moral. — At Statslehn, eller Overdragelse af Statsjorder i Stedet for Pengelsen til høiere Embedsmænd, kan finde Sted i China, er sandsynligt; thi endt man neppe finder udtrykkelig Efterretning derom. Men at der endnu, naagt Landets uferligere Opdyrkning, dog i en ganske ny Tid har været Domainejorder, som laae udyrkede, erfarede da Keiseren, ved en eller anden Anledning, i Aaret 1833 befalede, at Estrækninger af saadan Jord i det sydlige China skulde overdrages og uddeles til fattige Colonister, saaledes at Jorden af den første Dyrker for hans Levetid beholdtes uden Afgift, og først ved hans Død blev statskyldig²⁰). Dogaa dette ene Træk viser, hvomeget der er til og foregaaer i China, som Europæerne ikke kende eller erfare, og som man maatte kende, for at faae et fuldstændigt og klart Begreb om de nationale og statistiske Forhold i dette Rige.

Vi kunne saaledes ikke engang sige, hvorledes i Almindelighed Stillingen er, hvori den utallige Mængde af smaa umiddelbare Jordbrugere i China staaer enten til Staten, eller til private Grundeiere. To Omstændigheder kender man

Sterbritannien og Irland, vil neppe nogen finde det troeligt, at han vilde eller kunde noies med 8000 Pd. om Aaret. Meadows mener at kunne antage i Giennemsnit (thi endt han tilstaaer »it is little better than a guess«) at de høieste Mandariner omtrent have 10 Gange, de ringeste omr. 50 Gange saameget om Aaret, som deres reglementerede Løn. Han anfører til Exempel, at en gammel Mandarin af de ringeste Classer, men i en god Post, hvis normerede Indtægt var 22 Pd., engang klagede over sine ringe Kaar, og da Meadows mente, at hans Indkomster dog ikke kunde være saa smaa, forsikrede Chineseren, at de ikke oversteg 7000 Taëls (2,333 Pd.), hvoraf han endogaa maatte utrede betydelige Foraringer. Manden horte til dem, som altid klage; og Fors. var overbevist om, at han i Virkeligheden havde sine 7000 Taëls i ree n Indkomst. (p. 99, 100.)

²⁰) S. „Chinese Repository.“ I. p. 503. Davis, the Chinese. II. p. 391.

dog, som i det mindste i et Par Punkter af Betydning give Lys i de chineſiſke Landboforhold, og bidrage til at viſe, at og hvorledes der ogſaa i dette af Menneſker vrimlende Land findes en Modvægt til den umaadelig vidt drevne Jordudſtylning. Det berettes i et af de uden Tvivl fortrinligſte og paalideligſte nyere ethnographiſke Værker over China (af J. F. Davis), at der virkelig gives et ikke lidet Antal ſtorre Landeieendomme i China — og det af den naturlige Grund, at enhver rig eller formuende Mand i dette Land — hvor Pengecirculationen er vanſkelig og ufuldkommen, hvor Crediten ſtaaer paa en meget ſvag Fod, og Renten, efter den europæiſke Maaleſtok, er umaadelig høi, endſkiøndt Priiſerne paa de førſte Livsfornodenheder ſnarere er meget lav — naar han ikke er activ Kiebmænd eller Fabricant, vanſkeligen kan finde noget andet Middel til at anbringe eller ſikre ſin Formue, end ved at ſætte den i Jordegods. Man veed ſaaledes ogſaa i Canton, at baade Kiebmænd og Mandariner eie Landgods; men vi ſavne noiagtig Kundſkab om Maaden, hvorpaa de lade dem dyrke; rimeligviis ſkeer det vel deels ved Livegne, da der ogſaa — ſom man ſeer af Lovgivningen — findes en, neppe dog talrig, Sla ve ſta nd i China; deels ved frie Jordeforpagtere eller Fæſtere.

Den anden og vigtige Omſtændighed, ſom griber ind i den hele chineſiſke Landalmues Stilling og Vilkaar, er den eiendommelige Familieforfatning. Jeg har allerede forhen bemærket, at paa den hviler ikke allene Statsprincipet, da hele Folket betragter ſig ſom een uhyre Familie, hvis Huusfader eller faderlige Repræſentant Keiſeren er (ſom man derfor ogſaa upaatvivlelig tænker ſig ſom Overieendomsherre i hele Landet;) men enhver enkelt Familiefader ſtaaer i det ſamme Retſforhold til ſine Born og diſſes Afkom i nedſtigende Linie, ſaalænge han lever. Faderen er ikke allene Herre, men Eiendoms herre over alle ſine Born; han eier dem paa en

Maade som sine Slaver, og har en næsten ubegrændset Magt over deres Personer, saalænge de høre til hans Huus og Huushold. Ved Giftermaal, som dog ikke kan skee uden Faderens Samtykke, foregaaer vel en Emancipation til en vis Grad, naar Sønnen udtræder af Faderens Huus og stifter en uafhængig Familie. Men dette skeer i Almindelighed ikke, eller det skeer først flere eller færre Aar efter Giftermaalet, og efter Regelen allermindst hos de smaa, ubemidlede eller fattige Jordbrugere. Sønerne med deres Hustruer og Børn vedblive at tilhøre Faderen og hans Huushold, og forene deres særskilt erhvervede Eiendom eller Jordbrug med hans; indtil de undertiden finde det beqvemmere eller mere fordelagtigt, at adskilles efter fælles Overenskomst. Paa denne Maade forstørres og udvides baade Familien, og dens Jordbrug eller anden Næringsdrift; og Faderen, Husbonden, vedbliver at være Besidder og Herre over den samlede Familieiendom, som først ved hans Død gaar over til den ældste Søn eller nærmeste Arving. Dette er, hvad vi kunne kalde det chineeske Stamgodsforhold, hvorved Millioner af chineeske Familier udgiere et meget formindsket Antal af saadanne udvidede Familiejamsfund, der boe og bygge sammen, ofte som i smaa Landsbyer. I hvilken Grad et saadant Forhold ogsaa udstrækker sig til de rigere og mere fornemme Familier, kan jeg ikke angive; men Principet og Rettsforholdet er almindeligt, lige fra Keiseren med hans Søner og uhyre talrige Familie (hvis Underhold, dersom det ikke var indskrænket til det Nødvendigste, vilde være en betydelig Statsbyrde i China) lige til den fattigste Chineseer, der eier Hustru, Børn og et Hiem.

Heraf forstaaer man nu ogsaa bedre, hvad der er bekendt nok, at Millioner i China, der ikke kunne bringe det til at eie en Fodbred Jord paa Landet, leve paa Floderne, og som der siges, flere Familier sammen paa eet Fartoi. Rimeligt

er dette at forstaae om et saadant Familieelskab, hvor Faderen, Familiens Hoved, lever i Fællesskab med gifte Børn paa det samme Fartoi. Men heraf begribe vi ogsaa lettere, hvorledes et saadant Familie-Samliv hos en Nation, hvor, uagtet en tilsyneladende barbarisk Strenghed i den faderlige Magt, Ærefrygt for Forældre og for Alderdommen, og Kiærlighed imellem Slægtninge, udgjøre almindelige nationale Egenheder, maa bidrage uendelig meget til at lette Ægtefællernes i de fattige Folkeklasser, og saaledes i lige Grad virke til Folkeformereisen; men tillige lette de uundgaaelige Byrder af Armod og trange Kaar hos Mængden i et saa folkerigt Land.

4.

Vi ville endnu tilfødt samle nogle faa Resultater af de foregaaende korte Betragtninger over den chinesiske Stat, dens Vilkaar og Tilstand. Den viser os en i en saadan Udstrækning mageløs talrig, og i den frugtbareste Deel af China yderst tæt sammentrængt Folkemængde, fremkaldt ved Jordbrug, som Statens egentlige Basis og Folkets gamle eller oprindelige Næringskilde; og tillige befordret ved en almindelig udbredt Arbeidsomhed, Industrie og Fabrikslid, der udstrækker sig til alle nationale Fornødenheder og Luxusvarer, og saaledes betinger Landets virkelige Uafhængighed af udenlandsk Handel, naar da den indenlandske har ypperlige Befordringsmidler, deels ved Kystrarten og deels ved et omhyggelig anlagt og benyttet System af Canals og Flodveie, der hører til de største og mest storartede Værker af Menneskehænder, Jorden kan opvise. — Denne Folkemængdes Stigen til en saadan Høide, dens Vedligeholdelse og dens Foregelse efter temporaire Formindskelser ved Krige og Revolutioner, skyldes upaatvilelig for en stor Deel en i China til det yderste drevne Udnyttning af Jorden; men i Forbindelse med flere andre

Vilkaar i Statsystemet og Nationalcharakteren, uden hvilke en saadan Befolkning, hverken kunde blive til en saadan Grad bestandig og normal, eller saa lidt forbunden med politisk Usundhed og organisk Feil, som den er i China. At Trykket af en Population, der (endog i meget ringere Grader) i Europa Tid efter anden frembringer eller befordrer Pauperisme, indvortes Siæring og politiske Uroligheder, Ned, Epidemier, Udvandringer og andre Overbefolknings Symptomer, i China ulige lettere udholdes af Staten: Dette kan dog ikke allene tilskrives, at den chineisiske Almues Tærvælgighed er ligesaa stor, som dens Arbeidsomhed og Taalmodighed. Vi kunne ikke andet end forudsætte, at hele Folkets Moralitet, ligesom dets Agtelse for Lov og Ret, i ethvert Tilfælde maa være sundere og kraftigere, end man, efter eensidigt-europæiske Anskuelser eller fragmentariske Erfaringer, der neppe giennemtrænge Overfladen af Folkelivet²¹⁾, vil tænke sig disse Egenskaber hos Chineiserne.

Det maa dog saameget mindre overraske os, naar vi selv hos sagkyndige og forstandige Jagttagere finde høist afvigende Bedømmelser af Folket selv, af dets Statsindretninger og af dets Tilstand og Charakter: da China er et i alle sine Forhold eneste, for vor Betragtning saa vidunderligt, eller i det mindste saa abnormt Land, at der hører en høj Grad af upartisk Selvfornægtelse hos en Europæer, for at lade den chineisiske Verdens Civilisation vederfares sin Ret. Jo mere det imidlertid lykkes en saadan Betragter at blive Herre over alt det Frastødende, Fremmede, tildeels endog Modbydelige og Unaturlige, og over alle andre Vanskeligheder, som maa overvindes for at blive fortrolig med Folkets virkelige Charakter, og

²¹⁾ Sels Ritter slutter sin fysisk-geographiske Skildring af China med den Tilføielse: „Unsre Kenntniss von diesem Lande ist noch immer höchst unvollkommen; und was wir hier geben konnten, sind nur unbefriedigende Bruchstücke.“ (Erkunde 1ste Aufl. I. S. 675.)

opnaae Gyne til at bedømme Staten og Landet som en eiendommelig Verden for sig selv — desto mere vil man finde, at saadanne umiddelbare og fordomsfrie Jagttagere gaae over til at opdage og erkiende fordeelagtige Egenskaber og berommelige Træk hos det chineisiske Folk. Ved Siden heraf vil det dog heller ikke undgaae os, at baade den Martusfinder gamle oprindelige eller normale Forsatning i Staten, og det hele oprindelige chineisiske Folkeliv, engang have havt en lysere og renere Skikkelse, hvorfra de i meget af deres Væsen og substantielle Uttring efterhaanden ere vanslægtede. Selv ved de nyeste Efterretninger bekræfter det sig, at hverken i Chinas oprindelige Statsorganisation, eller i de nationale Ideer og Regjeringsgrundsætninger, men i en Udartelse og Fordærvelse af Landets Institutioner, der i nogle Dele under det nuværende Dynastie synes at have naaet en farlig Høide, maa man søge Kilden til det Slette og til de store Misbrug, som China fremviser i endeel administrative Forhold²²⁾. En vigtig

²²⁾ Man kunde være tilbøielig til, heri at sætte det hos den overordentlig talrige Mandarinclasse eller Embedsstand almindelig herskende Besiddelsessystem overfi; ligesom man vel kan søge dets egentlige Med i et forældet og ufuldkomment Finantsystem, med en alt for ringe Beskatning og Statsindtægt, som desuden ser en meget stor Deel bestaaer i Sæd (Riis), hvis Udelse maa give Leilighed til ubyre Underlæt og Tab. (Meadows p. 168, antager, at den nuværende Regjering i China ikke har store Indtægter, „public and secret“, end den kristne Stat. Denne Finantsberregning er meget hvæere, end nogen anden, jeg har fundet.) Herved maa dog bemærkes, at en Deel af det, som i Europa vilde være Besiddelse, i China af Folket selv regnes til Sportler, eller til de halv frivillige, halv trængne Gaver eller Riendelser, som Orientens Etik fra umindelig Tid har indført. — Endnu mere statsfordærlig vil maaskee en i nyere Tid af Pengeangel opkommen Uskik hos Regjeringen, at sælge visse af de academiske Grader, som give Adkomst til Embeder, kunne blive for China. (Meadows desultory Notes on China &c. p. 195. 96.) Denne Forf. nævner, ved Siden heraf, Accumulation af Embeder hos een Person, og de Pertrin, Maniscurne i mange Tilfælde nyde for Chineseerne. (man kan vel endnu lægge til: Regjeringens og Residentens

Bemærkning herved kunne vi dog ei forbigaae: Tværtimod det, man skulde vente sig, ramme de lovstridige, og undertiden oprørende Misbrug i China overhovedet langt fieldnere den store Mængde af Folket, end Individet af den mere formuende Middelstand. Det er derfor i denne, men ikke hos den chinefiske Ummue, hvor Misforneielse og et skult Gæringsstof vedligeholder og udbreder sig²³⁾. Det tør vel ogsaa være et af de mindst fordeelsagtige Træk i Chinas nærværende Tilstand (men tillige et Træk, der finder en Støtte i den offentlige Mening, som er imod enhver stor Uliighed i Formuestilstand) at de Rige, især i Middelstanden, snarere søge at delge deres Midler, end at lægge dem for Dagen ved Dødselighed og Overdaadighed. Men det er dog mindre i Regleringsystemet og i administrative Misbrug, end i Arveretten og Familieforholdet, at Oprindelsen maa søges til den for Chinejerne almindelig antagne Sætning: at Rigdom i en Slægt aldrig naaer over det tredje Led. Derimod see vi, at China, med sit hele borgerlige Liigheds-system, og uden noget Slags arveligt Aristokratie eller Grundadel, ikke har undgaaet den samme Fordærvelse, hvorunder Rusland lider, hvor Adels og Livegenskab staae i en færende Modsetning. Det er den chinefiske personlige Adels eller Embedsadel, det er Mandarinclassens Forsald, Pengesjyge og Bestikkelighed,

affides Belliggenhed i den fierneste Krog af det uhyre Land) som livsfarlige Symptomer for det nærværende Dynastie.

²³⁾ Man veed, at der i China længe har eksisteret hemmelige politiske Selskaber, med revolutionaire Formaal, som Mantschu-Regjeringen ved sit i høi Grad aarvaagne Politie opsporer og forfølger af al Formue; men som den er langt fra at have udryddet. Hvad der især er mærkeligt, er at et af disse Selskaber, der skal være meget talrigt og udbredt i det sydlige China, har en paafaldende Liighed med Europas Trimurere, s. Ex. i de hemmelige Tegu, hvorpaa Medlemmerne give sig tilkiende for hverandre; i Ceremonier ved deres Optagelse i Selskabet, og ved de natlige Sammentømster; i Medlemmernes forskjellige Grader, m. m.

tilligemed Savnet af enhver selvstændig Grundadel, hvori Hovedaarjager maa søges til de for Statsorganismen fordærvelige Misbrug, der synes at bebude, at ogsaa China gaaer en ny Revolution, og maaskee en Dynastieforandring i Møde.

Vi have seet, at heller ikke dette Rige til enkelte Tider kan undgaae skadelige og ødelæggende Virkninger af en med uindskrænket Jordudstykning følgende Overbefolkning; men her indtræde disse Virkninger dog mere som forbigaaende Indflydelser af usædvanlige Naturphænomener, end som normale Beskaffenheder, eller umiddelbare Følger af Statens organiske Forfatning. Deri kunne vi sege en vigtig Grund til, at blandt alle de indvortes Revolutioner, som den chineisiske Historie frembyder i et Tidsrum af 2—3000 Aar, findes ikke et eneste Exempel paa, at en Revolution er gaaet ud paa at omstyrte Statsforfatningen, eller forandre det patriarkalske Monarchies Regieringsform. Revolutioner have fundet Sted i China, enten for at styrte en enkelt Tyran, eller uforbedrelig flet Keiser, fra Thronen; eller de have udgaaet fra en Strid om Herredømmet imellem Thronprætendenter eller Partieførere.

Det er sandt, man betragter gjerne Chineserne som en seig, ukrigerst, blodagtig Nation, som derfor hverken har havt Kraft til at modstaae flere Angreb af de mere haardsere, nordfra indbrydende mongolisk-tatariske Erobrere, eller til at afskaffe disses Mag. Dette er en Gienstand, jeg her maa sætte tilside, og indskrænke mig til den ene Bemærkning: at det i det mindste er falskt, naar man vil tænke sig Massen af det chineisiske Folk, Landalmuen og den hele Arbeidsklasse, som en legemlig kraftløs, slappet, til Anstrengelse udygtig Race. Myere Sagtagere bekræfte det Modsatte, uden at vi derfor kunne tvivle om, at Indbyggerne i de rige Lavlande, eller den uhyre Folkemængde i Chinas Mellemdaal, baade af Naturen, eller ved deres i Kartusjinder fulgte Næringsveie og Gangen i deres

Civilisation, mangle frigeriske Egenskaber, og ved et Par Hundrede Aars uafbrudte Fred maa være endnu mindre skikkede til at føre Krig. Vil man tillægge Nationen dette som en absolut Feil, en organisk Brest og Svaghed (man maatte dog først tilstrækkelig kende det hele Folk, og alle de chinesiske Heilands Beboere) saa kommer man derved ogsaa til den Forudsætning: at Civilisation og Humanitet ikke kunne blive fuldstændige uden Krigen. Dette vedkommer os mindre her, end det historiske Factum: at Alt hvad man i vor Verdensdeel regner til en Stats, et borgerligt Samfund materielle Velstand og Flor, og hvad Europas nyere politiske Theorier helst ville henføre til demokratiske Ideer og republicaniske Former: har China udviklet til en Høide, der sætter enhver Europæer i Forundring, under en Stats- og Regjeringsform, som vi kalde despotisk²⁴⁾, hvis Grundsatninger vi finde

²⁴⁾ Den chinesiske Despotisme har i det mindste den Egenhed, at den fra sin Oprindelse er grundet paa en offentlig antaget moralsk Basis, som det mest absolute Democraticke ikke kan have renere, og som den despotiske Regent ikke blot maa vedkiende sig, men i Formerne underkaste sig. Det er saaledes afgjort, at den chinesiske Keisers Enevoldsmagt, skiondt maaskee den mest ubegrændsede, som nogen asiatisk Despot besidder, maa underkaste sig en Mængde Hensyn til Folket, som sin uhyre Familie, og til Landets Vertægt og Tradition, der i China have ubrodelig Hellighed. Endskiondt China maaskee er den fuldstændigste, og i sin Art bedst organiserede „Politie-Stat“ i Verden, lærer enhver Chinese af allermindste Opdragelse fra sin Ungdom den Sentents hos Confucius (i Ta-Heo, „de Bornes Skole“, den Iste af hans berømte „Kings“ eller 4 hellige Bøger): Den som mister Folkets Hjerte, mister Thronen. — Ligesaa mærkeligt er det, at i et Land, hvor der, efter europæiske Begreber, ikke findes Spor til individuel Frihed, og hvor Keiserens Villie skulde være „Loven og Lovens Ende“: der er det ligeledes en Sentent, man kan høre af enhver Chinese: „At overtræde Loven er en lige stor Forbrydelse hos Keiseren, som hos enhver Undersaat.“ (Davis, l. c. l. p. 251. Han mener endog man kan sige, at ligesom Folket betragter de hellige Bøger og deres Forskrifter, som Love, der ere ligesaa bindende for Keiseren, som for den Ringeste i Landet:

barnlige og usornuflige, og deres Udvøelse tyrannisk, oprørende eller latterlig.

Vertil kommer det andet Factum: at hvad man baade i det øvrige Asien og i Europas gamle og nye Verden har stræbt og tragtet efter, som et af Idealerne for al Statskonst og Statsphilosophie, Statsformens Fasthed og Statens Bevaring, dette har China, med sin hele Contrast til Europa, opnaaet i lang større Udstrækning end nogen anden Statsbygning. — Heraf synes i det mindste at følge, at det chinesiske Despotie dog maa være af en anden Natur, end det, man ellers har kiendt baade i Europa og i Asien; og vi kunne tilføie, at tre af de fortrinligste nyere ethnographiske Forfattere over China (Ellis, Staunton og Davis), med undertiden ulige og afvigende Anskuelser, i eet Hovedpunkt komme til det samme Resultat: at China, betragtet som en civiliseret Verden for sig selv, i alle offentlige Forhold, Statsindretninger, indvortes Orden, Sikkerhed, Næringsfrihed, Ligevægt imellem Stænder og Folkeclasser, Fordeling af Velstand og Formue, ligesom af den overhovedet meget ringe Skattebyrde, staaer høit over enhver anden Stat og Nation i Asien²⁵).

I denne Verdensdeel maae vi naturligviis søge det umiddelbare og nærmeste Formaal for en Sammenligning; men naar desuden ogsaa i mangen Parallel med Europa Fordelen virkelig synes at ligge paa Chinas Side, saa ville vi dog

saaledes kan det bogstaveligt siges, at disse Bøger hvile paa den Forskrift: *salus populi suprema lex*. Men, lægger Davis til, det er et Princip, som et fremmedt, tatarisk Dynastie vel maa vedkiende sig; men som det ikke sielken overtræder.

²⁵) Jvf. bl. a. *II. Ellis Journal of the late Embassy to China. 2 Ed. Lond. 1818. Vol. II. 206. 207. 209. o. fl. St. Staunton: Miscellaneous Notices. II. p. 272—75. Davis. l. c. I. p. 249.*

ligesaa lidt oversee, at den hele a a n d e l i g e Overlegenhed tilhører den europæiske Verden; at Chineserne endog synes mere fremmede for Ideellivet, end de vestasiatiske Folkesæd; men at de i Forstandens Kreds, saalænge man kun ikke vil drage dem udenfor deres egen Verden, ere ligesaa meget hjemme, som nogen anden civiliseret Nation i den gamle eller nyere Tid. Nu maa i øvrigt Chinas Nationalvelstand og materielle Cultur være saa indskrænket og isoleret, som man vil: saa er den dog i sin Art og Natur fuldstændig, og tilfredsstillende en Nation paa 300 Millioner mere, end man finder dette Tilfælde i nogen europæisk Stat. Den vil ikke kunne forandres eller omdannes efter europæisk Tilsnit, uden at den chinesiske Nation og dens hele colossale Statsbygning maa gaae til Grunde.

Jeg vil til Slutning endnu kun tilføie et Par Bemærkninger. Ligesom det er en høist ubillig og ufuldkommen Synsmaade, naar man (som undertiden er skeet) vil udkaste Billedet af den hele chinesiske Stat og Nation efter Tilstanden og Folkets Charakter i C a n t o n, hvor giennem et Par Aarhundreder alt det Oprindelige er udartet og forvansket ved det lange Handelsjampvem med Europæerne: saaledes maa man heller ikke være for hastig i at ville i Chinesernes Sæder, Cultur og Civilisation blot see den comiske Side, eller betragte det allene som en Caricatur af den europæiske Cultur og dens Former. Man kommer ved mange Leiligheder til den Overbeviisning, at europæisk Gensidighed og Uhyndighed i Chinesernes nationale Forhold, Tilstand og Indretninger, undertiden ikke har været meget mindre, end den chinesiske Uvidenhed og Uhyndighed om det, som ligger udenfor deres egen isolerede Verden. Gensidigheden vil da ogsaa stundom, uden nogen virkelig Berettigelse, oversføre de comiske Contraster i ydre Phænomener (f. Ex. naar Mandarinen i sit mongolske Costume viser sig ligesom en europæisk Minister i hans, maaſtee

ligesaa smagløse Galla=Uniform) paa Livets Realiteter og betydende Forhold. Ukyndigheden om den virkelige Tilstand i China, og Bedømmelsen af hele Nationen efter Hong=Kiobsmænd²⁶⁾, Kræmmere og Bøvel i Cantons Forstæder, efter

²⁶⁾ Det er ikke blot disse — et Slags Handels Compagnie, der, imod svære Afgifter, længe have haft Eneret til i Canton at drive Handelen med Europæerne — det er overhovedet den hele Handelsstand i China, ja undertiden hele Nationen, som i Alt hvad der vedrører Pengesager, Fordeel og materielle Interesser, tillægges meer eller mindre Bindsyge, List, Løst, Trosløshed og Bedrageri, som staaende Charactertræk. Jeg kan ikke negte mig Veilighed til at anføre efter Staunton et Par mærkværdige Exempler paa, at der ogsaa hos Chineserne gives i det mindste glimrende Undtagelser. En af de første Hong=Kiobsmænd i Canton, blev for endel Aar siden af den engelske Handels=Bestyrelse der paa Stedet sigtet for en trosløs eller bedragerisk Adfærd, og det blev ham tilkiendegivet, at som Straf herfor vilde han miste en Fjerdedeel af de Handels=Expeditioner, han hidtil havde haft. Man regnede hans Fjerdedeel af disse til omtrent 40,000 Pd. om Aaret. En Mand, af den lave og egenlystige Tankemaade, som tidt tillægges alle Chinesere, vilde have „pocketed the affront“, og lod sig nøie med de øvrige tre Fjerdedele. Men denne Kiobsmænd erklærede, at da han var sig sin Skyldfrihed bevidst, taalte hans Værelse ikke den ham tilføiede Krankelse, og han opgav al videre Deel i Handelen med det engelske Compagnie; eller — opoffrede en Fjerdedeel af 30,000 Pd. om Aaret. Senere blev Sagen undersøgt i London, og Compagniets Direction gav Kiobsmænd en fuldstændig Uereserklæring. — En anden Hong=Kiobsmænd havde været i en Stilling, hvori en ung engelsk Sømand kunde bevise ham en Tjeneste, ved at skaffe ham Betaling eller Sikkerhed for en Fordring hos en Americaner, som var i Færd med at seile bort uden at klare den. Af Erkiendtlighed herfor købte Chineseren ikke allene i endel Aar altid Engländerens hele Føring paa Skibet, til den højeste gangbare Pris; men efter adskillige Reiser yttrede han sin Forundring over, at den engelske Styrmand (officer) endnu ikke selv havde faaet et Skib at føre. Denne svarede, at en saa fordeelagtig Post fik man ikke let uden at købe den for nogle tusinde Pund; og en saadan Sum kunde han ikke bringe tilveie. Hong=Kiobsmænd sagde, at var dette Hindringen, vilde han strax rydde den af Veien. Han lod paa Stedet udfærdige og underskrev en Bexel for den øyngvne Sum, som han sagde, at Engländeren efter sin Veilighed kunde tilbagebetale ham. Denne døde paa Heimreisen, og Bexelen blev sendt tilbage, efterat

Smuglerfibenæs Mandſkab, eller ligende Folkeclafſer, har fremkaldt en ſtor Deel falſke Beretninger og ſtiærve Bedømmelſer, ſom have tilhyllet eller forvanſket mange Træk af den indre Tilſtand; men hvoraf en Deel med hvert Aar mere forſvinde, jo mere de ved bedre Erfaringer give Plads for Sandhed og Virkelighed. Jeg vil kun ſom et eneste Exempel nævne den mangelfulde Kundſkab, Europæerne ſaa længe, ja indtil den nyeste Tid, have havt om Chineſernes Sprog, om deres Skrift og Literatur, og om den Deelagtighed, Mængden af Folket har kunnet tage i chineſiſt Oplysning. Det er kun ganſke ſaa Aar ſiden, at den franſke Orientaliſt Biot forſte Gang hiſtorisk har oplyſt og af indenlandſke Kilder ſchildret det hele vidensſtabelige og folkelige Værdoms- og Underviisningsvæjen i China, hvorom man tilforn kun havde dunkle, forvirrede og ufuldkomne Foreſtillinger. Man har ſaaledes ogſaa, af ufuldſtændig Kundſkab til den chineſiſke Skrift, ſom ofteſt tænkt ſig at Underviisning indſkrænket til den lærde eller academiſke, og Chinas hele Almue ſom recent uvidende og uden Læsning; indtil vi nylig af Davis og Biot have lært, at Underviisning og Opdragelſe ſtrække ſig indtil de ringeſte Claſſer; at enhver Landsby har ſin Skole, ſom Almuen ſelv underholder, og at næſten ethvert Mandfolk i China kan læſe og ſkrive ſaameget, ſom der tilhører og paſſer for hans Livsſphære²⁷⁾; efterdi den

man havde erfaret, at den var trukken paa et meget ſolid Huus i London, ſom ſtrax vilde have udbetalt den. (*Staunton*, l. c. p. 265—68.)

²⁷⁾ „Among the countless millions, that constitute the Empire, almost every man can write sufficiently for the ordinary purposes of life.“ &c. *Davis*, l. c. I. 210. Dette bekræftes fuldkommen, og med endnu flere Omſtændigheder, af Biot. For ikke at tillægges nogen Unoiagtighed eller Vilkaarlighed til Fordeel for Folket, her handles om, vil jeg anføre nogle af den franſke Sinoſologs egne Ord: „En Chine il n'y a littéralement point de village sans école; & ainsi, quelle que puisse être la difficulté de la langue, un nombre immense de Chinois devient capable de

Chinesiske Tegnskrift har den Bestaaffenhed, at Vanskeligheden ved at lære og bruge den aftager i samme Forhold, som Indholdet af de Begreber, man vil udtrykke, bliver simplere, Omfanget mindre, og Ordene følgelig færre.

Den asiatiske Urstat, med hvis agrariske Forhold vi have begyndt disse Betragtninger, udgjør saaledes et af de mærkværdigste Phænomenener i Menneskeheden's Historie; og vil endnu i lang Tid blive en Gienstand, hvortil Europæernes Forskning uafslædelig vil vende tilbage; fordi den Eenhed i Talem Stat og Nation, imellem Regiering og Folk, som det 19de Aarhundredes europæiske Revolutioner gaae ud paa at nedbryde og opløse, i China, hvor den er til i en som det synes uopløselig Fasthed, netop er Kilden til Statens materielle Velstand og Blomstring. Næsten Alt hvad vor Verdensdeels

lire & d'écrire." (Dette gielder dog kun om Mandkønnet. Det er kun Mandarinernes og de Riges Døtre, som hjemme hos deres Mødre faae nogen Underviisning; $\frac{1}{3}$ af Fruentimmerne i China ere ganske uvidende.) "Aucune des écoles primaires n'est subventionnée par l'état." — "L'enseignement primaire est tout-à-fait libre en Chine; c'est un métier comme un autre, & rien de plus. Celui qui veut ouvrir une école primaire, ne subit aucun examen préliminaire; son succes dépend entièrement de son habileté à enseigner, qui lui attire des écoliers." &c. — Dog indsætter Regieringen Skole-Inspecteurer, som maa reise Landet rundt, og aarlig prøve Skolemestrene i Landsbyerne. Omtr. 15 Francs om Aaret kan antages som Løddeslørrelse af Skolelæreren for en Dreng i en Almueskole i Stæderne; paa Landet er den meget ringere; undertiden 6—7 Francs, undertiden nogle Hund Riis om Aaret. I enhver Almueskole læses de fire moralske Bøger (Sse-Chou) af Confucius og Mencius (Meng-Tsy), og siden de 6 Kings (hellige Bøger) eller Udtog af disse. Den sædvanlige Skoletid i Almueskolerne er 6—8 Aar; Underviisningstiden 7—8 Timer daglig; Ferier gives i 6 Uger ved Nytaarstid. I alle større Stæder i China finder man desuden Aften-skoler, som for Betaling benyttes af Haandværksfolk. o. s. v. "Essai sur l'histoire de l'Instruction publique en Chine, dep. les anciens temps jusqu' à nos jours" par E. Biot. Par. 1845. p. 494—500.

Civilisation, materielle Cultur, mechaniske Kunst og Industrie har udvirket og fremvirket — det gienfindes i China som staaende Overlevering fra en umindelig eller ældgammel Tid; det gienfindes her, rigt blomstrende, fast grundet og gienføddende sig, men uden Forandring og Fremskridt — ikke under demokratisk-liberale, men under patriarchalske-monarchiske Former. Det er disse Former, der have overlevet en Mængde Dynastier; de ville formodentlig ogsaa overlevé det nærværende, fremmede, Folket paatvungne Dynastie i China, og mangfoldige Constitutioner i Europa.

Ligesom i den chinesiske Naturstat, (som man paa en Maade kunde kalde den) saaledes som den endnu er til med Martusjunders Alder, Statsideen, i det mindste i Grundformerne, er bleven krySTALLiseret, eller ikke har naaet videre, end til at gjøre Folket til en eneste uhyre Familie: saaledes synes en anden ældgammel, men kun i nogle enkelte af sine Grundformer fragmentarisk bevaret asiatisk Nation, Hinduerne, at være gaaet et Skridt videre i den sociale Skikkelse. Folket har udviklet sig til Menigheder. Den communale Forfatning havde i Hindustans Oldtid opnaaet en Udvikling, et Slags Selvstændighed og politisk Gyldighed, som den for længe siden har mistet, eller aldrig eiet i saadan Fuldstændighed i Europa; men hvoraf nu kun en mat Skygge er tilbage hos det ved flere Erobringer fuldkastede og forvandlede Hindufolk. Det for Chineseerne fremmede Begreb om væsentlig forskellige Stænder har uddannet sig i de indiske Caster. Det vedkommer os her ikke, at betragte disse Ufuldkommenheder, eller at vise, hvor grundforskjellig den politisk-religiøse Idee, som hersker i det indiske Folkeliv, er fra den chinesiske, ved hvilken en virkelig politisk Lighed har kunnet gjøre sig gjældende ved Siden af den patriarchalske Myndighed i det

store Familiefamfund, som udgjør den chinefiske Statsidee. — Vi maae derimod bemærke, hvad der tydeligt ligger for Dagen, at ogsaa hos Hinduerne maae den sociale Forfatnings oprindelige Grundvold søges i Landbruget. Men det er ikke mindre bekjendt, at dette Folks hele Ideefreds og Tankefreds er grundforfkiellig fra Chinesernes, og langt mere henvendt imod en ideal Verdens Forestillinger, eller Phantasier og Dremmebilder, end mod den practiske og mechaniske Virksomheds Stræben efter at kunne tilfredsstille Nødvendighedens tvingende Fordringer, under bestandigt stigende Vanskeligheder (som Tilfældet er baade i China og i Frankrige, ligesom i flere andre europæiske Lande.) Derfor staaer Landbruget i Hindustan under andre Betingelser, end i China; og skiondt en Sammenligning af begge maa være ufuldkommen, da vi, uagtet det man kiender til Chinesernes Familieforhold, dog mangle tilstrækkelig Kundskab til Landbefolkningens Samliv og communale Indretninger: kunne vi dog let overbevise os om, at Landbrug og Landbeforfatningen i Indien har staaet under Indflydelse af det eiendommeligt uddannede Communalforhold hos Hinduerne, hvilket, langt meer end Gastervæsenet²⁸⁾, har overlevet den mohammedanske Erobring, og i det mindste i mange af sine Grundtræk endnu er til.

Fra umindelige Tider udgjør enhver indisk Landsby (især i det sydlige Hindustan, hvor Krige og Erobring er mindst have udslettet de gamle nationale Former) en egen, afsondret

²⁸⁾ De indiske Gaster ere, som man af nyere paalidelige Forfattere veed, saaledes blandede, og have dannet saamange Dvergangsled, at man kan betragte dem næsten som oploste, paa Bramaner-Gasten. nær, der overbevedet kan anses som den indiske Adelskaste. (Seff. *H. T. Colebrooke* Enumeration of Indian Classes. Asiatic Res. V. p. 64. *Rickards* India, or Facts to illustrate the character of the native inhabitants. Lond. 1829, I. p. 9—43.

Menighed, under et vist uafhængigt Communal-system, endnu paa samme God, som det er fastsat i Menu's Love, (VII. 115—120) der høre til Hinduernes allerældste hellige Skrifter. I enhver saadan Bymenighed findes, foruden Forstanderen eller Dommeren (Potail), Skattekræveren, og Astrologen, der skal forkynde den heldige Tid til at saae, høste og andre Foretagender, 9 andre Menighedens Embedsmænd og Haandværksmænd, s. Ex. to Bøgttere, en Vandmester eller Tilfynsmand ved Vandledningen paa Markerne, en Smed, Tømmermand, Pottemager, o. s. v. Alle disse 12 Betiente have deres fastsatte Len, enten i en vis Jordlod af Bymarken, eller i en bestemt Andeel af enhver Hunsfaders Høst. I nogle Egne drives hele Byens Jordbrug i Fællesskab; men i Almindelighed dyrker Enhver i Menigheden sin udstiftede Jord for sig selv. Denne Forsatning, med flere Artusunders Alder i Hindustan, har bl. a. den Virkning, at Indbyggerne i enhver By meer end ellers slutte sig sammen og til sin Forstander, og agte kun lidt paa Krig, Erobringer, politiske Revolutioner eller Herrefæste. Deres Landsskyld og Afgift til Byens Betiente bliver i Almindelighed uforandret; og naar kun deres usigtigt afgrændsede Bymark bliver urørt, spørge de ikke efter, af hvem de regieres²⁹⁾. Det synes klart, at man i den ældgamle indiske Communal-forsatning finder et vist republicanisk Element, som dog aldrig har naaet videre i politisk Udvikling. Derimod er det nationale monarchiske Element i den indiske Stat, tilligemed den største Deel af Castevæsenet og den politiske Nationalitet, for lang Tid siden ved den mohammedanske Erobring gaaet tilgrunde. Den udartede Brama-Religion, og den gamle Landbosforsatning, have Erobrerne ladet Folket

²⁹⁾ *M. Wilks Historical Sketches of the South of India.* I. p. 117. (Jvf. Heeren's Ideen I. 3 S. 309—308. Rhöde üb. relig. Bildung der Hindu's &c. II. 565.)

beholde. At den sidste tilligemed den Art af Heelhed i Menighedernes Jordbesiddelse, som den medfører, kan have bidraget til at hindre en saa ubegrændset Jordudstyking, som i China: er vel ei usandsynligt. Man finder heller ikke nogensteds i det vidtstrakte Indien en Befolkning, der i sine Forhold kommer China nær; man tør snarere antage, at den med Tiden vil stige betydeligt, naar det engelske Herredomme kan strække sin vorende Indflydelse til Jordbrugets Forbedring. At Indien desuagtet fra Tid til anden har lidt, og endnu maa lide, ved partiel Hungersnød, i et eller andet af de stærkest befolkede Landskaber, er en Ulykke, som deels kan tilskrives Climact, deels Dyrkingen af Riis — Folkets næsten udelukkende Næringsmiddel. En indtræffende stor Torke i Regntiden er for Indien endnu farligere, end Kartoffelhygdommen for Irland.

I øvrigt kan Indien — hvis hele Tilstand er at betragte som en halv opløst Overgang fra en ældgammel Nationalitet og Resten af national Selvstændighed i det borgerlige og religiøse Liv, der have maattet boie sig, først under Aaget af den mohammedanske Erobring, siden under det mildere, mindre trykkende, men ikke mindre egennyttige engelske Herredomme — ikke opfordre os til at gaae dybere ind i Folkets Vilkaar og Forsatning. Jeg vil kun endnu omtale en eneste meget mærkelig Omstændighed, der oplyser Indflydelsen af et forandret Regieringsystem paa Agerbruget og Landbostanden, ligesaa vel hos en ældgammel orientalsk Nation, som hos en europæisk.

Landboforsatningen, der i det Hele, som vi have seet, blev uforandret under Mogulerne og andre mohammedanske Fyrster i Indien, var imidlertid gaaet over til et Forhold, (der uden Tvivl ligeledes var det herskende under Hinduernes gamle nationale Regenter) efter hvilket Fyrsten betragtedes som Dver ei end omskærre i hele Landet, og i denne Egenskab tog Halv-

delen af Brutto-Indtagten af al Jord, og kun overlod den anden halve Deel til den umiddelbare Jorddyrker (Ryot — et Ord af arabisk Oprindelse, der bemærker en Underfaat.) Endnu er dette i Grunden det egentlige Eiendomsforhold ved al Jord i det brittiske Indien; men saaledes, at Dyrkerne eller Besidderne ere at ansee som Arvefæstere, der have en umistelig, arvelig og afhændelig Brugret, saalænge de svare Regenten den paalagte Landstat. Dennes Sterrelse, og Besiddernes Rettigheder overhovedet, have været underkastede forskjellige Vilkaar, alt efter som Hindufolket i forskjellige Landsegne har havt meer eller mindre Kraft til at modstaae deres mohammedanske Overherrer, eller disses Statholders, vilkaarlige Baabud. De Mogulske Keiseres Embedsmænd i hele Bengalen, som under Navn af Zemindarer indkrævede Landskatten og inde stod for dens Erlæggelse, havde efter en gammel Skik deres Embede arveligt, og indbetalte til Keiserens Skatkammer $\frac{1}{10}$ af Afgiften; $\frac{1}{10}$ tilfaldt dem selv for deres Umage. Efter den engelske Erobring, og ved en ny Regjerings-Organisation i Bengalen 1793, antog Gouverneuren Lord Cornwallis, enten efter en virkelig, eller foregiven Uvidenhed om det sande Forhold, det som afgjort, at Zemindaren i en By eller et District var den egentlige Grundeier; og indførte saaledes en virkelig Revolution i det gamle agrariske Forhold imellem Ryots, eller de umiddelbare Jordbrugere, og Staten. Den hidtil ydede Landstat blev erklæret for uforanderlig; og det blev paalagt Zemindaren, som Regjeringen herefter allene vilde holde sig til, under eet at erlægge den hele Afgift. Efterkom han det ikke, blev det hele District, hvis Eier han antoges for, inddraget eller solgt som Stats-eiendom. Da Jordlodderne i Bengalen overhovedet ere smaa, for det meste kun 6 Acres (omtr. 4 Tdr. Land), fielden fra 8 eller 12 til 24 Acres, var den giældende Afgiftsfod overhovedet for høi; hvorfor ogsaa fattigdommen hos de smaa

Jordbrugere i Bengalen baade var og endnu er yderlig stor. Da nu ogsaa Regjeringen i Calcutta med Strengthed holdt sig til Zemindarerne i at fordre den uforanderligt bestemte Landsskat, blev en Mængde af disse odelagte, og maatte opgive deres Stilling og Jorde-Gods. Men dette kom derved oftere i bedre og driftigere Hænder; og man har med Forundring seet, at det af Lord Cornwallis indførte faste Afgifts-system, i Forening med Systemet, der antog Jorden deelt imellem større Grundeiere, uden i samme Forhold at forbedre den indiffe Landalmues Vilkaar, dog har havt en stor og mærkbar Indflydelse paa Jordbundens Opdyrkning, Agerbrugets Forbedring, Folkemængdens Tilvært, og Statsindtægts Formerelse. Resultatet er saa overraskende, at jeg kan ikke undlade at meddele det.

I 4 Hovedprovincer af Bengalen (Bengal, Bahar, Orissa og Benares) var i A. 1793 Statens hele Brutto-Indtægt 4,129,000 £. St.; deraf udgjorde Landsskatten 3,012,000 £. St.; men af denne Sum kunde blot 2,873,000 £. St. virkelig inddrives. I 44 Aar (A. 1837—38) var hele Brutto-Indtægten stegen til meer end det dobbelte, eller 8,842,000 £., hvoraf Landsskatten udgjorde 3,377,000 £., som paa ubetydeligt nær Alt kunde høves. De øvrige indirecte Skatter indbragte i Aaret 1837—38 ikke mindre end 5,464,000 £., som var næsten det 5 dobbelte af hvad de udgjorde i A. 1793; og hvad der er ligesaa mærkbart, Bengalen har i den hele Periode af 44 Aar ikke en eneste Gang lidt af nogen betydelig Mangel eller Hungersnød. I A. 1793 var Folkemængden i de 3 første af de nævnte Provincer, efter den højeste Beregning 24 Millioner; i 1825 var den allerede stegen til 37,500,000; og havde saaledes tiltaget over 50 Procent i 32 Aar.

Men vi maae derhos nævne, at Lord Cornwallis fandt

betydelig Modstand i hans System, der ikke blev indført i en anden Hoveddeel af det britiske Indien: Præsidentskabet Madras. Her beholdt man det gamle System, at Staten er Eiendomsherre over al Jord; men afskaffede Zemindarerne, og satte Bønderne eller Ryots, som smaa Forpagtere eller Jordfæstere, i umiddelbar Forbindelse med Regjeringen, der ved lønede Betiente lod Landskatten indkræve. Denne blev tillige, ved et meget konstigt System, som det vilde falde for vidtløstigt at udvikle, bestemt efter en foranderlig Scala eller Matrifel, i Forhold til Jordens Godhed, Opdyrkning, Production og Værdi. Her maatte altsaa den dueelige og slittige Jordarbejder, eller den, hvis Forfædre havde med Flid opdyrket deres Jord, betale den høieste Jordskyld; desuden er der baade fastsat idelig Afverling i Jordarten, og hele Landsbymenigheden er gjort ansvarlig for at Skatten erlægges af hver enkelt Jordbruger, som derimod igjen skal have Frihed, saavel til at opgive sin Jord og flytte bort, som til at opdyrke nyt Ugersland af Fælleder og Overdrev m. m. Dette konstige Beskaffningsystem, i Forening med den større Bevægelighed i Jordeiendommen og Forandringer i Landets nationale Landbosforhold, har netop havt den modsatte Virkning af det faste Afgiftssystem i Bengalen. I Stedet for at finde Lettelse, trykkes Almuen af Regjeringens Oppebørselsbetiente og af den foranderlige Afgift. Følgen har bl. a. været, at Landskatten i Præsidentskabet Madras, som i 1805—6 havde udgjort 3,469,000 £. St., 30 Aar senere, eller i 1837—38 kun indbragte 3,149,000 £. St.; altsaa, i Stedet for at stige, var formindsket med 320,000 £. St. i disse 30 Aar³⁰⁾.

³⁰⁾ Jvf. *J. R. Macculloch Treatise on the principles and practical influence of Taxation.* Lond. 1845. p. 482—478. Han anfører som sin Kilde bl. a. "Review of the Financial Policy of the *East-Ind. Company.*" p. 134. sq.)

5.

Hvad der i de ældste asiatiske, med oprindelig Kultur og eiendommelige Statsorganismer begavede Lande allerede fremtræder som to væsentlige Modsetninger i Stats- og Folkelivet; nemlig paa den ene Side det stabile, bevarende Princip i Agerbruget, og i den faste Grundbesiddelse, der vedligeholder Jordbrugerens Selvstændighed, hans af Penge magten uafhængige Tilværelse — paa den anden Side den bevægelige Formue og Rigdom, der har sine mere overflødige, men mindre betryggende Kilder i Handels og Industriens uberegneligt mangfoldige Virksomhed: denne store Dobbeltthed gjentager sig hos ethvert Folk, der har opnaaet historisk Tilværelse, og en fuldstændig Statsindretning. Tydeligt nok viser det sig, at ligesom paa hiin Side alle Betingelser ere mere knyttede til det eneste Uforanderlige, Uforgængelige i den hele menneskelige materielle Bedrift og Virken, nemlig Jordbunden — paa denne Side derimod til det Foranderlige, Omstiftende, som følger af den ustadige, velende Trang til kunstige Fornødenheder, eller til Producternes Forædling og deres Fordeling blandt Consumenterne: saaledes hører alt det Umiddelbare og Stabile i den nationale Velstand og borgerlige Velfærd nærmest til Jordbruget. Det Bevægelige, Omstiftende, paa mere sammensatte Forhold og kunstige Betingelser beroende, tilhører derimod Handels eller Penge magten, eller den industrielle Virken og Production. Der, hvor de to Hoved-Elementer gribe over i hinanden — eller rettere, (da et saadant Tilfælde egentlig kun fra den ene Side kan indtræde) hvor Jordbunden selv gieres til en Handelsvare, en i det Uendelige delelig og bevægelig Eiendom, og som saadan til Gienstand for en Speculation og Bindeslyge, der ligger udenfor den umiddelbart jordbrugende

Bedrift³¹⁾: der ophører de agrariske Forholds langsomme Naturudvikling. Fortsættes et saadant Overgreb af Handels-speculationen i Jordbrugets Grundforhold over de yderste Grændser, som dette kan taale: da undergraves derved omsider den faste Underbygning, som enhver Statsform maa finde i en umiddelbart producerende Stand; Agerbrugets stabile Natur angribes, og ved en, med meer eller mindre rivende Hurtighed vorende Jorddeling, svækkes den faste Grundeiedoms Sammenhold og Modstandskraft. Hvis denne Proces ved indtraadte Tidsforhold fortsættes uden al Modvirkning, eller med en altsor utilstrækkelig Modvægt i Bevaringen af faste Eiendele under passende Forhold: da maa tilsidst en revolutionair Opløsning af ældre agrariske Forhold, tilligemed den stigende Forøgelse af en uselvstændig Folkemasse, der allene virker med materielle Kræfters Vægt, enten medføre organisk Afkræftning af Statssamfundet, eller den farlige Tilstand, hvori hverken politisk eller statsoeconomisk Ligevægt betrygger Samfundet mod idelig Fornøelse af indvortes Storme og Omvæltninger. Denne Ligevægt imellem Statens Tarv og Midlerne til at dække den — imellem Jordbundens

³¹⁾ Det er, som man let indseer, Handels-speculationen anvendt paa Jord-eiendom, i Forening med den ved Speculationen fremkaldte fortsatte Udstykning, som her menes. Det er den, hvorpaa Revolutionen, eller det opløsende System i Landbruget er grundet; et System, der holder Strid med den politiske Revolution, og som i sin consequente Fremgang vil blive ligesaa omvæltende og nedbrydende i Agerdyrkningen, som den demokratiske Opløsning i Staterne. Sammenpakning af en uhyre Folkemasse i Hovedstæderne, og den ubegrændsede Udstykning af Eiendomsjord, ere to Hovedfactorer til Revolutioner, til Nationers Forarmelse, og til Frihedens Undergang i Staterne. Dersom endog den første ikke altid virker lige voldsomt eller lige pludseligt, fordi Livet i en sammen-dyngtet Folkemasse kan være sundere, Næringsstoffet rigere og bedre cirkulerende paa eet Sted, end paa et andet: saa er den derfor ligesået tilsiende, og fordrer allevegne, hvor den er, en tilstrækkelig Modkraft.

Udstrækning, dens Frugtbarhed eller Productionskraft, og Antallet af de Jordbrugere, der umiddelbart skulle fremme Productionen og ved den have deres Ophold — ligesom imellem den hele Nationalformue overhovedet og Folkemængden, der deeltager i dens aarlige Afkastning: det er den, som altid, i den gamle, ligesom i den nye Verden, har udgjort en Hovedbetingelse baade til et Folkesamfunds ydre Velstand og Flor, og til Statens Sammenhold, Kraft og Sikkerhed.

Derfor nu Noget, med Henhold til de ovenfor udviklede Forhold i China, vil indvende, at netop i dette Rige hersker tusindaarig Stabilitet i Samfundet og i Staten, uagtet en yderlig vidt drevnen Jordudstykning og den samme ledsagende Nærmelse til Overbefolkning, som vel heller ikke der fattes nogle af dens sædvanlige uheldige og farlige Symptomer og Folger: da have vi allerede seet, at Udstyknngen dog ogsaa i China har en dobbelt Modvægt og Modvirkning, den nationale i det patriarchalske Familiebaand, hvis Princip paa en Maade i China er traadt i Stedet for Lehnsvæsenet, eller virker i Liighed med dette, til at sammenholde den faste Giendom i Familierne; den politiske i den patriarchalske Statsmagt, hvis Centralkraft virker ovenfra, og derfor med en sand Eenhed imellem Regjeringens Idee eller Grundprincip og Folkets hele Nationalitet og Charakter. Til Trods for vore europæiske Theorier, for enkelte Mangler og Misbrug, som den chinesiske Regjering ikke kan styre, eller som den endog beforder, og til Trods for Symptomer af temporair Misnøie og Giæring, der af og til fremtræder: er China endnu en i sin Heelhed sund og fast Statsbygning, som, hvis den ikke undergraves af Europæerne, upaatvivlelig vil overleve meer end en dynastisk Revolution.

Det er netop Grundforskjellen, som allerede ovenfor er fremhævet: Europas Revolutioner have i halvtredietusinde Aar

uophørligen styrtet Stater, udsløttede Nationer og Folkestammer, forvandlet Verdens og Menneskehedens Skikkelse: i China er Folket og Staten bevaret i 2000 Aar; kun Dynastierne ere styrtede og omskiftede. — At Modsatningen til hiin Centralkraft, det republicanke, nivellerende, med Opgivelse af al Fajthed i Grundeierdom forbundne Princip — der virker nedenfra, eller giennem en atomistisk Oplosning af alle Statslivets særskilte Organismer, skulde kunne udøve en lignende Virkning til at befæste Stat og Samfundsbunden hos et Folk: derom vil man ikke vinde nogen stærk Overbeviisning ved Phænomenerne i Frankriges hele Revolutionshistorie, og heller ikke i dens nyeste, begyndte Udvikling.

Saa meget mindre, som Europas Historie, i den gamle Verden, saavel som i Middelalderen, i det Hele viser os lignende Virkninger af samme Aarsager; lignende Betingelser for Statens Eksistens og Sikkerhed; Oientagelser af de samme Optrin og Begivenheder under samme Statsforhold og Statsforfatninger; og samme eller lignende Oprindelse og Aaledning til de indre Rystelser og Omvæltninger, der have forbedret og fuldendt Staters Sønderrivelse eller Undergang, Nationers Adspjaltelse og Oplosning. Men det er steldent, at vi med lige giennemskuende Klarhed, eller med lige rolig og upartisk Dømmekraft, betragte og kunne vurdere de samme Phænomener og Forhold i forskellige Tider. I Almindelighed har man saaledes tilforn været tilbøielig til allene at betragte den gamle græske og romerske Verden fra det heldigste og lysfeste Synspunkt, og derved undertiden forbigaaet eller overseet væsentlige og magtpaaliggende Omstændigheder, som for den rigtige historiske Betragtning og Vurdering vare uundværlige. •Man har f. Ex. i et Par Aartusinder beskrevet og beundret Grækernes historiske Glæds og Herlighed i Bedrifter, paa den politiske og krigeriske Skueplads, i Videnskab og Kunst,

og i det hele offentlige Liv. Den indre Forfatning i de græske Republiker, de statsretlige, borgerlige, agrariske, statsoeconomiske og industrielle Forhold — har man dog saa at sige ikke kiendt eller rigtig opfattet før i en ganske ny Tid. Jordbrug og Landvæsen, og det, som uadskilleligt knytter sig hertil, Grundeieres og Agerdyrkers gjensidige Stilling og Standsforhold i Grækenland: have de lærde Historikere og Oldtidsforskere sielden skienket tilstrækkelig Dymærksomhed eller dybere Undersøgelse; og det er derfor endnu stundom vanskeligt nok, at gjøre sig visse Træk af den græske Forfatning og Statsindretning fuldstændige og klare.

Middelalderen er ligeledes først i den sildigere Tid bleven Gienstand for et omhyggeligere kritisk Studium af diplomatisk og andre Kilder, hvoraf statistiske, nationaloeconomiske og agrariske Forhold i den lange Periode, man pleier at indbefatte under hiin Benævnelser, kunne modtage Oplysning. Disse Kilder ere vel i flere Henseender utilstrækkelige og mangelfulde; men de ere det langt fra ikke saa meget i sig selv, som fordi mange endnu ikke ere bragte for Lyset eller bearbejdede. De rige og vigtige Bidrag til enkelte europæiske Landes (f. Ex. Frankriges og Englands) indre Historie i Middelalderen, der i vor Tid fremdrages, lægge allerede for Dagen, hvor langt fuldstændigere Belysning dette Tidsrum i Verdenshistorien vil kunne modtage, naar engang en ligesaa omhyggelig Undersøgelse og Grandforskning af Archivers skulte Forraad er tilfaldet denne betydelige Deel af Europas Stats- og Kulturhistorie, som man allerede i Aarhundreder har skienket den gamle Verden, lige til de allermindste Omstændigheder. Man kunde til Exempel nævne en enkelt Gienstand af Vigtighed for hiin Tidsalders Charakter og Forfatning, med Hensyn til Landbruget og de agrariske Forhold, som man ikke altid har været opmærksom paa; nemlig Klostædernes Tilstand,

der i Middelalderens sildigere Aarhundreder viser sig mere blomstrende, end man kunde tænke sig den under et ganske slet eller forsomt Landbrug, og med en overalt i Trældom, Udsæthed og Armod dybt nedsiunkne Stand af livegne Agerbrugere eller Bønder.

I den gamle Verden, hvis Landbosforhold, i Forening med nogle Hovedmomenter i de forskellige politiske Forfatninger, hvorunder disse Forhold udviklede sig, vi hernæst ville skienke en kort Betragtning — var upaatvivlelig baade i Grækenland og Rom, ikke mindre end i den nyere Tid, Statsforfatning, Statsliv og Folkeliv afhængige af eller knyttede til Forholdet imellem de to Modsetninger i Livets timelige eller materielle Former, og i den sociale Culturs ydre Betingelser: Bestandighedens, (Stabilitetens) Aristokratiets Element i Agerbruget; Foranderlighedens, Bevægelighedens, Demokratiets Element i Pengemagt, Handelsmagt, den industrielle Rørelse og Virken. Dette Forhold er vel ikke saaledes udelukkende historisk bundet til en af de to modsatte Former, at den aristokratiske Stat altid nødvendigen skulde være en agerdyrkende; eller at vi blot finde Demokratiet i Handelsstaterne; (imod det sidste have vi et Beviis fra den nyere Verden i Republikerne Venedig og Genua.) Men det Væsentlige, Uforanderlige i Forholdet er, at det aristokratiske Princip maa grunde sig paa Varighed, paa fast Besiddelse, Selvstændighed og Frihed i personlig Stilling, og det dertil fornødne Sammenhold af Formue og Magt. Ligesom et saadant Princip efter sin Natur er og maa være det, som befæster Statssamfundet og giver det Holdning og Varighed: saaledes behøver det selv Grundeieendom, og dennes, til en vis Grad og i et vist Maaal tilfredse Uværlighed og Udelelighed, for at kunne virke efter sin Natur og sit Formaal.

Det demokratiske Princip, af mere absolut og bevægelig

Natur, maa i Følge denne, for at kunne hylde og efterstræbe den ideale Frihed, som i det høieste kan tænkes hos Mennesket i Naturtilstanden, men som hverken Statens eller Civilisationens Betingelser giøre muelig, støtte sig til Ideen om en udvortes Liighed, som maaskee for en Tid kan tilveiebringes i en Deel af Culturlivets og Borgerlivets Forhold og Former. Men denne Liighed kan dog ligesaa lidt udøve en væsentlig og giennemgribende Indflydelse paa den menneskelige Naturs aandelige Kræfter og Uttringer overhovedet, som paa disses Anvendelse paa materiel Erhverv, Besiddelse og Formue. Her viser sig endog netop et indvortes modsigende Forhold. Man stiller som oftest denne Liighedsidee, og dens Realisering giennem Demokratiet, ved Siden af Friheden, magtet Friheden er en absolut Forbring til den ideale Stat; Liigheden derimod nødvendigen maa være denne underordnet, da den altid er og bliver en tilfældig, af udvortes Vilkaar og Omstændelser betinget Tilstand. Der, hvor man nu i det borgerlige Samfund vil anvende Liighedsprincippet paa Formue eller Grundeieendom, angriber man netop Friheden; og det er en ligesaa despotisk, som i sig selv modsigende og unyttig Anvendelse af Magten, at ville angribe Eiendomsfriheden, indskrænke Ret til Besiddelse, og giøre Borgerfriheden, i dens første naturlige Ret, afhængig af en chimærisk og vilkaarlig Liighed. — Det ligger i Demokratiets Misbrug — ja, man kan vel sige i dets Natur — at virke imod det Varige, det fast Bestaaende.

Saaledes søger ogsaa Demokratiet at opløse den faste Jordeieendom, enten umiddelbart ved agrariske Love, der indskrænke Eiendomsfriheden, Frihed til at udvide sin Grundbesiddelse; eller middelbart ved at løsgive den ubegrænsede Jordudstykning. Det vil, ved at giøre Jorden til Lejere og al Eiendom bevægelig, ophæve den aristokratiske Stabilitet,

fuldføre Folkets Uafhængighed, og tilveiebringe den abstracte borgerlige Liighed, i hvilken Demokratiet seer Statsideens Livsprincip og Middelpunkt. — Men Demokratiet glemmer da, eller synes at glemme, at der gives en materiel Magt, som uheldigviis staaer over enhver anden i det borgerlige Selskab — en Magt, som Folket i Republiken maa bøie sig under, ligesom et Folk i enhver anden Statsform, der kan bestaae med Civilisationens Vilkaar — Pengemagten; og at denne Magt netop voxer og stiger i Kraft og Virken, jo mere Demokratiet svækker eller borttager den eneste Modvægt, som hiin Magt altid finder i den urørlige Rigdom: Jordegodset. Paa denne Maade arbejder det demokratiske Princip paa sin egen tilkommende Undergang. Vi have allerede seet i Frankrige, hvorledes dette Land, ved en i 60 Aar under de forskjelligste Statsformer consequent fulgt Fremgang paa Bevægelsens Bane, endelig naaede den tredje Krise; og hvorledes i denne Demokratiet, for at redde Stat, Civilisation og Frihed, atter maatte søge Hielp imod sin egen Udskielse og Baumagt hos en militair Dictatur. — Saaledes har det rene Demokratie, ved sin Nivellering af alle særskilte Organismer i Staten og hos Folket, med en Nødvendighed, som det 19de Aarhundredes til Vunds opløste Tilstand har undfanget og opfostret, ført en stor Deel af Europa til den yderste Rand af Revolutionens Afgrund; der, hvor Communismens Krater har aabnet sig, og udsendt meer end een gloende Lavastrøm imod den Statsorden og borgerlige Organisme, som er Culturtilstandens og Civilisationens Livsbetingelse. Endnu see vi Organismen kæmpe til Forsvar for sin Tilværelse imod sin farligste Modstander: Bærmen af den raae Masse, som udenfor det animalske Liv ikke kiender andre Drivesfiedre end Egennytte, Lidenskab og Fanatisme; men som i og ved Revolutionen har lært at kiende sine Kræfter, og som kan opbyde dem indtil den yderste Spænding, fordi den, i Kamp

med Kultur og Gienbom, intet har at vove, og intet at tabe. I Længden maa vel, det være nu paa den ene eller den anden Side, en aandelig Magt seire; men i Oplosningens Aarhundrede (det 18de var Revolutionens) behøver Tiden, uagtet en uhyre Acceleration af alle Forhold, endnu maaskee Dfferet af meer end een Generation; og hvad allerede i Frankrige er udslettet og tilintetgjort af sociale og Statsorganismer, hvormed Europas hele nyere Civilisation er opvokset og udvokset, hvad man i en stor Deel af Europa skynder sig med at ville behandle ligesom i Revolutionens Fædreland — hvor fandtes vel en jordisk Magt, der var stærk nok til at opreise eller gienføde det?

Hvad der foregaaer rundt om os, og hvad der har forberedet Begivenheder, hvis i et eneste Aar sammentrængte uhyre Stof forbauser endog den Slægt, som endnu har oplevet Keiserdømmets og Restaurationens Fald i Frankrige, staaer vel ikke uden Mage i Verdenshistorien. Vi møde i det mindste lignende Optrin og ligesaa uhyre Omstyrtninger i tidligere Perioder af Menneskeslægten's Liv — hvilket nu kunde synes, atter at ville nærme sig en Krisis som den, der efter flere Aarhundreders Kamp omsider undergrov og styrkede den romerske Colos, og med den Levningerne af Oldtidens og Hedenstidens sidste Skikkelse i den politiske, som i den hele aandelige Verden. Men det falder ikke let at finde de rigtige Træk for Sammenligningen imellem Grundforhold, hvis Overeensstemmelse undertiden knap ere at opdage, fordi ei allene Livets ydre Billaar, Nationernes aandelige Charakter og Tænkemaade, og en stor Mængde Institutioner, men den hele Tidsaand og Verdensskikkelse, hvori hine Grundforhold have udviklet sig, ere høist forskellige. — Hvad der nærmest her vedkommer vort Formaal, Landforholdet i Europas gamle Verden, deeltager ogsaa i denne Forskiellighed fra de nyere Tider; men fremtræder

dog, ved næiere Betragtning, med en umiskenkelig Indflydelse paa Folkets Vilkaar og Tilstand, og i samme uadskillelige Forbindelse med Statsorganismen, som det endnu har. — Det er i Grækenland, vi finde de to mærkværdige Exempler fra Oldtiden paa republicaniske Statssamfund, hvori disse to Hoved-Elementer, det aristokratiske og det demokratiske, vare komne til den yderste Grad af streng Consequents i politisk Tilværelse og Virksomhed; eller det var, som man veed, de to store Grundtyper i den helleniske Nationalitet, den doriske og den joniske, som stærkest og dybest havde udpræget sig i hine to Republiker. Spartas og Athens Historie, der saa at sige indbefatter eller opsluger alle andre Fristaters, fattes heller ikke de Træk, hvori Omstillingen af den faste Grundejendoms og den borgerlige Rigdoms Overvægt og Overmagt fremtræder i tydelige historiske Træk, og som et Vilkaar for Overgangen fra Aristokratiets Præponderants til Demokratiets. Vi maae kun altid, ligesom vi ved China reent maa begive os ud af den europæiske Verdens Ideer og Former, i dette Tilfælde træde ud den hele nyere Tid og af Christendommens aandelige Sphære, for at kunne sætte os tilbage i den antike Verden, hvis sociale Forhold og borgerlige Frihed, ligesom dens hele Huusvæsen og Landbosforfatning, ikke under nogen Statsform kunde udvikle sig uden ved Hielp af det negative, Friheden modsatte Element, som Christendommen i det mindste har forviiist fra Europa: den menneskelige Ufrihed eller Slavestanden.

6.

Den lykurgiske Republik i Sparta var i sin Grundforfatning bygget paa Ideen om en absolut Stabilitet i Forholdet imellem Staten og Borgerne, ved at ophæve enhver Forskiel imellem Adel og Frie, eller ved at udvide Adelsbegrebet (med andre Ord Borgerrettigheden) til hele Folket, (Demos)

eller det hele Samsfund af spartanske Borgere. Men i dette Forhold blev Statsfundsrets og Forfatningens Bevaring til den Grad antaget for det Vigtigste, at de spartanske Borgere, selv under Frihedens høieste Grad, egentlig kunde anses som Statens Slaver. — Til vort Formaal horer det især at nævne: at den Statsreformer, de Gamle betragte som Op-
havsmænd til den spartanske Forfatning,³¹⁾ vilde gjøre Land-
eiendom og Jordbrug til den eneste Kilde for Republi-
kens, ligesom for den enkelte Borgers Subsistens; og at han
enten, som det i Almindelighed fremstilles, vilde tilveiebringe
Forfatningens Stabilitet ved en uforanderlig Udskift-
ning af Jorden i lige store Lodder (*κλήροι*) blandt et
bestemt Antal af Familier, hvori baade ældre Adel og nyere
optagne friere Slægter forenedes til et Samsfund af spartanske
Borgere; eller at han i det mindste bragte det til at kunne ind-
lemme en gammel Forfatning og Vedtægt hos Spartanerne i sin

³¹⁾ Det er overeensstemmende med nyere kritiske Anskuelser, at Nogle ville i Lykurg see et Slags mythisk Person, eller betragte hans Stats-
system og Lovgivning som en Art af Sagndigtning. Den spartanske Stat er vel ingen Ilias eller Odyssee; men vi ville dog ligesaa lidt ophæve Lykurgs, som Homers Personlighed; thi man nyere ved meget meer om den første, end om den sidste. Vi ville hellere med andre nyere Historikere betragte Spartas Lovgiver som en af dorisk Nationalitet gennemtrængt Statsmand, hvis politiske Anseelse og Indflydelse det lykkedes at ordne, udfylde og lovfæste hvad der for en stor Deel allerede var til i Spartanernes ældre Samsfundsstil og Følgevedtægt. Dette finder desuden Medhold i Hellenernes gamle Nationalitet, der var fortrolig med Begrebet om Lovgivning, som et Værk af enkelte Vise og statskloge Mænds Samling og Grandfning af offentlige og private Retsvedtægter hos et Folk. (Vf. »Die Dorer, von K. D. Müller,» 2. Udg. II. S. 137. flg. K. H. Lachmann die spartan. Staatsverfass. Bresl. 1836. S. 152. 53. og flg. Wachsmuth hellenische Alterthumskunde. 2te Ausg. 1814. I. S. 458. A. Kopstadt de rerum Laconicarum constitutionis Lycurgeae origine & indole, 1819. p. 1—16; (især imod K. D. Müller.)

nye Lovgivning. Lykurgs Idee kan have været (som Lachmann udtrykker det) at forene Adelen og Folket (Demos) til een udeelt Borgerstand, ikke ved at fornedre den fornemme Stand, men ved at ophøje den ringere, eller „constituere Folket i aristokratisk Betydning.“ Dette kunde ske ved at give alle Spartas Borgere, uden Hensyn til ældre eller yngre doriske eller ikke-doriske Familier, lige Anseelse, lige politiske Rettigheder; men dog uden at disse hos alle Borgere indbefattede den personlige Deeltagelse i Regjeringsmagten. Denne udøvedes, som man veed, af Statsraadet, (Gerontia) et Samfund, af hvis 30 Medlemmer de 28 valgtes paa Livstid af Folket blandt Borgere over 60 Aar. Spartas to Konger af forskjellige heraklitiske Slægter, men med arvelig Værdighed, havde kun Forsædet blandt Geronterne og lige Stemmeret med disse. Kongedømmet var overhovedet i Sparta, efter den lykurgiske Forfatning, mere et Embede og en Værdighed, end en Fyrstemagt. Den udvortes Anseelse, Kongerne beholdt, deres større Indkomster eller betydeligere Jordegods, og Overbefalingen i Krigstid over Hæren, kunde ikke blive farlig ved Siden af den virkelige Magt, som udøvedes ved Spartas fem, aarlig blandt Folkets hele Samfund valgte Tribuner, eller Ephorer, hvis Stilling og Myndighed, oprindelig som Forsvars- og Talsmand, fra Lykurgs Tid gik over til en repræsentativ Charakter, hvori deres Magt snart udartede til en mere despotisk end demokratisk Indflydelse paa Regjeringen.

Under denne Forfatning vedblev imidlertid Samfundets Kiærne at være den spartanske Grundadel, de med fuldstandig Borgerret begavede Slægter, hvis Odelsjord (*κληρος*) var en udelelig Eiendom, der altsaa heller ikke maatte bortselges, og saaledes udgjorde et virkeligt Majorat, betragtet som hele Familiens Besiddelse, der gik i Arv til den ældste Søn, eller næste mandlige Arving, som allene besad og

bestyrede Eiendommen, men var forpligtet til at underholde den øvrige Familie³³). Spartas adelige Borger var saaledes vel Grundeier eller Majoratsherre; men derfor ikke Jordbruger. Lovene forbed ham enhver anden Syssel, end Krig, Vaabensovelse og Deeltagelse i Statsfager; han maatte have uafhængigt Udkomme af sit Jordegods, men han maatte ikke dyrke det selv. Den spartanske Borgerfrihed havde derfor (efter den nyere Verdens Humanitetsbegreb, ikke efter Grækernes politiske Forestillinger) sin Contrast i Heloternes Livestand. — Denne Folkeklasse har man tænkt sig under forskellige Forhold; undertiden, men urigtigt, liig de købte Neger-slavers i Plantagerne. Tydeligt synes det, at Heloterne have været en ældre, af de indvandrede Dorier undervunget Folkestamme, som ved Erobringen, eller i Folge sildigere, kuede Oprør, bragtes i en Trællestand, hvori de nærmest svarede til de nyere Tidens Bornede eller Livsegne³⁴). Ved dem dyrkedes Spartanernes Odelsgodser, imod bestemte Afgifter eller Landgilde til Grundherren; uden personlig Frihed og Rettighed, og paa en Maade at betragte som Statens Slaver, vare de dog for saa vidt uden uærlig Stilling, at de fulgte deres Herrer i Krigen som Vaabensvende og som let bevæbnede Fodfolk; og at de ved Frigivelse kunde gaae

³³) Saaledes, i Overeensstemmelse med Plutarchs, Aristoteles' og flere Gamles Beretninger, (ligesom med Manso, Sparta I. I. S. 121. 2. S. 129; K. D. Müller, die Dorier, II. S. 193, og A.) har Lachmann opfattet Forholdet. "Der Kleos wurde zwar im weiteren Sinne als Eigenthum des ganzen Hauses angesehen, gehörte aber aber dennoch unmittelbar, wie ausdrücklich berichtet wird, nur einem Einzelnen, welcher als Haupt des Hauses die übrigen Mitglieder desselben aus diesem Ertrage versorgte, und die Verwaltung führte." o. s. v. Spartan. Staatsverfassung, S. 171.

³⁴) Lachmann, l. c. S. 113—115. S. 148—50. "Der Zins, welchen sie ihren Herren in Naturallieferungen entrichteten, wurde sogleich von Anfang für alle Zeiten festgesetzt." (Vof. Plutarchs Kyrurg. c. 21; og Lachmann p. 171: "Der unmittelbare Besitz ihrer Acker war den Heloten geblieben." o. s. v.) Wachsmuth I. 402, 462. o. fl. St.

over til bedre Standsvilkaar. — Mindre klar end Heloternes fremtræder, i det Hele taget, de spartanske umiddelbare Jordbrugeres, Perioikernes Stilling; imidlertid see vi, at Sparta havde en talrig³⁵⁾ Klasse af Landboer med tildeelte Jordlodder, uden personlig Ufrihed, eller Afhængighed af en Herre, saaledes som Heloterne; men ogsaa uden fuld Borgerret, uden Stemmeret paa Folketingene o. s. v. Som Agerbrugere, der svarede Staten deres Grundafgift, vare de nærmest efter vor Talebrug et Slags Arvefæstere; som Haandværksmænd og Handelsmænd beboede de egne Stæder; og i Krigen tjente de med lige Baaben, ved Siden af Spartas Odelborgere. De udgjorde saaledes en, formodentlig ved Underkastelse i Følge af Krige, i Staten indlemmet Folkestamme (Lacedæmonere, i Modsetning til Spartanerne) og derved tillige et Slags Middelsstand i den spartanske Stat³⁶⁾.

Det var saaledes Spartas agrariske Forsatning, der i den fuldstændigste og strengeste Form repræsenterede det aristokratiske Element i det helleniske Folks Standsorganisme. Dennes Bæsen gik overhovedet i alle græske Republiker ud paa fri Grundbesiddelse, Familiens Selvstændighed i egen Hjemstavn, som Vilkaar for den fulde politiske Borgerret. Men, efter Ideen for den lykurgiske Statsindretning, saaledes som man fra Oldtiden har opfattet den, skulde Besiddelsen ikke allene være fast og vedvarende, men lige stor i enhver Familie³⁷⁾. Den ydre, materielle Liighed skulde udelukke al

³⁵⁾ Efter Plutark (Lykurg c. 8) ikke mindre end 30,000. Dette runde Tal, dersom det skal svare til de perioikiske Familiers Antal i Lacedæmon, (med Udelukkelse af Heloternes) tor maaskee forekomme temmelig høit.

³⁶⁾ Om Perioikerne s. bl. a. Lachmann, anf. St. S. 170—183. Wachsmuth hellen. Althertum. 2. Ausg. I. 393. 461. 709.

³⁷⁾ Det er først i den nyere Tid (sestret allerede Lachmann havde fra kendt Lykurg den agrariske Deling af Odeljorden, som maatte være en ældre Indretning i Sparta) at en engelsk Historiker (Grote,

Indflydelse af forskellige Grader i Eiendom eller Rigdom hos Spartas Borgere. Høiere Betydning, Anseelse, Ypperlighed, fulde allene udgaae fra og betinges ved personlig Værdi og Fortieneste, og Frugten af denne allene offres til hele Samsfundets Vel, eller tilhøre Staten. Man kunde kalde Lyfurg en Art af Socialist i sin Tid — hvis ellers Socialismens uklare Begreb lader sig overføre paa et Samsfund, hvor Trældom, ligesom i det hele øvrige Grækenland var en Deel af den sociale Forfatning; uden at tale om, at ei engang den umiddelbare og frie Jordbruger eller Landbo havde fuld Borgerret.

Det var tillige at forudsæe, at den spartanske Republik, med sin hele eiendommelige Indretning, med sit absolute Aristokratie, og sine tre Folkeklasser (adelige Stadsborgere, frie Jordbrugere eller Landboer, og ufrie Heloter eller Trælle,) saalidt som noget andet Stats-samsfund, kunde og vilde blive uden privat Formue, eller uden Foranderlighed i denne, saasnart bevægelige Midler, og disses Repræsentant, Pengene, kunde faae Indgang i Samsfundet. Den spartanske Forfatning vilde hindre dette ved at forbyde ædle Metaller's Circulation, og sætte en Skille-Mynt af Jern i

Hist. of Greece. Vol. II. p. 521—547) med en Beviisførelse af megen Kraft har søgt at omstøde den gamle Mening, der tillægger Lyfurg en saadan agrarisk Lovgivning; hvorimod Grote vel antager en Agerdeling efter den doriske Indvandring og Erobring; men ingen ligelig. Den sildigste, ovenfor anf. Forfatter over denne Gienstand finder sig vel fuldkommen overbevist ved Grottes Argumenter; men antager ikke desmindre, at Lyfurgs Institutioner gik ud paa, saavidt mueligt at ophæve al Ulighed i Stilling, ligesom i Formue, blandt Spartas Borgere. (Kopstadt de Constitut. Lycurgea. p. 139—41.) Dette er dog det egentlige Hovedmoment; og den af Grote selv antagne doriske Agerdeling kan vel overhovedet ikke have indbrømt nogen stor Ulighed. I det Hele er Majoritetsforfatningen vigtigere, end Jordloddernes lige Storrelse, som i ethvert Tilfælde ikke længe blev overholdt eller kunde overholdes.

Stedet; kun Statscassen, mener man, maatte være i Besiddelse af det fornødne Guld og Sølvs, til Brug udenfor Landet. Saaledes skulde ikke allene, tilligemed Rigdoms Repræsentanter og bevægelig Eiendom, al Uliighed i Formue, men ogsaa Uliighed i de udvortes Nydelse, der kunne opnaaes ved Hjælp af Penge, forvises fra Sparta. Tarvelighed blev en Dyd af Nødvendighed. „Overdaadighed forsvandt af sig selv, efterdi den var berevet Alt hvad der kunde fremme og nære den; de som eiede meget, havde dog ikke meer end Andre, da Velstanden laae ligesom til Unytte indespærret, og aldrig fik Leilighed til at vise sig.“³⁸⁾

Man kan derfor sige, at ved Siden af det i Standsorganismens og i Regieringsmagtens Udvælgelse indprægede strenge Aristokratie, var det spartanske Borgersamfundets Princip: at undvære for at bevare Uafhængighed, af demokratisk Natur. Det samme synes at gjælde om Liigheden, som Principet forudsatte hos den hele Klasse af Grundeiere, der udgjorde den herskende Stand, Spartas adelige Borgere. Derimod var Statsformen i sit Princip absolutistisk — thi Staten selv var i Sparta en despotisk Magt, som ikke erkjendte nogen individuel Frihed udenfor den offentlige; Borgerlivet og Familielivet var i høiere Grad, end hos alle de øvrige Grækere, indvortes lovbundet, strengt og foldt; udvortes, i den materielle Eksistens, bygget paa den strenge aristokratiske Grundvold: en uforanderlig Besiddelse af Statens utærlige Odels- eller Arvegods (ligesom en Art af Statslehu) ved de gamle spartanske Familier, i hvilke allene den fulde Borgerret, og med den Deeltagelsen i den høieste Magt, i Statsstyrelsen, skulde findes og forplantes. At Sparta, som udelukkende Agerbrugstat, tillige, ved sine Institutioner,

³⁸⁾ Plutarchs Lyfverges. Cap. 9.

og sin hele historiske Udvikling, blev et Slags militair Republik — dette stod i Overensstemmelse baade med Aristokratiet og med Borgernes lovbestemte Leveskik, som fra den første Barndom af gik ud paa at danne dem til Krigere. Den politiske Grundregel: at undvære for at bevare Uafhængighed (Senere derimod: at herske, for at være uafhængig) holdt sig ved Magt, saalænge Forfatningen bestod, og gjorde Sparta til en Republik uden Rigdom og Overdaadighed; men ogsaa uden høiere Cultur, Videnskab og Kunst.

Wille vi, efter den nyere Tids Begreber og Maalestof, prøve den spartanske Borgerfrihed, dersom den skulde tænkes som et almindeligt Retsprincip, hvori dog i det mindste den agerdyrkende Folkeklasse udenfor Trællestonden, maatte være deelagtig: da finde vi, som ovenfor er viist, et saadant Forhold, at de mindre Landbrugere og Statsborgere udenfor Sparta, (Perioikerne) vel havde fuldstændig personlig Frihed, men ikke fuldstændig Borgerrret³⁹⁾. De dyrkede deres Jordlodder for dem selv — i Modsetning til de livegne Heloter, som

³⁹⁾ Det var i øvrigt naturligviis ikke blot hos Spartanerne, hvor en saadan Landbostand fandtes. Den udgjorde evralt i de græske Fristater et Slags Middelstand i Republiken, der maatte danne sig efterat en Deel af de frie Indbyggere i hvert Landskab drog sammen i Stæderne, og siden udgjorde Republikens borgerlige Aristokratie. — Alle Hellener havde hverken lige Landsøener, eller lige Drift og Egen efter Stadslivet, og den høiere politiske Betydning og Virksomhed, som fulgte det. Jorden maatte dyrkes i Grækenland, som overalt, hvor en organiseret Stat skal bestaae. De, som denne Eysel og Levevei tilfaldt, havde vel ingenlunde i alle Republiker den selv samme statsretlige Stilling (vi. Wachsmuth. II. 393-394.) Men fælles for alle græske Stater var dog det almindelige Trak af en fri, evrer Heloter og andre Livegne eller Huustrælle og Agertrælle hævet, men i sin Heelhed mindre anset Middelstand, som i flere doriske Republiker fornemmelig udgjorde den umiddelbart agerbrugende Folkeklasse (vor nyere Bondestand;) i Sparta, efter denne Stats eiendommelige Indretning, tillige optog vor Tids Haandværkstand.

dyrkede dem for deres Herrer; i deres Hænder var desuden al Industrie og Haandgierning, tilligemed det, som i Sparta kunde gives af Handel; men oprindeligen vare Landboerne udelukkede fra enhver Deeltagelse i Statsstyrelsen. Forst ved det længere hen stærkt aftagende Antal af Spartas Odelsborgere, maatte Perioikerne efterhaanden (for en Deel ved Giftermaal) vinde Indgang i det spartanske Aristokratie; og det saameget mere naturligt, som det, der i Sparta kunde samles af Formue og Midler, allene maatte være at finde i Perioikernes og Heloternes Besiddelse. Det kan være ligegyldigt, hvad enten man vil antage, at det ogsaa var disse under Dødsstraf forbudt at eie Guld og Sølv, eller ikke. Fordelen af det, som Agerbrug og Industrie indbragte meer end til egen Fornødenhed, maatte jo dog tilfalde dem, som dyrkede Jorden og bearbejdede dens Producter, da Grundeierne hverken gave sig af dermed, eller maatte samle og besidde det vundne Overflud; og man læser i det mindste ingensteds, at Loven i Sparta satte Dødsstraf paa Udførsel til Fremmede af Landets Frembringelser, eller at den befalede at tilintetgjøre det Guld og Sølv, som Borgerne ikke naatte eie, og som ikke maatte anvendes til Mynt.

Det falder let nok at see, at her var paa engang det ideale Lighedsprincip og den aristokratiske Stabilitet, overspændt til en Yderlighed, der i Tiden maatte svække og nedbryde sig selv. Ligesaa let indsee vi, at en saa streng Udførelse af Ideen om Jordeiendoms lige Deling og uforanderlige Fasthed i Familierne — eller hvad vi for Kortheds Skyld kunne kalde den spartanske Odelsret — hverken taalte eller kunde frembringe den frankeløse Jorddelings sikker Følge i Dverbefolkning, som desuden andre Vilkaar i den spartanske Statsindretning bidrog til at hindre. Ikke engang hos Perioikerne i Lacedæmon kunde en Forøgelse af Folkemængden, der betydeligt oversteg Næringsveenen, indtræde; da ogsaa

disse Landboers Jordlodder (Fæstegaarde) skulde være arvelige og udelelige. Desforuden tilfaldt denne Folkeklasse den frie Uøvelse af enhver Haandgierning — eller den hele, (hos Spartanerne dog meget tarvelige) industrielle Næringskilde, som Lovgivningen forbød Spartas Borgere at besfatte sig med; og endelig maatte ogsaa Folgen af et til en naturstridig Yderlighed drevet aristokratisk System blive en uundgaelig Aftagelse af den spartanske Borgers og Herres stand⁴⁰⁾. Imidlertid vilde Aftagelsen uden Tvivl dog have været mindre hurtig, dersom den lykkelige Statsidee, der vel af Spartanerne vilde giøre et uafhængigt Krigerfolk, men ikke en erobrende, eller over Grækenland herskende Stat, var vedligeholdt i sin Reenhed. Ikke desmindre see vi ogsaa her, at dette System, selv i Overdrivelsen og Udskielsen, har vist sin sædvanlige statsbevarende Kraft.

Den spartanske Forfatning — i sit Væsen egentlig kun den stærkeste, fuldkommenste Udvikling af den doriske Hovedstammes gamle Nationalitet — havde ved de lykkelige Institutioner modtaget en Barighed, et Sammenhold, der i en Række af Aarhundreder ikke reent kunde tabe sin indre Grundkraft. Men uundgaeligt maatte Forfatningen selv efterhaanden svækkes og udarte, tilligemed dens Livsbetingelser. Da det spartanske Statsliv, hvis hele Retning gik ud paa en urørt Bevaring af det Oprindelige, eiendommeligt Nationale, veg ud af sin Bane, og modtog Indvirkning og Indblanding af modsatte og fremmede Elementer, kunde, som hele Menneskeslægten's Historie

⁴⁰⁾ Denne blev i Krigene tilsidt saa stærkt medtaget, at den ikke kunde holde Standen vedlige i sin oprindelige Kraft, og den uundgaelige Blanding med Perioikerne ved Gistermaal, har uden Tvivl ogsaa angrebet Majorats-Systemet, og med Liden indbragt Delinger i Dødslodderne. (s. nedenfor Anm. 41.)

vifer, den indskrænkede, tarvelige Simpeltid ligesaa lidt modstaae Forfinelsens lokkende Magt, som den haardsjere Raaheds Kraft i Længden kunde afværge Indflydelse af den Culturen ledsagende Blødhed. Det nationale doriske Princip var Stammefrændskabets Hellighed, den conservative Pietets stadige Overholdelse af nedarvet Ære og Magt, af Forsjædrenes Uafhængighed, Tarvelighed, Sæder, religiøse Vedtægter. Som Idens og Vandets, var Modsatningen imellem hiint Princip og den joniske eller attiske Ustædighed, Bevægelighed, Nyhedslyst og vindeslyge Erobringsaand. Et dorisk Folk, som vilde modtage Indvirkninger af Egenstaber, der stred ligefrem imod dets Folkens natur og Folkestil, maatte udarte eller tabe i Nationalitet og eiendommelige Kræfter. En dorisk Stat, der vilde strække sin Magt videre, end den kunde vedligeholde og forsvare den ved sin indfødte Styrke: kunde ikke bevare den lykkelige Forfatning. Allerede da Spartas Hegemonie eller Overherredomme udvidede sig til alle øvrige Fristater paa den peloponnesiske Halvø, begyndte Statsinstitutionerne at tabe i Reenhed. Perserkrigene bragte Sparta endnu dybere ind i unationale Interesser og Foretagender, ind i Hellenernes almene Politik og Folkeliv, og i Berøring med joniske og asiatiske Sæder og Luxus, hvis Indflydelse den oprindelig spartanske Aand, i Følge Naturlovene, ei kunde modstaae.

Hvad vi her endnu nærmest have at bemærke, er følgende: Den lykkelige Forfatning var saaledes vel i Stand til, ved sin faste aristokratiske Charakter, at undgaae eller i Fødselen at dæmpe egentlige Revolutioner, Omvæltninger, der udbrød indenfra, eller fra Statens og Borgersamfundets Kiærne; men Sparta kunde ikke undgaae den efterhaanden fortærende og forringende Forvandling af denne Kiærne, saavel ved Formindskning af de spartanske Deelsborgeres

Motal⁴¹⁾, som ved de efterhaanden indtraadte Forandringer i Jordeiendommens oprindelige Forhold. De lykurgiske Institutioner vilde, at hver Borger i Sparta skulde besidde sin Jordlod, skiondt denne (som Lehu af Staten) ikke var hans særlige Eiendom, men tilhorte Familien. Ingen maatte efter Loven eie meer end een heel Kleros; ja i ældre Tider vare de spartanske Borgere saamange, at undertiden flere Mænd noiedes i Fællesskab med eet Odelsgods. Man har villet beregne, at i det høieste tre Spartanere med deres Hustruer kunde leve af een Kleros; naturligviis altsaa foruden Heloterne, som dyrkede Jorden. — Men dette Forhold forandrede sig med Tiden saa stærkt, at meer og mere af Odelsgodset, i Mangel af mandlige Arvinger, gik over i qvindelig Besiddelse. Arving til Godset i Sparta var den ældste Son, og hvor ingen Son fandtes, den ældste Datter. Oprindeligen tilkom det Staten at sørge for, at en saadan qvindelig Arving bragte sin Odelsjord som Medgift til en Borger, der enten ingen Jordlod havde, eller ingen heel Lod. Men denne, med flere lykurgiske Institutioner, løsnedes med Tiden. Allerede den naturlige Uliighed, der maatte opkomme i Familierne, naar een Borger havde mange, en anden saa, eller ingen Børn: gjorde

⁴¹⁾ Perserkrigene virkede hertil betydeligt; et gruellig ødelæggende Jordskælv, der overgik Staden A. 466 f. Chr., bortrev en stor Mængde Borgere; spartanske Krigstog udenfor Grækenland i det 4de Aarh. f. Chr., mere for enkelte Felt herrer, der søgte Krig og Bytte, end for Statens Skyld, bragte ikke ringe Menneketab. Allerede da Aristoteles skrev talte Sparta kun 1000 gamle Borgerslægter; og to Femtedele af Odelsgodserne vare i qvindelig Besiddelse. (Politik. II. c. 5.) I Midten af 3die Aarh. f. Chr. var Tallet gaact ned til 700 Familier; hvoraf kun 100 havde deres Gods tilbage. Rigdom og Armod havde fundet deres Piem i Sparta, som andensieds; politiske Partier fulgte med den lykurgiske Forfatnings Forfald; og det var næsten en Satire, at Romerne fornyede den efter Spartanernes Begiering. (Plutarks Philopomen. c. 16.)

det umueligt i Tidens Længde at vedligeholde den strenge Liighed i Eiendom eller Besiddelse. Gistermaal med qvindelige Odsarvinger (som efterhaanden endog gik udenfor Standen, eller over i Perioifernes Klasse) og Optragelsen af nye Borgere udenfor de meer og meer formindskede gamle Slægter, maatte nødvendigen indbringe Uliighed i Formue, tilligemed Standsforskjel i Borgerklassen selv; saaledes som man i endeel Lande i den nyere Verden har havt gammel og ny, eller høiere og ringere Adel. Da Sparta omsider meer og mere forlod sin naturlige Bane og blev en erobrende Stat; da den socialistiske Liighed omstodtes ved Jordeiendoms Bevægelighed; da privat Formue, og selgelig Rigdom og Fatigdom, opstod tilligemed Enkeltets Rovlyst og umaadelige Krigsbytte, og ædle Metaller ikke længer i Virkeligheden kunde forvises fra Sparta — da brød Forvandlingen, og tillige Fordærvelsen, ind med rivende Hurtighed. Thi hvormeget endog den spartanske Forfatning — der opoffrede baade det private og det offentlige ethiske Princip for det politiske, og i sin Art (ligesom vor Tids radicale Republicanere) vilde giøre Statsborgernes virkelige Frihed til en Slavelænke, smedet af en eensidig og forvildet Frihedsidee — stred imod Menneskets medfødte Adel og Værdighed, og imod Ideernes og Fornuftens evige Sandhed; kunne vi uden Tvivl dog have Ret til at sige, at det Gode, man kan finde i den spartanske Republik og hos Folket, snarest var grundet i de national-doriske Institutioner: det Elette og Udartede derimod kom ind og udviklede sig med den fremmede Smitte. Det lykurgiske Sparta, hvor den politiske Frihed (i Staten) og den borgerlige Liighed (i Samfundet) boiede alt andet under Lovens Hellighed og Strengthed, kunde ikke bestaae længere, end man holdt fast ved denne Idee. Da de agrariske Forhold forvandlede; da nye Love tillod at bortskienke Arvejorden, og Grundeiendom

blev defelig; da den naturlige Uliighed ogsaa her, som overalt, hævdede sin uundgaaelige Magt og Virken — da maatte ogsaa den ideale Stat Sparta tabe sig i Blandingen med fremmede Elementer. De gamle Borgerstrøgters Tal formindskedes i et stigende Forhold; og af den oprindelige Republik blev tilsidst kun Institutionernes ydre Former tilbage. Men ligesom Organismen dog længe havde viist sin Stabilitet og Modstandskraft; ligesom man havde seet de aristokratiske, fattige, krigeriske Spartaner tilsidst gaae af med Seieren over det rige, ved Cultur, Videnskab og Kunst vidt overlegne, til Søs og til Lands langt mægtigere demokratiske Athen: saaledes bevarede ogsaa Formen en vis Seighed og Samholdskraft, der saa at sige overlevede alt andet i Grækenland, eller som Spartanerne, med Levningerne af gammel Nationalsøvelse og Stolthed, holdt ved Magt, saa godt de kunde, indtil henimod den romerske Tidsalder, og Grækenlands politiske Undergang.

7.

Saavidt det er mueligt at sammenstille den antike Tid, eller noget af dens Institutioner og Forhold, med den moderne eller christelige Tid, vilde man maaskee kunne sige: at Spartanernes aristokratiske Republik, med dens nationale og politiske Indretninger, svarer i det gamle Grækenland til Riddertiden og Lehnsvæsenet i Middelalderen. Til begges conservative Natur, eller Sammenhold og Fasthed, finde vi Modstykket i det athenienske Demokratie. Saa vel i Folkestammen og Folkets Aand, i den nationale Charakter og Tænkemaade, som i sociale og politiske Institutioner, i det aandelige Livs hele Retning mod Culturens høieste Udvikling og Forfinelse ved Kunst og Videnskab, og mod den høieste politiske Bevægelighed — var Athen en fuldkommen Modsetning til Sparta. Imidlertid var ogsaa den attiske Republik (ligesom alle græske Fristater) i sin

Opriindelse grundet paa Jordeiendom og paa et aristokratisk Princip, der vedtog Standsforskjel, ikke allene imellem Fri-
baarne og Ufrie, men ogsaa imellem høibyrdige eller adelige
Slægter, og ringere Fribaarne. Hine havde i alle græske
Republiker deres Udspring fra den ældre, heroiske eller monar-
kiske Tidsalder, da Stammernes Vandringer, Erobring og
Bosættelse gav Anledning til at saavel krigerisk Hæder og Ud-
mærkelse, som den herved vundne Grundeiendom, blev
arvelig i de saaledes ophøiede Familier. For disse blev det
dog ikke blot i Lacedæmon og Attika, men saa at sige over
hele Grækenland, en karakteristisk Beskaffenhed, at de Høibyr-
dige overhovedet tog deres stadige Bopæl i Stæderne, som
overalt (selv i Sparta) bleve Republikens og Regjeringens
Centrum. Staten blev derfor her det samme som „Staden“,
πόλις; en Bymand, Borger (*πολίτης*) var det, vi kalde
„Statsborger“; Borgerstab, Borgerret (*πολιτεία*) det samme
som „Statsforfatning“, Constitution, o. s. v. Grundeien-
domme, som tilhørte Grækenlands Adels, eller Stadboerne,
dyrkedes da, som vi have seet, enten ved livegne Trælle, eller
ved fribaarne Jordbrugere, Forpagtere, Bønder (Perioiker,
Geomorer, m. fl.) hvis politiske Stilling vel ikke var ganske
eens i de forskjellige græske Republiker; men som havde dette
tilfælles, at de stode over Trællestaden, over de livegne eller
ufrie Tienendes forskjellige Arter; og saaledes udgjorde et
Slags, om endog svag og uegentlig *Middelsstand*, imellem de
Høibyrdige og de Trælbaarne.

I denne Omstændighed ligger en væsentlig Forskiel og
Modsætning imellem det gamle græske Stats- og Følleliv, og
den hele nyere Tid — lige indtil den franske Revolution. Det
europæiske Aristokratie under Middelalderen og Feudaltiden
var en Landadel, der personligen sluttede sig til sine Lehn
og landlige Besiddelser, hvor Borgen eller Herresædet ligesom

udgjorde hver Families vedvarende Middelpunkt. I Middelaalderen fremtraadte desuden temmelig tidligt et særskilt demokratisk Statsselement: de frie Kjøbstedborgere, som ogsaa i Almindelighed, hvor de stode midt imellem en Monark og hans Lehnadel, sluttede sig mere til Kongedømmet end til Adelen. — Derimod fandt længe hos Graferne ingen væsentlig Forskiel Sted imellem Adels og Borgerstand. Stadboerne vare de med fuld Rettighed begavede Borgere i Republikken; og denne Klasse forenede saaledes paa en Maade den nyere Verdens Adels og Borgerstand under een Heelhed. — Af saadanne Borgere, som havde den dobbelte Rettighed til at føre Vaaben eller gjøre Krigstjeneste, og umiddelbart at deeltage i Republikens Styrelse, eller den offentlige Folkeforsamlings Beslutninger, talte Athen (i Folge Thucydides) ved Begyndelsen af den peloponnesiske Krig (omtrent 430 A. f. Chr.) i Alt henved 32,000.⁴²⁾ Men det var dog paa den Tid vistnok ikke hele Antallet af atheniensiske Borgere, der, saaledes som de spartanske, allene havde deres Subsistens af Landbrug, eller af en Jordeiendom, som dyrkedes enten ved Tralle, eller ved Geomorer (Jordforpagtere, Fæstebønder.) Allerede ved Solons, for sin Tid overhovedet beundringsværdige Lovgivning og Statsindretninger,⁴³⁾ var Grunden lagt til at høre, saavel

⁴²⁾ Thucydides, II. 13., har dette Tal noiagtigen efter Perikles' Angivelse, da Krigen udbroed; nemlig 13000 Mænd med svær Krigsrustning (Borgere fra det 22—50de Aar) og 16,000 Andre, til Besætning og Forsvar i Stæder og Fæstninger (nemlig Ungdommen fra 20—22 Aar, og Borgere over 50 Aar); desuden 1200 Ryttere, og 1000 Fueskytter. At Spartanerne førte en Hær paa ikke mindre end 60,000 Mand imod Athen, af egne og af Forbundstropper, beretter Plutark, Perikles, cap. 33.

⁴³⁾ En fortrinlig og klar Udvikling af de Solonske Institutioner finder man i *Thirlwalls History of Greece* (New Ed. Lond. 1816.) II. p. 37—61. (Om de attiske Borgere paa Landet, jvf. Anm. 45.)

Landbruget og den frie Agerdyrker, som Haandværksstanden, (*Λευουργοί*) til et høiere Trin, baade i Folkemeningen, og i borgerlig Stilling. „Han bragte Konster (eller Konstfærdigfærdigheder, *τεχναι*) til Gre“, hedder det om ham hos Plutark; (Solon; c. 22) og Athens hele indre Historie og Statsforhold efter den Tid viser, at Opkomsten saavel af det, de Nyere forstaae ved Borgerstand⁴¹⁾, som af en borgerlig agtet og berettiget Landbostand, var et, om ikke umiddelbart, dog efterhaanden udviklet Resultat af de soloniske Institutioner, der gjorde al gavnlig Virksomhed til en hæderlig og agtværdig Egenskab for Statsborgerne; ja endog gjorde Borgerens Lediggang til en Grund for lovligt Klagemaal. (Wachsmuth. II. S. 21.) Den spartanske Grundføtning, at Politik og Krig, eller Vaabensfærd, vare de Syssler, der allene sømmede sig for den fribaarne Statsborger, gjaldt heller aldrig saadelukkende i Athen; og selv det umiddelbare Landbrug beholdt,

⁴¹⁾ Vi maae imidlertid ingenlunde forestille os det borgerlige Samfund i Athen efter vor Tids sociale Begreber og Former. Hvad man i Europa, i det mindste før Revolutionen, forstod ved den høiere Stand, de Fjernerne, Adelen, dette var dog i Athen, (saagodt som i Sparta) de virkelige atheniensiske Borgere; og selv den fattigste blandt disse, der levede af Brødebrod og Vand, og lod sig ved Staten give fri Afgang til Stuepillene, saae med sin borgerlige Stoltthed og Jærbildning om Folkesuverænitæt, ned paa de rige Metoiker, paa de meest velhavende Geomorer eller Perioiker, i hvilke vi skulle søge den atheniensiske Middelstand. Hos Embedsclassen, eller i en særskilt Handelsclassse, kunne vi i det mindste ikke søge den. Høiere Embedsmænd, efter vore Begreber, kendte Athenienserne ikke; de fleste Statsembeder vare uden Løn, eller flistedes hvert Aar. Handel og Handelsrigdom var for en stor Deel i de bosiddende Fremmedes (Metoikernes) Hænder. En egen borgerlig Haandværksstand udgjorde heller intet organisk Element i den atheniensiske Republik. Den demokratiske Støtthed hos Athenienserne gav den aristokratiske hos Spartanerne intet efter. (Bidrag til noiere Udvikling af de sociale Forhold i Athen finder man bl. a. i Skriftet: „Der Parteikampf der Reichen u. Armen in Athen, zur Zeit der Demokratie,“ von W. L. Freese. Straßburg. 1848. S. 35—50.)

uagtet Hovedstadens og Bylivets overveiende politiske Betydning i Staten, dog altid en friere, mere agtet og vurderet Stilling i Attika, end i Lacedæmon.⁴⁵⁾

Vi see af det nedensfor anførte Vidnesbyrd, fra en af paalideligste Kilder, at i det mindste en stor Deel attiske Borgerflægter have (deels som Grundeiere, deels vel ogsaa som Geomorer, personligt frie Forpagtere eller Arvefæstere,⁴⁶⁾ baade levet paa Landet og af umiddelbart Landbrug; uden at regne de mange Metoiker, eller Fremmede, som den atheniensiske Politisk altid, i et vist Forhold, var villig til at give Indfødsret i Republikken; men uden fuldkommen Borgerret, indtil de senere, ved en Folkebeslutning, kunde opnaae den. — Heraf maae vi dog hverken slutte, at Athen var fortrinligen en agerdyrkende Stat; eller at man i denne Republik, selv under det absolute Demokratie, havde nogen Tanke om (saaledes

⁴⁵⁾ Dette gielder netop om Athen i Republikens hoieste Flor; saaledes i det mindste antager Wachsmuth. „In der blühensten Zeit des athenischen Staats, nachdem durch Solon u. Themistokles der gewerbefleißige Metökenstand gehoben, und dem Bürgerstande dadurch eine zweite Unterlage zum gesteigerten politischen Leben ausgebildet worden war, wird die Anhänglichkeit der Athener an das Landleben gerühmt.“ (Hellen. Alterthumskunde. II, S. 21.) Endnu i Begyndelsen af den peloponesiske Krig, da Perikles bragte Athenerne til at flytte fra deres Landsteder ind i Staden til dens Forsvar, ligesom det forhen var skeet i den Persiske Krig, hedder det hos Thucydides, II. 151: at da de fleste vare vant til bestandig at leve paa Landet, og der havde deres indrettede Huusholdning, var det en stor Deel af Athenerne, som endnu havde Tilboelighed for Landlivet, meget imod at flytte til Byen.

⁴⁶⁾ De attiske Geomorer sammensligner Lachmann (Spartan. Staatsverfass. S. 215) med Heloterne for de kom under Livegenskab; (altsaa maaſkee ligesaa rigtigt med de spartanske Perioiker?) Han siger et andet Sted: „Es scheint daher in Attika der Bauernstand nie in Leibeigenschaft gestanden zu haben;“ (S. 238.) og er endog tilbøielig til at antage Geomorerne for Selveiere, med en fast Grundstat.

som endeel af vore nyere Statsoeconomer) at ville eller kunne forsøge Befolkningen, og ved Hjælp af den Statskraften og Statsindtægten, ved Jordudstykning. — Athenerne deelte med Grækerne i Almindelighed den Forestilling: at ikke Statsborgernes Mængde, men deres personlige Egener, Betydenhed, Uafhængighed, udgjorde Statens sande Styrke. I Athen, ligesom overhovedet hos de joniske Folkesfærd, kunde Eiendom og Rigdom uden Tvang eller Hinder udvikle sig; og i Henseende til Statsførnødenheden, da hylde man den rigtige og naturlige Grundfætning, at der, hvor Midlerne til at afhjælpe den lettest ere at finde, der maa de helst søges; at det derfor er langt heldigere for en Stat, og allermest en demokratisk, at have færre, men rige eller velhavende Borgere, end en større Mængde af forarmede og trængende;⁴⁷⁾ og at man ved Paalæg saameget mueligt maa undgaae, at lade Byrdens Vægt falde i et Forhold, der gjør den endnu tungere, end den virkelig er. Allerede efter Solons Institutioner var Erhvervelse af Formue en lovlig Sag for Enhver; intet Lovbud indskrænkede Jordbesiddelsen; den trykkes ikke af betydelige Grundskatter, som man næsten ikke kiendte til i Grækenland, saalidt som af personlige Afgifter. I det Hele vare Skatterne i Athen i Fredstider lave, og indirecte; Staten

⁴⁷⁾ Man vidste meget vel i Grækenland, som en Taler hos Lysias omtrent uttrykker sig: at det bedste Raad, man kan give en Regjering, er at sørge ligesaa omhyggeligt for Borgernes Midler og Formue, som for Statens; thi denne bliver fattig, netop i samme Forhold, som Borgeren bliver det. — „Nirgends mußte die Wichtigkeit des Wohlstandes der Bürger einleuchtender sein, als in einer Demokratie, in welche nicht allein von der Armuth viele Unruhen und Gewaltthaten zu befürchten waren, oder durch Ernährung der Unbemittelten eine große Last auf das gemeine Wesen fiel, sondern auch, wenn Verarmung einriß, die Möglichkeit der Staatsleistungen gefährdet wurde.“ A. Böckh. *Statshaushaltung der Athener*. II. S. 6.

havde sin betydeligste aarlige Indtægt af Domainer og Biergvarer. Hvad der behøvedes i Krigstid og overordentlige Tilfælde, maatte staaes tilveie ved Formueffatter.

Uden at kiende eller besfatte sig med Theorierne om Overbefolkning, har man altsaa dog praktisk virket imod den i Athen, i det man søgte at afværge Misforhold imellem Grundciernes Antal og Jordloddernes Størrelse, og i det man hverken lagde Hinder eller Afgift paa Næringsveie og Haandvarer — endffiendt umiddelbar Deeltagelse i disse altid vedblev at ansees for at være noget under den attiske Borgers Værdighed.⁴⁸⁾ Man fremmede Handelen ved at give den Frihed, og Borgeren i Athen kunde, hvis han vilde sætte sig ud over Meningen, endog være Kræmmer. Loven forbyd (men hvor længe?) enhver næringsløs Stilling; Løsgængere, orkesløse Fattige, unyttige og overflødige Huustrælle, skulde ikke taales. Man vilde, at Staten skulde være en fast, rigtig organiseret, for det borgerlige Samfund vel indrettet Bygning, der ikke belemredes med en, ved sin Mængde farlig og ustyrlig ubemidlet Folkemasse. Den undgik det dog ikke i Længden; men det var i Athen, ligesom det under andre Betingelser og Forhold er, i vor Tid: det for Statens Værdighed og No fortærende Stof samlede sig mere blandt Hovedstadens sammentrængte, orkesløse, urolige Mængde, end hos de til Orden og stadig Virksomhed henviste, i adspredte Familier eller i Smaaabyer levende Landbrugere. Jordens Deling blandt Cierne hos Athenerne var hverken asmaalt og foreffreven, eller ligelig overalt og for Alle; men den var i det Hele jævn og uden store Misforhold. Enkeltes Rigdom, og Statens undertiden opsamlede betydelige Skatte,⁴⁹⁾ havde ikke saameget deres

⁴⁸⁾ Jvf. Böckh, Statshausfalt. der Athener, II. S. 7 8.

⁴⁹⁾ Perikles, hvis offentlige Bygningsarbejder man vil beregne til en Befosning af 6,312,000 Pd. Sterling, efter Pengenes nærværende

Udspring fra indvortes, som fra udvortes Kilder: Handel, Søfart, Erobringer, Colonier og Tributer. Men det var ogsaa netop fra disse Kilders rige Tilstrømning, at det atheniensiske Demokraties Udartning havde sin Oprindelse. Republikken blev rig; men ikke rig nok til at tilfredsstille den hele Skare af Athens Borgere, som ved Statens Tilvæxt i politisk Magt og i almindelig Nationalvelstand, ligesom i Cultur og Forfinelse, gjorde Paastand paa at kunne leve, nyde, forlyste sig uden Arbejde og uden Formue, fordi den lade og fattige Mængde saae, at den rige og formuende Deel af Borgerne var i Stand dertil⁵⁰⁾. Statsforfatningen, saaledes, som den efter Perikles uddannede sig, medførte jo, at enhver atheniensisk Borger ansaae sig for at have lige Deel i Herredømmet; altsaa meente han, at lige Ret til enhver Nydelse ogsaa laae i Folkemagten; og den Fordring, som i vore Dage har givet Revolutionerne deres farligste Stof og fordærveligste Næring: at Staten maa nære de Individer, som ikke ved egen Arbejdsdrift og Arbejdsflid kunne staffe sig selv Erhverv, havde ogsaa fundet Indgang i Athen, paa samme Tid, da denne Stad blev Middelpunktet for Grækenlands høieste aandelige Cultur. Tidligere, langt mere aristokratiske Institutioner havde kraftigt arbejdet imod det, vi kunne kalde den atheniensiske Pauperisme; men med Demokratiets

Bardi (Leake, Topogr. von Athen, übers. von Müller, S. 426) samlede desuagtet i de Aar, da han var Sielen i Athens Styrelse, en Skat i Parthenon af 9,700 Talenten, eller omtrent 13,337,000 tydske Rigedaler. (Jvf. Böckh, anf. St. I. 475. 476.)

⁵⁰⁾ Det blev ikke ved frie Kornuddelinger til uformuende Borgere i Athen. Disse vilde heller ikke undvære Theatret. Perikles indførte først den Skik, at vinde Mængden ved fri Adgang til Skuespillene, (Theorikon) eller senere, ved Uddeling af Penge til at betale Indgangsprisen. (2 Oboler.) Tilsidt fik endog Theatergæsterne en Tilgift i Penge, for at kunne spise. (Jvf. Böckh, I. S. 232—243. »Übrigens verachtete er den Haufen eben so sehr, als er ihn fütterte.« S. 233. Om Perikles.)

Udvidelse til Absolutisme, og med Forestillingen om den ideale Frihedsidees Realisering i Staten og i Borgerlivet, traadte en politisk Dræsløshed frem som Maalet for den frie Borgers Tilværelse; og dermed var Veien banet for alle de Udseielser og Udartninger af den sande Patriotisme og de republicanke Dyder, Arbeidsomhed, Nøisomhed og opoffrende Resignation, som førte den mægtigste og yppigst blomstrende græske Fristat et hurtigt Forfald i Nøde.

Det er ikke Athens politiske Historie, som skal være Gienstand for disse Betragtninger. Her er kun Sted til endnu at tilføie den Bemærkning, at Athen overhovedet, med sin i høi Grad kraftige demokratiske Statsbygning, med sin beundringsværdige Culturudvikling, og med sin for en saa lille Stat forbausende politiske Magt, Velstand og Rigdom, steg til denne Høide i Statslivet og Borgerlivet ved en Forening af lykkelige Naturbetingelser hos Folket, Institutioner, der med fuld Frihed havde udviklet sig af dets eieendommelige Charakter og Nationalitet, og en tidlig Benyttelse af alle de Fordele, som aandelig Overlegenhed og geographisk Beliggenhed kunde give for Søfart, Handel og Colonisation. Det var derfor saa langt fra, at Agerbrug hos Athenerne var Hovedkilden for Statsopholdelsen og Folkets Subsistens, (saaledes som det i Sparta, efter denne Republiks oprindelige Charakter og Forfatning skulde være; eller saaledes, som vi maae betragte Forholdet i vort eget Fædreland) at selv under Athens lykkeligste og mest blomstrende Periode, og uagtet et overhovedet heldigt og ønskeligt Forhold i Jordeiendommens Størrelse, maatte dog over Halvdelen af dette lille Lands Folkemængde (et uhyre Forhold, som vi neppe nogensteds gienfinde) fødtes ved indførte Kornvarer. Man vilde maaskee snarest tilskrive dette en Overbefolkning; men denne fandtes, som bekiendt, aldrig i Athen, og kunde mindst opstaae i en Republik, hvor Udvandringer, Colonier,

og disses vedvarende Forbindelse med Moderlandet, eller Afhængighed af dette, horte til Statens Væsen. Athen behøvede tværtimod idelig en kunstig, udenfra tilstrømmende Forøgelse af den frie Befolkning (ved Metoikerne) for at bøde paa Tabet af Borgere i Krigene og ved Udvandring. Det er i vor Tid ved lærde Undersøgelser beviist, hvor overdrevne og urimelige de tilforn antagne Angivelser af Atticas Folkemængde hos nogle af de Gamle (især Athenæus) maa have været⁵¹). Det er beviist, at naar ogsaa de bosatte Fremmede og Trælene, (hvis forudsatte Antal man ligeledes har overdrevet) regnes med i Folketallet, var Attika vel temmeligt rigeligt, men ingenlunde meget stærkt befolket. Det er endelig lagt for Dagen, at Folkemængden i Attika, ligesom de virkelige Borgeres Antal, i en Periode af over 100 Aar, Republikens mest blomstrende Tidsalder, (fra den peloponnesiske Krig indtil Slaget ved Cheronæa) holdt sig omtrent uforandret — en Omstændighed, som allene kan forklares deels af de eiendommelige Statsindretninger og oeconomiske Forhold; deels af den

⁵¹) Athenæus tillægger, efter en ubekendt gammel Forfatter (Eusebius) Attica under Demetr. Phaleræus en Befolkning af 21,000 Borgere, 10,000 Metoiker og 400,000 Slaver. Den flotte Forfatter Rob. Wallace (Diss. on the Numbers of Mankind in anc. and modern times, 1753 p. 55.) vilde deraf, ved at multiplicere de frie Hunsfædres Tal med 6 (!) udbringe et Folketal af 586,000. Hume har paa en ligesaa vilkaarlige Maade (Essays and Treatises &c. IX.) nedsat dette Antal til 284,000. Nu har Letronne (1822) paa en skarpsindig Maade, efter historiske Data om Atticas Sædproduktion og Kernindførsel, beviist, at man i Tidrummet imellem den peloponnesiske Krigs Begyndelse og Slaget ved Cheronæa ikke kan tillægge den athen. Stat en højere Folkemængde end 220—240,000 Mennesker. Meget nær det samme Antal udkommer efter en anden Beregning, grundet paa Antallet af Athens bevæbnede Magt, saaledes som den f. Ex. opgives hos Thucydides, Demosthenes o. fl. (Mem. de l'Ac. des Inscriptions, T. VI. 1822, p. 165—220.) Da Attika udgjør omtr. 76 □ Mile (med Salamis 80) vilde et Folketal af 240,000 Mennesker give 3000 paa en □ Mil.

Udgang, som tilstedtes Fremmede, skiondt ikke uden statsklog Begrændsning, til Bofættelse og til at vinde Borgerret.

Var saaledes Athen, ligesom de græske Republiker overhovedet, heldig nok til at undgaae de Samfundets Belfærd fortærende og Staternes Fasthed undergravende Følger af en eiter Naturens physiske Love indtrædende og virkende Overbefolkning: saa maa det tilstaaes, at Grækenlands Philosopher og statskloge Tænkere heller ikke vare snevne eller angstelige i deres Moral, naar det galdt om Midlerne til at forebygge og hindre denne Stats sygdom. Man veed, hvilke besynderlige og urimelige Indretninger, med Hensyn til Ægtefæder og Afkom, Plato havde udfundet; og det, man i vor Tid vil tillægge Chineferne, som Misgjerning og Beviis paa en høj Grad af moralsk Fordærvelse, spæde Børns Udsættelse — hvilket igien Andre hos de hedenske Nordboer kun betragte som Stik og Retsvedtægt — har den sublime og dybsindige græske Philosoph ikke fundet Betænkelse ved at bringe ind i sin Idealstat, der, efter den Hegelske Lære, „i sit Grundvæsen ikke er andet end den sande Græfthed („das wahrhaftige Griechenthum“) i Tænkernes Form“⁵²⁾. Aristoteles, i praktisk Skarpsindighed og Klogskab i det mindste ikke under Plato, finder Børnernes Udsættelse utiladelig, men derimod ikke Fostrets Fordrivelse, „for at hindre en alt for stor Folkemængde; thi deri bestaaer Forskiellen ved denne Handling, om den er en Forbrydelse, eller en brødefri Gierning, eftersom det Væsen, der tilintetgjøres, allerede har Liv og Følelse, eller ikke“.⁵³⁾

⁵²⁾ Hegel Philos. des Rechts. Schriften. 8r. Theil. Borr. v. Gans. S. XIX. Man bør imidlertid erindre, at denne Fors. paa et andet Sted lægger til: „at den platoniske Stat paa den ene Side, viser sig som et tomt Ideal, der ganske mangler Subjectivitetens Side.“ Gans Erbrecht. II. S. 7.

⁵³⁾ Aristoteles Politik. 7te Bog. Cap. 16.

Med saadanne Grundsaetninger hos Folkets ypperste Tæn-
kere, kunne vi hos Athenerne, eller Grækerne overhovedet, mindst
vente os den ethiske Strengthed og Reenhed, hvori den christelige
Moral har sit høie og udmærkende Værd. Men det er ikke vor
Hensigt, nærmere at betragte enten Athenernes hele Statsliv, eller
Folkelivet — begge i Menneskehedens Historie mageløse i deres
konstrige Organisme og yppige Udvikling af Landens Evner
og Skienhedens Ideer. Hvad Athen i Særdeleshed angaaer,
da er det i vor Tid, efterat Vland, Lærdom og Kritik i Fore-
ning have oplyst indtil de mindste bekiendte og bevarede Træk
af Grækenlands Tilstand og Forfatning, ikke vanskeligt at see,
at i denne Republik concentrerer sig Alt hvad Grækerne kunde
opnaae paa Civilisationens og Culturens Høide — Alt hvad
Statskunst, Krigskunst, Videnskab og Folkedannelse i de frieste
Former kunde bringe det til, hos det mest naturbegavede Folkes-
færd i den gamle Tid. — Men uagtet det tillige maa forekomme
os, at den atheniensiske Fristat ikke allene virkelig opnaaede en
politisk Magt, Statsvelstand og Nationalrigdom, som maa
vække Forundring i et Samsund, der maaskee aldrig talte over
2—300,000 Mennesker, men endogsaa længere end man skulde
formode, kunde bevare en til en vis Grad ligelig Forde-
ling af Grundeierdom, ved Siden af en saadan Uliig-
hed i Formuestilstand, der længe var uden skadeligt
Misforhold, eller uden trykkende Følger af Forarmelse hos en
stor Folkemasse: saa undgik Athen dog i Længden ligesaa lidt,
som nogen republicanisk Stat, de naturlige Følger af den saa-
kaldte „Folke-Souverainetets“ Udøvelse. Aldrig er vel den demo-
kratiske Forfatning fremtraadt i Historien i en høiere Glands, i
mere ubunden Frihed, eller i en mere konstrig organisk Dannelses-
og heller aldrig har den politiske og moralske Fordærvelse af Folke-
herredømmet, ved dets Dvergang til Pøbelmagt, viist sig i en
hæsligere Skikkelse, end i Athen — mindre energisk-voldsom,

mindre blodig og umenneskelig, men ligesaa overmodig=fræk, ligesaa lav, uædel, fortsynet, despotisk, og tilfals for Demagogernes Smiger og Phraser, som Revolutionernes Pøbel i vore Dage. „Naar Hellenernes frie Statsformer og de smaa uafhængige Masser, hvori Nationerne vare adspaltede, dybt og mangfoldigt bevægede Livet, da vare de tillige Aarsager til utallige Lidenskaber, Forvirringer og Forbrydelser. Fradrager man de store Vælder, der kunde være sig selv nok, fordi de i deres Stats Dybde indsluttede en heel Verden: da fatter man, at Mængden i Grækenland savnede den Kiærlighed og den Trøst, som en renere Religion har indgydt det menneskelige Hierte. Hellenerne vare selv i Konstens Glæds og i Frihedens Blomstring uhykkeligere, end de Fleste troc; de glemte Undergangens Spire hos sig selv, og Træet maatte omhugges, da det raadnede. Dannelsen af større Statsmasser i Monarkier, hvor de Enkeltes Lidenskaber have et mere indskrænket Spillerum, hvor det er Regjeringen mueligt, at give sine Grundjætninger en større Fasthed, hvor Folket nyder større udvortes Sikkerhed, og indvortes mere Ro, viser sig som et væsentligt Fremskridt af Menneskeheden; naar hiint bevægelige Liv hos den Enkelte, Friind og Hoimodighed, et uforsonligt Had til Undertrykkelse, til Trældom og Herkendes vilkaarlige Magt, som udmærkede Hellenerne, heller ikke blive os fremmede.“

Saaledes skrev for over 30 Aar siden en lærd Philolog, som ikke let Nogen heri vil negte den fulde Stemmeret⁵¹⁾. Han vilde formodentlig, hvis han nu skulde gientage sine Ord, for den nærværende Slægt tilføie meer end een Advarsel til de Vilkaar, han tilsidst opstiller. En sammenlignende Anvendelse af den gamle Tids Forhold paa de nærværende har altid betydelige

⁵¹⁾ A. Böckh „die Staatshaushaltung der Athener.“ 1817. II. S. 158. 59.

Vanskeligheder; den bliver noget lettere, naar vi holde os til Allig-
 hedens store Hovedtraf og de historiske Resultater. Saaledes for
 blot at nævne et Par saadanne, der umiddelbart vedrøre disse
 Betragtningers nærmeste Formaal, da staaer vel f. Ex. Land-
 brug og Sehandel, den umiddelbare Production og den tech-
 niske Kunst og Industrie, i samme Forhold og Modsatning
 til hinanden hos Grækerne, som i vor Tid; men de græske
 Staters indskrænkede Omfang frembragte her væsentlig
 forskellige Virkninger. I Athen f. Ex. kunde Landbruget, skøndt
 det hverken var forsømt, eller ringeagtet, aldrig komme i Be-
 tragtning, som Stats-Resource, ved Siden af dem, som Sta-
 tens Sømagt, Handel, Colonier og politiske Dvervægt aab-
 nede. En af det attende og nittende Aarhundredes herskende
 Ideer i Statsøconomien, at en stærk og stigende Befolkning
 er den sikkerste Maalestof for en Stats Kraft og Sundhed,
 var ganske ubekendt for Grækerne, som tværtimod hylde det
 modsatte Princip: at man maatte gjøre Alt for at
 hindre en alt for rigelig Folkemængde. Ligesaa
 ubekendt i de græske Republiker vare vor Tidsalders farligste
 Statsyggdomme: Statsgæld og Finantsnød hos Regjeringerne
 — Pauperisme, eller Forarmelse i Samfundet, af Dver-
 befolkning og af Folkemassens Sammendynkning paa enkelte
 Jordpletter. I Attika, som dog trangte til en saa betydelig
 Korn-Indførsel, har Befolkningen maaffee været den stærkeste,
 i Forhold til Landets Størrelse; men dette var ingen Natur-
 virkning af en rig Production, et vidt drevet Agerbrug, der
 aldrig blev nogen Hovedkilde til Athenernes Nationalvelstand.
 Det var i Athen, meer end i nogen anden hellenisk Republik,
 hvor Mangfoldighed i det praktiske og virksomme Borgerliv
 kunde gjøre sig gjeldende; hvor Hovedstadens Betydning
 Dvervægt og Rigdom var den største og mest fremragende.
 Det var i denne Stad, hvor Athenernes Sehandel, Skibsfart

og Krigsmagt havde sit Sæde; hvor aandelig Dannelse, Videnskab, Kunst og politisk Activitet meddeelte sig til hele Mængden af fribaarne Borgere; og disse kunde, (saaledes som det ogsaa var Tilfældet i Middelalderens italienske Republiker) paa Grund af Landets indskrænkede Omfang, med Lethed gribe umiddelbart ind i Statens Liv og Virken — derfor ogsaa i dens umiddelbare Styrelse. Herved gif da, som man veed, det skrankeløse Demokratie over til den Gensidighed og den tøileløse Egenraadighed, der blev et Hovedtræk i de joniske Republiker, hvor Individerne naaede den høieste Udvikling; men hvor der tillige herskede „en ustandselig Iver for at bringe alle Individer til Gyldighed i Staten.“⁵⁵⁾ Vi maae desuden ikke glemme, at selv i Athen, naar der tales om Folkfrihed og borgerlig Liighed, da kunne vi hverken tænke paa vore Dages utopisk-ideale Eiendomsliighed, paa Standslighed, eller almindelig Liighed i Rettigheder og demokratisk Magt. — Landvæsen og Landboforfatning, saa vel som Borgerliv og Næringsbrug i Stæderne, forudsatte

⁵⁵⁾ J. N. Madvig „Blis paa Oldtidens Statsforfatninger, med Hensyn til Udviklingen af Monarchiet og Statsforfatningen.“ Univ. Program. 1840. Fol. S. 9. „Gensidigheden hos Individerne træder først frem i den raue Opfatning af Liigheden, f. Ex. i Embeders Besætning ved Løbskasting. — Dernæst ville Individerne „sole at de gielde noget, ved ikke at underkaste eller underordue sig. Egenraadighed og Mangel paa Lydighed viser sig overalt hos Athenerne. — Men ogsaa i sin particulaire Interesse vil den Enkelte gielde. Statsvillien bliver blot til en Samling af particulaire Villier, i hvilke en tøileløs Egen nytte raader. — Endelig kommer hertil den Ietsfindige Regierelyst: det bliver Borgeren en forsængelig Glæde eller Bane, at sidde i Folketsforsamlingen og høre sig smigret — mest den, som ellers „Intet alvorligt varetager. — Saaledes er Demagogiens „Tumleplads jævnnet og aabnet.“ — At den atter, efter meer end to tusinde Aars Forløb, er aabnet i Europa, — maaskee med mindre Ietsfindighed, men med endnu større Selvraadighed, Raahed og Fanatisme, end hos Athenerne — dette er det faldet i vor Lod at opleve.

hos Grækerne, ikke blot (i endeel Republikker) den underordnede Middelstand, men altid og overalt den arbejdende Trællestand, som en nødvendig materiel Betingelse for det høiere Maal af Frihed og Lighed, der saaledes kunde tilfalde de egentlige Statsborgere. „Menneskerettigheder (siger vor næsten anførte lærde Forfatter) betragtedes hos Grækerne først og fremmest som Borgerrettigheder; den antike Frihed var kjøbt ved Slaveriet.“ Grundeiendom og Frugten deraf beroede for en stor Deel paa „Benyttelsen af Trælle til al Tienergjerning.“ Landbruget havde sig derfor ikke til selvstændig Betydning i Staten; det kunde i det Høieste holdes vedlige i den underordnede Stilling, som det indtog i Athenernes Statshuusholdning; det nærede et til en ingenlunde meget høj Befolkning svarende Antal af Jordbrugere, hvis største Deel, ligesom Biergværksarbejderne, horte til Trællestanden; men Agerbruget selv blev aldrig i Athen nogen Kilde til Statsvelstand eller Befolkningens Tilvært. En giennemgribende Fremgang og Forbedring var ikke at vente; og mindst i et Land, som af Naturen neppe er skicket til at opnaae en særdeles rigt lønnende Jordecultur eller Sædproduction.

8.

Den naturlige Tidsfølge og Overgang i Historien leder vor Betragtning fra det gamle Grækenland til Romerne; men dette Folks Landforhold, som i Republikens ældre Perioder desuden ere dunkle, omtvistede og fortolkede efter meget forskiellige Anskuelser, nødes vi af Stoffets Vidtløftighed og Mangfoldighed til kun at berøre i Korthed, og i nogle Hovedpunkter, som tør antages at være de mindst tvivlsomme. Man kan vel sige, at hvad der, hos de forskiellige græske Republikker, eller i deres tvende Hovedformer, (den dorisk-aristokratiske, og den jonisk-demokratiske) og hos begges Repræsentanter,

Sparta og Athen, findes adspredt i forskjellige Tidsforhold og Forsatninger, det kunne vi for det meste finde i den ene Romerstats indre Historie — vel ikke samlet paa een Tid, (hvilket ei var tænkeligt;) men fremtrædende under en succesiv Tidsfølge. Vi maae kun altid ved Sammenligningen tænke paa, at det meste er hos Romerne mindre oprindeligt, mindre eiendommeligt — og vi kunne lægge til, mindre idealt eller aandeligt, end hos Hellenerne. „Der var intet gammelt nationalt og patriarkalsk Grund-Element i Folket; saaledes heller ingen patriarkalsk despotisk Form i Regieringen; ligesaa lidt en af Folkets Væsen og aandelige Natur udgaaende Stræben efter et absolut Demokratie, en sfranket løs Folkefrihed, som hos Grækerne. Romerne maatte tidlig lære at bøie sig under Lovens Magt, under en ligesaa streng politisk, som militair Subordination.“⁵⁶⁾ Det var den store, væsentlige Grundforskjellighed imellem græsk og romersk Nationalitet og Statscharakter, at den første viser os et poetisk Folk, hvis hele Liv vendte sig indad, mod den aandelige og ideale Verden, og hvor Statsorganismen, adspaltet i en Mangfoldighed af anderledes modificerede Former, udviklede baade Barigheden og Bevægeligheden i deres stærkeste Modsatning. Staten, i sin hele Tilværelse og i sin ydre Virken, var i Grækenland, og navnlig i Athen, ligesom et Kunstværk, hvorpaa Folket selv længe havde arbejdet, og som det, med et Slags æsthetisk Velbehag, betragtede som sit eget Værk; men som det igien blev kied af, da Kunstværket ikke kunde bringes videre. Og da nu Enhver ikke allene troede sig lige berettiget, men ogsaa lige skicket til at holde den demokratiske Statsmaskine i Gang, fik man den ogsaa omsider, ved Hielp af Demagoger og Sophister, bragt i fuldstændig Uorden.

⁵⁶⁾ Forf.s „Forelæsninger over Historiens Philosophie.“ II. S. 118. 19.

Hos Romerne var derimod den strenge Prosa, den alvorlige Forstandighed, et i Livets Væsen og Uttring, i Nationens hele ydre Virken, om ikke overalt i dens Charakter⁵⁷⁾, præget Grundtræk. Levede Graekerne formeget i Phantasiens og Konstens ideale Verden, til at de i Længden kunde helde en stærk og stor politisk Bygning ved Magt: saa var Forstandens practiske Element det, som gav Romernes Charakter og deres Stat Fasthed, regelret Orden, en med fold Strengthed gennemført Statsmagt, grundet paa Loven og Retsprincippet paa den ene Side — en ubetinget, men ogsaa frivillig Lydighed paa den anden. Denne religiøse Underkastelse under ethvert Lovbud, der var i Kraft, grundfæstede hos Romerne baade det offentlige og det private Livs Retsforhold; den bestemte og bekræftede alle borgerlige Rettigheder; den laae til Grund for et Familieforhold, der efter vore Forestillinger og Livsanskuelser synes haardt, ukærligt og despotisk; den var saameget mere naturlig hos dette Folk, fordi baade Statens og Samfundets Livsprincip fra Begyndelsen af var Krigen, og derfor aldrig noget Folk i den Grad har udmærket sig ved frigerst Størhed og militaire Indretninger⁵⁸⁾.

⁵⁷⁾ Madvig har bemærket: at „den spartanske Stivhed, der opslugte Familielivet og luede Individet, ikke var Romerstatens Charakter;“ og at „en mørk Alvor i det Hele ikke gik igennem den gamle Romers Liv.“ Derfor har han ikke havde „den mangfoldige skønne Livsglæde, savnede han dog ikke en diers og kraftig Lyftighed.“ (Blik paa Oldtidens Statsforf. S. 18.) Det sidste synes bekræftet ved Literaturen, ved de originale gammelromerske Følleskuespil, (Fabulæ Atellanæ) Satiren og den Plautinske Comedie. Der viser sig hos Romerne et nationalt komisk Element (som Italienerne endnu besidde) med Diærighed og raa Kraft i Bittigheden; men intet Landeslægtskab med attisk Ziinighed eller attisk Kunst i det komiske Drama, hvis Idealitet, hos Aristophanes, ved Siden af en lige vægtig komisk Kraft, ingen anden Nation eller Tidsalder har naaet.

⁵⁸⁾ „Man lerne von den Engländern das Seewesen, künstlichen Fleiß von Holland, schöne Künste zu Florenz, in der Schweiz [vormals] gemäßigten Freiheitsgenuss: von Rom die Waffen.“ Joh. Müller.

Det politiske Maal for Romerfolkets Tilværelse i den hele Række af 8 til 900 Aar, i hvilke Statens Grændser udvidede sig i Rummet, var ikke andet end Erobring. Med denne Idee fødtes saa at sige enhver Romer; der laae en begejstrende Kraft og Storhed i hiin Tanke, som enhver Slægt arvede fra den foregaaende, som eet Aarhundrede overantvordede det efterfølgende: at „den evige Stad“, fra hvis syv Høie Folkets første Dannelse, ligesom dets tidligste Udvidelser af Land og Eiendomsdom, vare udgaaede, aldrig skulde ophøre at være Folkets og den vorende Stats Middelpunkt.

En saadan Idee kunde vel for en stor Deel holdes i Live, eller bevare sin Gyldighed, sin active Kraft hos enhver romersk Borger, saalænge Roms Herredomme endnu ikke strakte sig udover Alperne, eller videre end Italiens Kyster. Men da det overskred Biergenes og Middelhavets Naturgrændser for dette Land — da de romerske Legioner i Aften, i Nordafrika, i Spanien, Gallien, Belgien, Germanien, stiftede Provinde, som Dele af et Verdensmonarkie — hvorledes vil man da tænke sig det mueligt, at den gamle romerske Republik, med Forestillingen om Folket og Staden Roms Borgersamfund som eet og det samme, kunde holde sig lige usvækket og levende, naar allerede Statsmagt, Krigsmagt og Borgermagt vare factisk adskilte? — naar det snart blev i Provinde, hvor Borgerkrige imellem mægtige Partihøvdinge afgjordes ved Legionernes Antal, Hærens Tapperhed og Feltherrens Krigskonst, og naar da Staden og Roms Borgere maatte hylde Seierherren, der kunde holde sit Triumphtog med en saadan Krigs sørgelige Trophæer?

Det romerske Statsamfund — der ikke blot i den antike Verden er Historiens største og mægtigste politiske Bygning, og af saameget høiere Bigtighed for det historiske Studium, da dets hele Structur og Udvikling overhovedet kan

blive os tydelig — har egentlig giennemgaaet tre Hoved-Stadier, indtil Republiken havde fuldendt sit historiske Tidløb, og dens Livskræfter vare fortærede. Vi maae i det mindste med faa Ord nævne disse Statsudviklinger. I den første, var Staden Rom det virkelige Middelpunkt, ikke allene for hele Romerfolket, men for det Overherskab, som Rom havde tilkæmpet sig over flere tilgrændsende og omliggende italiske Folkstammer, (Latinere, EQuere, Volstere, o. s. v.) som i Følge af Krigene havde, med en større eller mindre Levning af Selvstændighed og egen Folkecharakter, maattet give sig under det romerske Hegemonie. Saa langsomt gik det endnu med Roms tidligere Statsudvidelse, at dette Forhold vedvarede over 400 Aar, før Udfaldet af en voldsom og farlig Krig (bellum latinum) nødte det latinske Folk, og snart flere, til at opgive al politisk Selvstændighed, (R. A. 417) og lade sig optage blandt Romerne, som ufuldstændige Borgere uden Stemmeret (cives sine suffragio;) en Tilstand, der efterhaanden gik over til høiere Rettigheder, eller endog til fuldstændigt romersk Borgerskab⁵⁹). Nu var der saaledes kun een romersk Republik; men dog fandtes der endnu andre italiske Stæder og Folkesamfund, (Tibur, Præneste, m. fl.) der vedbleve at betragtes som egne Stater, og kaldtes fremmede (peregrini), men Forbundne (Socii, civitates foederatae,) i deres Forhold til Rom. Forskiellen fra det ovenfor berørte romerske Hegemonie over nærmere omboende Stammer var den, at Romerne ikke blandede sig i Forbundsstaternes indre Styrelse, og at disse egentlig stode i et Slags militair Lehnafhængighed, der medførte Deelagtighed i Roms Krige, m. m. De havde saaledes vel en indvortes, ligesom communal Selvstændighed;

⁵⁹) Man behøver neppe at bemærke, at her gjentager sig vel en lignende Udvikling som hos Grækerne (hvis Perioier og Metroier vi erindres om); men hos Romerne dog under en meget forskiellig Form.

men de vare politisk afhængige; de hørte til Imperium Romanum⁶⁰).

Dette var det andet Stadium i Statsformens udvortes Udvikling: Forbunds- eller Socialforfatningen, der dannede sig og udvidedes under en Række af næsten uophørlige Krige, (i det 4de Aarh. f. Chr.) hvori Mellem-Italiens og Syd-Italiens Republikker længe og tappert (tilsidst med udenlandst Hjælp: Pyrrhus) men forgieves søgte at redde deres Uafhængighed. Forbundsforfatningen herskede i den romerske Stat (i henved 200 Aar efter Latinerkrigen) indtil den romerske Republik omsider havde naaet det egentlige Italiens Grændser. Saa snart Romernes seirende Hære overstred disse Grændser, maatte Forholdet til de erobrede Lande forandre sig, da disse beboedes af Folkesæd i en meget forskiellig, tildeels barbarisk Tilstand og Forfatning, og som aldeles ikke stode i noget Slægtskab, eller noget nationalt Forhold til Romeerne. — Hermed begynder det tredie Stadium i den romerske Statsform, nemlig Provindsforfatningen, og med den forsvinder meer og mere den oprindelige Charakter, som det romerske Folk og Republikken, uagtet mange og stærke indvortes Bevægelser, væsentlig havde bevaret i henved 5 Aarhundreder. Et saa langt Tidsrum behøvedes for at giøre Rom til Herre over Italien indtil Po-Floden; men i de næste 200 Aar kunde Republikken vore til et Verdensmonarkie, med to forskiellige, i Omfang høist ulige Bestanddele: Herskerlandet Italien — og alle de erobrede, afhængige, for dette Land og for Staten fremmede Provindsjer. Noget vel ikke Liigt, men Liigværende i vor Tid, som kan oplyse Forholdet, ere Engländernes erobrede Lande i Indien, der ikke ere meget mere fremmede for det engelske Folk, og uden for den britiske Statsorganisne,

⁶⁰) Jvf. den videre Udvikling af disse Forhold hos Madvig anf. St. S 14—17.

end de romerske Provindser vare i deres Forhold til Italien og til Republiken.

Naar vi nu, uden for det første videre at berøre Historien af Roms indvortes Forhold, hvis mægtige Bevægelser, saa længe Forfatningen kun bevarede sin væsentlige og nationale Egenhed, ikke havde nogen forstyrrende Indflydelse paa Statens Kraft eller Tilvært ved Krige og Erobring, vende tilbage til det, som ligger vort Formaal nærmest: da har ogsaa den romerske Historie deri en Mærkværdighed, at den i de agrariske Forhold og i Privatformuens ulige Fordeling indeholder og udvikler alle de Grader og Skikkelser, som disse Forhold i vor egen Tidsalder have gennemgaaet. — deels omtrent paa een Tid i flere Lande; deels med mere eller mindre Hurtighed i Tidsfølge og Omstiftelse.

I Roms første Opkomst, i det constitutionelle romerske Kongedømmes og i Republikens tidligere Periode, er Indskrænkningen til smaa Jordbesiddelser den eneste materielle Grundvold for et, fra sin Oprindelse af, baade agerdyrkende og krigerisk Folkesamfund. Det er tydeligt nok, at Jordbrug og Dvægavl ikke allene i flere Aarhundreder have udgjort det fattige, tarvelige og noisomme Krigerfolks Hovednæringsvei; men, selv i endnu sildigere Tider finder man Agerdyrkning drevet med stor Glid og Indsigt, og som Gienstand for practisk Lære og videnskabelig Behandling. De Skrifter om Jordbrug og alle Landvæsenets Dele, som Tiden har levnet os, høre baade til de tidligere Frembringelser, og til noget af det bedste i den romerske Literatur. Der er i den, som man seer, hos mange Udlere blandt Folket bevarede, fra Forsædrene arvede Afgtelse for Agerbrugets Sysjel, og Tilbøielighed for Landlivet, et Slags formildende Modsatning til Romernes evige Erobringsdrift, til deres unættelige, om ikke blodterstige, i det mindste ved Blodscener og Grusomheder

ligegyldige Krigsaand og Krigslyst. Kærlighed til Landliv fremtræder som Levning fra en bedre Tid, ved Siden af den med uhyre Rigdommes Sammenhygning i Rom og Italien i lige Forhold voxende offentlige og private Fordærvelse. Et Beviis mere paa, hvor rodfæstet Agtelsen har været, som Romerne i 7 til 8 Aarhundreder have bevaret for denne Syssel, kunne vi vel ogsaa finde deri, at selv i August's Tidsalder, da Staten i udvortes Flor, ligesom i den Rigdom, Overdaadighed og Ddsjehed, der herskede i Italien, omtrent stod paa sit Høidepunkt, bearbejdede en af de ædelste og fortrinligste romerske Digtere Landbrugets Læresætninger i et didactisk Digt, hvis Værdi og hvis Skønheder vi endnu efter 1800 Aar maa erkende. — Men ved Siden af hiin bevarede Levning af gammel national Tilboielighed for Romernes ældste fredelige Syssel, gik alle efterhaanden udviklede ulykkelige og fordærvelige Følger af Misforhold i Jordbesiddelse; Eiendoms og Midlers ulige Fordeling; Savnet af en virkelig, ved Handel og Industrie activ, og anseet Borgerstand; grændseløs Overdaadighed og Pauperisme i sin værste Stikelse: et i uhyre Forhold sørgeligt og rædselsfuldt Skuespil af politisk og moralsk Fordærvelse — ikke mindre lærerigt, vilde vi sige — dersom Historiens Lære nogensinde kunde opnaae, at dens Tale til efterkommende Slægter ikke lod forgiaves. — Det er Romerne, som have givet den Folkeclasse baade Tilværelse og Navn, der atter i vor Tid saa længe er benyttet som Revolutionernes Redskab, at den omsider er kommen til at føle sin Magt. Saa meget større er Opfordringen til en Betragtning af Proletarernes og Pauperismens Forhold i Romerstaten.

Jordbrugets tidligste Stikelse hos Romerne var den, hvori smaa Agerlodder nærede en selvstændig Familie. Dette er et afgjort Factum i Historien; men Ingen (saaavidt jeg veed) har endnu indladt sig paa at forklare, hvoreledes vi

maae tænke os Muligheden af Folkets Udvikling og Tilvært i flere Aarhundreder, med en til den Grad ubetydelig Størrelse af disse Jordlodder, i hvis umiddelbare Dyrkning den romerske Borger maatte søge sit Livsophold. Der nævnes saaledes i Sagnfortællingen om Romulus — eller, med andre Ord, i de ældste Traditioner om det romerske Folkesamfund's Indretning — et i høieste Grad indskrænket Jordmaal (2 jugera, eller efter vort Maal, lidt over en halv Tonde Land) som det, der ved Statens Oprindelse eller Stiftelse tildeedes enhver romersk Borger. Deraf synes det deels som man maatte kunne slutte, at Romerne allerede have forefundet Jorden, hvor de nedsatte sig, i en meget vel dyrket Tilstand; deels at man snarere maatte tænke sig saa smaa Lodder dyrkede som haver, end som Algerland under Ploven. I øvrigt tyder Alt hen paa, at Dvægavl fra først af har været en vigtig og maaskee den betydeligste Næringsvei for de ældste Romere. Saaledes bliver det meer end sandsynligt, at der i den Deel af Latium, som Romerne bemægtigede sig, foruden Algerjorden maa have været betydelige Udmarker, Skovjord og Fælleder i de evervundne og betvungne ældre Indbyggeres Besiddelse⁶¹⁾.

Den, naagtet mange Hypotheser og Oplysninger endnu

⁶¹⁾ En af de nyeste Forfatter over Europas politiske Kraftskade har havt samme Tanke, som den ovenfor antydede. Han henviser til den Tilstand, (men tilhører den saa fjerne Tider, eller senere Odelæggelser?) vi endnu finde i Campagna di Roma, hvor Algerlandet er meget sparsomt, men hvor talrige, halv-vilde Dvægghorder, paa de græsrigge Landheider og i det af Bølge gennemstrømmede lave Sumpland, yde de store romerske Grundeiere en god Deel af deres Indkomster. „Ebenso war auch früherhin das Gemeindefland der Römer eine weite Trift, wo das beste Besitztum, die Heerden, gegen Erlegung eines geringen Weidegelds (scriptura) an den Staat, ihre Nahrung fanden.“ „Die Proletarier, eine hülfer. Denkschrift, von H. W. Bensen. 1817. p. 81.

temmelig uflare Materie om Agerdelingen hos Romerne til forskjellige Tider, maae vi her sætte tilside. Vi bemærke derimod først i Almindelighed: at man vel seer, hvorledes dette Folk, ligesom Spartanerne, i deres tidligste Statsindretning har hyldet og ved Lovgivning villet indføre Grundsætningen om en overhovedet ligelig fordeelt Jordbesiddelse, og indskrænket denne, som det synes, til den allermindste for en Familie fornødne Størrelse: men at dette Forhold heller ikke hos Romerne har kunnet bestaae i længere Tid, end det var forenet med Jordeiernes umiddelbare Dykning af de dem tildeelte Jordlodder. Disse vare ikke ved nogen romersk Retsgrundsætning eller Arvelov bundne til Familiebesiddelse. Rettigheden for Familiefaderen at raade og bestemme over sine Giendele efter sin Død, eller den testamentariske Ret, var saa gammel hos Romerne, som den skrevne Lov — og saaledes naturligviis endnu ældre⁶²). Dog var heller ikke de ovenfor angivne ganske smaa Agerlodder det eneste lovbestemte Maal for en romersk Borgers faste Giendom; eller det varede ikke længe, inden man ved Institutionerne udvidede deres Størrelse. Allerede tidligt nævnes større „plebeiske Agerlodder“ (paa 7 jugera, eller henved 2 Tdr. Land); og det var saadanne, som K. Servius berettes at have tildeelt de Plebeiere, som vare uden Jordeiendom, da denne Konge indrettede sin Censur, og den hele plebeiske Tribus eller Communalforfatning. Denne Udvidelse af den plebeiske Jord var dog i sig selv kun ringe, i Sammenligning med den, der kunde tilfalde Patricierne, hvilte oprindeligen allene havde den saa-

⁶²) Allerede de Tolv Tavlers Love (A. omtr. 300 f. Chr.) tillægge den romerske Borger ubetinget legatarisk Raadighed over sin Formue, og over Børgemaalet for Familie og Gods efter sin Død. („Ut legassit super familiæ pecuniæ tutelæve suæ rei: ita jus esto.“)

faldte Occupationøret; eller Rettighed til at tage øde Jord (ager occupatorius) i Besiddelse⁶³). Imidlertid see vi dog, at nogle Aarhundreder efter Statens Stiftelse fandtes der endnu blandt Romerfolkets mest udmærkede Bergere saadanne Mænd, der ikke holdt sig for gode til selv at dyrke den Jordplet, som var det eneste Næringsbrug, hvoraf de underholdt en Familie. Hørte dette maaskee paa den Tid til saadanne Undtagelser af den tarveligste Simpeltid, som Historien har fundet værd at bemærke? — Fortællingen om den berømte Divinctus Cincinnatus, hvis Jordlod kun skal have udgjort 4 jugera, (omtr. een Td. Land) og som Budskabet om hans Udnævnelse til Dictator traf ved Ploven, er dog ikke just det eneste Exempel. Vi have heller ingen Grund til at tvivle om den factiske Sandhed heraf; det er af det Slags Tildragelser, som ikke kunne opdigtes; om man endog i vor Tid vil have vanskeligt ved at begribe, hvorledes en anseet Romer kunde leve af en Jord paa 1 Tønde Land, og finde Regning ved at pleie en saa ubetydelig Agerlod.

Men naar vi endog, efter bevarede Traditioner, antage Rigtigheden af Angivelser, som vi have endt ved at forklare, kunne vi dog ligesuldt spørge: hvorledes skulde i den romerske Republik, meer end i ethvert borgerligt Samfund, hvor Eiendomsfrihed og Formuens Bevægelighed og Omskiftning kan finde Sted, den naturlige Folge hindres, at de mere Velhavende maatte udvide deres Jordeiendom? — Maaskee overholdtes en Tid lang ved de fleste Jordlodder den oprindelige Størrelse; uden at dette hindrede, at een Mand ved Kjøb, Arv eller Testamente blev Eier af flere Lodder. Man har

⁶³) Jvf. J. Walter Gesch. des römischen Reichs. 2te Aufl. 1845. § 37. Side 45. 37. Ruperti Handb. der röm. Alterthümer. 1811. I. S. 407. Længere hen ville de herhid hørende romerske Landbeskaffenhed blive noget nærmere berorte.

jo i Middelalderen og den nyere Tid giennem Martusinder funnet bevare Omfanget af en mansus, en hoba, et Boel, en Bondegaard, o. s. v.; men dette var ikke i Veien for, at Enkelte erhvervede flere af flige Jordlodder, omtrent af lige Størrelse eller Grundværdi, og hvis oprindelige Maalestok upaatvivlelig har været beregnet paa, at hver enkelt skulde kunne nære en Familie. Hvis desuden maaskee ogsaa den tidligste Vedtægt eller Skik hos Romerne har bidraget til, eller hindret Udstyfningen af de ældste Arvejorder, (hæredia) saa viser imidlertid Romernes berømte Censur eller den ældste Skatteinddeling efter Formue, der tillægges Kong Servius Tullius, at allerede 170 Aar efter Roms Stiftelse havde en betydelig Uliighed i Borgernes Formuestilstand funnet opstaae.

En Forfatning, der saa tidligt blev vedtaget eller ordnet og bekræftet, og som dog kunde blive en varig Grundvold for den hele romerske Statsbygning indtil Republikens og Demokratiets endelige Undergang — ja endog i Principet og Formen for Beskaffningen gaae over til Keisertiden, og vedvare under denne hele Periode: tør vel kaldes en af de mærkværdigste og mest betydende, ja beundringsværdige Institutioner i den hele gamle Verden. Dog er den af en saa egen, fra nyere organiske Former i Staterne saa forskellig Natur, og vor Kundskab om den er indskrænket til saa faa og korte Optegnelser hos de Gamle, hvor den oprindelige romerske Censur beskrives og forklæres: at jeg nødes til at undgaae enhver speciel Berøring af saadanne omtvistede Punkter, der altid have udgjort en af de vanskeligste, og for den philologiske Kritik og de antiquariske Hypotheser mest egnede Materier i den hele romerske Historie⁶¹). Det

⁶¹) Jeg anfører som Beviis paa, hvor lidt denne Materie kan være bragt paa det Nene, kun dette: at, uagtet saamange ældre og nyere berømte og agtede Lærdes Arbejder over Censur, ligesom Sigonius til Niebuhr, har for ikke mange Aar siden en tydelig Mætslærd fundet

vil derfor dog ikke være umueligt at angive de constitutionelle Ideer, som den saakaldte Censur, der saa langt nogen historiske Kilde naaer, er tillagt Kong Servius, indeholder, eller de væsentligste Grundsætninger, hvorpaa det mærkværdige System, der søgte at forbinde de politiske Rettigheders Udøvelse med Skattebyrden, var bygget. — Dette Skattesystem var lige saa eiendommeligt, som overensstemmende med den romerske Stats Charakter, og svarende til Folkets to Hovedideer, som krigsførende og agerdyrkende. Den ene Grundidee for Systemet, var i det nærmeste den: at enhver romersk Borger skulde beskattes efter den strenge Billighed, eller efter sin Evne; og at saaledes al Præstation til Staten, baade i Krig og Fred (*belli pacisque munia*) blev til en Formueskat⁶⁵). Men

Indledning til at optage Sagen paa Ny, med særdeles Henyn til de saa Linier om Censur hos Cicero (hvorover allerede tidligere havde en tydelig Literatur paa henved 20 Skrifter og Afhandlinger fra 1822—32) og at skrive et Bænk paa 751 Sider over: „Die Verfassung des Königs Tullius, als Grundlage einer röm. Verfassungsgeschichte, entwickelt von Ph. C. Huschke.“ Heidelb. 1838.

⁶⁵) „Census — rem saluberrimam, ex quo belli pacisque munia non ut antea viritum, sed pro habitu pecuniarum fierent.“ Liv. I. 42. Niebuhr har antaget som afgjort, at Censur kun gjaldt substantielle Ting eller Eiendomme (*res corporales*); ikke *res incorporales*, Gældsfordringer o. dsl.; og at man derfor „ikke maa tænke sig Censur som en Formueskat, men som en Grundskat, eller Complex af directe Afgifter.“ (Verträge üb. römische Gesch. herausgeg. v. M. Zöler. Berlin. 1846. I. 181.) Naar altsaa en Romer eiede en Jord, vurderet til 50,000 Askes, men skyldte en Anden 10,000; maatte han ligesuldt betale sin Censur af 50,000 Askes, og hans Skyldherre betalte derimod intet af Capitalen, som han havde tilgode. Den rigeste Capitalist uden saadan Eiendom blev da reent skattefri; men var ogsaa uden politisk Ret og Betydning; hvorimod Athenernes Censur, eller Solens Klasse-Inddeling, var en virkelig Formueskat, hvilende paa Indkomsten. Med Niebuhr stemmer i det Hele Nuyverti overens (Nöm. Alterthümer. 1842. II. 1. S.) Men om vi ogsaa heri vilde give Niebuhr Ret, og saaledes ikke kalde den romerske Censur en egentlig Indkomstskat: saa blev den dog ligesuldt en Formueskat af al fast (corporelig) Eiendom, der medførte, at

til denne Grund-Idee sluttede sig uadskillelig den anden: at den romerske Borgers Ret til Deeltagelse i den lovgivende Magt afmaalttes efter hans Skattebyrder; med andre Ord, efter hans Formue; paa en vis Maade ogsaa efter hans personlige Deeltagelse i den romerske Republiks første Livsbestingelse: Krigen og Krigstjenesten. Heraf fulgte de to væsentlige Punkter i den Deel af Roms Statsforfatning, som Kong Servius Tullius grundlagde ved sin Censur: 1) At de Statsborgere, som deels ved personlig Krigstjeneste, deels ved Størelsen af deres Afgifter til Staten, maatte bære den største Deel af offentlige Byrder, i Forhold hertil skulde være berettigede til den mest Indflydelse ved Folketinget (comitia) paa Lovgivning og Statsstyrrelse, eller paa at kunne udøve en saadan Indflydelse ved Stemmeret og Valgret (suffragia.) 2) At Skattebyrden (iberegnet Beføstningen ved at væbne og underholde sig selv i Krigen⁶⁶) for-

saalænge en Borger besad Eiendommen, maatte han svare Skattebyrden. Huscke (Verfass. des Serv. Tullius. C. 10. Der Censur. S. 558—566. og flg.) har imidlertid en ganske modsat Ansættelse, og henfører Censur oprindelig til Borgers Person og hele Eiendom. Jeg anfører dette kun som Exempel paa, hvor lidt Sagen, endog blandt de lærdeste Forskere, er bragt til Afgjørelse. Den nyeste Forsætter, som har behandlet den meget omvistede Materie, er Fr. v. Raumer. (Über die Römische Staatsverfassung. Phil. und hist. Abhandl. der Berl. Academie d. Wissensch. 1846. p. 177—87.) Raumers Ansættelse stemmer overens med Husckes (uden at han enten nævner denne eller Niebuhr;) og hans korte Fremstilling af den førte Statsforfatning, Stillingen, hvori den satte Patriciere og Plebeiere, det statsretlige Forhold imellem Adel og Almue, imellem Formuende og Ubemidlede i Centurierne, m. m., har Fortjenesten af megen Klarhed, og indeholder ikke saa træffende og oplysende Bemærkninger. Det vigtige Talsforhold imellem Borgere i de ringere (mindre formuende) og i de høiere Centurier, lader han imidlertid være uafgjort. (p. 184.) Sammenligningen imellem Solons og Servius' Constitution afgjør han i det Hele til Fordeel for den sidste. (p. 185. 186.)

⁶⁶) Den var naturligvis langt betydeligere hos de Romere, som i de høiere Classer af Censur maatte skaffe sig den tunge Udstuing. For-

fordeeltes classéviis saaledes, at den paalagdes Formuen efter dennes Størrelse; eller bestemtes i Forhold til enhver af de 5 Formuesclasser, hvori alle skattepligtige og grundeieende romerske Borgere inddeeltes; og at Byrden tillige, i sit Forhold til de politiske Rettigheder (ligesom til Formuen) steg eller faldt, lige med den Skatteydendes Vilkaar. — Det romerske Skattemandtal (census) blev da med Tiden et, hvert femte Aar af Censorerne fornyet nøiagtigt Register, baade over alle romerske Borgere med deres Familie, Børn og Tyende; og tillige over enhver Huusfaders skattepligtige Formue og Grundeiendom, hvor Jordernes Størrelse, Bessaffenhed eller Brugsmaade, Ager, Eng, Skov, Overdrev, Biingaaede, Søer, Saltværk m. m. maatte angives. „Staten kunde man paa den Maade oversee ligesaa nøiagtigt, som den mindste private Huusholdning.“⁶⁷⁾ Dets medet for den romerske Census var saaledes ikke blot en efter et strengt Liighedsforhold paa Formuen hvilende Beskatning;

nist, Siclm o. s. v., end for dem, som segede med et let Spyd og Skield; og den var saa godt som ingen for Slyngekytterne i den nederste Klasse. I øvrigt var enhver fri for anden Afgift, saalange han gjorde Tjeneste i Krigen.

⁶⁷⁾ Ita est ordinata respublica, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur, ac si maxima civitas, minimæ domus diligentia contineretur. Florus. I. 6. Naturligviis maa de fra Servius Tullius udgaaede Skatteregistre og Jortebøger, — en Indretning, der vedligeholdtes saalange det romerske Rige stod ved Magt — have udvidet sig i Rubriker og Indhold, tilligemed Statens Forhold og Cultur. — Et efter Ulpian's Fragmenter, Digesta L. 15. § 3. 4., Dionys. Halicarn. IV. 15, og flere Kilder opfat Schema til en Tabula censualis for en romersk Familie (fra den sildigere Keisertid, eller det 3die Aarh. e. Chr.) findes hos *Dureau de la Malle: Economie polit. des Romains.* tilfsidst i 1ste Decl. — At Skattemandtallet opteg baade Familien og Jordegodsset, var i øvrigt grundet i de romerske Retstbegreber, hvorefter Huusfaderen (Paterfamilias) havde Eiendomsret baade over Børn og Tyende, og i det Hele ogsaa over det, som disse erhvervede og besad.

den blev en ligesaa giennemført Fordeling af hele Folket, uden Hensyn til patricisk eller plebeisk Stand, i politiske Classer, hvis eieendommelige Indretning var saadan, at den maatte give Formuen Overvægt over Slægtens Adel; endskiøndt denne altid beholdt visse Forrettigheder tilbage, uafhængige af Formuestillingen, eller Censur. Men Formue var i Rom's tidligere Periode omtrent det samme som Grundeieendom. Da nu Servius, ved at grunde sin Censur, tillige havde til Dens med at formilde, om ikke reent at ophæve, den skarpt adskilende Modsatning imellem den adelige og borgerlige Stamme, hvoraf Folket bestod: saa bragte han ved hiin Beskæftningens Forbindelse med den politiske Stemmeret, ikke allene de mest formuende Plebeiere ind i Ridderstanden, eller den ypperste Orden paa Mandtallet; men tillagde dem endog her det dobbelte Antal af Centurier, (Afstemningsclasser) eller 12 plebeiske, ved Siden af 6 patriciske. Plebeiske Medlemmer af Ridderstanden fik herved ogsaa Udgang til Senatet — det stærkeste aristokratiske Element i den romerske Statsstyrelse; et virkeligt Regieringsraad, som deelte den udøvende Magt i Republiken med Consulerne. Men desuden erholdt under Servius den hele plebeiske Folkeklasse i Staden og paa Landet for første Gang en fuldstændig Communalforfatning (Inddelingen i *Regiones* og *Tribus*) med uafhængige Forstandere (*Tribuni plebis*), hvis Myndighed varede et Aar, og Rettighed til i egne Folkesmøder (*Comitia tributa*) at afgjøre deres Anliggender; og saaledes ophævedes den Afhængighed, (*patrocinium*) hvori Almuestanden (Plebeierne) hidtil havde staaet til Patricierne. Dersom der da endnu fattedes meget i, at Romernes hele Demos, eller samtlige Plebeiere, ved Servius' Forfatning fik lige Deel i alle Statsrettigheder med det patriciske Aristokratie: saa vandt de dog, allerede ved deres Emancipation, deres communale Forfatning, deres udvidede Grundeieendom, og deres

Folketribunaler eller Tribuner, saa meget, at Grunden herved var lagt til den Folkemagt eller demokratiske Betydning hos Almue (plebs,) som efter en langvarig politisk Kamp for saa vidt syntes at gaae af med Scieren, at den gamle Slægtadel, Roms patriciske Aristokratie efterhaanden tabte sin Overmagt, langsomt uddøde, og omsider gav Plads for en nyere Adel.

Maaden hvorpaa Servius Tullius indrettede det, paa Krigsforfatningen, Grundeieendommen og Skattesystemet i uadskillelig Forening grundede romerske Parlament eller Folkeraad, (Comitia centuriata) var af en saa eiendommelig Natur, at den i sin Sammensætning ikke er let at opfatte, og har givet Anledning til forskjellige Forklaringer hos nyere Lærde. Den væsentlige Grundvold, hvorpaa den hele Institution hvilede, var imidlertid Folkets Inddeling i Centurier,⁶⁸⁾

⁶⁸⁾ Saavidt vi kunne sætte det meget sandsynlige ved Siden af det fuldkomne Sikke i de gamle Historieforfatters Beretninger om Censur, var der i Alt 193 Centurier; (efter Dionys. Halicarn. IV. 15.) hos Livius, 191, hvis Fremstilling i øvrigt er meget klar, og næsten i Alt stemme overens med Dionysius; undtagen at Livius udelader 2 Centurier, bestaaende af Hærens Spillemand og Hornblæser. Heraf faldt de 18 første Centurier (6 patriciske, 12 plebeiske) paa Ridderklassen, der oprindeligt udgjorde Rytteriet; 82 paa den dernæst følgende, 1ste Klasse eller Orden, hvor Formuen (100,000 Afses og derefter) og Skattebyrden var den højeste, og som hos Livius tillige har Baabensmedenes 2 Centurier; den 2den Klasse (75—100,000 Afses), den 3die (50—75,000) og den 4de (25—50,000) talte hver 20 Centurier; den femte Klasse, som kun var Skydeskytter, uden andre Baaben, (11—25,000) havde 30 Centurier; og den sidste Klasse, med ringere Censur, end 11,000 Afses, kun een Centurie. (Efter Livius. Om den ubetydelige Forskiel imellem ham og Dionysius, s. Rud. Raumer de Servii Tullii censu. 1840. p. 14. 15.) Foruden Ridderne, udgjorde 1. 2. og 3. Klasse de tungt bevæbnede: saaledes ogsaa herved de vigtigste og mest formaaende. — Man seer nu let, hvorledes Riddernes og den første Classes Centurier (i Alt 106) havde en afgjort Pluralitet imod alle øvrige Centurier (91 eller 93.) Stedet i det eptagede Haandskr. af Cicero om Staten (de Republica. II. 22) har samme Antal af Centurier (193), men i hans

og den særskilte Afstemning i hver af disse, saaledes at den gieldende Hovedstemme blev afgivet for enhver, og Beslutningen afgjort ved Centuriernes Majoritet, ikke ved de enkelte Borgers Stemmer i en almindelig Forsamling. Da nu Centuriernes Styrke, eller Antallet af de romerske Borgere, som enhver saadan Afdeling indbefattede, rettede sig efter Beskatningssummen, hvoraf fulgte at de stærkest beskattede Centurier kom til at indeholde de færreste, men mest formuende Borgere, og derimod et langt større Antal af mindre formuende Plebeiere lagdes sammen i de ringere, efter den aftagende Formue og Skattebyrde ordnede 6 Classer (foruden Riddernes), hvori Centurierne vare samlede: saa indseer man allene deraf, at der ved den romerske Censur tilstrækkeligt var sørget for, som Cicero siger, „at Udslaget ved Stemmegivningen (i Comitierne nemlig) aldrig skulde være i Mængdens, men i de Velhavendes Magt; og sørget for, hvad altid bør overholdes i Staten, at ikke de Fleste formaae det Meste“⁶⁹). Hertil kom endnu, at den paa Censur og den fastsatte Stemmegivning i Comitierne grundede Forsatning, ikke allene af Skattemandtallet udelukkede den fattige, reent eiendomsløse Deel af Almuen (*Capite censi*); men tillige, foruden flere Andre, den hele Folkeklasse af Kræmmere og

Beregning over Pluraliteten (hvor Tallene 97 og 96 dog ere noiagtige) er indløben en Utydelighed, der, siden Haandskriftet blev fundet og udgivet, har sat Philologer og Historikere i umaadelig Bevægelse. Sagen er, (uagtet berømte Værde, fra Niebuhr til Puschke, have anvendt deres Kritik paa at gjøre den mere uvis) dog egentlig temmelig ligegyldig; da Cicero selv bestyrker Hovedtallet, eller den hele Sum (193) og de to andre Hovedforsattere stemme mærkværdigt overeens i det Øvrige.

⁶⁹) „Reliquum populum distribuit in quinque classes — eosque ita disparavit, ut suffragia non in multitudinis, sed in locupletium potestate essent; curavitque quod semper in republica tenendum est, ne plurimum valeant plurimi.“ Cic. de Republica. II. 22.

Haandværksmænd; (de fandtes længe ogsaa næsten allene i Trællest, eller blandt de Frigivnes Stand)⁷⁰). Den ringe Afgift, som blev disse (Ararii) paalagt, udenfor Censuss, var en personlig Skat (Kopfskat, tributum in capita); de vare derved befriede fra almindelig Børnepligt (eller rettere, efter romerske Begreber, udelukkede fra den borgerlige Rettighed, at giøre Krigstjeneste); men de vare ogsaa udelukkede fra Plads i Centurierne og Stemme i Comitierne.

Man vil i disse Grundtræk af Romernes, allerede under Kongerne indførte republicaniske Forfatning, efter vor Tids Synsmaade, mere see et Penge-Aristokratie, end et Demofratie. Man vil finde ligesom en særskilt organiseret Folkemagt i den plebeiske Menighed, med dens Tribus og Tribuner; først som et Slags Opposition og Modvægt imod den lovgivende Magt; siden, efter en fortsat politisk Kamp, organisert indlemmet i Comitierne. — Ikke desmindre viser Historien, at efter Kongernes Fordrivelse, eller det constitutionelle Monarkies Ophor, var det — under en vedvarende levende Conflict imellem Slægt-Aristokratiets, Pengeagtens og Folkemagtens eller Demofratiets Elementer — ved hin Grundforfatning, eller den af N. Servius indførte Censuss, med dens Comitier o. s. v. at den romerske Republik i fem Aarhundreder ikke allene kunde bevare sin Statskraft, uvækket under alle indvortes og udvortes Storme og Rystelser, men, om endog langsomt, forstærke og udvide sig i bestandigt stigende Forhold. — Vi tilføie hertil kun een Bemærkning, som væsentlig vigtig: at den Forfatning, her handles om, ikke, saaledes som vor Tidsalder af siebliffeligt herskende Partier og Theorier pludseligt skabte, eller af demagogiske og revolutionaire Kræfter dicterede Constitutioner,

⁷⁰) Zof. bl. a. Niebuhr Vorträge üb. Röm. Gesch. von Zöler. 1846. I. S. 179. Ruperti Handb. der röm. Alterthumsk. II. I. S. 101. og flg.

var en for Romernes nationale Charakteer, Forhold og Folkeclasser ny, fremmed eller paatvungen Statsorganisation. Den var bygget paa en Sammenstøbning af de oprindelige eller tidligste romerske Grund=Clementer hos hele Folket: Agerbrug og Krig. Vaabendygtigheden var og blev Betingelsen for enhver romersk Borgers fuldstændige politiske Stilling og Rettighed, og Krig en baade hans Livsbestemmelse og hans borgerlige Hæder. Men ved Siden af Krigens Sysjel stod, som den mest hæderlige udenfor Vaabensjærd, Jordens Dyrtæring. Landeiendom var tillige, som man veed, den eneste Besiddelse, hvorved Rigdom kunde forenes med Adels, eller bevares i den patriciske Stand. Saalænge Romerstatens oprindelige Natur og republicaniske Organisme vedligeholdte sig, vedblev ogsaa Jordegods at være den egentlige normale Maalestok for Borgerens Formue, ligesom for hans Evne til at bidrage til Statens Fornødenheder, saavel ved personlig Krigstjeneste, som ved Afgift. Det var derfor, saa stødende det endog forekommer os, en fuldkommen national romersk Grundfætning: at Census ikke engang tilkiendte dem, der søgte deres Livsnæring paa Industriens og Handelsens Vej, borgerlig Liighed med det hele øvrige jordbrugende og vaabendygtige Folk. — Vi see heller ikke andet, end at naagtet R. Servius' Statsforfatning paa en Maade kunde synes beslægtet med den Art Papiir=Constitutioner, som man i den allernyeste Tid forstaaer ved „octroyerede Forfatninger“, maa den dog have været fuldkommen naturlig og folkelig, eller svarende til Romernes nationale Egenheder; siden man hverken ved Indførelsen af Census, eller under Forfatningens følgende Udvikling igiennem Aarhundreder, finder nogen Opposition mod dens væsentlige Grundprincip, eller mod Comitiernes Inddeling. Heller ei maae vi glemme, naar vi tænke paa R. Servius' Constitution, at den indeholdt og medførte

meer, end Censur, Formueclasser og Afstemning efter Centurier. Det var den, som først bred den fra de gamle Staters Oprindelse stammende Adels Overælde; som bragte det første politisk gældende demokratiske Element ind i det romerske Samfund, hvor heller ikke Kongerne vare enevoledsmægtige. Det patriciske Aristokratie, der indtil Servius udelukkende havde tiltaget sig Navn af Folket (populus) og udelukkende deeltaget i Uøvelsen af Stats- og Regieringsmagten (geistlige og verdslige sacra, eller res divinæ og res publicæ) indskrænkedes ved den nye Forfatning til Uøvelsen i deres særskilte Forsamlinger (Curier, comitia curiata) af visse dem forbeholdte Rettigheder og hellige Handlinger (lex curiata, auguria.)⁷¹⁾ Det romerske Parlament eller de store Folkforsamlinger (Comitia centuriata) fik ved den serviske Forsamling den egentlig lovgivende Magt; desuden en Deel af den dømmende Magt; imedens Senatet for største Deel beholdt hvad det havde havt af den udøvende og styrende Myndighed.

9.

Det horer ikke til vort Niemed, at følge den romerske Constitutions Historie giennem Republikens hele Statsliv. Vi have her blot at betragte de historiske Vilkaar og Omstændigheder, som nærmest vedkomme Roms agrariske Forhold og disses store Omfistninger og Forandringer under Republikken, særdeles førend Provindsforfatningen fuldstændigt dannede sig; thi ved og i Folge af denne kan man uden Tvivl antage, at Colonatet, der paa en Maade i Landboforholdene udgjør den egentlige Overgang fra den gamle Tid, med

⁷¹⁾ Jof. bl. a. herom Liv. IV. 75. Cicero de leg. agrar. II. 11. 12. Patricierne skulde bekræfte Statens høieste Embedsmænds Valg. De havde (som Pairerne i England) Dømmermyndighed over deres egen Stand, naar nogen Patricier krænkede Standens og Curiernes Rettighed. (Dionys. Hal. IV. 75.) m. m.

sin Trællestand, til Middelalderen, om ikke ligesaa tidligt op-
randt, dog fornemmelig og fuldstændigen udviklede sig, baade i
og udenfor Italien.

Vi have seet, at den hele, af Servius Tullius ordnede, eller
denne Konge i Romernes ældste Traditioner tillagte Censur,
og dens Princip for Beskaffningen, ligesom for Folkets Classer-
inddeling, med politiske og militaire Hensyn og Formaal, til-
fiendegiver en allerede indtraadt betydelig Uliighed i For-
muen. Henvend to hundrede Aar efter Roms Stiftelse gaves
der allerede Rige, Formuende, Velhavende og Ubemidlede;
hvilket paa den Tid omtrent maatte blive det samme, som at
der gaves større, mindre og ganske smaa Jordbeiere; tilligemed
endeel Personer, hvis faste Eiendom var meget ringe (Pro-
letarii og capite censi;) skjøndt endog de sidste vare taxerede,
og i Nødsfald væbnedes⁷²⁾. Saa vel udtænkt, eller saa nød-
vendigt i en krigerisk Stat som Romernes, det System, hvor-
paa Beskaffningen grundedes, overhovedet kunde være i Tider, da
enhver Krigsmand tilføds maatte udruste og underholde sig
selv: saa kunde Systemet dog hverken forebygge Folgerne af

⁷²⁾ Selv den ringeste Orden af Folket, udenfor Censur og udenfor Stemme-
ret, var taxeret i 3 Grader, og blev formodentlig betragtet og i Bes-
kaffningen behandlet som *Ararii*. De to øverste af disse Grader (*Ac-
censi*, *Velati*) hvilke, som et Slags Forstærkningsmandskab, skulde drage
med i Krigen, og tjene i de Faldnes Sted og med disse Vaaben, maatte
eie fra 1500 *As*es og derover, indtil 12,500; selv den ringeste Grad
(*proletarii*), der kun i Nødsfald væbnedes paa Statens Bekostning,
maatte kunne angive en Formue fra 375 til 1500 *As*es. Naturligvis
maa vi herved ikke agte paa denne Mynts ringe Metalværdi, efter vore
Tidsforhold, eller i Romernes senere Periode. Den romerske Censur
maa, fra sin Oprindelse af, betragtes som en egen Maalestok, et
Forhold i Formuen, der vedblev at gjælde; men saaledes, at man
hac omfat Formuens Evaluation i andre Mynt-Genheder. En saadan
Genhed var desuden ikke blot det romerske *As* (en Kobbermynt); man
ansatte tillige Jordernes Værd i *As*es, fordi der i hün Tid ikke
hos Romerne kunde gives Capitalformue, uden i Grundeiendom.

de forandrede Forhold, som en fremskridende Uliighed i Formuen frembragte, eller materielle Tryk, som efterhaanden, med foreget Vægt, faldt paa den ubemidlede Almue. Snart fik Rom ogsaa virkelig Fattige, eller de ringere og ubemidlede Folkeclasser sank ned paa et Trin, hvor deres Vilkaar forværredes saa meget, at tilsidst ikke engang den personlige Frihed var deres Eiendom. — Roms Historie viser, hvorledes denne Forringelse af Almuens Vilkaar blev det farlige Vaaben i Demokratiet's Haand, der omfjerd vakte Revolutioner (ikke blot i Staten, men i Borger-samfundet), og tilsidst fremkaldte alle Borgerfrigens Rædsler. Vi ville noget naere betragte, om Forarmelsen her havde sin Grund allene i agrariske Forhold, eller i den politiske Forfatning; i Overmagt og Overvægt hos et egentligt Fødsels- og Grund-Aristokratie, eller i Pengearistokratiets alt for mægtige Virksomhed — eller hvad Deel disse Aarsager i Forening havde i den sociale og politiske Ligevægts Forstyrrelse i den romerske Republik.

Det gamle, oprindelige Aristokratie i Samfundet, eller den romerske Adels, udgjorde den hele Afdeling af Folket (populus), der længe vilde alene udgjøre det: de patriciske Familier. Ingen af de Skrænkter og Skillerum, der i Middelalderen og i det nyere Europa rejste sig imellem Adels og Borgerstand, kunde være mere udelukkende og uoverstigelig, end den, der længe skillede imellem populus og plebs, Patriciere og Plebeiere, i Rom. I alle offentlige og private Retsforhold vare de sidste underordnede, endskiøndt uden Ufrihed, uden egentlig uretlig Undertrykkelse; men ved et historisk Forhold, hvis ubekiendte eller ikke tydelige Oprindelse dog neppe lader sig rimeligere forklare, end ved ufuldkommen Sammensmeltning af en senere opstaaet Stamme med den tidligere, eller af flere overvundne, men i det romerske Samfund optagne Folkeskæder med det seirende og herskende Folk. Tydeligt nok er det, at Statens Eenhed var

større, end Samfundets. Plebeierne dannede, ved den Egenhed i Forfatningen efter Servius Tullius, der gav dem en særskilt politisk Inddeling i Roder, (Tribus) ligesom et Slags fuldstændigt communalt Samfund, der snart i sine egne Forstandere (Folketribuner) fik mægtige politiske Beskyttere; Alt dog saaledes, at Nationalitetens Baand vedblev at flynge sig om begge Folkeklasser. Patriciere og Plebeiere, adskilte ved Fødsel og Rettigheder, vare dog ligemeget R o m e r e.

Det var imidlertid naturligt, at et saadant dobbelt Forhold i en Republik⁷³⁾ ikke længe kunde vedligeholde den Ligevægt i Organismen, selv under Bevægelse og Sammenstød af dens forskellige Elementer, hvorpaa Variigheden og Livet i en Statsforfatning beroer. Allerede den unndgaaelige Forandring i Populationsforholdet imellem de to i een Stat forenede Stammer eller Folkeklasser, maatte hos et uafslædig krigførende Folk virke til at give den større og vorende Folkemasse, som i Krigen var uadværlig, en forhelet Følelse af sin Kraft, sin Betydning, sine Rettigheder. De gamle patriciske Stammer (gentes) eller Clans, (thi saaledes betragtes vel rigtigst deres Natur) hvis Eiendom og Rigdom tiltog, ligesom Nutallet

⁷³⁾ Den Maade hvorpaa, i Folge den romerske Constitution, Centuriat-Comitierne og Tribus vare fillede til hinanden, ligesom begge til Senatet og Curierne, horer overhovedet til de eiendommeligste og besynderligste Phænomener, nogen Stat i den gamle og nye Verden fremviser. Det var virkelig paa en Maade fire statsretlige Magter eller politiske Corporationer, som egentlig ikke vare organiske Lemmer af en constitutionel Eenhed; men hveraf Enhver havde sin særegne politiske Virkekreds og Virkekræft. Saa vanskeligt det kan være, at gjøre sig Forholdet fuldkommen klart, især naar man kun vilde oplyse det ved Paralleler fra den nyere Tid: saa er dog i det mindste saa meget tydeligt, at ogsaa her fandtes der en Gravitation i Kræfternes Strid, saa længe som baade det egentlig aristokratiske og demokratiske Princip havde nogen Livskraft tilbage, og saa længe som den materielle Interesse og Pengemagten ikke overvældede og opslugte Alt.

af deres afhængige „Clinter“ — imedens Adelsflægternes Tal, saalænge de udelukkede sig fra Ægteskab med Plebeierne, snarere maatte aftage — en Tid lang kom i en saadan Stilling i Samfundet, hvori de, i een Stand og paa en for dem selv farlig Maade, virkelig kunde forene et tredobbelt Aristokratie: Fødselens, Grundeidendommens og Pengenes. Servius Tullius har eienlyndig ved sin Forsatning villet arbejde imod det gamle Slægt-Aristokratie, imod Patriciernes trykkende Overvægt i alle sociale Forhold, ved at give Formuen lige Vægt og lige Afkomst hos begge Folkeklasser. Han lagde ogsaa derved Grunden til det virkelige demokratiske Princip i den romerske Republik, hvorefter Tapperhed, Borgerdyd og Fortieneste af Staten kunde blive Middelene for den ringeste Plebeier til at blive den mest adelskøle Patriciers Ligemand eller Overmand. Men et saadant Resultat opnaaedes ikke paa eengang. Servius vilde ligesaa lidt reent undertrykke den patriciske Adelsmagt i Statsorganismen, som han havde kunnet det. Han tempererede den ved at høre et andet Element, end Fødselens, Formuen, til at blive den Modvægt, hvorved det gamle, herskende Aristokratie umærkeligt og efterhaanden blev undergravet. Men imedens denne politiske Udvikling foregik, med langsom, romersk Alvor, og med Krig og Erobring, som Statens Formaal og hele Folkets Idee, for Die: kunde hverken Adels eller Rigdom udelukke den ved Uformuenhed ringere, mindre gjældende plebeiske Deel af Folket fra at virke ved sin Mængdes Kraft. Et Sammenstød var uundgaaeligt med den mere talrige Folkeklasse, der aldrig kunde komme til at dele Fødselens Fortrin med Patricierne, om endog Mange iblandt dem deelte den større Velstands, og som paa Grund heraf maatte savne meget i politiske Rettigheder, men let kunde lære at kæmpe med Adelen om Kilderne til Magt og Velstand. Dog bliver det altid et mærkværdigt Beviis paa Romernes

rodfæstede, nationale Agtelse for Ret, Lov og Lovlighed (Legalitet), at intet af de to Partier, saalænge den romerske Statsidee var levende hos hele Folket, og Republiken derfor stod usvækket ved Magt, for Alvor vilde gribe til noget saa voldsomt Skridt, at det kunde omstyrte de statsretlige Institutioners Grundformer, eller Privatrettens Grundvold. „Dyrighed, Senat, Curier, Tribus og Comitier vedvarede hos Romerne saa længe som Borgerfamsfundet. Det var kun om større eller mindre Deeltagelse i disse Forsatningens og Bestyrelsens organiske Magter, at den langvarige Kamp dreiede sig.“⁷¹⁾ Saaledes finde vi en anden, en mærkværdigere, ædlere Charakter i de indre Bevægelser, den borgerlige Partikamp, de Sammensætning af aristokratiske og demokratiske Elementer, som ledsagede den romerske Republiks Statsudvikling, end i vor Tids Alt nedbrydende, Alt nivellerende Revolutionsfanatisme. Denne Tids Afguds-Ideer, som dyrkes under Navn af „Revolutionen“ og „den absolute Folkemagt“, kendte Romerne ikke, eller de vare dem en Affky, saalænge Folkets Kiærne kunde holde sig frisk, og den nationale Patriotisme var lige stærk og levende hos enhver høiere eller lavere Borgerklasse. Almestanden kæmpede imod Aristokratiet om sin politiske Selvstændighed, sin høiere Borgerret og Frihed, men det faldt ligesaa lidt Plebeierne ind, under de Fremskridt, som de gjorde i denne Strid, at ville fuldkaste Patriciernes Stand, eller negte at underordne sig denne, hvor Lov, Vedtægt og Statsret medførte det, som at omstyrte den hele aristokratiske Deel af Constitutionen.

Det var derfor overhovedet mindre de politiske Bevægelser og Forandringer i Statsmagtens Organisation, end det var den omfiden i Formuens, Velstandens, Grundeidendommens Fordeling aldeles forstyrrede Ligevægt, og den hermed

⁷¹⁾ Forelæninger over Historiens Philosophie. II. S. 130.

følgende uhyre Stigen af Overdaadighed, af moralsk og politisk Fordærvelse, der endelig fremkaldte den egentlige store Statsrevolution hos Romerne. Striden imellem Adelen og Borgerstanden (dersom vi ville anvende moderne Udtryk paa et eiendommeligt, antikt Samskedsforhold, der slet ikke gaaer lige op i hine Begreber) førtes vist nok paa den statsrettlige Grund, eller om politisk Rettighed, Overvægt og Overmagt i Staten; Fordele, som fra Republikens tidlige Ungdom havde været i Patriciernes Besiddelse, og som snarere endnu mere bestyrkedes end svækkedes, ved Kongedømmets Afstøffelse. Men det er ikke mindre vist, at ogsaa Penge magten, eller Formue, Jordeiendom, materiel Velstand, tidligt var i Patriciernes Hænder (en Omstændighed, hvis Oprindelse og Marsager ikke ere vanskelige at tænke sig.) Det er ligeledes klart, at selv efterat Plebeierne efterhaanden i en politisk og statsretlig Kamp, der varede omtrent halvandet hundrede Aar, havde tilvundet sig en Lighed i Magt og Rettigheder i Staten, som tilsidst heri satte dem ganske ved Siden af Patricierne: var det dog endnu for en stor Deel det gamle Grund-Aristokratie, der længe beholdt en Overvægt i Meningen ved Bedristernes Glands; ligesom i de sociale Forhold og den materielle Kraft ved Besiddelse og Rigdom. Men imedens denne Aristokratiets Penge magt i Rom's tidligere Aarhundreder endnu næsten allene var indskrænket til de Midler, som Grundeieendom kunde yde, og denne maatte noies med en Udvidelse, der stod i Forhold til den langsomt vorende Stats Grændser: yttrede Patriciernes Rigdoms-aristokratie sig ikke fielden paa en oprørende haard, raa og trykkende Maade;⁷⁵⁾ og dog var det ingen Volds magt, ikke noget vilkaarligh, ulovligt Tyrannie, men Bedtægtens og de ældste skrevne Lovbuds Retsgrund, der tvang den fattige,

⁷⁵⁾ Saatetes som dette bl. a. ligger for Dagen i de Tolv Tavlers Lov, og disses Forrifter om Skytneres Behandling.

giældbundne Plebeier, naar han ikke paa anden Maade kunde betale sin Skyldherre, til at blive hans Træl. Man kunde vel sige, at da disse Love bleve nedskrevne, skrev man dem med Plebeiernes blodige Taarer. Men det var ogsaa for en Deel Romerstatens Pengeforhold og relative Fattigdom, der fremkaldte saadanne Love. Det var for en stor Deel Mangel paa Capital, paa tilstrækkelig circulerende Myntforraad, paa Handelsrørelse og Industrie, og en deraf følgende meget høj Rentefod, der drev den rige Patricier, som vilde erhverve endnu større Formue, til Nager; og de engang fattige og forgiældede Plebeiere, der med Nød kunde opholde Livet, saa længe de kunde tjene i Krigen, vare reent hjælpeløse og nødlidende, naar de omsider, mangengang vel endog saa saarede eller lemlæstede, vendte hjem til deres ringe, med Giæld behæftede Jordlod⁷⁶⁾. — Derimod (man veed af almindelig Erfaring, at hvor Midlerne engang ere, der forsøges de lettest) var det de rige Patriciere, som bedst havde i deres Magt idelig at formere deres Rigdom; ikke allene ved at erhverve udarmede Skyldneres pantsatte Jorder, men ved efterhaanden, og maaskee ikke altid paa fuldkommen lovsige Veie, at komme i Besiddelse af den største Deel af Statsjorden, de romerske Domainer, (ager publicus) som Republikken afhændede mod en lav uopløselig Jordskyld,

⁷⁶⁾ Michel et har bemærket, at Kiøbstad-Industrien i den nyere Tid bidrager til at udjævne Ulighed i Formuen, at nærme Stænderne til hverandre og at bringe den Rige og den Uformuende i et bedre Forhold, da den sidste seer et Middel for sig til at stige i Velstand. „Il n'en était pas ainsi dans les cités antiques. Le riche n'avait jamais besoin du pauvre; le travail de ses esclaves lui suffisait.“ Fattige og Rige vare indsluttede i een By ved en evig Skranke, og betragtede hverandre kun med Had og Mis-tanke. „Le riche n'assurait sa richesse qu'en devenant plus riche, & achevant d'accabler le pauvre. Le pauvre, ne pouvant sortir autrement de la misère, rêvait toujours des loix de meurtre & de spoliation. &c.“ Hist. Romaine. I. I. ch. 2. (Brux. 1835, T. I. p. 108.)

og det længe allene til Patriciere. — Man gienkiender her et mærkværdigt lignende Forhold til det, som i nyere Tider satte Adelen i Stand til, allene at samle Jordegods til større Herregaarde.

Naar vi altsaa paa den ene Side i den romerske Republiks Historie finde en længe fortsat politisk Modsatning og Strid imellem et aristokratisk Element, en høiere berettiget, ved Fødsel, Stammeforhold og statsretlig Forfatning særskilt Deel af Folket, og den ved sin Mængde, sin Eenhed, sin Liighed i Stilling og Interesse, sin Uundværlighed i Krigen, mægtige plebeiske Folkemasse, hvilken overhovedet maa betragtes som Demokratiets Repræsentant i den romerske Republik: da see vi tillige, at den hele Historie af Republiken som erobrende Stat fremviser en ligesaa tidlig, ligesaa afgjort, vedvarende og i Sterrelsens Forhold udvoksende Strid imellem den bemidlede og ubemidlede Stand — imellem Rigdom og Fattigdom; imellem mægtige Slægter eller Stammer og deres Tilhængere, store Grundeiere, med de af dem afhængige Clienter, — og Mængden af smaa eller fattige plebeiske Jordbrugere, som nødvendigen maatte føle Armodens Lyk endnu langt mere under Krigen og en aldrig hvilende Børnepligtig personlige Byrde. Men ikke mindre vist er det, at den mærkværdige republicanke Forfatning, man tillægges Servius Tullius, endskjøndt den i Parlamentet gav Almuen virkelig Deeltagelse i den lovgivende Magt og i de høie Dyrighedspersoners Valg, hverken berøvede Aristokratiet den vigtige og betydende Deel af Nationen, som Patricierne udgjorde, deres Vægt og Indflydelse i Staten; eller ophævede den hos Romerne bestandig erkjendte Forbindelse imellem Selvtændighed ved Besiddelse, eller Formue, og politisk Vægt. De, som tillægge den romerske Statsforfatning, fra sin første Dannelse, en afgjort eller absolut herskende Retning til Penge-Aristokratie,

have dog neppe ubetinget Ret; men en saadan Tendents i Udviklingen af det hele offentlige og sociale Liv kunde ikke udeblive i en Stat, der aldrig blev affluttet eller geographisk begrændset; der saa at sige fra dens Oprindelse indtil dens Culmination i Magt og Storhed, aldrig ophørte at sammenbynge Lande, Provindser, statskyldige Nationer og umaadelige Capital-Rigdomme — Alt meer eller mindre under Formen af det aldrig meget talrige romerske Folks Occupation, umiddelbare Besiddelse, eller Overieendom.

Den næsten al Rimelighed overstigende Opdyngning i Rom af overvundne Nationers og udsugede Landes Skatte, havde saaledes ikke allene et uhyre Misforhold i Formues Fordeling til Folge; men ogsaa, tilligemed Udartning og Fordærvelse af de sociale Elementer, en vorende Forstyrning af Samfundets og Statens Sundhed, af Nationalvelstanden, og af Landbosforholdene. Heraf oprandt bl. a. det forbausende Særsyn, at Italien, som de rigeste Lande i tre Verdensdele vare statskyldige, selv med hvert Aarhundrede blev mere øde og folketomt, fordi Agerbruget forfaldt, Jordens Dykning forsmættedes, eller blev overladt til Leiesvende og Trælle; fordi en fri og selvstændig, umiddelbart jordbrugende Stand tilsidst neppe mere fandtes i Italien, og Landeieendom kun blev til et Middel for Private til at anbringe en Deel af deres umaadelige, sammenkræbete og sammenphlyndrede Rigdom; for Staten til at berige seirende Partier og deres graadige Overhoveder ved Confiscationer, eller til at belønne udtiente Legioner, og stille misfornøiede og urolige Krigshære tilfreds. Til Officerer og Soldater bortskienkede Staten hele Strækninger af Krongods i Provindserne, hvis Giere eller Brugere da enten bleve udviste og bortdrevne, eller maatte dyrke Jorden som Livegne eller Dagleiere hos den nye Herre.

Dette var altsaa den sørgelige Gang, som Landbosforholdene tog hos et Folk, der fra sin Oprindelse var fortruligen et jordbrugende; hvor Agerdyrning i Aarhundreder havde været den eneste, for enhver Stand, enhver Person hæderlig Næringsvei; men det Sørgelige heri var ikke meer end den naturlige, nødvendige Folge af Roms Statsudvikling, og af efterhaanden forvandlede, udartede Træk i den romerske Nationalcharakteer. Thi vel bære Nationer, ligejom det enkelte Menneske, Præget af en eiendommelig Charakteer, der ikke udflottes saa længe de ere i Live. Hos begge, hos Folket og Individet, gives der ogsaa hine dybere, usorvanskelige Grundtræk i denne Charakteer, som tilhøre Naturen og vare saa længe som Folkets og det enkelte Menneskes naturlige Liv, eller individuelle Tilværelse. Men Historien og Livets Skiebner give hos begge Betingelsen for Væsenhedens Skikkelse; og denne er underkastet baade Forvandling og Forringelse. — Gienkiende vi endog enkelte store Romere i ethvert Aarhundrede af Statens tusindaarige Liv: saa have vi dog mangengang ondt ved at gienkiende Folket, som det var i de tidligste af disse Aarhundreder, i det Folk, der efter Carthagos Fald gif sin egen Friheds, sin Storheds, sin Hæderligheds og Herligheds Undergang i Møde.

10.

Vi have seet, hvorledes det oprindelige Landbosforhold var hos dette Folk; at Jorden baade var de frie romerske Borgeres tidligste Næringskilde, og længe saa at sige udgjorde deres eneste Capital; at det var Jordens Deling imellem Staten og de frie Borgere, hvorved Romernes Demainer (ager publicus) og den private Formue (ager privatus) opstod; at begge voksede med den ved Erobringer bestandigt udvidede Landgrænse, men at Delingsforholdet blev meer og mere

ulige, og en stor Deel af Statsjorden efterhaanden gik over i Adelsens, eller de Mægtiges Hænder; om ikke altid med fuld Eiendomsret, saa dog som et Slags arveligt Lehnsgods, hvoraf Besidderen drog den væsentlige Fordeel. Det er tillige viist, hvorledes Grundeieendom, efter den af Servius Tullius indførte Forsatning, blev den staaende Maalestof for Beskæftningen; ligesom Formuen blev det væsentlige Element for Deeltagelsen i offentlige Byrder og Rettigheder — eller i directe Skatter, i Bæbning og Børnepligt, og i den politiske Berettigelse og Betydning, ved Deeltagelse i den lovgivende Folkforsamling. Det egentlige romerske Princip i denne Forsatning lagde sin Nationalitet for Dagen i den lange Varighed, det havde; men Hensigten, at sammensmelte de to Hoveddele i Folket til et politisk Heelt, opnaaedes kun ufuldkomment. Giennem Aarhundreder vedvarede derfor Modsætningen imellem *populus*, de egentlige romerske Slægter (*gentes*) med deres *Følge*, (*Clientes*) og den af betvungne eller ved Forbund optagne fremmede Stammer opstaaede *Almuestand* (*plebs*.) Denne Modsætning overlevede endog Kampen om Ligevægt i den politiske Stilling; og den ved sin eiendommelige Stammeforsatning særskilte Deel af Folket, *Patricierne*, vedligeholdt, uagtet Alt hvad den efterhaanden maatte indromme *Plebeierne*, sin aristokratiske Vægt i Republiken, ved de patriciske *Curiers* særskilte Stemmeret og Deel i den lovgivende Magt; — en Stilling, som maaskee, naar den sammensattes med det for Rom eiendommelige *Senat*, nærmest kunde sættes ved Siden af, eller sammenlignes med *Pairsværdigheden* og *Overhuset* i det britiske Parlament. — Men ligesaa lidt som det gamle Adelsaristokratie, under Statens Uvidelse, da *Patricierne* dog aldrig vare eller bleve til en selvstændig Landadel, kunde modstaae *Pengemagtens* Omvæltninger, og tilsidst maatte tabe sig i Hovedstadens uhyre Svælg af Rigdom, fordeelt blandt nye Familier: saaledes kunde heller ikke den voxende Magt og

den Liighed i politiske Rettigheder, som Plebeierne tilkæmpede sig, opnaae nogen afgjørende Virkning paa Formuens og Rigdommens Fordeling, der ogsaa hos Romerne viste sin Uafhængighed af al Statsmagt og Statstvang, saa længe den har og beholder sine frit strømmende Kilder, og disse overlades til deres naturlige Lob. I Længden kunde ikke engang den vundne politiske Frihed betrygge Plebeierne imod den ikke mindre fælelige Uliighed i Vilkaar, som med Kampesfærdigt udviklede sig i Samfundet, da den bevægelige Rigdom kom til Herredømmet.

Der fandtes imidlertid ogsaa i den romerske Republik, ligesom i ethvert ordnet Statssamfund — og endnu mere her, fordi Rom i lang Tid næsten udelukkende var en Agrikulturstat — en naturlig Stræben hos den conservative Stand, Adelen eller Slægt-Aristokratiet, efter at fæste Formuen til Grundeieendom. Denne Bestræbelse stod ogsaa længe i Forbindelse med den eneste Næringsvei, der var fælles for den høiere Folkeklasse og Almuen: Landbruget. Det varede adskillige Aarhundreder, inden Patricierne reent opgave den almindelige romerske Syssel og Levevei som Jordbrugere; imedens med ethvert af disse Aarhundreder Leiligheden steg for de Mægtige og Formuende til at udvide deres faste Eiendom ved Krigenes Udbytte. Men det varede ikke saa længe, før man overalt følte Virkningen af en overhaandtagende ullig Fordeling af Agerjorden. Man maatte føle den i høiere Grad, end hos noget Folk i den nyere Tid, fordi Trællestanden den Gang udgjorde en Deel af den bevægelige Eiendom, og gav den rige Jordeier større Evne til at kunne bruge sine vidtloftige Besiddelser, uden at lade den fribaarne Almuesmand, eller den frie Arbejder, have nogen skæffelig Deel i Udbyttet. Den, som kunde lade sine Jorder dyrke ved Trælle, maatte ikke sjelden bedre finde Regning derved, end ved at

udstykke dem blandt smaa Jordfæstere eller Jorpagtere — en Grund mere til Almuestandens Forarmelse, som efter Christendommens Jutførelse efterhaanden, om ikke bortfaldt, dog i det mindste afløstes ved mildere Forhold. Men om endog, som det kan synes, Anvendelsen af Trælle ved de større Landbrug ikke var saa ganske almindelig,⁷⁷⁾ eller deres Antal overhovedet saa stort hos Romerne, som Nogle have antaget; og om det endog lader til, at Befolkningen i Romerstaten, saa længe denne ikke strakte sig udenfor Italien (eller omtrent ved Begyndelsen af den anden puniske Krig) har staaet paa et, efter den gamle Tids Vilkaar, temmeligt fordeelagtigt Trin:⁷⁸⁾ saa var det ogsaa

⁷⁷⁾ Man finder i den ældre Catos Bog om Landbruget, at han paa flere Steder omtaler Brugen af frie Arbeidere (operarii) ved Agerdyrkningen: men ikke nævner Slaver (uagtet der dog fortælles om ham, at han selv skal have drevet Handel med dueelige, vel oplærte Slaver som med Jerdeel kunde sælges.) Cato tiltraader saaledes, at kobe sin Landeieendom i en sund Egn, hvor der gives nok af Arbeidsfolk (loco salubri, ubi operariorum copia sit.) Han anbefaler Landmanden, at holde god Dmngang med sine Naboer; da dette bl. a. vil giøre det let for ham, at leie Arbeidere (operarios facilius conduceas.) Hvor han opregner den fornødne Besætning af Folk til en Gaard, f. Ex. paa 100 jugera, eller 2½ Tdr. Land, hvor Vindavil var Hovedsagen: der nævner han saaledes Opsynsmanden og hans Kone, 10 Dagleiere (operarii) en Dvæghyrde, en Esfeldriver, o. s. v. i Alt 16 Mennesker. Herefter maatte man antage, at da Cato skrev (150—200 A. f. Chr.), kan det endnu ikke have manglet Italiens Landbrug paa frie Arbeidere, hvis Antal her endog maa forekomme os overflodigt. Varro, der skrev over Landvæsnet i Cæsars og Ciceros Tid, giver i det Hele Anvendelsen af leiede frie Arbeidere Fortrin for Trælle-Arbejde ved Landbrug; særdeles hvor dette kræver betydelig Anstrenghede. (Jvf. det interessante Sted, de re rust. I. 17. 2.)

⁷⁸⁾ En fransk Lærd (Dureau de la Malle) har ved omhyggelige Undersøgelser og Sammenligninger af Data, som de gamle historiske Kilder frembyde (særdeles Polybius, Diodorus, Livius, en ældre Notice hos Drosius, m. fl.) ved Beregninger af Agerjordens Størrelse og dens rimelige Aftasning m. m., udbragt det Resultat, at Romernes Territorium i Mellem-Italien, A. 224 f. Chr. (A. A. 529,

netop først efter hiint Tidspunkt, at de indre Revolutioner i Roms sociale Forhold, Nationalformue og Standsvilkaar udviklede sig i det Store, og yttrede de Virkninger paa Misforhold i Jordeiendom, og særdeles paa Capitalformuens uhyre Formerelse hos de Rige, som blev et af de Hovedmidler, Demokratiets Magt og de plebejiske Folkeledere kunde benytte til politiske Bevægelser. — Betragter man noiere disses Natur og Virkninger i den romerske Republiks anden Udviklingsperiode, da bliver det os klart: at de vist nok en Tid lang væsentlig gik ud paa Liighed i Magt og Standørettheder; men at de politiske Factioner, som flere Gange fremkaldte disse Bevægelser og satte dem i Gang, egentlig benyttede sig af den bestandige Strid imellem den ubemidlede Klasse og Pengearistokratiet, imellem de Fattige og de Rige, for at oversføre denne Civilisationens evige Modsætning i de sociale Forhold, paa de politiske, eller paa Herredømmet og Magten i Statssamfundet. Med enhver nye Seier, som det demokratiske Princip hos Plebeierne vandt over det patriciske, eller Adels-Aristokratiet, indtil dette omsider ikke mere syntes at have nogen af dets gamle Forrettigheder tilbage, fik Principet, og det demokratiske Partie, større Magt og Fremgang; men vel at mærke, uden at denne bragte nogen væsentlig Grundforbedring i Folkets Tilstand. Det samme Forhold, hvorover man allerede begyndte at klage i de romerske Kongers Periode: Mangel paa jævnt udbredt Velstand, ulig Fordeling af Landeiendomme, og Rigdoms

sem netop var det Aar, da Romerne, i Krigen med de senoniske Galliere, første Gang gik over Po-Floden) havde et Hækketal af kærede 5 Millioner (4,978,182) Mennesker. Han har deriblandt regnet den frie Befolkning af begge Kion og alle Aldere til 2,715,800; Slaver og optagne Fremmede og Colonister, uden fuld romersk Børgersret, til 2,262,677. (*Economie politique des Romains*, par *Dureau de la Malle*. 1840. I. p. 210. sq. 269—296.)

Benyttelse til at undertrykke og udsuge de Fattige, vedblev i Aarhundreder at være en Hovedkilde til Uro, Giæring og en deels naturlig, deels kunstig opvakt Misfornøielse hos en Deel af Almuen.

Det første, og tillige det kraftigste og virksomste Forsøg paa, fra Grunden af at udjævne disse Misforhold, var hiin, Kong Servius tillagte Skatteinddeling af Folket, i Forening med hvilken foregik den samtidige Uddeling af noget større Lodder af Statsjorden (7 jugera) til endel af de hertil mest trængende Bønder. Det Hele var endnu meer end en Anordning for at bringe Ligevægt i Eiendomsforholdet; det var en Grundvold for Roms republikanske Constitution; og vi maae ikke glemme, hvad Benævnelsen Censur allerede siger os: Formuen var denne Grundvolds væsentlige Princip. Adel og Almue, som Stænder, vare her stillede i een Linie; Principet vilde, at Statsbyrder og politiske Retstigheder skulde lægges paa een Vægtstaaal. Men Formuen var den Gang endnu fortrinligst hos Adelen; denne Stand beholdt ogsaa derved for det første og længe den største Deel af sin Overvægt i Staten. Et Par ikke meget længe efter hinanden følgende Revolutioner (Kongernes og Decemvirernes Fordrivelse) gav imidlertid det første Stød til Svækkelse af det politiske Aristokratie hos Patricierne. Magten deelte sig efterhaanden; Senat og Consuler, Curier og Comitier, Tribuner og Quæstorer, holdt hinanden i Ligevægt. Adelen tabte, med enhver ny Bevægelse af Folket, een politisk Forrettighed efter den anden; men Bøndermagten tabte ikke sin Uafhængighed; den maatte snarere styrkes og tiltage med enhver heldig Krig, enhver ny Erobring.

Saaledes greb altsaa det befæstede Demokratie, omtrent 200 Aar efter at Forfatningen var grundlagt ved Censur, 143 Aar efter Kongernes Fordrivelse, til et Middel, hvis Anvendelse selv giver os den tydeligste Anskuelse af Forholdenes Forandring. Det var den Liciniske Lov — den mærkværdigste, om

ikke den første af de i Roms Historie berømte Agerlove (leges agrariae), hvori det demokratiske Partie (R. A. 388) vilde finde Midlet, saavel til at indskrænke de Fornemmes Rigdom, som deres politiske Overvægt. Lovens Ophavsmand, Folketribunen C. Licinius Stolo, selv baade meget rig, og af en anseelig plebeisk Familie, var det maaskee især om at giøre, at have sin egen Folkelasse i politisk Vægt og Betydning lige med den patriciske; men for at vinde Folket, blev iblandt de Lovforslag, han indbragte, Agerloven og Gieldsløven de vigtigste. De Liciniske Love paabød tvungne Lettelse i de mest trykkende Gieldforhold imellem bemidlede og fattige Borgere; dernæst, at den ene Consul altid skulde vælges af Plebeiernes Stand; endelig foreskrev et Lovbud: at Ingen Romer maatte besidde meer end 500 Jugera, eller 125 Tdr. Land — det var 250 Gange saa meget, som de romerske Borgeres tidligste Jordlodder. — Dette Lovbud indeholder tydeligt nok en Inddragning eller Reduction af formuende Godseieres Besiddelser; men siger os ikke, af hvad Beskaffenhed de vare; om det (for at anvende vor Titels Forhold og Udtryk) var Hovedgaardsjord, eller Bøndergods (jvf. S. 145. Anm. 85.) Men upaatvivlelig var kun Agerjorden meent. Loven tillod udtrykkelig i det høieste at græsse eller fodre (pascere) 100 Stykker stort og 500 Stykker smaat Dvæg; hertil behøvedes jo Udmark, foruden Ageren; med andre Ord, Græsningret paa de offentlige Fælleder eller communale Overdrev. Hvad den Rige besad af Agerland over hiint Maal, skulde uden Bederslag afgives til Uddeling blandt trængende Borgere⁷⁹⁾. Nu

⁷⁹⁾ At Fordeelingen altid skulde skee, efter det gamle plebeiske Maal, i Lodder paa 7 jugera; antager Niebuhr. (Röm. Gesch. III. S. 19.) Foruden at dette ikke udtrykkelig forekommer hos nogen gammel Forfatter (jvf. Engelbrecht de legibus agrariis ante Gracchos Lugd. 1842. p. 89) saa lod det sig umuligen forud bestemme, hvor flere de Lodder kunde blive, der kom til Uddeling. Loven indeholdt

var det vel faa, (som de fleste Nyere, efter romerske Historiekrivere's Udtryk, antage for afgjort) at hvad de patriciske Grundeiere i Følge den liciniske Lov paa denne Maade skulde miste, var Statsjord, ikke privat eller arvet Eiendom.⁸⁰⁾ Men naar vi ogsaa antage dette, hvor lang Hævd kunde ikke mangengang en saadan Besiddelse alligevel have? — Vi kunne derfor sige, at meer eller mindre var den liciniske, ligesom enhver agrarisk Lov, i sit Princip en positiv Uret, under Skinnet af en Retsform. Den blev, eller kunde blive et revolutionært Voldsmiddel, af samme Art som lignende Foretagender i nyere Tid, f. Ex. Carl XI. Reduction i Sverrige, og Confiscationerne i Frankrige under Revolutionen. Lovens Følger fandt i øvrigt et karakteristisk Barjel i dens første Overtrædelse. Dens egen Ophavsmand, Folketribunen C. Licinius Stolo, der efter 10 Mars haard og vedholdende Kamp havde sat den igiennem (N. A. 388) blev ni Mar derefter dømt i den fastsatte Straf af 10,000 Asjes (Dureau de la Malle beregner denne Sum til 1630 Francs) for at have villet eludere Loven, under den Form at afstaae til sin Søn 500 jugera af de 1000, han besad; og han maatte herforuden miste sin halve Eiendom. — Det bør endnu nævnes, at blandt de liciniske Love var een, som vilde været af stor Vigtighed og af en høist velgiørende Virkning for de romerske Landbosforhold, deriom man kunde antage, at dens Overholdelse var bleven giennemført. Denne Lov foreskrev, hvormange frie Tienere eller Arbeidsfolk enhver Jordbesidder skulde holde paa sit Landgods, i Forhold til dets Størrelse; og den satte Bøgebøder for Overtrædelsen heraf.⁸¹⁾

fun udtrykkelig den Bestemmelse: at den reducerede eller inddragne Agerjord skulde uddeles til trængende Plebeiere.

⁸⁰⁾ Jvf. Livii Hist. VI. 35. sq. *Appiani* Bell. civ. I. 8. Goettling Gesch. der Röm. Staatsverfass. S. 231 § 90. S. 351. § 120. *Engelbrecht* de legg. agrar. p. 82. (Afskellige, deriblandt *Michelet*, Hist. Rom. III. 20, ere dog af modsat Mening. Jvf. ogsaa S. 163, Anm. 95.)

⁸¹⁾ »Etiam numerus præscribatur liberorum hominum quos

Man sees let, at dette Lovbud var rettet imod den voksende Mængde af Slaver, som rige Patriciere anskaffede og bl. a. anvendte til Agerdyrking. En saadan Lov har man allerede fundet nødvendig, da Romerstaten endnu ikke var fire hundrede Aar gammel; hvor lidt var det at vente, at den kunde beholde sin Kraft og Virkning paa følgende Tidsaldrer, der medførte saa uhyre Forandringer i Formuens og Besiddelsens Forhold?

Da vi her hverken behandle den romerske Stats- eller Forfatningshistorie, kunne vi heller ei undersøge, (saavidt saadant var muligt) hvormeget disse agrariske Love, i Forening med andre samtidige Forfatningslove, have medvirket til den politiske Indskrænkning af Patriciernes umiddelbare Deel i Regjeringen, eller af det rene aristokratiske Element i den romerske Forfatning; hvorved det omsider endog bragtes derhen, at den Serviske Grundforfatning, efter henved 300 Aars Varighed, modtog den væsentlige Forandring (N. A. 593) at Centurierne forenedes med Plebeiernes Tribus, efterat disse vare formerede til 35, og Comitierne, eller Parlamentet, gik ind under et Slags fælles Folkeforsamling.⁸²⁾ Men hvis man endog turde antage, at Udførelsen af de liciniske Agerlove har været giennemgribende, og at deres Virkning har vedværet giennem et Par Aarhundreder, eller ligesaa længe som Historien viser os en, under alle politiske Bevægelser ikke ophævet Ligevægt imellem det aristokratiske og demokratiske Element i den romerske Republiks Forfatning: saa er det dog ikke mindre vist, at de

unusquisque, ratione habita agrorum suorum magnitudine, ad illos curandos sustentare deberet." &c. *Engelbregt de legg. agrar.* p. 87. (cf. *Appianus* I. 8.)

⁸²⁾ *Dionysius Hal.* IV. 21. *Varro de re rustica*, III. 2., og flere Steder hos *Cicero*, *Polybius* o. a. gjøre dette tydeligt; men Beretningen derom hos *Livius* er tabt; og Indretningen af de nye, mere demokratiske Centurier er os derfor kun usfuldstændigt bekendt. (jvf. *Nuperti* Håndb. der Röm. Alterth. II. 1. 181—192.)

agrariske Love i og for sig selv, saasnart Erhvervelsen og Formuetilstanden igjen fik sin naturlige Udviklingsgang tilbage (som vel siebliffelig kan standses, men aldrig ophæves i en Stat) ligesaa lidt kunde Raade Bod paa den romerske Pauperisme, eller paa Misforholdet imellem opdyngt Rigdom og nødlidende Armod; som man, ved disse Loves, om endog moderate Tvang paa Eiendomsfriheden har kunnet hielp til at forbedre Landbruget i Italien, eller sikke de smaa Jordbrugeres Vilkaar. Hvorledes skulde disse besædne Lodder, naar al Jord (som hos Romerne under Republikken) var en vægellig og delelig Eiendom, kunne modstaae den indstrommende Capitalrigdoms uhyre Magt? — Denne modstod jo ikke engang de gamle, fornemme Slægters Anseelse, Magt eller Formue.

Jo mere den oprindelige Forfkiel imellem *populus* (Folket, oprindelig den patriciske Folkeclasse) og *plebs* (Almue, Athens Demos) forsvandt i Samfundet; jo flere rige Slægter af begge Folkeclasser der sluttede sig sammen: desmere udvikledes et nyt Forhold i Staten, hvori *Standsens*, den gamle patriciske Slægtadel's Gyldighed tabte sig, men *Formuens* Gyldighed holdt sig.⁸³⁾ De høiere (curuliske) Statsembeder og Værdigheder, og saaledes den politiske Betydendehed, gik efterhaanden over til den formuende og rige Deel af Folket, uden Hensyn til patricisk eller plebeiisk Fodsel. Heraf dannede sig, under Navn af *Nobilitas* og *Optimates*, en ny romersk Adels-

⁸³⁾ Man kan sætte Aftagelsen af det patriciske Aristokraties Overvægt i Comitierne langt tilbage i Tiden. Allerede saa tidligt som kort efter Decemvirernes Fordrivelse (N. A. 301) „havde rige Plebeiers Op-
tagelse i de høiere Classer saaledes svækket Patriciernes Indflydelse
i Centuriat-Comitierne, at man i disse omstæder satte det igiennem:
„at Beslutningen paa det plebeiske Folketing (Forsamlingen af *Tri-
bus*) skulde have Lovskraft for hele Folket.“ Fr. Raumer, *üb.
die Röm. Staatsverf. anf. St.* p. 203.

der fik et Slags ædlere Ahneret, end Middelalderens Adelsfiold; nemlig dens *jus imaginum*, eller Rettighed til at opstille de ved høiere Embeder og Fortjenester af Staten hædrede Forsædres Billeder i Husets Forsal. En Kreds af saadanne rige, ansæete og mægtige Familier (*nobiles*, *optimates*) udviklede efterhaanden en stærk Forening af Embeds- og Rigdomsaristokratie, medens de gamle patriciske Slægter meer og mere fortyndedes. Hvad der var udenfor Nobilitetens Kreds, havde ikke lettere, end i ældre Tider, ved at opnaae Betydning og Magt giennem Statsembeder; og saaledes fortsattes, under andre sociale Former, Modsatningen og Modvirkningen imellem Fornemme og Ringere, *nobiles* og *novi homines*, et Adelspartie og et Folkpartie, og imellem den rige og den uformuende Klasse. Forskiellen var den, at endeel i de nyere Samfundsformer blev flettere, end i de gamle, og Vilkaarene for Folkpartiet snarere forringedes, end forbedredes. — Vil man først og især see hen til Statsforfatningen og de politiske Bevægelser i samme, da finder man, at i Kampen med den patriciske Adels Plebeierne med langsomme sikre Fremskridt kunnet nærme sig til, og omsider opnaae politisk Lighed; og Staten havde ingen Skade taget ved en indvortes Bevægelse, der ikke sjelden var stærk og alvorlig, men fra ingen af Siderne blev voldsom eller revolutionair. Man vil i den romerske Republik endnu finde en Periode af et Par hundrede Aar (fra Midten af Rom's 5te til Midten af det 7de Aarhundrede) hvori en temmelig Ligevægt imellem Demokratie og Aristokratie gav Republikken en indvortes Kraft og Eenhed, der styrkede og fremmede dens Tilvært i politisk Magt og Herredømme. Samtidig med den nye plebeiske Adels oprandt Statens Udvidelse og Rigdommens Formelse, efter en saa umaadeligt vorende Scala, at den i saa Generationer maatte forandre alle sociale Forhold; og virkelig gjorde det. Endnu savnede den romerske Stat

bestandig en egentlig Middelsstand, tilligemed Handelens og og Industriens borgerlige Element i Kjøbstæderne. De uhyre Skatter, som ved Krigsbyttet og erobrede Provindsers Udsugelse sammendyngeedes i Hovedstaden, kunde ikke finde saadanne Aflobskilder, hvorved de kunde blive frugtbare for en almindelig udbredt Nationalvelstand. Imidlertid Staten med hver Generation blev mægtigere, og de Fornemme eller Penge-mændene bleve rigere, blev den egentlig agerdyrkende Stand, den frie Landalmue, fattigere og ringere, i det den irykkedes af den ideligt voksende Mængde af Slaver, som (imod de licit-niske Loves Forskrifter) anvendtes til Dyrkingen af de store Jordegodsjer. Skarer af Frigivne dannede tillige en ny Folkeclasse, der forøgede Hovedstadens i en heel Række af Aarhundreder bestandigt voksende Folkemasse; og da man læn-gere hen gav Frigivnes Sønner fuld Borgerret, og op-tog dem i Stadens Regioner, forstærkedes derved ogsaa Ho-vedstadens altid bestaaende politiske Dvervægt, i For-hold til Landboerne. Netop dette, og den hele Maade, hvor-paa Romerstaten fra sin første Opkomst havde udviklet sig fra et Middelpunkt, var en Hovedgrund til den uophorlige Tilstrøm-men til Rom af en mere tærende, end erhvervende Mængde (vulgus), som i moralsk Værd og Kraft stod dybt under de tidligere Aarhundreders plebejiske Almue (plebs.) Blandt hiin Bøbelmængde i Hovedstaden udviklede sig Forarmelsen og de egentlige romerske Proletarers Stand, hvoraf Repu-blikken tilsidst ligefrem maatte føde uhyre Folkeskarer af ørkes-løse og brødløse Statsbetlere. — Ligesom nu alle Forhold i denne Stat vorede i det Umaadelige og Colossale, saaledes blev ogsaa de indre Kræfters Viæring, de politiske Elementers og Par-tiers Udvikling og Sammenstød, da først Impulsen til dette var givet, ligesaa uhyre i deres Virkninger og Omvæltninger, som Ro-mernes Storhed i Krigsbedrifter, Erobringer, Statsmagt og

sammendnygede Rigdom — tillige med den jævnsides stigende Heide i al moralsk Fordærvelse.

Hos en af den gamle Tids ypperste Historieforfattere, Polybius, en Graeker af Fødsel, som levede mange Aar i Rom, og skrev de romerske Krige og Statens Historie i dens mest glandsfulde Periode, fra den anden puniske Krigs Begyndelse indtil Macedoniens Erobring, finder man en kort og ypperlig Charakteristik af Gangen i de politiske Revolutioner, som Republikken maatte gennemgaae ligesom andre Demokratier. Denne korte Skildring har ikke allene Sandhedens Præg i ethvert af de saa, dybe Træk, hvormed den er udfæstet; men den er beundringsværdig prophetisk; man kunde sige, Polybius ikke blot har forudsagt Roms Skiebne, men tegnet den franske Revolution i flere af dens Stadier. „Saa længe Nogen er tilbage“, (saaledes omtrent ere hans Ord) „af dem, som have lidt ved det foregaaende Oligarchie, finder man sig tilfreds med den demokratiske Forfatning, og mener, intet kan overgaae Friheden og Liigheden under denne Statsform. Dette varer saaledes en Tid; men neppe er en Slægt udrunden, før den følgende allerede begynder at blive ked af disse Herligheder, som ved Brug og Vane tabe deres Pris og Afgiftelse. Store Rigdomme fremkalde Herfskelyst hos Enkelte. Drevne af en Grefsyge, som de ikke ved egen Kraft og Dygtighed kunne bringe det til at mætte, bruge de deres Rigdom til at kiope og fordærve Almuen paa mangehaande Maader. Mængden, vunden ved Folkesmiger og ødsle Gaver, tager de Herfskelystnes Parti; og da er det forbi med den folkelige Regjering. Demokratiet gaaer over til Voldsomhed og den Stærkes Ret; thi naar Mængden først bliver vant til at leve uden Arbeide, og at tage hvad den behøver, hos Andre, og der optræder en dristig og overmodig Partiferer, som ikke har noget at tabe ved at vove det Yderste, da er det

ham let at bringe Folket til Opstand og til enhver Yderlighed. Da griber man til Hevrettelser, Landsforvisning, Jordeiendommens Uddelinger — indtil en ny Herre bemægtiger sig Enevælden, og derved kuer og tæmmer det rasende Folk. — Saaledes er Staternes Omvæltning; saaledes er den Kredsgang, Naturen følger i at forandre Republikernes Skikkelse, og saaledes fører den omfærdig Enhver af dem til det samme Punkt. Kiender man disse Forhold, da kan man maaskee, naar man vil forudsige den Skiebne, der forestaaer en Stat, tage feil i Tiden; men man vil sjelden tage feil i at bedømme, paa hvad Punkt den staaer i Fremgang eller i Forsald, og hvilken Skikkelse dens Regieringsform herefter vil antage, dersom man heri er uden Lidenskab og uden Fordom.“ (Polyb. VI. 7.)

Det vilde være vanskeligt, historisk at paavise de umiddelbare, eller de sildigere Virkninger, som kunne tillægges de liciniske, Jordeiendommens Grændser indskrænkende Love. Det kan dog være værd at bemærke, at selv den ældre M. Cato, med al sin gammelromerske Strenghed, bekiendte sig til den Mening: at disse Loves Forbud imod Jordeiendoms alt for store Uvidelse netop fremmede, hvad de vilde hindre og forbyde.⁸⁴⁾ Saameget er imidlertid vist, at der forløb henved 150 Aar efter Licinius, hvori man ikke finder Spor til nogen agrarisk Lov; indtil Folketribunen C. Flaminius (efter Polybius N. A. 521) atter opvakte megen Bevægelse i Rom ved et Lovforslag om Ageruddelinger til plebejiske Colonister i en Landstrækning i Mellem-Italien, (ager Picenus) som Romerne fratog de Senoniske Galler. Denne Begivenhed blev vel især mærkelig, fordi Flaminius kun satte sit Forslag igennem ved et Brudd paa de lovlige eller statsretlige Former; og ved sin agrariske Lov fremkaldte en blodig Krig med Gallierne.

⁸⁴⁾ „Per nihil aliud, nisi per ipsam legem Liciniam, ingentem exitam esse agros continuandi cupidinem.“ Liv. XXIV. 4.

Saaledes blev dette ligesom et Slags Forbud paa den sidste og alvorligste Katastrophe af demokratisk Natur i Rom, der gik ud paa at fornye, hvad der allerede for en stor Deel havde været enten eluderet, eller henlagt og overseet, i Udførelsen af de agrariske Love. — Det sidste store og alvorlige Forsøg, som skeete i den romerske Stat paa at gribe med Magt ind i Eiendomsforholdet, eller at fremvinge en Formindskning af Rigdommens og Pengemagtens Overvægt i Statsforfatningen og i de forskiellige Folkeklassers Stilling til hverandre, var de af Graccherne fremkaldte Folkebevægelser. Deres historiske Bigtighed var vistnok overordentlig, da de første Gang hos Romerne vakte Borgertvedrægtens og Partikampens Dæmon i Skikkelse af en blodig Revolution. Der gives heller ikke let noget Dptrin i den romerske Historie, som nærmere kan stilles i Sammenligning med den nyeste Revolution i Paris — uagtet al Forskiellighed i saa mange ydre historiske Forhold, og uagtet Udfald, Udvikling og Folger af den Gracchiske Revolution ikke vare de samme, vi hidtil have seet, eller troe at forudsee, af den franske. Det er naturligt ogsaa kun uegentligt, man kan bruge samme Navn om begge Begivenheder, da hiin kun var det første Frembrud, denne allerede er det 3die Stadium af et Verdensjordskælv. — I Rom fandtes ikke det monarchiske Element, hvilket der først gienfødte sig af Borgerkrigene; saaledes heller ikke det dobbelte kongelige Parti (det bourboniske og det orleaniske,) der har været virksomt under Revolutionerne i Frankrige — en meer end tusendaarig monarchisk Stat. Derimod var i den romerske Republik, baade før og efter Graccherne, det aristokratiske Parti langt mere rodfast i Staten og i Regjeringen, end i Frankrige, hvor det allerede blev knækket af Ludvig XIV. og i 25 Aar havde været politisk magtløst, da det ved Restaurationen vandt en svag social Betydning

tilbage, som atter erholdt et livsfarligt Stod ved Revolutionen 1830. — Saaledes kunde vi let finde endnu flere Uliigheder imellem den romerske og franske Revolution. Men deri ligger en væsentlig Liighed imellem begge Phænomener, at det ene for henved 2000 Aar siden i Rom, det andet 1830 og 1848 i Paris, udgik fra Hovedstaden, som Statens og tillige Nationens afgjorte Centralpunkt; og begge havde deres egentlige Grund deels i den statsfarlige politiske Dørvægt, som Partimagten let kunde vinde paa dette Punkt; deels ved den her sammentrængte Folkemasse af Proletarernes Klasse, der i Rom, som i Paris, kunde benyttes saavel af egentlige Demagoger, eller demokratiske Factioners Styrere og Ledere, som af ærgjerrige Partihovdinge baade i Aristokratiet og i Demokratiet. Saavel i Rom, som Paris, bør vi altid skielne imellem de rene Demokrater, eller sande Folkevenner, og de magtsyge, egoistiske Folkeoprørere. Vi kunne have Ret til at stille Tiberius Gracchus i Charakterens Reenhed ved Siden af Mænd som Carnot og Cavaignac; uagtet det farlige Middel, den romerske Folketribun greb til, for at kalde Revolutionens dæmoniske Magter til Hielp imod en Republikken undergravende Forening imellem Rigdoms- og Embedsaristokratiet. Dette laae vel ikke i Tiberius' Hensigt; men det laae saa at sige i hans Beslutning, at angribe begge disse mægtige Stats-Elementer i Forening, og at vende Angrebet imod den private Rigdom for at vinde den ringere og fattigere Folkemasse, som dog i Rom, da det farlige og afgjørende Dieblif kom, med feig Redrighed forlod og opoffrede sin høihiertede Beskytter.

Det var atter den gamle agrariske Lov, som Tiberius vilde sætte i Kraft, uagtet Erfaring hos Romerne havde viist, at den i det høieste kunde holdes i Hævd, saa længe tvingende Nødvendighed og naturlige Forhold i Staten understøttede Lovbudet; men at dette tabte sin Virkning, naar man ikke tillige

kunde standse eller aflede Rigdommens og Pengemagtens tilstrømmende og over alle Bredder vorende Kilder. De Gracchiske Lovforslag gif saaledes ikke blot ud paa at have Folkets politiske Frihed — der overhovedet allerede omtrent stod paa saa heit et Trin, som den naaede i Romerstaten. Disse Love skulde atter indskrænke Grundeierdommen, og fratage de magtige Jordbesiddere hvad de havde erhvervet, eller vel ogsaa tilvendt sig af Statsjorderne, meer end det liciniske Maal af 500 jugera (hvortil den Gracchiske Lov endnu lagde 250 jugera, for den som havde to Sønner.) Hvad Een besad af Jord over denne Størrelse, skulde uddeles til de Uformuende; og disse blev det nu forbudet at afhænde den Jordlod, der saaledes tilfaldt dem. — Det kan vel ikke negtes, at meget om ikke Alt taler for at hvad Loven, som Tiberius Gracchus satte igiennem, vilde paabyde, ikke skulde strække sig til Arvejord eller Kiøbejord af privat Natur, men (ligesom den Liciniske Lov) kun til det, som Private besad over bemeldte Maal af Jord, der engang havde hørt til Statens Domainer („ex agro publico.“ Livii Epit. Libri 58.); eller med andre Ord, at hans agrariske Lov var en ny Reduction af det afhændede, i Privates Hænder overgaaede Krongods, der oversteg 500 jugera. — Men vi maae her ligesuldt tænke paa, hvor stor den Masse af Jordegods har været, som Staten i et Par hundrede Aar havde erhvervet ved nye Erobring; hvoraf igjen vel det meste var gaaet over i de Riges Besiddelse, og i flere Generationer ved Kiøb og Salg kunde have skiftet Besiddere.⁸⁵⁾

⁸⁵⁾ Den Fremstilling af Sagen, som man tildeels finder hos Niebuhr, (Vertrage üb. Röm. Gesch., von Jfsler II. S. 26 — 82) hvorefter Uret og Ulov egentlig kun maatte falde paa Grundbesidderne, er for eenstidig. Man kunde jo med lige Ret have udstrakt Reductionen indtil 200 eller 100 jugera. Størrelsen allene kunde dog ikke giøre Besiddelsen ulovlig. Niebuhr er heller ikke fri for paa flere Steder at bevise imod sig selv; nemlig, at Loven i et meget langt

Foretagender af den Art har man sat igiennem i flere nyere Stater, naar man havde Magten dertil; man har virkelig undertiden paa den Maade ved ny Uret bødte paa gammel Misbrug. Men man har dog aldrig, ved et saadant, undertiden maaskee nødvendigt, eller politisk rigtig Skridt, kunnet undertrykke Følelsen af det Ulovlige deri, eller dæmpe de Raab paa Tyrannie og Bold, som et almindelig giennemført Statsgreb

Lidsrum ikke var anvendt; at man i andre Tilfælde havde erkendt den factiske Besiddelses Ret; at Staten i Krigen mod Hannibal havde laant Penge, og givet Anviisning paa ager publicus; at det Uligte havde været, (hvad den Gracchiske Lov ikke gik ind paa) med Penge at indløse den Statsjord, som virkelig var kjøbt eller arvet, m. m. (S. 272—76.) Resultatet bliver saaledes dog, at privat Ret og Fordeel kom i Collision med salus publica; og at man ikke fandt den rette Udvei til at forlige begge. — En bekendt tydsk Reislærd (A. F. Rudorff) har i Anledning af hans Undersøgelse af en Agerlov, noget sildigere end den Gracchiske, i et indledende kritisk Overblik af den agrariske Lovgivning i Begyndelsen af Roms 7de Aarhundrede, som det synes, meget klart fremskilt Forholdene ved lex Sempronia, eller den gracchiske Reduction, med retfærdig Upartiskhed fra begge Sider. Resultatet gik hans Ytringer: at „det Middel, hvorved Tib. Gracchus vilde sætte sine i sig selv gode Hensigter igiennem, kunde maaskee juridisk retfærdiggøres, men aldrig politisk;“ og at „udevet i et saadant Omfang, at det i høj Grad maatte angribe Grundeiernes hele Stand i deres Formue, til Fordeel for den uformuende Stand, („zu Gunsten der Nichtbesitzer“) vilde hans Foretagende sig som en vilkaarlig Haardhed.“ (Das Ackergesetz des Spur. Thorius,“ von Rudorff. Zeitschr. für geschichtl. Rechtswissensch. X. 1842. S. 25, 26.) Endnu maa jeg henvise til det nyeste Skrift, hvori de her berørte romerske Landbosforhold, og Niebuhrs Meninger kritisk drøstes; deriblandt ogsaa Forholdet, saavel imellem de patriciske Grundeiere — som Besiddere baade af privat Jordegods med fuld Eiendom, og af Statsjord — og deres Klienter (hvilke Forfatteren tænker sig som et Slags Coloner eller Hærbønder); som og imellem Patricierne og de plebeiske Jordbrugere (han betragter disse tildeels som et Slags Kronebønder;) *Will. Ihne* „Forschungen auf dem Gebiete der Römischen Verfassungsgeschichte.“ Frankf. 1847. 8. De nye, klæffe og interessante Anskuelser, som den skarpsindige, med agrariske Forhold fortrolige Forfatter af dette (i England udarbejdede) Skrift udvikler, fortjene vist nok sagtyndige Læres Brevelse.

af den Art fremfalder hos Samtid og Eftertid. Endnu efter henved 200 Aar kan man i Sverrige høre skarp Dadel, og vel ikke altid ugrundede Klager over en aabenbar Despotisme og Uretfærdighed i Carl XI. Reduction af Kronens, ikke blot bortskienkede, men ogsaa bortsolgte, overhovedet bortodslede Godser og Lehn, hvilke man ved Reductionen undertiden endog fratog offentlige Stiftelser, for at henlægge dem til Armeens Underhold. Her var det Gnevoldsmagten, der tillod sig og kunde sætte igiennem, hvad Aristokratiet ikke havde Kraft til at hindre, og hvad Borgerstand og Almue ikke følte noget Kald til at modsætte sig. Men kunde Graccherne vente sig en heldig eller fredelig Udgang af agrariske Reformer og Reductioner, der skulde udgaae fra en republicansk Regjering, i hvis Organisme der endnu fandtes saa stærke aristokratiske Kræfter? — Og havde disse Kræfter endog deelt deres Magt og Virken i Staten med Demokratiet, saa var det dog altid dem, der i og udenfor Regjeringen havde den mægtigste Støtte i den umaadelige Pengemagt hos Optimaterne og Ridderstanden.

Men om endog Tiberius Gracchus med nogen Sandsynlighed kunde haabe, at drive sine Agerlove igiennem ved Folkpartiet og Mængden — hvad havde han vel at vente, naar det skulde komme til deres virkelige Udførelse? — Havde den liciniske Lov udrettet noget betydeligt, saa var dens Virkning dog allerede saa godt som ophørt. Der gaves nu ikke mange anseelige og rige Familier, som jo besad meget over de lovbestemte 500 jugera; i hundrede Aar⁸⁶⁾ havde Ingen tænkt paa nogen Ageruddeling, eller paa at røre ved Eiendomsforholdet; og hvor mange Landgodser, selv om de oprindelig havde

⁸⁶⁾ Eiden G. Flaminius vilde have de senoniske Galliers Land — en Deel af Romagna, Urbino og Marca d'Ancona — uddeelt til trængende romerske Familier. (s. ovenf. S. 111.)

hert til Ager publicus, havde ikke stiftet Giere; hvor mange vare ikke ødelagte i Krigene, og med store Beføstninger igien opdyrkede; hvor umaadeligt var ikke Formuéstilstanden og alle sociale Forhold forandrede siden de første agrariske Love! — En uhyre Capitalformue, som Pengemæglere, Børselerere og Toldforpagtere holdt i Omløb, var sammenstrømmet i Rom og tildeels i de større Provindsstæder; i samme Forhold var Antallet steget af en i høi Grad ufølselig, fordærvet, venal Almue i Staden, og af forarmede Jordbrugere og Dagarbejdere paa Landet. Dette hele umaadelige Pengearistokratie, der strakte sig fra Rom ud over flere skatkyldige Provindser, og i hvis Svælg den patriciske Adelsstand saa at sige var gaaet under, vilde Tribunen C. Gracchus angribe i en væsentlig Deel af dets Magt — den faste Eiendoms. — Det hele, i alle Vilkaar, i alle Folkeclassers Tilstand, i alle Statsforhold, i den private Belfærd og i Nationalkarakteren med uhyre Magt indgribende sociale Misforhold, meente Graccherne at kunne standse og afhjælpe ved et Magtsprog af „den nivellerende Politif, som er saa tienligt et Rødsfab i Tyranniets Haand.“⁸⁷⁾ Deres egen Undergang var det første sørgelige Beviis paa, at Rom var moden til Revolutionernes og Borgerkrigenes Rødsler. Man saa ogsaa, at ei engang Tiberius, og endnu mindre den ved Broderens tragiske Død til Havn ophidsede Caius Gracchus, altid kunde eller vilde undgaae, til deres Formaaels Opnaaelse, at gjøre aabenbare

⁸⁷⁾ „Les Stoiciens, qui élevèrent les deux Gracches, — leurs inculquaient cette politique de nivellement, qui sert si bien la tyrannie, & les Fables classiques de l'égalité des biens sous Romulus & sous Lycurgue.“ *Michelet: Hist Rom. L. III. ch. 1.* (Ed. de Brux. p. 19.) (Dette er en Forfatter, som man hverken da han skrev Rom's, eller Frankriges Historie, vil kunne tillægge aristokratiske Grundfønelinger. Men Forfatteren af Bogen „om Folket“ (le Peuple) er dog alt for meget Historiker, til nogenstunde at kunne helde til Communisme.)

Brudd paa Forfatningslove, der havde deres Hævd og Hellighed fra en lang Række af tidligere Slægter.

Saaledes lod bl. a. Tiberius Gracchus sin Collega, Tribunen M. Octavius, der ved sin Modstemme vilde hindre det agrariske Lovforslag, affatte ved Folket — en hidtil uhørt Overtrædelse af Forfatningen, der gav de uaffættelige Folketribuners Anseelse det første livsfarlige Saar. Broderen Caius Gracchus, som ti Aar efter Tiberus Død optog hans Plan, (og endte, ligesom han, ved en voldsom Død) forfulgte den i en heel Række af Love, der i det mindste ikke altid vare, enten vise, eller retfærdige. At han stræbte at svække og forringe Senatet, laae i hans System, der gif ud paa, saameget mueligt at bryde enhver Overvægt i Regieringsmagten, som Aristokratiet havde tilbage. Imidlertid maae vi dog heller ikke i C. Gracchus tænke os En af vore Dages radicale Demokrater, eller vilde Demagoger. Han maa vel — ligesaa godt som enhver klog og erfarren republicanisk Statsmand i vor Tid — have lært og indseet, at det var ganske umueligt, at udrette noget til Statens Vel med en fordærvet, orkesløs og næringsløs Pöbel;⁸⁸⁾ og at man ikke uden yderste Fare kunde lade den saae eller beholde nogen afgjørende Deel i Magten, hvilken da var tilfals for Enhver, der kunde og vilde anvende sin Rigdom paa at købe den romerske Almues Stemmer i Comitierne. — Det var saa langt fra, at Caius Gracchus reent vilde knuse Nobiliteten, eller det nyere Aristokratie, at det snarere synes som han vilde benytte dets ved Rigdom uafhængige Stilling til at danne et Slags romersk Middelsstand af den nyere Adel, som paa den

⁸⁸⁾ „Von dem Volke erwartete er gar nichts; denn er wußte recht wohl, daß die Volksgerichte durchaus nichts mehr wehrt waren, und daß sie bis zu einer gewissen Ausdehnung aus einem Pöbel bestanden, welcher gerade so verdorben war, als die neapolitanischen Lazaroni.“ Niebuhr. (Röm. Gesch. Herausgeg. von L. Schmitz u. G. Zeiss. I. S. 413.)

ene Side kunde afgive en Modvægt til Senatets Embedsarristokratie, paa den anden Side medvirke til at holde Demokratiet's Fordærvelse, Pøbelmagten, i Aye. Man bør vel ikke anderledes forklare den mærkværdige og følgerige Lov, som Caius indbragte, hvorved Dommere i offentlige Sager, (judicia publica) eller i ethvert Tilfælde, hvor Noget anklagedes for en Statsforbrydelse, hvilke Dommere hidtil vare tagne af Senatets Samfund, herefter ogsaa skulde udvælges af Ridderstanden⁸⁹). Der fortælles, at C. Gracchus, da dette Lovforslag var gaaet igiennem, roste sig af: at med dette ene Slag havde han styrket Senatets Overmagt. Man kunde have svaret ham, siger Hegewisch: „Med den ene Anordning har Du gjort Pengeændene til Republikens Herrer.“ — Vi maae nemlig erindre, at Ridderklassen bestod af de Romere, hvis Formue satte dem i de øverste Classer og Centurier af Statens Censur eller Skattemandtal. Her fandtes saaledes vel ogsaa de endnu levende formuende patriciske Slægter, ved Siden af endel hædrede og berømte Familier af plebeisk Afstammelse, eller den egentlige nyere Adel (Nobilitas). Men Mængden, eller et meget stort Antal af Ridderstanden bestod dog af det, man kan kalde den romerske Pengeadel; og deriblandt især af den talrige Klasse af Publicani, Forpagtere af Statens indirecte Skatter, som ved den Maade, hvorved de, middelbart eller umiddelbart, (thi for Senatorer og Dyrigheds personer var det under deres Stand og Værdighed, i eget Navn at drive en saadan Næring) baade Enkelte og i Compagnier, (societates) havde bragt de rigeste Statsindtægter til at flyde igiennem deres Hænder, erhvervede de umaadelige Rigdomme, hvilke de, tidligere eller

⁸⁹) Jvf. Ruperti röm. Altherth. I. 245. Zeiss röm. Altherthumskunde. 1843. p. 326. („Er verordnete die Besetzung der Richterstellen zu zwei Drittheilen aus den Rittern.“) Hegewisch Gesch. der Gracchischen Unruhen. S. 154—157.

skidligere, opdyngede og fortærede i Rom. Enhver begriber, hvor svag og magtløs Lovens og Retfærdighedens Røst maatte være, naar Klager over Bestikkelser, Provindsernes Udsugelse, ulovlig Berigelse ved Underløb, Ran og vilkaarlig Behandling af de Skatteydende, skulde paakiendes af Dommere, hvoraf en stor Deel netop horte til den samme Klasse, som Soldforpagterne. Dersom C. Gracchus ikke, som Nogle mene, ved denne Lov vilde vinde de Rige⁹⁰⁾, ligesom han ved paa ny at fremdrage og hævde sin Broders agrariske Love, havde vundet Almuen; men kun har havt til Diemed, at svække Senatets Overmagt, og giøre Ende paa den Partisthed, senatoriske Dommere viste mod deres Venner og deres Parti: da har han været meget svaghjænet i sit politiske Blik. Ved denne Gracchiske Lov fik vel det gamle Aristokratie og Senatets Embedsmagt atter et føleligt Stød; men Udgang til Rigdommens Kilder blev tillige saaledes lettet og udvidet for Ridderstanden, at dens skulte politiske Magt forøgedes i samme Grad, som den uhyre Capitalformue, der vedblev at strømme sammen i den „evige Stad.“ — „Fra nu af — ere den nylig nævnte Forfatters Ord — var den romerske Republik ligesaa lidt et Demokratie, hvortil Graccherne saa gierne vilde giøre den, som den var et patricisk, eller Adelsaristokratie. Den blev nu først til et reent Peugearistokratie — det værste af alle; endskiøndt det skjuler sig meer end de øvrige Arter, og ikke udgjør noget sluttet Samfund.“⁹¹⁾

⁹⁰⁾ Det maa erindres, at Tiberius Gracchus havde forkyndt, at ville indbringe den samme Lov i sit andet Tribunal, hvilket han ikke opnaaede. Caius optog den, ligesom flere andre af Broderens Jæder. Hegewisch berømmer heller ikke denne, meer end Caius, for et Lovforslag, som han ligesom antager, at Tiberius vilde benytte „in der eigennützigen Absicht, bloß sich für diesmal einen Anhang zu machen.“ Anf. St. S. 63.

⁹¹⁾ Hegewisch: die Gracchischen Unruhen. S. 156.

Havde nu C. Gracchus paa den ene Side styrket Bøngemag-
 ten ved denne Lov, og vundet Folket ved at optage sin Broders
 politiske Idee, at reducere de store Grundeieendomme til Bedste for
 Landalmuen eller de smaa Jordbrugere: (uden at den følgende
 Tid viser nogen væsentlig Forandring til det Bedre i den romerske
 Landbosforsatning :) saa skadede han paa den anden Side heiligen
 Demokratiet selv, hvis Forsvarer han vilde være, ved den første
 Kornlov, (*lex frumentaria*) hvilken han ligeledes satte igien-
 nem ved Folkepartiet. Efter denne Lov skulde Staten sørge
 for Indkøb af Korn, hvilket igjen af offentlige Magasiner
 skulde udsælges een Gang om Maaneden til Enhver, der
 meldte sig, til en meget lav Priis.⁹²⁾ Dette var Begyndelsen
 til de siden i uhyre Grad stigende Kornuddelinger, som allerede
 60 Aar tidligere (R. A. 694, f. Chr. 60), efter Forslag af
 Folketribunen Clodius, gik over til Uddelinger af Korn uden
 Betaling til trængende Borgere.⁹³⁾ Dermed var Grunden
 lagt til Systemet for et Fattiggæsen i Staden Rom, eller
 til den romerske Pauperisme, der naturligviis i samme
 Grad maatte fordærve Almuen og forøge den ørkesløse, dag-
 drivende, i Udsjælhed nedstunkne Pøbel, som herved igjen Stats-
 forsætningen blev undergravet, og den ved „Brød og Skues-
 spil“ købte Pøbel, der kunde bruges ligesaa vel til Oprør,
 (skiondt man endnu ikke kiendte Barricadefrigen) som til at
 stemme i Comitierne, blev det ene af Revolutionernes og deres

⁹²⁾ Livii Epit. Libr. 70. En nyere Forfatter har meent, at C. Grac-
 chus ved Loven om Kornuddeling vilde bøde derpaa, at de Rige
 søgte at giøre Alt, for at hindre Udførelsen af hans agrariske Lov.
 (H. C. Reiff Gesch. der röm. Bürgerrechte. 1825. I. S. 84.) Mid-
 delet vilde i saa Fald dog være lige uheldigt valgt; og denne For-
 tilføier selv, at det „endnu mere fremmede Lediggang, og gjorde
 Folket endnu mere usforhammet i dets Fordringer.“

⁹³⁾ Cicero pro Sextio c. 25. (Jvf. Ernesti Clavis Ciceron. s. v. *leges frumentariae.*) Dio Cassius 38. c. 13.

Hovedmands Medstaber; ligesom længere hen den militære Magt blev det andet. Hvad den demokratiske Gracchus vilde giere til en billig Understøttelse, som Staten af sin overflødige Formue (og Finantserne vare i det Hele en af Romerstatens glimrende Sider) vilde yde Hovedstadens trængende Befolkning, som man, uagtet alle Agerlove, ikke var i Stand til at forsyne med Jord, og som vel desuden ofte duede lidt nok til at være Agerbrugere — dette blev inden et Aarhundredes Forløb en Hovedgrund til Frihedens og Demokratiets Undergang. — Naar man læser, at Kornuddeelingen allerede under Cæsar var stegen til den frygtelige Heide, at der, da han fik Magten, skal have været 320,000 saakaldte Borgere (altsaa med Koner og Børn vel i det mindste 9—10,00,000 Mennesker) i Rom, der maatte brødfødes af Regjeringen: da kan man ikke saameget undres over, at selv den rigeste Stat, Verdenshistorien kiender, alvorligt maatte føle en saadan Byrde, som at det kunde blive mueligt for Cæsar, at nedsætte Antallet af disse Statens Almisselemmer til henved det Halve, i Følge Suctons Beretning. (Cæs. c. 41.)

Gaius Gracchus, der troede sig forvisset om Medhold hos de Rige, ved den Indflydelse han havde skaffet Ridderstanden, og under sit toaarige Tribunat, ved flere Love i demokratisk Aand vilde befæste den vundne Folkegunst, havde ikke saasnart aflagt denne Værdighed uden at det kunde lykkes ham, tredje Gang at blive valgt til Folketribun, før han maatte prøve de første Utafnemmelighed, og Bøvelens Bøggelindighed. Vel holdt et Parti af Almuen endnu fast ved den Mand, der med mindre Reenhed og mere Lidenskab end hans Broder, dog havde et høiere Maal, end blot egoistisk Herffelyst for Die; men man seer dog, hvor svag Folkemassens Opstandskraft var i Rom, hvor enhver Borger endnu altid opvoredede med den religiøse Afgtelse for gieldende Loves Hellighed og den legitime

Dyrigheds Bud. Caius Gracchus, neppe 30 Aar gammel, endte som hans Broder, i hvis Fodspor han traadte. Begge havde, uden at ville det, for første Gang fremfaldt Revolutionens Borgerkamp og Blodscener indenfor Roms Mure, og begge faldt blandt dens første Dffere. Dersom det er historisk, hvad der fortælles, at Caius i Dianas Tempel, hvor han først havde søgt Tilflugt, for han forlod det, knælende skal have bønfaaldt Gudinden: at det vanartede, utaknemmelige Romerfolk maatte lide den Straf, aldrig at udfries af den Trældom, hvori det taaligt og frivilligt styrtede sig: saa kan man vel sige, at hans Bøn er bleven opfyldt. Men det turde vel ogsaa findes, at af Alle, Gamle og Nyere, der have skrevet om Graccherne, har Ingen yttret noget mere sandt om Caius „hvis ulykkelige Liv, efter Broderens Mord, var en Kamp imellem Bliot og Blodhavn“ end Hegewisch, der tilføjer: „Han kan være et advarende Exempel paa, at selv en fordærvet Stat maa man ei ville forbedre efter eenfaldige Begreber, men allermindst ved voldsomme Midler.“ — Vi maae erindre, at denne Historiker er En iblandt de Nyere, som dommer begge Graccher med den største Billighed, Retfærdighed og Erkiendelse af deres berømmelige Egenstaber.

II.

Det for Dphavsmandene ulykkelige Udfald af Graccher-nes Forsøg paa at angribe den oligarchiske Magt hos Optimaterne, Ridderstanden og de rige Grundeiere, havde vel ingen umiddelbar politisk Reaction til Følge; men heller ikke havde Fornylelsen af de ældre agrariske Love nogen egentlig eller kiendelig Virkning paa Landbosforfatningen. Den romerske Republik havde allerede naaet sin Udviklings Grændse. De ældre Tidens Modsatning og Kamp imellem to Stænder eller Hovedclasser af Folket, var udkæmpet. En i uhyre Forhold

stegen privat Rigdom, ved Siden af en, som det hentes, lige nudømmelig Statsformue, havde forvandlet den gamle Strid imellem Patriciere og Plebeiere til en Partiekamp imellem de Fornemme (Pengeadelen, Optimates) og den ubemidlede Masse (populares.) I denne Strid, hvis yderste og høieste Kraftanstrengelse fremtraadte i Kampen imellem Marius og Sulla, seirede Optimaterne. Sulla, Terroristernes Ideal, neppe engang opnaaet af Robespierre og Jacobinerne i Paris, afgjorde denne Seier saa grundigt, at der siden neppe mere for Alvor kunde være Tale om Folkemagt, eller et Folkepartie. Republiken gik til Grunde paa samme Tid, som dens oprindelige Idee, at den bestod i og ved Staden Rom, blev til en Illusion; da hele Italien, efter Krigene med de forbundne Stater (bellum sociale) blev indlemmet i den romerske Borgerret, uden at et egentligt repræsentativt Element kunde danne sig, eller blive optaget i Statsforfatningen. Borgere fra Italiens længst fraliggende Stæder og Egne skulde personligen møde i Rom, for at kunne stemme i Folkesamlingen. Man kan tænke sig, det blev ikke ret mange.

Ikke allene beholdt Hovedstaden herved bestandigen sin uhyre Dørvægt i al politisk Magt og Betydning; ikke allene blev den, som hidtil, det Midtpunkt, hvor Rigsdomsaristokratiet concentrerede sin Indflydelse paa Folket og Regjeringen; men den blev endnu meer end tilforn det Sted, hvor Bønnen af Italiens ubemidlede Befolkning samlede sig, tiltrukket ved den ulykkelige gracchiske Opfindelse, Kornuddelingen. Principet for denne var det samme, og ikke meget slettere, end den fra de franske Communisters Revolution udgaaede Fordring, at Staten — med andre Ord, Statens erhvervende og statteydende Eiendomsbesiddere — skal underholde den i de store Stæder sammendryngede Masse af Proletarer, naar denne, som det hedder, savner Arbejde; uden Hensyn til at dette Savn

netop er fremfaldt derved, at en Revolutionskrijs, der udspringer fra den samme Masse og dens Ledere, meere eller mindre har forstyrret den naturlige Gang i alle Næringsveie, tilstoppet og afledet mange Velstandskilder, og derved nødvendigvis tillige svækket Statens finansielle Kræfter. Heri havde Rom meget forud for vor Tids Stater; da dets uhyre Resourcer, under alle indre Revolutioner, ikke aftog, men snarere en Tid lang endnu forøgedes ved fortsatte Erobringer. Men denne Tilvært og Udvært blev skadelig for Romerstatens egentlige Kjerne, da den gik over alle naturlige Grændser. Italiens udenfra tilstrømmende Rigdom kvalte Landets indre Kræfter og Velstand. Befolkningen maatte næres ved de fra andre Lande og Verdensdele skareviis indførte Slaver; og Hovedstadens forarmede Mængde fodtes ved Korn fra Sicilien og Afrika. I een Deel var endog Roms indre politiske og sociale Tilstand endnu flattere, end i nogen af vor Tids revolutionerede Forfatninger. I Stedet for at man i vore Dage vil give Valget af Nationens Repræsentanter i Massens Hænder og i Factionernes Bold, havde enhver i Rom nærværende Borger — hvad enten han horte til de rige Ridders og Toldforpagters Stand, eller til den graadige Sværm, som Staten maatte skaffe Brød og Skuespil — en lige afgjørende Stemme i Lovgivningen. Det var saaledes Antallets, den ufrie Mængdes, af Folkeledere beherskede materielle Kraft, som man her umiddelbart anvendte. „Det var Byen Roms Pobelmasse, der nu forestillede det romerske Folks hele Almue — et Redskab for det fordærvede Aristokraties Factioner“²⁴⁾ — At under saadanne Forhold den lykkeligste, for en stor Deel vel ogsaa den bedre Deel af det sildigere Romerfolk, har været at finde i Provindserne og blandt Landboerne — tør vi vel antage; men

²⁴⁾ Madvig. Anf. St. p. 20.

det var ikke fordi Landalmuens Vilkaar i det Hele gik bedre Tider imøde, medens Revolutionerne begyndte og fuldendte deres Løb i Rom, og medens Borgerkrigen, der fra en Kamp imellem Partier gik over til Kamp om Enevælde imellem herskende Individier, udviklede sit store, rædselsfulde Drama, snart i Italien selv, snart i fiernere romerske Provindser.

Vi kunne overhovedet, efter samstemmende Vidnesbyrd af flere Forfattere over Romernes Landvæsen (Columella, Varro, Plinius, Appian) ikke andet end antage det for afgjort: at allerede længe før Republikens endelige Undergang, var Jordbruget i Italien kommet i Forsæld, og Folkemængden i Aftagelse; det første, fordi de Rige havde sammendynget større Mængder af Jordeiendom, end de altid havde Kræfter eller Arbeidere til at kunne bruge ved omhyggelig Dyrkning; det sidste, fordi Krigene tærede paa Romerstatens fribaarne Folkemængde, og Antallet af de mindre og frie Jordbrugere, saavel af denne Grund, som ved hiin overdrevne Udvidelse af de Mægtiges store Jordegodsfer, bestandig formindskedes. Der siges om Tiberius Gracchus, der var en Mand af en hos romerske Statsmænd ualmindelig Mildhed og Humanitet i Charakteren, at han skal have modtaget den første Impuls til sin Idee, at virke for Almuens forbedrede Tilstand, paa en Rejse giennem Etrurien, hvor han saa hele Strækninger af det fordum rigt cultiverede Land ligge øde, eller som Græssællede, og Trælle i Jern at dyrke de store Grundeieres Agre. Man havde allerede i lang Tid erfaret, at de liciniske Algerlove i Længden ikke kunde hindre Jordegodsfernes Udvidelse; eller at deres strenge Overholdelse ikke blev muelig, naar der idelig, ved Erobringer og Occupationer blev megen Statsjord tilovers, der omsider snarest faldt i de Riges Hænder, som havde Kræfter og Midler til at overtage den til de sædvanlige Betingelser. Jordeiendom blev til Gienstand for Speculation, ligesom den længe havde

været det for Patriciernes naturlige Stræben efter at consoliderede deres Uafhængighed ved fæste Besiddelser; og den vorende Capitalrigdom indskrænkede Formuen til et maadeligt Antal af rige og meget rige Familier,⁹⁵⁾ hvoraf bestandig endnu den allerførste Deel fandt deres egentlige Hjem i Hovedstaden. En formuende Middelsstand (som i England) kiendte Romerne ikke; en tilstrækkelig talrig og selvstændig Bondestand fandtes heller ikke; eller den astog og forringedes i sine Vilkaar, i Stedet for at udvove med Staten. — Vi lære endvidere af de ovenanførte Forfattere, at det saaledes allerede under Republikken begyndte Forsald af det romerske Landvæsen tiltog (uagtet Statens Tilvært i Land og Rigdom) under Borgerkrigenes Forvirring — og maaskee meer, end i nogen anden Periode under de rædsomme Nederlag og Menneffeslagninger, der fandt Sted tidligere i den anden puniske Krig, som overhovedet, ved en næsten trettenaarig fiendtlig Occupation, var i høi Grad ødelæggende for Italiens Velstand; senere i Krigen med de italienske Forbundsstater; og endelig under Sullas seirende Fremgang, der overfyldte Italien med Blod, udmarvede Alt hvad der horte til Folkpartiet ved Proscriptioner og Forviisninger, og forarmede velhavende Familier i Tusindevis ved Confiscationer.

Ofte finder man saaledes den vist ikke ugrundede Klage

⁹⁵⁾ Man finder det paafaldende, væssen usandsynligt, naar der siges: at nogle Decennier efter den anden puniske Krig talte Rom, iblandt omtrent 300,000 Familier paa Skattemaantallet kun 2000 formuende eller rige. (Det blev offentlig paastaet af Folketribunen Philippus. N. A. 619. «Non esse in civitate duo millia hominum qui rem haberent.» (Cicero de officiis, II. 21.) Men vi have dog slet ingen Maalestok for den Burdering af en rig eller formuende Romer, som Tribunen paa den Tid har anvendt. Vilke vi antage, at han har meent 2000 rige Familier, der kunde sættes blandt de øverste Classer i Census: da var Forholdet dog uden Tvivl gunstigere for Rom, end det er i nærværende Siekl i Frankrige.

gientaget: at Italiens Folkemængde aftog; at man saae hele Strækninger af Agerjord forvandlede til Græsgange (det samme Phænomen, der endnu viser sig i den romerske Campaigna;) og at Dværgavl tiltog paa Sædproductionens Beføstning. Den første maatte naturligviis, i stor Udstrækning, give en hastigere og lettere opnaaet Rente, end Opdyrkningen af øde Jord; og de Rige fandt bedre og lettere Veie, end Agerbrug, til at aagre med deres Capitaler i Hovedstaden. Imedens de vedbleve, baade før og efter Republikens Undergang, at sege til Statsmagts og det offentlige Livs, siden Keiserhoffets Sæde, den glimrende Pypigheds og den grændseløse Fordærvelses Middelpunkt, Staden Rom: betragtede og behandlede de Mægtige og Rige deres store Gods, enten som blotte Landsteder og Lystflotte, hvor de tilbragte en Deel af den hede Aarstid; eller tillige som en Deel af deres Erhvervsfilder. Det umiddelbare Agerbrug, maatte, under saadanne Forhold, meer og mere tabe sig; de store Godsøiere vare selv uhyrdige i Landvæsen, eller ligegyldige derfor; den gammel-romerske hædrede Stand af frie Landmænd (hvad der kan svare til vor selveiende Bondestand) forsvandt efterhaanden, ligesom den meer og mere blev fortrængt af Trællestanden, hvis Afkom, som desuden ikke var varnepligtig, blev Herrens Eiendom, og derfor af den store Grundeier i mange Tilfælde kunde benyttes lettere, end Leiesolk og Jordforpagtere. Den sidste Klasse forøgedes vel efterhaanden af de Frigivne, hvis Efterkommere tillige, baade i Rom og i Provindserne, efterhaanden gik over i Borgerstanden, og hævede sig ved erhvervet Velstand og Formue; men herved frembragtes en Blanding i Stænder og Folkeklasser, hvorved det egentlige gammelromerske Aristokratie, den patriciske Slægtadel, endnu mere fortrængtes og efterhaanden næsten uddøde.

Hvis nu endog, som vel maa antages, de tidligere

agrariske Love ikke have været uden Virkning, men til visse Tider, skiondt, som man let indseer, kun med store Vanskeligheds heder, have bragt endeel afhændet Statsgods over i Landalmuens eller de smaa Jordbrugereres Besiddelse og Dyrkning: saa kunne vi dog see, hvor afgjort en Modstand en saadan Forandring fandt, i det Caius Gracchus neppe var borte, før man ophævede Forbudet imod Afhændelsen af de Jordlodder, som ved Algerlovens Fornyelse kom i Almuens Besiddelse.⁹⁶⁾ Ideen om ubevægelig, udelelig Jordeiendom var overhovedet næsten fremmed for Romerne, hos hvem Enhvers absolute og ubetingede testamentariske Ret over sin Eiendom var herskende, fremfor al Arveret; og det var først under Keiserne, at Indstiftelsen af et Slags fideicommissarisk Arv kom i Brug eller blev retsgyldig.

Saa store og dybt indgribende Omvæltninger i Statslivet, i det hele sociale Liv, og i alle Landbrugets Dele, maatte ogsaa yttre deres Indflydelse paa det sidste hele Skikkelse. Revolutionerne i Romerstaten, i Folkets borgerlige Forfatning, i Stændernes Forhold, i Formuestilstand, Sæder og Levemaade, medførte ogsaa store Forandringer i Landbosforholdene, hvori man under Keisertiden tildeels finder en ny Tilstand udviklet. Uden at kunne gaae ind i en fuldstændig Undersøgelse og Skildring af sammes Beskaffenhed, maae vi dog saameget mere nævne dens vigtigste Grundtræk, da Grundformerne til den nyere Tids Landbosforhold upaatvilelig allerede maa søges hos Romerne i Keisertiden, af hvis Lovgivning, i Foræning med enkelte historiske Træk, vi kunne hente en nogenlunde tydelig Kundskab om disse agrariske Forhold. Vi kunne forudsende den almindelige Bemærkning, at de staae i et tydeligt og naturligt Sammenhæng med Tilværelsen af de store

⁹⁶⁾ *Appianus de Bello civ. l. c. 27.*

Landciendomme; og at man seer, hvorledes Nødvendigheden har medført, at da roligere og bedre Tider indtraadte i Italien efter August, søgte man nye Midler og Veie i Landbruget for at hæve det af sin sunkne Tilstand; nye Indretninger og Brugsmaader for at kunne opdyrke den forjæmte Agerjord, og danne Næringskilder for en stor Deel af Landalmuen, som enten var oprindelig fri, eller efterhaanden fra Trællestaden gik over til personlig Frihed; ligesom for de Slaver, man fandt det raadeligt, paa denne Maade at binde til Huus og Jord, hvilket under Borgerkrig og Revolutioner var blevet mere vanskeligt. Det synes utvivlsomt, at Trællestadens Forsvinden i Europa er forberedt giennem en Overgang i Landbosforholdene, hvorved Begrebet om Stavnsbaand, eller en til Jord og Bolig bunden Families Afhængighed af Grundherren, der dog ligesaa lidt kunde stille Familien fra Jorden, som den kunde forlade sin Stavn uden Herrens Minde, afløste Begrebet om den fuldstændige Eiendomsret til en Person, der herskede i den gamle Verden, ligesom endnu i Orienten.

Wille vi søge Oprindelsen til Keisertidens Landbosforhold i tidligere Tidsaar, da finde vi os paa en langt mere usikker Grund, og snart atter indviklede i det saa ofte undersøgte, mere omtvistede end opklarede oprindelige Forhold imellem Patriciere, Clienter og Plebeier, hvilket meder os ved ethvert Skridt i Romerstatens indre Historie. Vel har man anseet det for saa godt som endelig afgjort og oplyst, ved Niebuhrs berømte Kritik af den romerske Forfatning, og ved de Resultater af samme, der have fundet saa megen Indgang. Men ligesom det dog ikke manglede den store kritiske Forfatter paa Indsigelser imod endeel Punkter i hans Nedbrydelse af den ældste romerske Statshistorie: saaledes har han heller ikke i den sidste Tid undgaaet Indvendinger imod det System, hvorpaa han har grundet de romerske Rets- og Standsforhold

imellem Patriciere og Plebeiere, og disse Forholds Indvirkning paa Grundeiendom og Landvaesen. Der er saaledes f. Ex. nylig i en, i det mindste meget selvstaendig Kritik af endeel Niebuhrske Læresætninger, opkastet Tvivl imod Forklaringen af de oeconomiske Forhold imellem de to Folkeclasser. Det kan vist nok ikke andet, end forekomme noget besynderligt, at hvor Taleu er om Formue og Gield, der er det ligesom engang for alle afgjort, at den rige eller formuende Skyldherre eller Udlaaner, altid var en Patricier, ligesom den fattige Laaner altid en Plebeier. Allerede den Serviske Censur forudsætter dog Rigdom eller Formue hos begge Classer; og i sildigere Tider veed man, at netop de patriciske Familier i Almindelighed ansaae det for under deres Værdighed, at besatte sig med umiddelbar Pengehandel. Man har fundet det usforklarligt, at efter Rom's Indtagelse og Afbrændelse ved Gallierne, da den almindelige Odelæggelse ligejaavel maatte træffe Patricierne som Plebeierne, skulde det dog kun være hine, som bragte de sidste i en fortrykt og afhængig Tilstand ved Pengelaan. Niebuhr selv har ikke fundet sin egen Oplosning af disse Gaader meget tilfredsstillende; og Andre have meent at finde en bedre Udvei ved at antage, at den Gield, som den usformuende Folkeclasser paadrog sig, ikke var Pengelaan, men opløbne Restancer i den aarlige Landgilde eller Jordafgift, som Clienterne ikke havde kunnet udrede til deres Patroner.⁹⁷⁾ Man maatte da i det Hele tænke sig Patriciernes Clienter som et Slags smaa Forpagtere eller Fæstere, (tenants) der ikke havde deres Jord umiddelbart af Staten, men af en privat Godsbesidder, til hvem de stode i et afhængigt Forhold, hvis Natur, i Forbindelse med Clientlets hele Rettsforhold, det imidlertid neppe vil være ganske let, tydeligt at lægge for Dagen.

⁹⁷⁾ W. Ihne Forschungen auf dem Gebiete der Röm. Verfassungsgesch. S. 77.

Hvad der synes klart ved en nærmere Betragtning af de romerske Landbosforhold under Republikken er, at den saa længe vedvarende, ideligt fornyede Strid om Jordbesiddelse ikke blot kan have bevæget sig imellem de to Folkeclasser, Patriciere og Plebeiere; saaledes at kun blandt de første fandtes de store Godsceiere, imedens Plebeierne altid maatte noies med deres smaa Jordlodder, og ofte ei engang kunde holde sig ved disse, naar de vare forgiældede, og givne til Priis for haarde, ubarmhertige Skyldherrer. Noget saadant lader sig mindst tænke i Gracchernes Tid, da de gamle Tiders Forhold imellem Stænderne for længe siden havde forandret sig, og hverken Rigdom eller Magt længere udelukkende tilhørte Patricierne. Men heller ikke synes det, selv ved Niebuhrs kløgtige Forskning og Conjecturer, at være bragt paa det Nene: paa hvilken Maade Patricierne skulde eie og bevare en dem tilhørende udelukkende Ret til Overdragelse af Statsjorden, (Occupationsret) og Plebeierne dog uophørlig føre Klage over, at de Rige fordrev dem fra deres Jorder? — Være disse oprindelig uddeelte af Staten til Plebeierne med Eiendomsret, saa kunde de umueligen paa en reent ulovlig Maade fordrives fra deres Jord (*„agro pelli“*, som det hedder i et Fragment hos Sallust.) Havde formuende Plebeiere købt Statsjord, og vare de, paa Grund af Patriciernes formeentlig udelukkende Rettighed, fordrevne fra en slig Besiddelse — saa kunde det ikke være saadanne Tilfælde, der vakte den i lange Tidsrum vedvarende, eller ideligt gienkommende Giæring og Misfornøielse hos den uformuende eller fattige Almue, som man meente at kunne afhjælpe ved Agerlove, Reductioner, Colonier og Jorduddelinger.

Derksom det lod sig antage, at de store romerske Jordergodser vare opstaaede under lignende Forhold, som den nyere Tids, eller at Patricierne tidligere, i det mindste i en betydelig Deel af deres Clienter, (som man umueligen Alle kan tænke

sig som bosatte i Staden Rom) havde havt et Slags Jordleiere eller Fæstebønder paa deres occuperede Statsjord, af hvilke mange, ved at forgieldes og forarmes, maatte opgive deres Lodder, hvoraf Grundherrerne derefter inddrog flere og flere under deres større Hovedgaarde, hvilke de umiddelbart dyrkede, deels ved frie Arbeidsfolk, men længere hen især ved Trælle:⁹⁸⁾ da vilde uenigelig adskillige uklare og modsigende Omstændigheder i de romerske Landbosforhold lettere lade sig forstaae og forklare. Vi vilde da lettere begribe Landalmuens tiltagende Forarmelse, endnu forinden alle de unaturlige, folkefordærvende Forhold indtraadte, som Statens uhyre Udvidelse medførte for Italien; og det vilde blive mere forklarligt, at man saa tidt ved de saakaldte Colonier, eller Udslytning af fattige Familier fra Rom paa uddeelte Lodder af Statsjorden, kunde haabe at ophjælpe Agerbruget og Folkets Velstand. Bestod denne forarmede Mængde mest af jordløse Landbosfamilier eller udviste Jordfæstere, som Nød og Armød havde drevet til at søge Tilflugt i Staden: da kan man finde det rimeligere, at vente sig statsgavnlig og varig Frugt af at forplante saadanne Familier i tusindeviis fra Rom ud paa smaa Jordlodder; end

⁹⁸⁾ Det er denne Mening, som den nylig anførte Forfatter har opstillet imod de Sætninger og Anskuelser, som efter Niebuhrs Tid have været de mest gieldende. (Almindeligt erkendte kan man dog ikke kalde dem, naar tre saa bekendte tyske Retslærde, som Guschke, Puchta og Rudorff, ei engang ville antage et af de vigtigste Punkter: at den Viciniske Lovs Reduction indtil 500 jugers allene skulde strække sig til Statsjord.) »Der naturlige Gang der Civilisation ist auf Centralisation gerichtet. Ein ähnliches Streben, wie bei dem fortschreitenden Staate, zeigt sich in den kleinern Kreisen aus denen der Staat besteht. Der Gutsherr sucht mehr und mehr Land unmittelbar in seine Hand zu bekommen, und seine Oberherrlichkeit in Eigenthum zu verwandeln. Wie dieser Process in den neuern Staaten Europa's Statt gefunden hat, ist genugsam bekannt; aber auch im alten Rom brachten ähnliche Verhältnisse ähnliche Folgen hervor.» o. s. v. Zhone's Forschungen, &c. p. 83.

dersom man skal tænke sig disse Colonister allene som Proletarer, udtagne blandt Hovedstadens Bøbelmasse. — Der gives i øvrigt mange og store Vanskeligheder, foruden de her berørte, dersom vi vilde søge Oplysninger for den hele historiske Udvikling af Romernes Landbosforhold i disses Forfaldstid, eller i Republikens sidste to Aarhundreder, under Borgerkrigen og Overgangen til den militaire Enevoldsmagt. Dette maae vi her forbigaae, og vende os til et Par af Keisertidens agrariske Forhold, der ikke blot vare Overgangsformer, men føre til en næsten fuldkommen Analogie med velbekjendte nyere.

Romerne kiendte i hiin Periode ikke allene den almindelige Jordleie, eller Forpagtning, (*locatio, conductio*) under forskjellige Betingelser (f. Ex. i Henseende til Tiden; man bortleiede Jorden paa visse, undertiden paa fem Aar; men stundom ogsaa paa hundrede Aar.) De kiendte i Keisertiden ogsaa en Forpagtning eller Afstaaelse, der temmelig noie svarer til vort Arvesæfte, og som forekommer fra Slutningen af det 3die Aarh. efter Chr. Den synes oprindelig at være indført paa Statens Domainer, som nu for en Deel gik over til at blive Keiserens, og hvor naturligviis enhver stor Forandring i Landbosforholdet lettest kunde indføres. Den saakaldte *Emphyteuse* (*jus emphyteuticum, jus perpetuum*) kan maaskee antages at være stiftet for fribaarne romerske Landmænd eller Jordforpagtere, der overtog øde Jorder til Opdyrkelse; og dens Natur synes oprindelig at være grundet paa den Regel: at Udelse af den engang fastsatte Afgift eller Jordskyld sikrede Contractens eller Arvesæftets Bedvaren, og Jordens eller Brugsrettens arvelige Overgang i Familien. Men en saadan Besskaffenhed var dog ikke udelukkende hos den emphyteutiske Forpagtning; denne kunde ogsaa finde Sted for et bestemt Tidrum, eller ophæves ved fælles Overenskomst; men (efter nogle Retslærdes Mening) ikke efter Emphyteutens eller

Arvefæstercens Godtbefindende. Man finder i sildigere Tider (efter Midten af det 5te Aarhundrede) at keiserlige Forordninger bestemte Retsforholdet ved dette Slags Jordsæfte saaledes, at naar det engang var grundet ved en skriftlig Contract, skulde det i alle sine Punkter og for bestandigt overholdes fra begge Sider. En Forordning af Keiser Justinian fastsætter ogsaa udtrykkelig angaaende saadanne „Besiddelser ved emphyteutisk Ret“, som de her kaldes: „at de for bestandigt skulle forblive hos dem, der have overtaget dem, og hos disses Efterkommere.“ Emphyteuten eller Arvefæsteren kunde dog, med Grundherrens Samtykke, afhænde sit Jordbrug til en Anden; men der var tillige sørget for, at Grundæieren ikke skulde udsættes for betydelige Tab ved Jordens Forringelse. Ved slet Dyrkning, ved i tre Aar ikke at betale sin Afgift, eller ved at overdrage sit Jordbrug til en Anden, uden Gierens Samtykke, forbrød en Emphyteut sin Ret til Jorden; og i ethvert Tilfælde, hvor den ikke, enten ved Arv eller Testamente, gik over til en Slægtning, men skulde overdrages til en Fremmed, skulde der gives en billig Indfæstning til Grundherren (laudemium), hvis Sterrelse, naar den ikke udtrykkelig var angivet i den oprindelige Contract, bestemtes til $\frac{1}{3}$ Deel af Jordens daværende Værdi, for, som det hedder i K. Justinians Lovgivning, „at ikke Herren, fristet af Gierrighed, i saadanne Tilfælde skulde kræve en alt for urimelig og byrdefuld Pengejum.“⁹⁹⁾

Vi finde saaledes her en mærkelig, med nyere Grundsatninger for en paa begge Sider fordeelagtigere Indretning af Jordleien, eller det middelbare Jordbrug paa større Godser, overensstemmende Forandring i de romerske Landbosforhold. Fra dette, i det mindste i sin oprindelige Natur paa en fri

⁹⁹⁾ Lex. 3. C. Justin. de jure emphyteut. (IV. 66.) Jvf. hist. Tidsskr. II. S. 535. 36.

Overeenskomst imellem Grundeiere og Forpagtere eller Arvesfæstere byggede Jordbrug, adskiller sig et andet, hvis Bestaaelse og Vilkaar synes ligefrem at henlægge dets Oprindelse til den ovenfor nævnte Forandring i Trællestændens Vilkaar, der strakte sig til en vis Grad af personlig Frihed, og til et Retsforhold, som meget nær svarer til Middelalderens og nyere Tiders Borneffskab og Livegenskab; nemlig det saakaldte romerske Colonat. Naar i ældre Tider den jordeiende Romer gav en af sine Trælle et Landbrug, enten at bestyre som Avlsforvalter, eller at drive for egen Regning som Forpagter: beholdt Herren ikke allene sin Eiendomsret til Jorden, men ogsaa til Trællens Person. Han kunde, naar det lystede ham, tage ham bort fra Jorden og sælge ham til en anden Herre, imedens han maaskee afhændede Jordbruget til en Trediesmand. Dette kunde derimod ikke skee efter Colonatets Retsforhold. Saaledes som dette gjaeldt efter Keiserlovene fra det 5te og 6te Aarh., vare de romerske Coloner, ganske som Livegne, bundne til Jord og Hødestavn; Herren kunde hverken ffille dem fra deres arvelige Hæstajord, (ikke engang med deres Samtykke) sælge dem foruden Jorden, eller holde dem tilbage naar Jorden blev afhændet. Vilde en Grundeier overtræde dette Lovbud, var Salget ugyldigt og Kjøbesummen forbrudt. Ligesaa lidt kunde Colonen enten opffige sit Hæst, eller fflytte fra sin Gaard, uden at blive ansæet og straffet som en Remningsmand; og Husbonden (Patronus) kunde vindicere ham, eller fordrø ham tilbage, i hvilken Stilling han endog var. Dette Forhold udtryffes, med Hensyn til Colonerens personlige Ret og Frihed, saa tydeligt i et Hovedsted af K. Justinians Landbosforordninger, at man aldrig kan tage Feil deraf. Der siges om Colonerne, at „ffiondt de synes fribaarne af Stand, agtes de dog for Trælle af Hødestavnen,

eller af den Jord, hvor de ere fødte.¹⁰⁰⁾ I den Henseende var altsaa Colonatet aldeles det samme som Livegenskab. I andre Tilfælde synes Retsbegrebet om Colonernes personlige Frihedstilstand mere vaklende eller usikkert, da Lovstederne ikke altid ordlydende stemme overeens; nogle f. Ex. fremstille disse Landboer som frie Personer (ingenui); andre sige om dem, at de vare givne hen i en Art af Trældom, at de ikke havde Frihed ved Fødselen; eller de modsættes en fri Person, der var sin egen Herre (sui iuris.) Alt dette passer ligeledes overhovedet paa Livegenskab og Bornedskab; ligesom den Lovbestemmelse, at en romersk Colonus kunde underkastes en lempeelig Revselse af sin Herre (verberibus modice castigari;) men at han havde Ret til Søgemaal imod Husbonden, naar denne enten vilde trænge ham fra hans Jordbrug, ulovligen forhøje hans Afgift, eller begik nogen Misgjerning imod Landboen. Naar man tillige seer hos et Sted af en romersk Forfatter fra det 5te Aarh.,¹⁰¹⁾ at en Colonus kunde frigives af sin Patron (hvorved neppe kan forstaaes andet, end at det stod i Herrens Magt at have Stavnsbaandet og Colonatforholdet for et Jordbrug eller en Gaard, naar han gjorde Colonen sui juris, eller gav ham fuld personlig Frihed af ethvert Forhold til sin Herre;) saa synes det klart, at ogsaa dette tyder hen paa den oprindelige Mangel paa denne Frihed hos Colonerne; og at man maa søge denne Stands eller Folkeclassens Oprindelse i den ovenanførte Grund: Frigivelse af saadanne Trælle, der vare fødte eller opvoxne ved Agerbrug paa Herrens Gods, og som man i en vis Periode fandt det raadeligt og fordelagtigt, under de angivne Vilkaar, at

¹⁰⁰⁾ „Licet conditione videantur ingenui, **Servi tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimentur.**“ Cod. Just. Lex un. de Colonis Thracens. XI. 51. (Jvf. hist. Tidsskrift. II. 537. og flg.)

¹⁰¹⁾ *Sidon. Apollonaris Lib. V. Ep. 19.* Paris 1619. 4to p. 369. 370.

tildede Jord i Livsfæste, eller endog arveligt Fæste. Paa denne Maade gav man, ved en halv Emancipation, den til Landbo eller Colonus forvandlede Træl en vis Grad af huuslig Selvstændighed, med Udkomst til at erhverve sig egen Eiendom og Formue: Rettigheder, som forplantedes til hans Familie og Efterkommere; men fængslede ham og selv disse til en vis Jordplet og et vist Jordbrug, hvis Areal engang for alle var uforanderlig bestemt. Det sidste følger naturligviis af Lovbudene om den for bestandig fastsatte Canon eller Landgilde, om det Uoploselige i Forholdet, og Forbudet mod at overdrage nogen Landbo til en anden Person, undtagen hans hele Jord tillige blev afhændet til denne. At de romerske Love derimod tillod en Jorddrot, som eiede flere Landgodser, at flytte Coloner fra det ene Gods, naar det havde for mange, til et andet, der havde for faa — en Omflytning som da for Fremtiden skulde være uforanderlig — synes i sig selv rimeligt og billigt; men ligesom det har Lighed med den Ulfik hos vore Herremænd i forrige Tider, at tvinge stavnsbundne Bønder eller Bondesønner til at modtage øde eller fæsteledige Gaarde paa Godslet; saaledes maatte vel ogsaa denne romerske Lovforskrift ikke sjelden være udsat for at kunne misbruges.

Endskjøndt vi her ei kunne gaae videre i Undersøgelsen af disse nyere Landboforhold i den romerske Keisertid, maae vi dog endnu engang gientage den Bemærkning, hvor tydeligt de indeholde den næsten allerede heelt udviklede Grundvold til *Middelalderens Landbo- eller Bondestand*, saaledes som den, efter Christendommens almindelige Indførelse, efter den nyere christelige Kirkeforfatnings Organisation og de geistlige Capitels- og Klostergodseres Stiftelse, viser sig overalt paa disse Corporationers Landeiendomme — og som den tillige, saa tidligt som Diplomer og andre historiske Kilder give os Kundskab om Landboforfatningen paa private Jordegodser,

fremtræder i Grundherrens Forhold til hans Jordfæstere, Bønder eller Borneede. Ja, hvad mere er, vi finde allerede i de romerske Keiserlove Beviser for, at Colonerne undertiden boede sammen i Landsbyer eller udgjorde Bymenigheder, som havde deres egne Forstandere (procuratores, ligesom et Slags Sognefogder) og Underdommere (Herredsfogeder, Birke- dommere, pedanii iudices) der afgjorde Colonerne's Retsstridigheder.¹⁰²⁾ Ligesom der nu endog findes Exempler paa, at store Godsseiere i Keisertiden undertiden af Senatet erhvervede et Slags Kiebstedsret (Torveret, jus mundinarum) for deres Landsbyer; saaledes gives der i Justinians Lovbog¹⁰³⁾ en mærkelig Anordning, der forbyder de endnu levede frie Landbrugere (Selvseiere, vicani, rustici) at give sig tillige med deres Jordbrug under en mægtig Godsseiers eller Patrons Beskyttelse, imod en bestemt aarlig Afgift — med andre Ord, at give sig i Borneedskab eller Colonatforhold. Dette Forbud beviser dels, hvad desuden af en Mængde Lovsteder og andre Kilder ligger for Dagen, at det romerske Colonat i første Halvdeel af det 6te Aarh., og vist nok langt tidligere,¹⁰⁴⁾ har været almindelig udbredt; det synes tillige at vise, at den romerske Regjering allerede for 1300 Aar siden kan have fundet de samme Grunde og søgt de samme Midler til (ved Colonatet) at forebygge en fuldstændig Undergang af den uafhængige Landbostand, eller af de frie og selvstændige mindre Landbrugeres Klasse: som man i det 18de og 19de Aarhundrede i Tyskland og flere Lande har indseet og anvendt imod Livegenfskab, Stavnsbaand og Borneedskab. Men Regjeringen kan maa skee

¹⁰²⁾ Cod. Justin. lib. III. tit. 3. b. 2.

¹⁰³⁾ Cod. Justin. XI. tit. 53. b. 2.

¹⁰⁴⁾ Justinians Codex blev publiceret 529 e. Chr.; men den er, som bekendt, en Samling af ældre og tidligere Forordninger fra meget forskellige Tider, som Keiseren gav Lovkraft.

deuden have havt en meget nærliggende Grund i de Tilfælde, som hyppig fandt Sted under Keiserne, at frie Avlsmand eller Selviere, der fandt sig værgeløse, forarmede og trykkede af Skattebyrder, gave sig under en mægtig Patrons Beskyttelse, imod at tilstaae ham en aarlig Kiendelse; og derved søgte at undgaae at erlægge deres Afgifter til Staten.¹⁰⁵⁾

I det 6te Aarh. — eller hvilket andet Tidspunkt hiin Forordning tilhører — var den ikke meer end et enkelt Lovbud for Diebliffet, der snart igien blev henlagt, eller blev uden vedvarende Virkning. — Colonatet har været et af historiske Grunde betinget Landbosforhold, der uden tvivl har udbredt sig fra Italien til en stor Deel af de romerske Provindser udenfor dette Land, og folgelig saameget lettere har kunnet vedligeholde sig efter Christendommens Udbredelse, og stifte det nyere Forhold imellem Grundeiere og Borne, som vi forefinde i Tydskland og Frankrige, strax efter de germaniske Indbrud og

¹⁰⁵⁾ Herom handler bl. a. Libanius i en af sine Taler, (Orat. 17, de patrociniis: *περι τῶν πατροκινίων*) hvoraf man sees, hvorledes de offentlige Dyppberfelsesbetiente, naar de indfandt sig i Landsbyerne ser at indtræde Skatterne, endog vare udsatte for grove Mis-handlinger af saadanne Bønder. Gothofredus henlægger denne Tale omtr. til A. 391 eller 392 under K. Theodosius. (*Libanii Orat.* ed. Reiske Vol. II. p. 493—525.) En mærkelig Skildring af anden Art finde vi hos Kirkeskribenten Salvianus (fra Mitten af det 5te Aarh.) Denne fremstiller de fattige og statsfyldige Agerbrugere (*tributarii pauperes & egestuosi*) som sulkende under saa tunge Byrder, at Mange gribe til den Udvei, at forlade Jord, Huns og Hiem (*agellos ac tabernacula sua deserant, ut vim exactionis evadant*) og udvandre til Gotter, Vandaler og andre Barbarer; Endeel derimod søge at redde sig ved at overgive sig selv i de Riges og Mægtiges Vold. (*Tradunt se ad tuendum protegendumque majoribus, deditiosque se divitum, & quasi in jus eorum, ditionemque transcendunt.*) Dette, siger Salvianus, kunde være rodsværdigt af de Rige, dersom de ikke søgte deres Patrocinium; *«si quod se dicunt humiles defensare, humanitati tribuerent non cupiditati.»* c. f. v. *Salviani opera*, c. *Commentar. Cour. Rittershusii, &c. Bremæ 1688.* p. 98—99.

Erbringinger i den romerske Stat. Vi kunne ikke allene betragte det som Oprindelse og Anledning til Bornedskabet; men det maa forekomme os at have af den historiske Klarhed, som i saa gamle Forfatninger er muelig at tilveiebringe, at Bornedskabet ikke er andet end en umiddelbar, noget anderledes modificeret Fortsættelse af et ældre agrarisk Retsforhold, der i alle sine Dele og Omstændigheder, (deriblandt ogsaa Børnepligtens Forbindelse, under visse Betingelser, med Colonernes Stilling til Grundherren, ligesom Landskattens Ydelse af denne¹⁰⁶⁾) ja endog næsten i enhver Benævnelse, gienfindes i Middelalderens tidligste Fordebøger og andre Kilder til Landbosforholdenes Historie. Man kan derfor ikke andet end undres over, at det ikke mere er benyttet til at oplyse denne Historie i de nyere Lærdes Undersøgelser og Dplysninger f. Ex. om Fordebøgerne.

Uagtet nu i øvrigt alle Retslærde og Oldtidsforskere ere enige i, at Colonatets første Oprindelse hos Romerne selv er ubekendt, berettiger dog de historiske Forhold os ganske til den Slutning: at det i sin Oprindelse maa være udgaaet fra flere Tidsomstændigheder, og efterhaanden har dannet sig, deels ved privat Overeenskomst; deels i enkelte Tilfælde, og i det Store, naar den romerske Regiering har benyttet Omstændigheder, hvor den kunde forflytte en Mængde af trængende Algerdyrkere eller brodløse Proletarer, som Colonister, til saadanne Strækninger af Statsjord, der ved Krigen og indvortes Uroligheder vare blevne øde. At man dog ikke i noget Tilfælde med Sikkerhed tør regne Colonernes Stand ældre, end det andet Aarh. efter Chr., synes afgjort. — Naar vi derfor i Særdeleshed

¹⁰⁶⁾ Colonen var vel ikke egentlig fri for Grundskat; men Staten fortrede den af Husbonden, og maaskee har man antaget, at den var indbefattet i den fastsatte Landgilde. Naar personlig Afgift (Kopskat) var paalagt Colonerne, blev denne ligeledes krævet af Patronen; men han havde Ret til at fortrede den erstattet. (Jvf. J. Walterer Gesch. des Röm. Rechts. 2. Ausg. 1. S. 502.)

vilde see hen til Colonatet, som en mærkelig og interessant Statsinstitution, til den romerske Lovgivning for samme, og til den Mand, som har dicteret den, da vilde vi overhovedet finde, at det uden Tvivl var Statens Lary, Hensyn til Agerbruget, Landets Dyrkning, Jordskyldens og andre Afgifters betryggende Ydelse, som man fortrinlig har havt for Sic; og at af en saadan Omjorg for Colonerne selv, der allene skulde udgaae fra Humanitet og Bessiermelse af almindelige Menneskerettigheder, vil man have vanskeligt ved at finde Spor i Keiserlovene. Det er saaledes vel ogsaa temmelig afgjort, at man i det mindste lod det skee, at Grundeiere opfyldte deres Forpligtelse til at stille et vist Antal Soldater, i Forhold til deres Jordeiendoms Størrelse, ved at udtage dem blandt deres Coloner. Her var man, i det mindste naar Hæren trængte til at recruteres, ikke nøielseende i at overholde de strenge Forbud imod Landboens Vortstjernelse fra hans Fæstjord.

Derfor vi nu endogsaa i det Hele vel kunne betragte Colonatets Institution som en Overgang i Landboforholdene til det Bedre fra den gamle Verdens egentlige Trællestand, og virkelig finde, at de romerske Keiserlove bestemt og strengt stille imellem begge, og forbyde Godsseiere at betragte og behandle deres Coloner, som Trælle; saa er det dog baade rimeligt, at Colonerne's Fri g i v e l s e blev langt mindre almindelig, end Trælle- nenes, og oienlyndigt, at en bedre, mere uafhængig Landboelasse, den frie Avlsmand, Selveier eller romerske Colonus, saaledes som han fandtes og nævnes i Catos, Barros, Ciceros og endnu i Columellas Tid (efter Midten af det 1ste Aarh.), overhovedet var forsvunden, eller efterhaanden sunket til en nedtrykt, halv ufri og afhængig Jorcleier. Det var et Beviis mere paa, at Kiærnen af den romerske Landboestand var udhulet og for- tæret, og at den i det vestlige Rige, med hver Generation mere svækkede og nedbrudte Stats- og Folkraft laae i sit fjerde

Landedræt: naar vi hos Forfattere fra det 5te Aarh. (for Ex. Salvianus) finde det klart og tydeligt udtalt: at de overblevne frie Jordbrugeres eller romerske Selveieres Trængsel og Udsjæthed var steget til den Grad, at de kun have Valget imellem at sælge deres personlige Frihed, enten til Barbarerne, som allerede havde overstrømmet og indtaget en stor Deel af Italien, eller til romerske Grundherrer, under hvis Beskyttelse de indtraadte som stavnsbundne Borne. Dette er kun eet Træk af det hele sorgelige, jammerfulde Billede af det vestlige Romerriges ynkelige, sønderlidte, i den dybeste Fornedrelse nedstunkne Tilstand under dets sidste Oplosningstid.

12.

Juden vi forlade den i syv hundrede Aar opførte, i fem hundrede Aar fra Magtens og Størhedens Spids til Fald og Undergang langsomt dalende Romer-Colos — den antike Verdens største Kæmpeværk, den eneste Statsbygning af saa uhyre Forhold i alle sin Organisations Dele, i alle politiske Kræfter og Udviklinger, men ogsaa i alle Misbrug og Udartninger af disse, i al Fordærvelse og Ødelæggelse af enhver stor og ædel Skikkelse, som Oldtidens Cultur og Civilisation havde været i Stand til at frembringe: ville vi endnu kaste et Henblik paa nogle af de Hovedtræk i den romerske Stats Forsald, som nærmest kunne slutte sig til Formaalet for disse Betragtninger. Vi ville, saavidt den her foreskrevne Korthed gjer det mueligt, betragte, hvad der, under den indvortes Tæring og Forraadelse, som blev Romerfolkets lange Dødsyge, efterat det henved et Aartusinde havde virket i levende Kraft paa Historiens Skueplads, fornemmelig havde sit Udspring fra Statens Væsen og Institutioner, fra deres eiendommelige Natur og Livsbane, eller deres historiske Udvikling. Vi ville endnu et Dieblif betragte, hvorledes det Folk, der saa længe af Alle i

den gamle Verden var det kraftigste og mægtigste i sin politiske Tilværelse og historiske Virken, endte med at blive det svageste, uhykkeligste og mest fornedrede. Det skal ikke være et Forsøg paa, i disse Dieblif at udfaste Billedet af „Roms Forsald og Undergang“; men kun en Henvisning til enkelte af de væg- tigste og mest afgjørende indvortes Marsager til saa uhyre og fordærvelige Virkninger. Det er heller ikke saameget den sildigere Statsforfatning, eller Keiser-Regieringen i dens organiske Væsen, og i dets Forandringer, vi her have for Die: som det er det romerske Folk, Borgerfamsundet og Landalmuen, med dens Tilstand og Lidelser, i Overgangstiden fra den gamle Verden til den nye.

Det er allerede viist eller antydet i foregaaende Betragt- ninger, at Romerstatens hele indre Historie udgjorde ligesom en uafbrudt Modsatning og Kamp imellem dob- belte Elementer og Interesser: Magtens, Aristokratiets, Erobringens, den samlede Formues og Rigdoms paa den ene Side; Kraftens, Demokratiets, Folkemasfens, Borgerfrihedens, den erhvervende, umiddelbart producerende Almues Interesser og Rettigheder paa den anden. Vi kunne paa en vis Maade sige: det var tillige en bestandig vedvarende Conflict imellem de to Hovedfactorer i det romerske Statsliv, Krig og Ager- brug. Men i en Stat, hvor det, som i den nyere Tid be- tragtes som noget episodisk ondt og uheldigt, var den nor- male Tilstand — hvor Krig, Erobring, og den herved uden- fra indstrømmende Capitalrigdom, eller Tilvæxten af bevægelig Formue, saa at sige uafbrudt vedligeholdt sig en lang Række af Aar- hundreder: der var det, især hos et Folk som Romerne, en nund- gaaelig Nødvendighed, at det første af hine Elementer, det aristo- kratifke — uagtet en ligesaa uafbrudt Stræben og Virksomhed for at bringe den politiske Overvægts Skaal til at synke paa den demo- kratifke Side — dog maatte beholde, eller, efter tvungne Afstaaelser,

gienvinde den Overmagt, som en gammel Stilling i Staten, Besiddelse af store Grundeierdomme og udenfra tilstrømmende Rigdom, havde givet den. En saadan Overmagt kunde vel angribes og indenfra svækkes; men ikke udenfra brydes, førend begge Republikens Hovedkræfter, Aristokratiets og Demokratiets, gik til Grunde, eller maatte bøje sig under den militaire Despotismes Ouevoldsmagt; efterat alle Midler fra begge Sider vare udtømte for at bøde paa den gamle Forfatnings tidt rystede og voldsomt angrebne Organisme. Denne Forfatning var i det Hele udgaaet fra en fattig, tarvelig, krigerisk Nation, og den holdt sin Organisme vedlige saalange Romerne kunde holde ved deres oprindelige Nationalitet; den kunde modstaae Kampen imellem aristokratiske og demokratiske Standsinteressjer, men ikke en fremmed Forsinelse, ikke Aftens Rigdom og Lurus. Jeg har tilforn viist, at Krigen, som Romerstatens egentlige Livskraft og den moralske Folkeaaands Grundkraft, i den Grad ogsaa var Statens Bestemmelse i Historien, at alle, selv de stærkeste indre Bevægelser og udvortes Rystelser ikke kunde røkke den colossjale Bygning, saalange den romerske Statsnagt formaaede at holde Krigselementet i levende Kraft og Fremgang. Men da Kræfterne, som dertil udkrævedes, astog, og Finantsbestyrelsen ikke længere kunde udpresse de uhyre Midler, som Hæren og Grændsjernes Forsvar opslugte; da Erobringskrigen maatte indskrænkes, Legionerne for en stor Deel underholdes umiddelbart af Statscassen, og Hæren tilfjndst maatte rekruteres ved Optagelse af Barbarer i dens Rækker — da var ogsaa Roms Rolle udspilt; Folkets fjndste Kraft var fortæret; Rigets Eenhed blev brudt, og af det østromerske Keiserdomme daanedes sig en halv kristelig, halv orientalsk Stat, der kun beholdt en mat Skygge af den gamle Herlighed tilbage.

Wilde vi sættes i Stand til at denme om Forholdet

imellem Stat, Regjering og Folk i det romerske Rige, jaavel da det havde naaet sit hoieste Punkt af politisk Magt og Storhed, som i dennes synkende og nedbrudte Tilstand: da maatte vi først kiende Statskræfternes Udstrækning og Størrelse; deres Kilder og Beskaffenhed, med Hensyn til Folkmængden og dennes Aftagelse, Landets Natur, Dyrkning, Production og Industrie; Statsstyrelsens Indretning, Charakter og Udøvelse, m. m. Det Væsentligste og Vigtigste af dette kan vel for en Deel blive os klart af enkelte statistiske Angivelser om Folketallet, Krigsmagtens Størrelse, offentlige Arbejder og Foretagender, Statsindtægterne og Finantsystemet; vi kunne ogsaa til en vis Grad faae en Forestilling om Nationalrigdom og Formuens Fordeling hos Romerne i Keisertiden; men man maa altid tænke paa, at Tal og Beregninger i disse Tilfælde maa tages i det Store, og at de undertiden kun findes ved Slutninger. Af de ypperlige statistiske Kilder, som den romerske Regjering sørgede for at besidde, har Liden i 1800 Aar kun leveret os faa Fragmenter.

Folketallet i et Land vil altid blive en mere usikker eller betinget Maalestof for Statens virkelige Sundhed og Kraft; et sikkrere Tegn paa det Modsatte, eller begge Aftagelse, vil man finde i en vedvarende Synken af Befolkningen. Længe før Republikens Undergang klagedes allerede bittert over Folkemængdens Formindskning i Italien, hvor en vedvarende Indførsel af Krigsslaver for en Deel maatte erstatte hvad den frie Befolkning tabte ved Krigene, ved Jordbrugets Forsømmelse og andre Mangler i de borgerlige Næringsveie. Vi maae i den Anledning komme i Hu, at Romerne vare i det Hele aldrig et vindfibeligt, og endnu mindre et Søhandelsfolk. Endogsaa den Krigsmarine, som de med beundringsværdig Kraft havde skabt under Krigene med Carthago, forvandt maaskee aldrig de Tab og Udslæggelser, som den led i den anden

puniske Krig; den tabte sig i det mindste, og blev ubetydelig fra den Tid af, at Rom ikke mere havde nogen Medbeiler eller Fiende paa Havet. — Holde vi os nu til de sikke og nøiagtige Mandtal over romerske Borgere, som Historiekriverne angive paa ganske forskjellige Tidspunkter, og jævnsøge dem med disse og andre paalidelige gamle Forfatteres Uttringer om tidligere Populationsforhold; da komme vi til det overraskende Resultat, at Italien med dets smaa Republiker, med den etruriske Forbundsstat, og med de græske Colonier i Nedre-Italien, efter al Rimelighed før den romerske Republik fik Overhaand i Landet har havt en fri Befolkning, der om ikke overgik, dog vist ikke har været ringere end Folketallet under nogenjomhelst Epoke af Romerstatens glimrende Perioder.¹⁰⁷⁾ Dette Resultat viser sig ogsaa som et ganske naturligt, selv i Statens heroiske og kraftigste Manddomsalder; thi, foruden at tale om de vel i det hele mindre betydelige, men Aar for Aar vedvarende Mennesketab, som Republikens evige smaa Erobringskrige med Naboerne i Italien paa begge Sider medførte: saa vorede dette Tab i uhyre Forhold, saasnart Romerne begyndte at føre Krigen over Havet. Den første puniske Krig, som Polybius (I. 63) kalder „den længste og blodigste“, der nogeninde er ført, kan beregnes at have kostet Romerne, tilligemed de afhængige italienske Forbundsstater, 260,000 fribaarne Krigsmænd.¹⁰⁸⁾ Et Mandtal (265 f. Chr.) ført før Krigens Begyndelse, sammenholdt med et andet 22 Aar sildigere (247 f. Chr.) viser en Formindskning af 41,112 virkelige romerske Borgere, hvis Antal i disse Aar var gaaet ned fra 292,334 til 251,222 Capita;¹⁰⁹⁾ men det

¹⁰⁷⁾ Beviserne herfor kunne findes samlede i Zumpt's Skrift „über den Stand der Bevölkerung und die Volksvermehrung im Alterthum.“ Berl. 1841. S. 17—24 og fig.

¹⁰⁸⁾ Zumpt. anf. St. S. 18.

¹⁰⁹⁾ Livius Epit. L. XVI. Eutropius. II. 18. Livius Epit. L. XIX.

vijer os tillige hvor umaadelig stor en Deel af de uhyre Folketab i Krigene (omtr. 6 : 1), den underkuede Deel af Italien, som ikke havde romersk Borgerret, allerede dengang maatte bære. Dette Tab kan slet ikke forekomme os overdrevet i en Krig, der varede 23 Aar, naar vi fiende den efter vor Tids Væbnings-system forbausende Storrelse af Romernes Krigsmagt.

Allerede 22 Aar efter den sidstnævnte Censur stillede atter i Krigens mod Gallierne ved Po en romersk Hær i Marken paa nogle og 40 Legioner, eller i Alt 210,000 Mand; henved 560,000 værnepligtige Mænd stode desuden paa Mandtallet; den noiagtige Polybius angiver den hele vaabensføre Styrke paa den Tid til omtr. 700,000 Fodfolk og 70,000 Ryttere.¹¹⁰⁾ De Gamle (f. Ex. Cæsær og Dionysius fra Halicarnas) regne det vaabendygtige Mandskab til $\frac{1}{4}$ af hele Folketallet. Lige vi, (efter en ældre romersk Kilde, Fabius Pictor) et rundt Tal af 800,000 vaabensføre Romere i A. 225 f. Chr. saa gav dette 3,200,000 for den hele frie Befolkning; men hertil maa endnu regnes den Deel af samme, som paa Grund af sin ubemidlede Tilstand ikke gjorde Krigstjeneste, og den hele Trællestand i Italien. En nyere lærd Philolog (Zumpt) antager, at disse to Classer af Befolkningen kan regnes ikke meget under Antallet af den øvrige frie Befolkning, med Qvinder og Børn. Dette vilde give en Folkemængde paa hiin Tid af 6 til 6½ Million Mennesker i den sydlige og mellemste Deel af Italiens Fastland,¹¹¹⁾ indtil Floderne Rubicon og Arnus. (Polybius regner hverken Gallia cisalpina eller

¹¹⁰⁾ Hermed stemmer temmelig nøie Tallet hos Eutropius III. 5, og Orosius IV. 13, som, efter den gamle Annalist Fabius Pictor har med et rundt Tal, i det Hele 800,000 Mand.

¹¹¹⁾ Den senere anførte franske Lærde, Durcau de la Malle, som har forsøgt, ved Beregninger af Italiens Kornproduction at bestemme Folketallet, er kommen til et forskielligt Resultat. (S. ovenfor S. 131. Anm. 78.)

Liguria med i Mandtallet.) Sammenligner man dette med Italiens nuværende Folkemængde i bemeldte Deel af Fastlandet, da vil denne vel findes betydeligt høiere; men det romerske Italien var derimod det nuværende uendeligt overlegen i Krigsstyrke, eller stridbar Befolkning, som endnu den ældre Plinius, 200 Aar senere end Polybius, anfører med Stolthed og Beundring; og dog har allerede Polybius (I. 63) den Tilstaaelse: at den romerske Stat i hans Tid ikke var i Stand til at, udruste saadanne Hære og Flaader, som i den første puniske Krig. Man vil ikke undres herover, naar man læser om de umaadelige Mennesketab, Romernes Nederlag i den anden Puniske Krig medførte (allene i de to Slag, ved Soen Trasimene og Cannæ, faldt henved 70,000 Mand.¹¹²) Tabet viser sig ogsaa i Mandtalslisterne, som efter Livius i A. 220 f. Chr. havde lidt over 270,000 romerske Borgere eller Familiefædre (civium capita): i A. 204 kun 214,000; og deriblandt var endog medregnet alle Borgere, fraværende i Krigshæren, endskiøndt man i Mellemtiden havde forøget deres Antal med to hele Legioner, hver paa 9000 Mand, af frigivne Slaver. Dette viser allerede en Formindskning i 16 Aar af 64,000 fribaarne Familiefædre, eller henved $\frac{1}{4}$ af alle romerske Borgere; men der gives Grunde til at antage, at Tabet har været endnu større.¹¹³)

Hertil kom endnu, at Hannibal efter sine Sciervindinger i denne Krig, som han førte i tretten Aar, rekruterede sin Hær af Samnitere, Lucanere og andre italiske Folkeslægter, hvorved

¹¹²) Livius XXII. 7. 49. Hannibal folgte desuden alle romerske Fanger i Udlandet. Endnu 20 Aar efter Slaget ved Cannæ foresandt man allene i Achaia 1200 romerske Borgere, som overlevne af de Tusinder, Hannibal havde ladet sælge derhen. (Liv. XXXIV. 50.)

¹¹³) Efter en Censur hos Livius, XXVII. 36, var Borgertallet i A. 208 ikke meer end 137,108 — en uhyre, næsten usforklarlig Forskiel; dersom man ikke vil antage det rimelige, at her de Borgere ere udelukkede, som vare fraværende i Hæren.

Italiens Mennesketal i høi Grad forøgedes. Naar vi derhos betænke den næsten alle Grændser overstigende Anstrengelse, Romerne maatte anvende paa at forsvare sig, saaledes at de stundom allene havde 23 Legioner, nogle og halvfemsindstyve tusinde Mand, eller henved deres halve vaabendygtige Befolkning fra 17 til 60 Aar under Vaaben: da maa vi finde det ganske rimeligt, naar nyere Forfattere antage den anden puniske Krig for at have været det samme for Italien, hvad den peloponnesiske Krig var for Grækenland: et Vendepunkt i Populationsforholdet, ved en saadan Formindskning af Landets oprindelige Befolkning, af den kraftigste og ædelste Folkstamme, som Italien aldrig siden kunde forvinde. Bistnok havde Folketallet sig igjen betydeligt efter denne Krig, ved Uddeling af Jorder i de ødelagte, folkedomme Egne af Italien til Veteraner, og ved andre kloge Forholdsregler af Senatet; hvorfor ogsaa Censur 80—90 Aar senere (A. 169, 154, 147, 131) igjen naaede et Mandtal af omtr. 320,000, som var noget høiere end ved Begyndelsen af den første puniske Krig. Men omtrent paa samme Tid skrev dog Polybius, „at Kraften var aftaget hos det romerske Folk“; Borgertallet udfyldte man ved at meddele Borgerret til Fremmede i Tusindevis; de latinske Stæder klagede over, at deres Land blev øde, fordi Beboerne strømmede til Rom; og dog maatte man desuden jævnlig gribe til at frigive Skarer af Trælle, for at holde Hæren fuldtallig. Da oplevede man for første Gang, at en ædel Romer, D. Metellus, i A. 131 f. Chr. foreslog en Lov, der skulde befale, eller tvinge de romerske Borgere til at gifte sig og avle Børn, for at forege Statens Kræfter. Mærkværdig og karakteristisk er hans Tale i den Anledning; thi han kan ikke andet, end skildre Egtestanden paa den Tid som en Byrde, man af Patriotisme og Hensyn til Statens Vel maatte paatage sig;

og selv nævnes han med Beundring (hos Plinius, Cicero, o. fl.) som en af de fældne, ædelste og lykkeligste Familiefædre i Rom, fordi han havde 4 Sønner, 2 Døtre og 11 Børnebørn. — At Tvangslove i den Hensigt lidet hjalp, behøve vi neppe at sige. Forringelse i Romers folkets nationale Kraft, i Kiærnen af dets Adels og Borgerstand, i Almuenes Velkaar og materielle Velstand, havde saadanne, allerede forhen omtalte Marsjager i Statens uhyre Udvidelse af dens udvortes Magt, i de undertvungne Landes og Rigers Udstrækning, i Rigdommens Sammenstrømmen næsten paa et eneste Punkt, i Landbosforholdenes totale Forvandling, og i en krafttærende Overdaadighedens enorme Stigen — at der ikke mere var at tænke paa at ophjælpe Nationen i dens stærkt stridende Forsald, ved kunstige Palliativmidler.

Den Deel, som var tilbage af Landalmuens Kiærne, de smaa, fribaarne Jordbrugere, fik paa den Maade sit mest ødelæggende Stød ved den anden puniske Krig. Kiærnen af dens Mandkion blev fremdeles Aar for Aar bortrevet fra Fædestavnen, for at fylde Legionerne, og hvad Krigen levnede af det unge Mandskab, vendte efter langvarig Tjeneste kun tilbage som Veteraner og Invalider. Imidlertid var for en stor Deel Familiens Arvegods forgiødet, Jorden slet dyrket, øde eller solgt. Af den mere formuende Middelklasse af Landbrugere drog aarlig en Mængde til Rom, hævede sig der ved forøgede Midler og Rigdom til Ridder- og Senatorstanden, og gik fra den producerende, Staten nærende Folkeklasse, over til den, som kun samlede og sammendyngede Pengemagten, i et meer og mere formindsket Antal af Familier, der fortærede Statens tilsyneladende, af de erobrede Lande udsugede Rigdom, og ødede Roms uhyre Capitalformue ved en grændseløs, affindig Luxus. Imidlertid tiltog den ubemidlede plebejiske Folkemasse, og

Skaren af Proletarer i Rom, der hverken brugtes i Hæren,¹¹³⁾ eller kunde bære Kiæren af Statens Befolkning; saaledes faldt baade Krigstienestens og Afgifternes Byrde fornemmelig, eller næsten allene paa den bedre Landboelasse. — Det var upaatvivlelig Gracchernes Hensigt, baade at gavné Staten, at ophjælpe Agerbruget, og at forbedre Almuens Tilstand, ved at skaffe en stor Mæsse fattige Borgere ud af Rom, og bosætte dem som frie Colonister paa Landet; men vi have seet, at deres agrariske Love mødte den stærkeste Modstand, ja endog bleve den første Aaledning til Uroligheder og Revolutioner, fordi disse Folktribuner ligesrem vilde angribe Eiendomsforholdene og de Riges Besiddelser. Sildigere Fornyelser af lignende Agerlove, eller andre Lovforslag, der gif ud paa Grundforandringer i Landboforhold og Landeiendommens Fordeiling, havde i det væsentlige aldeles ingen afgjorende Virkning. Endnu i A. 59 f. Chr. vilde Jul. Cæsar under sit Consulat sætte et Lovforslag igiennem, der optog den gamle Idee om at forflytte Mængden af Proletarer i Rom ud paa Landet som Colonister i udyrkede Egne af Italien, og tillige uddele Agerjord af Statens Domainer som Belønning til udtiente Krigsfolk; Alt for paa engang at befrie Staden Rom og Finantserne for den farlige og trykkende Byrde af en urolig Folkemæsse, der maatte fødes ved uhyre Kornuddelinger. Cæsar satte ogsaa virkelig, ved Folkets Hjælp, sit Lovforslag igiennem, da det fandt Modstand hos Republicaneren Cato, og blev forkastet af Senatet; og Frugten deraf blev, at over 20,000 af de fattige romerske Borgerfamilier, som i det mindste havde 3 Børn,

¹¹³⁾ Marius var den første, der udstrev Proletarer til at fylde sine Legioner. Han skaffede derved i Tiden maaskee en stor Deel udtiente Soldater af denne Klasse Forsørgelse; men han lagde ogsaa Grunden til den fordærvelige Revolution i den romerske Krigsforfatning, hvorved Legionerne ikke mere betragtede Staten, men Felthæren, som deres Overbøved og Forsørger.

udflyttedes paa Landet, hvortil den største Deel af de overblevne romerske Statsgodser i Italien, særdeles i Campanien, anvendtes.¹¹⁵⁾ Men om ogsaa Cæsar derved befriede Rom for meer end 100,000 Indbyggere, hvoraf den allerstørste Deel kunde regnes til Fattigclassen, eller vare Statens Almisfelenner — ja, om han virkelig (som Sueton beretter) har bragt Tallet paa de af Staten brodfødte Proletarer i Rom fra 320,000 ned til 150,000;¹¹⁶⁾ saa indseer man dog let, at en giennemgribende Forbedring af den hele romerske Landbostands Vilkaar derved ikke kunde opnaaes; og hvad vilde vel Cæsars store Fattigcolonier forslaae til at ophielpe Italiens sjuukne Befolkning, naar man veed, at allene den uhykkelige indvortes Krig med Forbundsstaterne skal have kostet dette Land et Tab af over 300,000 vaabenføre Krigere, (Velleius II. 15.) og at Borgerkrigen imellem Marius og Sulla bortrev over 100,000 romerske Mænd af enhver Stand og Alder?¹¹⁷⁾

¹¹⁵⁾ Dio Cassius har især (L. 38. c. 1—7) meddeelt Efterretning om C. Cæsars agrariske Lov. (Jof. ogsaa Cicero, Ep. ad Atticum. II. 16. Suetonius, Cæsar c. 20. Appianus de bell. civ. II. 10. o. fl.)

¹¹⁶⁾ „Recensum populi — vicatim per dominos insularum (de store Huuseiere i Rom) egit; atque, ex viginti trecentisque millibus accipientium frumento e publico, ad centum quinquaginta retraxit.“ Sueton. Cæs. c. 41. (Efter Ernestis Fortællning. Andre ville forklare det saaledes, at han formindskede det hele Antal med henved 150,000. Forskiellen bliver ikke betydelig.)

¹¹⁷⁾ Diodor. Sic. Fragm. L. 37. Appiani Bell. Civ. I. 93. Cæsar fandt (siger Dio Cassius l. 43. c. 25) en skrækkelig Menneskemangel, som Folge af Borgerkrigenes Blodbad. Man kan vel veri være enig med Zumpt, (som imidlertid selv benytter disse umaadelige Krigstab som et af Argumenterne for den beviistige Synken af Italiens Befolkning) „at Krigen allene ikke kan bevirke en hastig Afgaelse af Folkemængden i et heelt Land.“ (anf. St. S. 31. 32.) Men saa store Mæsker af bortrevne Mænd i den kraftigste Alder, Aar for Aar, næsten giennem en heelt Menneskealder, maatte upaatvibelig fortære en meget stor Deel af Folkets Kraft og Riærne: foruden at Krigen i Landet selv, hvor den længe hersker, paa andre

Man overrastes imidlertid i de nærmest følgende Tidrum ved en forbausende Tilvæxt i Mandtallet over de romerske Borgere. I en Tid af 45 Aar (fra 115—70 f. Chr.) stiger det fra 394,336 til 910,000; men denne Gaade lader sig løse derved, at man imidlertid havde maattet optage de italiiske Stæder og Forbundsstater iblandt de romerske Borgere; og efterhaanden bragte dem ind i Censur. 42 Aar sildigere under August (A. 28 f. Chr.) gif Forøgelsen næsten til det Utrolige, da man ved en meget nøiagtig Tælling bragte over 4 Millioner Borgere ind i Mandtalslisterne. Dette vilde være reent uforklarligt, dersom man vilde antage det for en umiddelbar eller indvortes Folketilvæxt ved Overskud af de Fødtes Antal. Den sande Grund maa atter søges i en i denne Periode indfaldende Forøgelse uden fra, nemlig ved Tilbedelingen af Borgerret til hele Hærskarer af Fremmede (Transpadanerne, en Mængde Stæder i Sicilien, om ikke den hele D, (Cic. ad Au. 14, 2) i Afrika, i Spanien og Gallien m. m.); desuden ved Skikken at frigive Slaver, som med hvert Aar i den Grad tiltog, at man endog under August ved to Love søgte at indskrænke den, og f. Ex. forbed, at Jngen, der eiede fra 100 til 500 Slaver, maatte frigive over $\frac{1}{3}$; og af et Antal over 500 ikke høiere end 100 Slaver. Saadanne Forbud maatte dog ikke have en meget betydelig Virkning, da de kun gieldt Frigivelse ved Testamente; og man veed, at de romerske Store og Rige meget hyppigen frigav mangfoldige af deres Slaver i levende Live; saaledes at i Ciceros Tid en god og duelig Slave regnede omtrent paa at faae sin Frihed efter 6 Aars Trællestænd. (Philipp. 8, 11.)

Som afgjort historisk Resultat staaer det ligesuldt fast,

Maader at sætte eller indskrænke Hæningsmidternes Tilgang, og saaledes maa bringe Folkeformereisen til at falde.

og bestyrket ved en Mængde utvetydige Udsagn og Vidnesbyrd af samtidige romerske Forfattere, at Italiens Folkemængde, og det netop i dens kraftige Kiærne, den frie, selvstændige Landbostand, var i stærk Aftagende; endog saa paa en Tid da det romerske Rige, efter Triumviratets ødelæggende Borgerkrige, under Augusts Monarchie atter blomstrede op i udvortes Magt og Glans, og i en forhen af Romerne ikke oplevet, indvortes Roligheds- og Freds-Periode. — Her er ikke blot Tale om, at i Rom selv var foregaaet en Revolution i Befolkningen; at af de gamle patriciske Adelsflægter næsten ingen var tilbage; at i deres Sted var traadt en Skare af rige Familier, hvoraf atter en forbausende Mængde vare gaaede tilgrunde i Borgerkrigene ved Proscriptioner, Hensrettelser og Forviisninger (der nævnes allene af saadanne i de sidste Borgerkrige, et Antal af 130 eller 300 Senatorer, og henved 2000 Riddere;) og at derhos de allerfleste anseelige Familier, der blomstrede under August og senere Keisere, stammede enten fra Plebeiere og Provincialer, eller endog saa fra frigivne Slaver og andre parvenus. — Vi sigte overhovedet til den hele italienske Landbefolkning, hvis Aftagelse, Forarmelse og Fortyndelse i Augusts glimrende Tidsalder ved mange Symptomer giver sig tilkiende, og som aldrig nogensinde atter reiste sig til sin gamle Kraft, uagtet de store Anstrengelser, som ikke allene denne statskloge Regent, men ogsaa nogle senere ypperlige Keisere anvendte, for at hæve Landets indvortes Kraft ved en frisk Befolkning. Det er imidlertid et Punkt, som fortjener Opmærksomhed i Rom's Historie, baade fra den politiske og statsoeconomiske Side, at August uden Tvivl var den første Statsmand i den gamle Verden, der var bleven fortrolig med nyere Politikers Idee: at en Stats egentlige Grundkraft bestaaer i dens Folkemængde, og at det er i Befolkningen man maa søge Maalestoffet for Statens politiske Magt. Den gamle

Verden før August har enten slet ikke kiendt eller ikke hyllet et Princip, der egentlig kun tilhører den materielle Betragtning af Indbyggerne i et Land som Opdræt af Statens statteyndende og vaabendygtige Borgere, eller som Arbeidere i den store Statsfabrik. I de græske Republiker vilde man ikke have mange Borgere; man gik i det mindste aldrig ud paa at stræbe efter en Folkeforøgelse, der skulde have sin Betydning blot i Antallet eller Mængden. Saaledes var ogsaa f. Ex. Athen's Tilvært i Folketalielden den umiddelbare, ved Naturvirkning frembragte. Vedligeholdelsen af Folkemængden tilveiebragtes mere ved idelig Indvandring af Fremmede, (nemlig saadanne Grækere, der ikke vare indfødte Athenere, og hvis Efterkommere først efterhaanden kunde opnaae fuld Borgerret) samt ved aarlig indførte Slaver, end ved et tilstrækkeligt Antal Fødsler i den attiske Borgerklasse.

Keiser August indsaae maaskee meer end nogen foregaaende eller samtidig Romer, hvad der var Statens indvortes Brøst og fortærende Kræft, og havde vel gierne udført sin Undling Mæcens store Ideer om dens Regeneration; dersom nogen Dedelig var i Stand til at standse eller aflede en Berdensstrømning i Tidens Ocean. Han gjorde sig i det mindste al optænkkelig Umage for at befordre en naturlig Folkeformerelse i Italien, ved Midler, der virkelig gik i det Store. August lod ikke blot anlægge romerske Colonier i Sicilien, Africa, Macedonien, Gallien og Spanien — men fornemmelig i Italien, hvor 28 Stæder under hans Regiering enten bleve stiftede, eller fra en sunken og forfalden Tilstand ophiulpne, og paa ny befolkede. Alt dette skete for største Deel enten ved Udflytninger og Omflytninger af fattige Indbyggere i Rom, og af frigivne Slaver, eller ved Overdragelse af Jordeiendom og Boliger til udtiente Soldater. Saaledes kunde August kort før sin Død rose sig af det, som aldrig Republikken, eller nogen Magthaver før

han havde gjort; han havde af sin Formue anvendt en Sum, der svarer til 13 Millioner tydske Rdlr., paa at købe Jorder til saadanne Colonister i Provindserne, og 30 Millioner paa samme Maade til Colonisterne i Italien. (Mon. Ancyrinum. Tab. 3.) Men selv taug han med det, Historien ikke glemte: hvormeget han i tidligere Aar havde bidraget til den land- og folkesødende Glendighed, som Borgerkrigene og Triumvirernes Confiskationer havde udbredt over Italien. — Det var August, som Romerstaten ogsaa skyldte en for bestandig ordnet og fastsat Indretning, efter hvilken udtiente Soldater skulde forserges med Landbrug overalt omkring i de nærmeste Grændseprovincer, da Statsjorderne i Italien vare udtømte. I den romerske Stat kunde dette vel betragtes som et betydeligt og velgørende Foretagende til at fremme Landbrug, Jordens Opdyrking og derved tillige Befolkningen i Provindserne. Senere følger vi se dog, at lægende Midler paa enkelte Steder ikke kunde standse den indenfra virkende Tæring i hele Statslegemet.

Skulde vi tale om en anden af Keiser Augusts Forholdsregler for at ophjælpe Befolkningen i den romerske Stat, nemlig hans i en heel Række Aar vedvarende Anstregelser for at bringe en Lovgivning tilveie, der gjorde Ægtefæbet til Evangspiligt for enhver Mand indtil det 60de, og enhver Kvinde indtil det 50de Aar: saa skulde det dog kun være som et af de mest talende Beviser paa, til hvilken Heide Uumsalitet, Egoisme og Nydelsessyge vare stegne hos den hele heiere og dannede Folkeclasse i Rom og i Italien under August. Med al sin Magt og med al sin Klogskab, behøvede han 27 Aar (fra A. 18 f. Chr. til Aar 9 e. Chr.) før han kunde overvinde, ikke allene de Fornemmes og Ridderstandens Uvillie, men den romerske Almues Skrig og Modstand, og efter en flere Gange gientagen Udsættelse og given Frist endelig bringe den saakaldte Lex Pappia Poppæa i Stand, hvorved Ægtefæbet gjordes

til et Lovbud med haarde Straffe for dets Overtrædelse; men ogsaa blev lettet, i det mindste ved Ophævelse af de fleste gamle Hindringer for det fuldstændige Giftermaal hos Romerne paa Grund af forskjellig Byrd og Stand. Man kan ikke negte, at denne Augustus Lovgivning, de valgte Straffemaader for Ugifte (der mest gik ud paa Formue eller Tab af Arveret ved Testamenter) og de Belønninger og Rettigheder, som tilslagdes for Fædre og Modre, der havde skienket Samfundet et vist Antal Børn (som dog ikke behøvede at være høiere, end 3 eller 4 i Rom og Italien, og 5 i Provindserne) maa forekomme os overhovedet passende og vel udtænkte. Men vi kunne derhos, i en saadan Lovgivning, og i Augustus øvrige storartede Foranstaltninger for ved kunstige Midler at hæve Populationen, snarere see Vidner om den stærkt paatrængende Nødvendighed, der for første Gang i den gamle Verden fremkaldte saadanne Lovbud: end vi kunne vente os store, giennemgribende og velgiørende Følger af et System, der troer at kunne i den blotte positive Lov opstille et Surrogat for et Folks almindelige Moralitet, eller frembringe den moraliske Erkiendelse ved Lovens Tvang. I øvrigt er det en i den romerske Statshistorie, og i de romerske Keiseres Politik interessant Kiendsgiertning, at Augustus Idee, at gjøre Alt for at hæve og fremme Befolkningen, efter ham blev berøstende og optaget af alle følgende dygtige og statskloge Keisere. Man vilde heller ikke blot befordre Ægteskaber og forøge Børnenes Antal; men ogsaa sørge ved egne Stiftelser for fattige eller forældreløse Børn. Ligesom Alt hos Romerne var stort og colossalt, saaledes ogsaa disse Indretninger. Keiser Trajan allerede voterede ved sin Thronbestigelse en Stiftelse til at underholde og opdrage 5000 fattige romerske Børn, Drengene til det 18de, og Pigerne til det 19de Aar. Flere af

hans Efterfølgere fulgte Trajans Exempel; og efterhaanden udbredte disse Stiftelser sig over en stor Deel af Italien.

Et i sin Natur saa aabenbart om synkende Statskraft viduende Phænomen, som den stærke Aftagelse af Italiens Cultur og Befolkning, i Tider, da Romerstaten endnu kunde udvikle en colossal udvortes Magt, kunde ikke staae allene. Det maatte tillige vidne om et livsfarligt indvortes Sygdomsstof i Staten, hvis Tilværelse ogsaa yttrede sig hos det romerske Folk i alle Stænder, ved Misforhold imellem Statens Kiærne, det herskende Land, Italien, og de uhyre erobrede Lande med Proviindsforfatning — imellem den hos et indskrænket Antal af Familier og Individuer i Italien samlede Rigdom, og en alt for talrig eiendomsløs, uformuende eller fattig Mængdes Armod. Den private Rigdom, som opdyngedes i Italien, kunde hos Romerne aldrig blive productiv; den fattedes en til Pengemassen svarende Industrie og Verdenshandel; den udfoldede sig derfor mest i en materiel Overdaadighed, uden Mage i Verdenshistorien, men indskrænket især til Hovedstaden og en Deel af Mellem-Italien, hvor de Rige i ufrugtbar, unaturlig Luxus bortodsflede de fra tre Verdensdele sammenstrømmende Skatte — umaadelige Pengemidler, som aldrig kunde finde en for det Hele velgiørende Circulation. En stærkende Contrast til denne Storhed og Glæds var den Trang og Armod hos den store Masse af Befolkningen, der ved et unaturligt Forhold udgjorde den mere fortærende, end erhvervende eller producereende Deel af Nationen. Her til maatte regnes, ikke allene den aldrig formindskede Hærskare af Roms Lazaroner eller Proletarer, hvoraf de fleste levede af Statsalmisse; men ogsaa den endnu større Slavebefolkning i Italien, der ikke kunde vedligeholde sig selv, men, ligesom Negrene i Amerika, maatte udfyldes ved aarlig Indførsel fra Asien og Afrika, m. m. Man kan vel ikke i Almindelighed

udføre denne Sammenligning, da Romerne havde Slaver af enhver Stand og Sydsjel, ligesaa den lærde og dannede Læremester og Opdrager i en Familie, til Ager-Trællen. Men den sidstnævnte Klasse, som den talrigste og ringeste i Priis, og derfor den mindst vurderede, stod i Behandling og Leve-maade ikke over Neger-slaverne; den betragtedes (og saaledes enhver Træl overhovedet) som materiel Eiendom, Ting eller Redskab; men uden Tvivl var Productet af de romerske Trælles Gierning forholdsviis endnu meget ringere og mindre fordeelsagtigt, end af Negrenes paa de vestindiske Plantager. Agerbruget i Italien, som paa de store Godser fornemmelig blev drevet ved Slaver, var, efter mange tydelige Kiendetegn, fra Begyndelsen af det andet Aarh. f. Chr., eller efter den anden puniske Krig, i det Hele gaaet tilbage paa en saadan Maade, at Romerfolket ikke allene havde mistet sin oprindelige Charakter, som en taavelig, ved Jordens Production selvstændig, agerbrugende Nation; men at Forringelsen af denne Folkets ældste Næringskilde tillige stod i en causal Forbindelse med den meer og mere følelige Aftagelse af den producerende og erhvervende Deel af Italiens frie Befolkning.

Der klages saamtidigen baade over denne Aftagelse, over Jordbrugets Forringelse, og det dyrkede Agerlands Formindskning. Umaadelige Korntilførsler, hedder det, bidroge til at Sædpriiserne i et langt Tidrum holdt sig saa lavt, at de store Godseiere fandt mere Fordeel ved Dvægavl, og ved at forandre Ageren til Græsgang. Den uhyre kulinariske Overdaadighed, som aldrig er drevet videre end hos Romerne, gjorde det endvidere mere fordeelsagtigt, paa Landgodser og Meierier at lægge Bind paa at opføde mange Slags tamme og vilde spiselige Dyr, Fugle og Fiske, end at opdyrke Agerjord; ja, hvad der næsten maa forekomme os utroligt er, at de romerske Fiskeparker, hvis umaadelige Størrelse og luxuriøse

Indretning nærmer sig det Eventyrlige, kunde være saa indbringende, at man, efter den vel underrettede og paalidelige *Varro*, regnede Fordelen af disses Anlæg til det tidobbelte, imod *Ugerland*; imedens man paa samme Tid regnede Indtægten af *Ugeren* kun til Halvdelen af det, som *Dvæget* og anden *Dpdræt* paa en *Uvlsgaard* (villa) kunde indbringe.¹¹⁸⁾ Mærkeligt i den Aaledning er ogsaa Stedet i *Catos* langt tidligere Skrift om Landvæsenet, hvor han vurderer en Landeiendom paa 100 jugera, efter dens forskjellige Drift og Anvendelse; thi her staaer en god og vel anlagt *Vinggaard*, paa det øverste Trin; *Engbrug* (pratium) paa det femte; *Ugerjorden* (campus frumentarius) derimod først paa det siette, *Skoven* til *Hugt* (silva caedua) paa det syvende, og *Ddenskoven* paa det niende og sidste Trin i Forhold til *Afkastningen*.

At en saadan *Maalestof* for *Indtægten* af en *Jordeiendom* fremviser egne og besynderlige Forhold i det romerske Landbrug, som det var 150—200 A. f. Chr., vil ei kunne negtes; men dets Tilstand, betragtet fra det historiske Synspunkt, maa et Par hundrede Aar sildigere, efter de Træk at domme, man kan samle hos *Varro* (50—40 A. f. Chr.), den ældre *Plinius* (omtr. 50 A. efter Chr.), *Columella* (50—60 A. efter Chr.) o. fl., i det Hele have staaet paa et langt mindre fordeelsagtigt Trin, end i *Catos* Tid. Grunden hertil laae vist nok ikke alle i de store Landgodser (latifundia), som *Plinius* tilskriver *Italiens* *Ddelæggelse*; men den laae i disse *Godsers* *flette* og *uheldige* *Dyrkningsmaade*; og denne havde atter sin Grund deri, at de store Landeiendomme vare i *Cieres* *Hænder*, hvis *umaadelige* *Rigdom*

¹¹⁸⁾ *Varro de re rustica*, III. 2. 17. (Ed. Schneideri, Tom. I. p. 278. 79.) Det er paa samme Sted, hvor han beretter, at man efter den berøgtede *Lucullus's* Død, fulgte for 40,000 Sestertia (4 Mill. Sestertia, efter *Dureau de la Malle's* Beregning omtr. 1 Million Francs) Guld af hans *Damme*.

bortledsledes i Hovedstaden, i Stedet for at anvendes paa at forhøje Indkomsten af Hovedgaarde og bortleiede Avls- gaarde ved forbedret Landbrug. I Stedet for at dette og Landets Grundrigdom i Storbritannien netop ere udgaaede fra de aristokratiske Grundeiere, som viskelige Agerbrugere i det Store: ødelagdes Italiens Nationalvelstand ved de rige romerske Optimater, der kun felte en umættelig Gridstthed efter at udvide deres Jordegods, men aldrig tænkte paa at dyrke det paa den fordeelsagtigste Maade, eller lade det bestyre ved erfarne Landmænd; og som, i Stedet for at anvende Overskuddet af deres Rigdom paa at forbedre Agerbruget, ødede deres Midler ved en rasende Luxus i Rom, og paa en tallos Mængde af pragtfulde Lystgaarde, hvis Haver, Lunde, Wiin- gaarde og Wildbaner borttog hele Landsbyers Agerjord.

Saaledes slager Columella; og naar den ældre Plinius taler om Roms tidligere Marhundreder, da den ætstolte og formuende Patricier ikke holdt sig for god til selv at tage Vare paa sit Landbrug, lægger han til, at det var den Tid, da Italien var sig selv nok, og ikke trængte til at fødes af Provindserne. Men dette var heller ikke den Tid, da man sørgede over „det i mange Mar øde liggende Hesperien, som fattes de Hænder, Algeren kræver.“¹¹⁹⁾ Digteren Lucan, som (henved A. 60 e. Chr.) med poetisk Kraft beskriver sit skionne Fædrelands Forsald og sorgelige Skikkelse, tillægger Borgerkrigene en betydelig Deel deri, og vist ikke uden Grund. Man kan ikke tænke sig andet, end at de uhyre Plyndringer og Confiscationer af det overvundne Parties Midler, som efter Triumviratets Seier strakte sig til hele Landstaber,¹²⁰⁾

¹¹⁹⁾ „Horrida quod dumis multosque inarata per annos
Hesperia est, desuntque manus poscentibus arva.“

Lucani Pharsal. I. 22.

¹²⁰⁾ Appian beretter, at allene i Italien skulde 28 Legioner, som i Alt udgjorde 170,000 Mand, foruden Rytteriet, belønnes ved Uddeling

maa have medført en almindelig Omvæltning af alle Eiendomsforhold i en stor Deel af Italien, og at Landbruget og Landbostanden i Særdeleshed have lidt uopretteligt ved Forarmelsen af saamange større og mindre Jordbrugere, hvis Skiebne enten blev at fordrives fra Huus og Hiem, eller at blive til Leicre, Huusmænd og Indsiddere, paa den Jord, som før var deres Eiendom. Dste har vel ogsaa, til Ulykke for Landet, den ved det vilde Krigerliv vante Soldat, uden Tilbøielighed for Landvæsen og uden Dygtighed dertil, afløst den duelige og erfarne Jordbruger. Saaledes berettes bl. a., at Nero flyttede Veteraner til folketomme Egne ved Tarent og Antium; men de fleste af disse Soldater, som hverken havde Lyst til Høsteskab eller til at opdrage Børn, løb snart igien fra deres Boliger og faste Hiemstavn.¹²¹⁾

Saaledes gif Agerbrugets og Landbostandens Forfald, Folkemængdens ulægelige Indsvinding og den almindelige Nationalvelstands Afstagselse, ved Siden af den hos Enkelte sammendyngede Rigdom, en grændseløs Overdaadighed, en aarlig fortsat Indstrømmen fra Provindserne af ædle Metaller, og Hovedstadens i høieste Grad unaturlige Folketal,¹²²⁾ allerede

af confisteret Jordegods. (Bellum civ. V. 5.) Han opregner 18 af Italiens rigeste og mest blomstrende Stæder, med den frugtbareste Omegn, hvis Jordeiendom paa denne Maade blev frataget dem, som om det var en Erobring i et fiendtligt Land. (sft. IV. 3.)

¹²¹⁾ Taciti Annal. 14, 27.

¹²²⁾ At Staden Rom's Folketal i det 1ste Aarh. efter Christus kan regnes til et Par Millioner, søger Zumpt (l. c. S. 59) at bevise. Andre (s. Ex. Bureau de Malle, Econ. pol. I. 368—370) have ulige ringere Tal. „Rom — unermesslich groß, und bevölkert wie nie eine Stadt in Europa:“ siger en nedenfor anf. Forfatter (Bosse: I. 285.) Alle Beregninger ville i dette Tilfælde dog kun blive hypotetiske; men Resultatet staar fast: at endnu aldrig har Verden kendt nogen Hovedstad, der i et saa uhyre Forhold var det tiltrækkende Centralpunkt for et Monarchie, hvis umaadelige Størrelse og Resourcer emsiter dog ikke kunde forslaae til at fylde det fortærende

i lang Tid forud for de voldsomme Statsrystelser og Indbrud af haardføre barbariske Folkestammer, som hverken den længe stierede og halv ødelste Statsbygning, eller det udmarvede, ved uhyre Rigdom, der ikke var erhvervet, og ved Sædernes dybe Fordærvelse flappede Folk ikke mægtede at modstaae. Billedet af Italiens Synken og Forsald, fra det tredje til det femte Aarhundrede, er et af de mærkeste og uhyggeligste i den hele gamle Historie; men fremfor Alt var det Hovedstaden, hvor den hele Magt, Storhed, Glands og Rigdom, som Romerne i tusinde Aar havde tilkæmpet sig og i nogle Aarhundreder vedligeholdt paa en svimlende Høide, nu maatte frembyde det ynkeligste og modbydeligste Syn i sin indre Forraadnelse og Opløsning.¹²³⁾ Rom maatte jo næres ikke blot af Italiens Marv, men af alle Provindsernes udsugede Kræfter; da disse enten vare udtærede, eller de fik andre Aflob ved Oprør, indvortes Krige imellem Kejsere og Modkejsere, og Barbarernes Indbrud, var det forbi med Hovedstadens Herlighed; eensgang i Forsald, kunde den aldrig atter reise sig. Rom havde alt

Swalg. Det er vist ingen Overdrivelse, naar der siges i en Skildring af det romerske Finantssvæsen, der rober sin Forfatters Aand og praktiske Talent: „at i Luxus og Forlystelser viste selv London og Paris sig kun som Smaaastæder i Sammenligning med Rom.“ (Grundzüge des Finanzwesens im röm. Staate, von R. Bosse. 1801. II. S. 22.)

¹²³⁾ Man kan i øvrigt antage, at det i større romerske Provindsstæder forholdsviis ikke var meget bedre, end i Rom selv. Det viser sig bl. a. i de Skildringer, den evens. anførte Salvianus (en indfødt Gallier, Præst i Marseille i Midten af 5te Aarh.) meddeler af sin Tids dybe Fordærvelse og af det romerske Folks Elendighed og Fornedring. (De gubernatione Dei L. VI. VII.) Man finder neppe hos nogen anden samtidig Forfatter det sorgelige og modbydelige Billedet ublastet med stærkere Træk, eller en mere alvorlig moralsk Udfly og Brede. Det er saameget mere mærkeligt, at selv den ordføderne Kirkefæribent neppe kan finde Ord nok til at berømme Vandaler og Goither (uagtet deres Arianske Klæbteri) i Sammenligning med de bundløst ferdærvende Romere.

længe ikke mere været det politiske og nationale Middelpunkt, hvorfra den uhyre Stats Organisme jattes i Bevægelse, og hvor dens Livskraft havde sin Hovedkilde. Provindserne, der bestandig havde været betyngede og udmarvede som Skatte-lande, suarere end beherskede som Statsdele af Monarkiet, løsnedes meer og mere fra dets Heelhed, ligesom Regieringsmagten slappedes, Hæren forfaldt og Velstandskilderne udtørredes. Skatter og Paalæg, som trykkede endnu mere, ved Maaden, hvorpaa de opkrævedes, og ved slet og ullaig Fordeling, end ved deres Sterrelse, kunde omsider hverken inddives eller strække til. Endelig fuldendtes Roms Udmygelse, og Isolering, da Keiserhoffet trak sig tilbage fra den stolte Verdensstad til Nicomedia og Mailand. Den hendoende Tilstand varede i Aarhundreder; men af Rom blev, da Constantin i sit nye Byzanz overløb Italien til dets Skiebne, dog kun den blege Skygge tilbage, der vankede om blandt øde Ruiner af den gamle Verdens sidste og største Kæmpeværk.

Det vilde være en uhistorisk Gensidighed og Overdrivelse, dersom man vilde sige, at Alting hos Romerne var slet eller i Forsald, efterat Borgerfriheden var gaaet tilgrunde ved en Række af Revolutioner, der netop havde deres Rod og Udspring hos Almuen — eller for en stor Deel hos Bøvel og Proletarer; eller dersom man vilde sige, at umiddelbart efter Republikens Undergang var den hele Romerstat ligesaa opløst i politisk Vanmagt, moralsk Fordærvelse, Fornedring og Glendighed, som den romerske Bøvel og det romerske Senat; man vilde kun fiende lidt til den romerske Statsorganisme efter August, dersom man vilde danne sin Forestilling om den efter Billedet af endeel usle, lastefulde, eller i deres Laster og Umoralitet næsten afjændige Imperatorer, som dog beholdt Magten, saa

længe de kunde byde over Krigshæren og betale den. Organismen selv havde endnu saamegen indvortes Kraft og saa rigt Næringsstof, at der, som man ser, behøvedes i det monarkiske styrede Romerrige kun en enkelt udmærket Keiser, eller en Folge af nogle gode, duelige og kraftfulde Imperatorer, for at bringe Staten paa Fode, eller sætte Riget for en Tid i en tilsyneladende blomstrende Tilstand. Men ogsaa disse Fornøyer af den romerske Statskraft — som ikke kan andet end udøve sin forbausende Virkning paa os, selv naar vi see, hvorledes den blev grundlagt, opbygget og vedligeholdt ved saamange andre, tidligere Folkesamfunds Underkuelse, Tilintgjærelse eller methodiske Udplyndring — ogsaa den Art af Forsyngelse i Statslivet og Statens organiske Kræfter, der meer end engang indtraadte i Keiserdømmets Periode, havde sine endelige Grændser. Hvilken Statsbygning, hvilken politisk Organisme skulde være stærk nok til at modstaae en saa fuldstændig Forgiftelse af al Sædelighed, som den romerske?

Det var den historiske Skiebnes Gang, at det ene Land Italien ikke for bestandigt skulde gjøre den største og frugtbareste Deel af Europa og saamange rige Lande i Asien og Africa statskyldige — eller vedblive at fortære de paa saamange Nationers Bekostning i Aarhundreder sammendyngeede Skatte, for omsider selv at synke sammen i Kraftløshed og moralsk Fordærvelse. Det skulde ikke være Romerne, der altid skulde eie Rettighed eller Magt til, ikke blot at slæbe flere Verdensdeles Guld og Sølv sammen i Italien, og at jøde sig ved andre Landes Producter — men ogsaa at vedligeholde og erstatte hiin aftagende Folkemængde ved de Hærskarer af Slaver, som Romerne enten ved deres Krige rovede fra de overvundne Nationer, eller som de købte for endel af den Rigdom, hvilken de plyndrede fra de samme Folkeslag. Man kan her gierne tale om Hærskarer af Trælle, som maatte befolke Italien. Jeg har

allerede nævnt nogle Tal, som oplyse dette; jeg kan endnu nævne, at man regnede, Cæsar havde i de tiårige Krige, han førte som romersk Feltherre og Erobrer i Gallien, Germanien og Britannien, gjort over en Million Krigsfanger, hvoraf den allerstørste Deel maatte vandre som Trælle til Italien.¹²⁴⁾ Ogsaa efter hans Tid vedvarede en uophørlig Indførsel af fremmede Slaver over Rhinen og Donau; og en regelmæssig Slavehandel paa Italien blev drevet fra Landene omkring det sorte Hav. For at vise, i hvilken Grad Trællene udgjorde en Deel af de rigeste Romeres Formue, kan det være nok med det ene Exempel, som den ældre Plinius (i det 1ste Aarh.) nævner paa en riig Mand i Rom, der selv var en frigiven Slave, og ved sin Død efterlod et Antal af 4116 Slaver.¹²⁵⁾ Man kan slutte sig til, hvor mange af disse Tusinder, (foruden maaskee flere hundrede Huus-slaver, som han underholdt i Rom og paa sine Lystgaarde) denne romerske Millionair, der selv engang havde været kjøbt som Slave, har anvendt som Arbeidere paa sine Landgodser. Ved dette ene Exempel fattes vi ogsaa i Stand til at kaste et Blik ind i Italiens Tilstand paa en Tid, da floge og indsigtsfulde romerske Skribenter selv antog: at dette Land gik til Grunde ved Mængden af store Landeiendomme, som havde opslugt eller nedtrykt den frie Landbostand, og betyngtet den større Deel af de rige Godseiere med en overvætted Mængde af trælbaarne Arbeidere. Disse maatte tilsidst opsluge Indtægten af de slet eller ufuldkomment dyrkede Jordgodser, og saaledes tvinge mange Godseiere til at frigive en stor Deel af deres Trælle, eller forvandle dem til stavnsbundne Coloner eller Fæstebønder, saaledes som jeg ovenfor har skildret denne sildigere Landboclasse i den romerske Keisjertid.

¹²⁴⁾ *Plutarch. Cæsar C. 15. Appianus de reb. Gall. c. 8.*

¹²⁵⁾ *Plinii Hist. nat. 33. c. 47.*

Vi maae dog herhos ikke glemme, at det her emtatte Forhold af indvortes Forfald i den uundværligste Hovedkilde for alle Staters og Folkets Belfærd, Agerbrug og Udbyttet af Jordens Dykning, i den romerske Stat i Særdeleshed gieldt Italien. Det var her, og i Staden Rom, hvor disse uhyre Masser af en ufri Befolkning især sammendynge sig i en lang Række af Aarhundreder, og med Tiden frembragte saamange besynderlige Blandingsforhold i Befolkningen og i Standsforholdene. I de romerske Provindser, i Spanien, Gallien, Britannien, Syrien, Egypten o. s. v. maatte de ringere Landbrugere og Haandværksmænd selv underholde sig og Sine ved deres Hænders Gierning — ligesom endnu i vore Dage. Derksom disse Lande i sin Tid maatte lide uhyre Tab paa Mennesker og Eiendom, saalange de frigede med Romerne: saa forandrede Forholdet sig dog ikke lidt til deres Fordeel, efterat de vare undertvungne og erobrede. De maatte vel fremdeles, i deres provindsielle Tilstand, yde deres Skatter til Rom, og i de større Stæder eller ved Grændserne underholde romerske Legioner; men de mindre cultiverede og civiliserede Nationer, Gallierne, Britterne, Germanerne, for saa vidt disse kom under Romernes Herredømme, modtog og optog dog tillige en stor Deel af Romernes Cultur og af de romerske Institutioner. Man kan ikke andet end med Beundring giennemløbe Navnene paa den Mængde af større og mindre Stæder, som i et Tidsrum af 1–200 Aar reiste sig under Romernes Herredømme i de Lande, jeg nylig nævnede. Men det er ikke mindre vist, at gave Romerne de galliske, celtiske og germaniske Folkstammer, som de undertvang, Deel i deres egen Civilisation, saa fik disse Nationer ogsaa snart saa stor en Deel af romersk Luxus, Vellyst og Blodagtighed, at disse det gamle Europas Folkfærd — ligesom det næsten altid skeer med Barbarer, ved Berøring med et Folk af høiere Cultur —

svækkedes, astog, og enten uddøde, eller, som Tilfældet var med Gallierne, reent gik over i den erobrede Nation. Det er bekiendt nok, at i det 5te Aarhundrede, da Frankerne fra Tydskland trængte ind i Gallien, var dette hele Land, det nuværende Frankrige, for længe siden romaniseret. De gamle Galliers Sprog, Love, Religion, Sæder og Levemaade, vare saa at sige sporløst udslittede. Dette var vel ikke ganske Tilfældet med Briterne; men disse havde derimod under Romernes Herredomme tabt saameget af deres nationale Kraft og Krigsdygtighed, at da Romerne maatte opgive Besiddelsen af det sydlige Britanien, kunde Landets oprindelige Indbyggere hverken forsvare sig imod de celtiske Pictier og Skotter i den nordlige Deel af Den, eller senere imod Angelsaxerne.

Romerne selv maatte, omtrent fra Midten af det andet Aarhundrede efter Christus indtil henimod Slutningen af det tredje Aarh., kæmpe imod flere rædsomme Ulykker af den Art, som Menneskeheden forgievs sejer at modstaae. En skræffelig Pestmitte, som indførtes fra Asien, bortrev i det andet Aarhundrede Millioner Mennesker over hele Italien og Gallien indtil Rhinen; en lignende Folkedød, hvis Ødelæggelser synes at have været endnu frygteligere, rasede imellem A. 251 og 266, ligesaa i Æthiopien og Nord-Africa indtil de vestligste Grændser af Romerriget. Man regnede, at Halvdelen af den hele Befolkning blev bortreven; og en samtidig Forfatter (Zosimus) som fortæller derom, tilføjer: at efter alle bevarede historiske Efterretninger, havde Verden aldrig tilforn kiendt en saa ødelæggende Syge. Det var ikke nok hermed; ogsaa hyppige Jordskælvy, baade i Orienten og i Italien, indtraf i det 4de Aarh., ødelagde mangfoldige af de herligste Stæder, og udbredte de Ødelæggelser, som hidtil havde forskaaet Romernes rige Provindser i Asien, ogsaa til denne Deel af

Monarkiet. En saadan Række af fordærvelige Naturbegivenheder var hidtil uhørt i Menneskehedens Aarbøger; de bringe os i Erindring, at lignende Tilfældigheder oftere i Historien findes forenede med voldsomme verdensrystende politiske Revolutioner og store sociale Omvæltninger. Den gamle Verdens længe bebudede Undergang var nær forestaaende; og netop i de 100—150 Aar, da disse frygtelige Natur-Ødelæggelser rammede den romerske Keiserstat, der længe havde været i en fiendelig indvortes Aftagelse, uagtet den vedligeholdt sit uhyre Omfang — begyndte de mod Syden med ustandselig Magt fremtrængende germaniske Folkestammer, Alemanner og Gøther, ligesom Partherne fra Nord-Asien, at giøre saadanne Indbrud i Romernes Provindsjer, som deres Krigsmagt ikke mere var stærk nok til at afvise. Christendommens ligesaa ustandselige Udbredelse var den anden Hovedmagt, der styrkede Rom; den trængte ind i alle Statens Organismer, i alle Stænder og Folkeclasser; og om den endogfaa i sit oprindelige Væsen holdt sig reent fiernet fra politisk Virken, vare dens Grundsatninger dog ganske modstridende den hele gamle Verdens Aand og Regieringsystem. Denne Verden kunde ikke bestaae, hverken i Staten eller i de nationale Forhold, hverken i borgerlig Forfatning, eller i Landbosforhold, uden Trældom og en Trællestand. Christendommens Lære var, at enhver fra Fødselen af er lige fri, og at Mennesker ikke, som Ting, kunne blive Gienstand for Eiendom. Denne Grundsteen i Christendommens Religionsbygning blev da ogsaa en væsentlig Hovedgrund for de nye Forhold, der dannede sig i Middelalderens sociale Forfatning og agrariske Indretninger.

(Eindringen i næste Hæfte.)